

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI**

**LEKELENMEME HAKKI KAPSAMINDA
SORUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA DAİR KARAR**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Gülsena GÜZEL**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif ETGÜ**

TEMMUZ 2024, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

“Lekelenmeme Hakkı Kapsamında Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar **“Yüksek Lisans”** tezim tarafımda incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim. Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Gülsena GÜZEL

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı : Kamu Hukuku

Program Adı : Tezli Yüksek Lisans

Tez Başlığı : Lekelenmeme Hakkı Kapsamında Soruşturmaya
Yer Olmadığına Dair Karar

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 148 sayfalık kısmına ilişkin 05/06//2024 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı %12'dir.

Filtrelemeye tırnak içerisindeki alıntılar dâhil edilmiştir. Filtrelemede yedi (7) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 03/07/2024

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif ETGÜ

Öğrenci: Gülsena GÜZEL

KILAVUZA UYGUNLUK

“Lekelenmeme Hakkı Kapsamında Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar” başlıklı Yüksek Lisans Tezi Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Gülsena GÜZEL

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif ETGÜ

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Akif ETGÜ danışmanlığında **Gülsena GÜZEL** tarafından hazırlanan “**Lekelenmeme Hakkı Kapsamında Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı’nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak oy birliği kabul edilmiştir.

03/07/2024

JÜRİ:

Danışman : **Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif ETGÜ** (İmza)
Üye : **Dr. Öğr. Üyesi Hasan İBA** (İmza)
Üye : **Doç. Dr. Mehmet SAYDAM** (İmza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.... /2024 tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

.../.../2024

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Hayatımın bu zamana kadarki en zor günleri ile çakışan yüksek lisans eğitimimde manevi destekleri ile her daim yanımda olan en kıymetli hazinem annem, babam ve kardeşlerime; zorlandığımda her şeye rağmen beni yüreklendiren, tez sürecim ile yakından ilgilenen değerli dostum, meslektaşım hâkim Dilek Kayaalp'e, süreç boyunca destek ve emeğini esirgemeyen, bilgi ve tecrübeleriyle tezimin kurgulanmasında katkı sağlayan, bana sabırla yol gösteren çok kıymetli hocam, tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif ETGÜ'ye bana inandıkları ve bu çalışmayı hazırlarken beni destekledikleri için tüm kalbimle teşekkürü bir borç bilirim.

Gülsena GÜZEL, Ordu, 2024

LEKELENMEME HAKKI KAPSAMINDA SORUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA DAİR KARAR

Gölsena GÜZEL

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi,

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2024

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Akif ETGÜ

ÖZET

Hukuk devleti ilkesinin bireylere sağladığı en önemli haklardan biri masumiyet karinesidir. Masumiyet karinesine göre kişi, hakkında kesinleşmiş bir mahkûmiyet hükmü verilinceye kadar suçlu sayılamaz. Lekelenmeme hakkı ise masumiyet karinesini genişleten bir hak olarak bireylerin ceza muhakemesi işlemleri nedeniyle şeref ve saygınlığının zedelenmesini önleme amacı taşır. Lekelenmeme hakkı, her evrede geçerli olmakla birlikte özellikle kişinin suç isnadı ile karşı karşıya kaldığı ilk an olan soruşturma evresinde kişiye şüpheli sıfatı verilip hakkında özgürlüğünü kısıtlayan adli işlemler tesis edilerek ihlal edilebilmektedir. Ayrıca teknoloji çağının getirmiş olduğu bilginin yayılma hızındaki artış ve kamuoyu ilgisi dikkate alındığında kişiler, haklarında yürütölen soruşturma sürecinde medyanın etkisiyle henüz yargılanmadan toplum nezdinde suçlu kabul edilme riski altındadır. Hukukumuzda giren Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar düzenlemesi ise bunun önüne geçmeyi amaçlar. Böylelikle kişi hakkında suç oluşturmadığı açıkça anlaşılan veya soyut, genel ihbar ve şikâyetler nedeniyle kişiye “şüpheli” sıfatı verilip hakkında soruşturma ve özgürlüğü kısıtlayıcı birtakım işlemlere başlanılmadan ihbar veya şikâyetin neticelendirilmesi sağlanır. Bu çalışmada ise lekelenmeme hakkının sağlanması bakımından SYOK kararı incelenerek kararın uygulamaya bakan yönü değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Masumiyet Karinesi, Lekelenmeme Hakkı, Soruşturma, Şüpheli, Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar

DECISION STATING THAT THERE IS NO NEED FOR AN INVESTIGATION WITHIN THE SCOPE OF THE RIGHT NOT TO BE TARNISHED

Gülsena GÜZEL

Erzincan Binali Yıldırım University

Graduate School of Social Sciences

Master Thesis/ July 2024

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Mehmet Akif ETGÜ

ABSTRACT

One of the most important rights that the principle of the rule of law provides to individuals is the presumption of innocence. According to the presumption of innocence, a person cannot be considered guilty until a final conviction is given. The right not to be tarnished is a right that expands the presumption of innocence and aims to prevent individuals from having their honor and dignity damaged by criminal proceedings. The right not to be tainted is valid at every stage, but it can be violated especially during the investigation stage, which is the first time a person is accused of a crime, by giving the person the status of a suspect and establishing judicial procedures that restrict their freedom. In addition, considering the increase in the speed of spread of information and public interest brought about by the age of technology, individuals are at risk of being considered guilty by society before they are even tried due to the influence of the media during the investigation process carried out against them. The regulation of the Decision of No Investigation, which entered our law, aims to prevent this and to finalize the report or complaint without starting an investigation and freedom-restricting process by giving the title of “suspect” to the person due to the reports and complaints that are clearly understood not to constitute a crime or due to abstract and general reports and complaints. In this study, the SYOK decision was examined in terms of ensuring the right not to be tarnished and the aspect of the decision regarding implementation was evaluated.

Keywords: Presumption of Innocence, Right Not to Be Tainted, Investigation, Suspect, Decision on No Investigation

İÇİNDEKİLER

LEKELENMEME HAKKI KAPSAMINDA SORUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA DAİR KARAR

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

LEKELENMEME HAKKI

1.1.	Genel Olarak “Lekelenmeme Hakkı” Kavramı, Amacı ve Önemi	4
1.2.	Lekelenmeme Hakkının Kapsamı	15
1.2.1.	Kişi Yönünden	15
1.2.2.	Zaman Yönünden.....	17
1.2.3.	Lekelenmeme Hakkının Uygulanmasında Yükümlülüğü Olan Kişi ve Kurumlar Yönünden	20
1.3.	Lekelenmeme Hakkının Ortaya Çıkış Süreci ve Hukuki Düzenlemeler..	24
1.3.1.	Uluslararası Süreç ve Düzenlemeler.....	24
1.3.2.	Ulusal Süreç ve Düzenlemeler.....	29
1.3.2.1.	İslam Hukuku	29
1.3.2.2.	Osmanlı Dönemi.....	31
1.3.2.3.	Cumhuriyet Dönemi	32

1.4.	Lekelenmeme Hakkının Diğer Haklar ile İlişkisi.....	34
1.4.1.	İnsan Onuru Kavramı.....	34
1.4.2.	Masumiyet Karinesi.....	36
1.4.3.	Adil Yargılanma Hakkı.....	37
1.4.4.	Susma Hakkı.....	40
1.4.5.	Unutulma Hakkı.....	41
1.4.6.	Basın Özgürlüğü.....	46
1.4.7.	Hak Arama Özgürlüğü.....	48
1.5.	Lekelenmeme Hakkının İhlalini Engellemeye Yönelik Cezai	
	Düzenlemeler.....	50
1.5.1.	İftira Suçu.....	51
1.5.2.	Adil Yargılamayı Etkilemeye Teşebbüs Suçu.....	54
1.5.3.	Ses ve Görüntülerin Kayda Alınması Suçu.....	56
1.5.4.	Hakaret Suçu.....	57
1.5.5.	Soruşturmanın Gizliliğini İhlal Suçu.....	59
1.5.6.	Haberleşmenin Gizliliğini İhlal Suçu.....	61
1.5.7.	Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçu.....	61
1.5.8.	Kişisel Verileri Hukuka Aykırı Olarak Ele Geçirme, Başkasına Verme, Yayma Suçu.....	62

İKİNCİ BÖLÜM

CEZA MUHALEMESİNDE SORUŞTURMA AŞAMASI

2.1.	Soruşturma Kavramı ve Soruşturma Aşamasının İşlevi.....	64
2.2.	Soruşturma Aşamasına Hâkim Olan İlkeler.....	67
2.2.1.	Kamusallık İlkesi.....	67
2.2.2.	Soruşturmanın ve Kamu Davası Açmanın Mecburiliği İlkesi.....	67
2.2.3.	Soruşturmanın Yazılılığı İlkesi.....	68
2.2.4.	Soruşturmanın Dağınıklığı İlkesi.....	69
2.2.5.	Soruşturmanın Kurala Bağlı Olmayışı İlkesi.....	70
2.2.6.	Soruşturmanın Gizliliği İlkesi.....	70

2.2.6.1.	Genel Olarak.....	70
2.2.6.2.	Dâhili Gizlilik.....	71
2.2.6.3.	Harici Gizlilik.....	73
2.3.	Soruşturma Aşamasının Başlama Şekilleri.....	77
2.3.1.	İhbar ve Şikâyet	77
2.3.2.	Diğer Öğrenme Şekilleri.....	81
2.3.2.1.	Re’sen Öğrenme	81
2.3.2.2.	Tutanak Yoluyla Öğrenme	81
2.3.2.3.	Talep ve Mütalaa Yoluyla Öğrenme	82
2.3.2.4.	Yabancı Devletin Şikâyeti ile Öğrenme	83
2.3.3.	5275 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu 160. Madde Kapsamında Soruşturma Evresinin Başlamasında Cumhuriyet Savcısının Sorumluluğu.....	83
2.4.	Soruşturma Evresindeki İşlemler Açısından “Şüphe” Kavramı ve Şüphe Çeşitleri.....	87
2.4.1.	Şüphe Kavramı	87
2.4.2.	Şüphe Çeşitleri.....	87
2.4.2.1.	Basit Şüphe	87
2.4.2.2.	Makul Şüphe.....	91
2.4.2.3.	Yeterli Şüphe	92
2.4.2.4.	Kuvvetli Şüphe	94
2.5.	Soruşturmanın Yürütülmesinde Delil.....	96
2.5.1.	Delillerin Özellikleri, Çeşitleri ve Delil Elde Etme Yöntemleri.....	98
2.5.2.	Delil Elde Etme Yöntemlerinde ve Değerlendirmede Delil Yasakları.....	102
2.6.	Soruşturma Evresinde Şüpheli ve Mağdurun Yarışan Hakları.....	106
2.7.	Soruşturma Aşamasını Sona Erdiren Kararlar.....	107
2.7.1.	Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar.....	108

2.7.2.	İddianame.....	111
--------	----------------	-----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SORUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA DAİR KARAR

3.1.	Kuruma İlişkin Genel Esaslar.....	112
3.2.	Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Kararın Şartları ve Sonuçları	119
3.2.1.	Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Kararın Şartları	119
3.2.1.1.	İhbar veya Şikâyet Konusu Fiilin Suç Oluşturmadığının Açıkça Anlaşılması.....	119
3.2.1.2.	İhbar veya Şikâyetin Soyut ve Genel Nitelikte Olması	123
3.2.3.	Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Kararın Sonuçları.....	127
3.2.3.1.	Kişiye “Şüpheli” Sıfatı Verilmemesi	127
3.2.3.2.	İşlemlerin Ayrı Bir Sisteme Kaydedilmesi	128
3.3.	Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Kararın Denetimi.....	134
3.3.1.	İtiraz	134
3.3.2.	Kanun Yararına Bozma	136
3.3.3.	Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru	137
3.4.	Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karara Yönelik Eleştiriler	138
3.5.	Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Kararın Uygulama Açısından Değerlendirilmesi	141
SONUÇ		148
KAYNAKÇA.....		154
ÖZGEÇMİŞ		168

KISALTMALAR LİSTESİ

AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
B.	: Baskı
Bkz.	: Bakınız
B.n.	: Başvuru No
CD.	: Ceza Dairesi
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
E.	: Esas
E.T.	: Erişim Tarihi
HD.	: Hukuk Dairesi
HSK	: Hâkimler ve Savcılar Kurulu
K.	: Karar
KDAEK	: Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kararı
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KYOK	: Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar
m.d.	: maddesi
m.	: madde
MÜHFHAD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
R.G.	: Resmi Gazete
prg.	: paragraf
PVSK	: Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SYOK	: Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar

T.	: Tarih
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Projesi
v.	: versus
vd.	: ve devamı
YCGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
yy.	: yüzyıl

GİRİŞ

Eylem ve işlemlerinde yasalarla sınırlı olan, insan haklarını tanıyan ve koruyan devlet olarak tanımlanan hukuk devleti, toplumsal barışı ve adaleti sağlamakta yükümlüdür. Devlet, toplumsal barışı ve adaleti sağlama görevini ifa ederken sınırsız bir güce sahip değildir. Devleti bu anlamda sınırlandıran unsurların başında bireylerin temel hak ve özgürlükleri gelmektedir. Özellikle ceza muhakemesi süreci bakımından adil yargılanma hakkı bu sınırın temel çerçevesini oluşturmaktadır. Uluslararası sözleşmelerle de kabul edilen adil yargılanma hakkı, yargılama sürecine dair pek çok hakkı da içerisinde barındırır. Bunlardan biri de suç isnadı altında bulunan kişi yönünden büyük önemi haiz masumiyet karinesidir. Masumiyet karinesi, kişilere haklarında kesinleşmiş bir mahkûmiyet hükmü bulunmaksızın suçlu muamelesi yapılmasını engellemektedir. İnsan haklarının gelişen dinamik yapısı sonucu ortaya çıkan lekelenmeme hakkı ise suçlu muamelesi yapılmasını engellemekle beraber, suç şüphesi altında bulunan kişilerin haklarında yapılacak soruşturma ve kovuşturma işlemleri nedeniyle toplum karşısında şeref ve haysiyetlerinin korunmasını güvence altına alan bir haktır. Lekelenmeme hakkı, masumiyet karinesi gereği hakkında kesin bir mahkûmiyet hükmü verilinceye kadar masum sayılacak olan kişinin, bu süreçte yapılacak olan yargılama işlemleri nedeniyle şeref ve haysiyetinin zedelenmesine, toplum nezdinde suçlu olarak kabul görmesine neden olacak her türlü davranıştan kaçınılmasını isteme hakkı olarak tanımlanabilir¹. Bu bağlamda masumiyet karinesi ile lekelenmeme hakkı arasında sıkı bir ilişki mevcuttur.

Lekelenmeme hakkı, ceza muhakemesi sürecinin soruşturma öncesi evresi de dâhil olmak üzere her evresinde uygulanması gereken bir haktır. Ancak bu hakkın özellikle soruşturma evresinde etkin şekilde uygulanması gerekmektedir. Zira kişi hakkında bir suç şüphesi nedeniyle yapılan ilk işlemler bu evrede gerçekleşmekte, yapılan işlemler sıcağı sıcağına kamuoyunun bilgisine bu evrede sunulmaktadır. Soruşturma evresinin yapısı gereği kişiler hakkında temel hak ve özgürlüklerine müdahale içeren gözaltı, arama, tutuklama gibi bazı işlemler yapılabilmektedir. Özellikle kamuoyunun

¹ Atilla Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten Bir İlke Olarak Lekelenmeme Hakkı*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2021), 45.

ilgisinin yoğun olduğu olaylar ile ilgili olarak basın organları lekelenmeme hakkını ihlal edici yaklaşımlarda bulunabilmektedir. Bu bağlamda gizli olan soruşturma evresindeki kimi işlemler medya tarafından haber yapılarak kişi hakkında sonrasında kamu davası açılmasa dahi kişinin sosyal hayatı bakımından telafisi güç ya da imkânsız zararlara sebebiyet verebilecektir. Yine lekelenmeme hakkının soruşturmaya bakan bir yönü de kişiler hakkında mesnetsiz şekilde ihbar veya şikâyetlerde bulunularak haklarında işlem yapılmasına sebebiyet vermemektir. Ülkemizde özellikle 15 Temmuz 2016 tarihindeki darbe girişiminden sonra adli mercilere çok sayıda isimsiz, mesnetsiz, salt zarar verme kastı güden bazı ihbar ve şikâyetler yapılmaya başlanmıştır. Buna bağlı olarak çok sayıda kişi, dayanaksız bir ihbar ile terör örgütü üyesi olma ithamı ile karşı karşıya kalmıştır. Bunun haricinde de dilekçe hakkının kullanılması kapsamında adli mercilere yapılan ve suç içermeyen pek çok ihbar veya şikâyet, doğrudan ihbar ya da şikâyet edilenin şüpheli sıfatını almasına ve hakkında bir takım soruşturma işlemleri uygulanmasına neden olmaktadır. İşte bu nedenle lekelenmeme hakkının henüz soruşturma evresi başlamadan ve kişiye “şüpheli” sıfatı verilmeden, bir filtre görevi görmek üzere uygulanmasını sağlamak amacıyla 15/08/2017 tarihinde ceza muhakemesi hukukuna Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar kurumu getirilmiştir. Bu düzenlemenin etkin şekilde uygulanması, kişilerin mesnetsiz ve suç oluşturmayan iddialar sonucu adli sürece maruz kalarak yıpratılmasını önleyecektir. Bunlara bağlı olarak çalışmanın esas konusunu lekelenmeme hakkının soruşturma evresindeki görünümü ile sınırlı olmak kaydıyla hakkın uygulamadaki işlerliğini sağlayabilmek adına getirilen SYOK düzenlemesinin hukuki niteliği ile lekelenmeme hakkını koruma yönündeki işlevselliğinin tespiti oluşturmaktadır.

Bu bağlamda çalışmanın birinci bölümünde lekelenmeme hakkının tanımı, kapsamı, lekelenmeme hakkını uygulamakla yükümlü olanlar, hakkın ortaya çıkış süreci, ilişkili olduğu diğer hak ve özgürlükler ile hakkı korumaya yönelik Türk hukukunda bulunan cezai düzenlemeler incelenmiştir. Bölüm kapsamında lekelenmeme hakkının ulusal ya da uluslararası belgelerde açıkça düzenlenmiş bir hak olmaması nedeniyle yargısal içtihatlar ve öğretideki görüşler esas alınarak inceleme yapılmıştır.

Lekelenmeme hakkı, ceza muhakemesinin her evresinde geçerli ve geniş bir uygulama alanı bulunan bir haktır. Ancak çalışmanın konusu, lekelenmeme hakkı

bakımından soruşturma evresi başlamadan önce yapılacak işlemler ve soruşturma evresinin ne zaman ve ne şekilde başlayıp sona erdiği sorusunun cevabını önemli kılmaktadır. Özellikle SYOK kurumunun uygulanma esaslarının anlaşılması bakımından soruşturma evresinin incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle çalışmanın ikinci bölümünde, soruşturma evresinin ne olduğu, işlevi, ne zaman ne şekilde başlayıp sona erdiği ile genel olarak soruşturma evresinin nasıl yürüdüğü ve bu evrede geçerli olan ilkelerin neler olduğu lekelenmeme hakkı kapsamında incelenmiştir.

Son bölümde ve sonuç kısmında ise lekelenmeme hakkını korumak amacıyla getirilen SYOK düzenlemesinin mahiyeti, amacı, kuruma dair genel esaslar, uygulama şartları ve sonuçları, denetimi, düzenlemeye dair bazı eleştiriler lekelenmeme hakkı kapsamında incelenmiş ve düzenleme uygulama açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

LEKELENMEME HAKKI

1.1. Genel Olarak “Lekelenmeme Hakkı” Kavramı, Amacı ve Önemi

En genel tanımı ile eylem ve işlemlerinde hukukla bağlı olan, kendini yasa ile sınırlandırmış bulunan devlet anlamına gelen hukuk devletinde kişilerin temel hak ve özgürlükleri koruma altındadır². Kişilerin temel hak ve özgürlükleri, bireyin insan olmasından kaynaklı olarak tanınan ve kabul edilen, temeli insan onuruna dayanan olgulardır. Bu temel hak ve özgürlüklerin başlıcaları Anayasamız ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile de tanınan ve koruma altına alınan yaşam hakkı, işkence yasağı, adil yargılanma hakkı, masumiyet karinesi, özgürlük ve güvenlik hakkı, ifade özgürlüğü, kölelik ve zorla çalıştırma yasağı, düşünce, din ve vicdan özgürlüğü olarak sayılabilir. Bu temel hak ve özgürlüklerin bir kısmına ancak yasa ile ve belirli şartlara bağlı olarak sınırlama getirilebilir iken bir kısmı (yaşam hakkı, işkence yasağı gibi) sert çekirdek haklardan olup olağanüstü hallerde dahi sınırlandırılması mümkün değildir. Çalışmamızın konusu gereği yukarıda belirtilen temel hak ve özgürlükler arasında oldukça önemli bir yeri olan ve pek çok ceza muhakemesi düzenlemesinin temelini oluşturan masumiyet karinesinin bir uzantısı olarak kabul edilen lekelenmeme hakkı incelenecektir.

Hukuk devletinde kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin sağlanması ve korunması noktasında devletin pozitif ve negatif yükümlülükleri bulunur. Pozitif yükümlülükler

² Mahmut Koca, İlhan Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2013), 467; Ezgi Aygün Eşitli, *Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2022), 53; Selim Çın, “Demokratik Hukuk Devleti ve Siyasal İktidarın Aykırı Uygulamaları”, (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mart 2019), 31.

devlete hakkın korunması kapsamında bir edim gerçekleştirme sorumluluğu yüklemektedir³. Bu yükümlülükler kişilere belli başlı hakların tanınması ve bunun uygulamaya geçirilmesi amacıyla gerekli düzenlemelerin yapılması gibi devleti harekete geçiren niteliktedir⁴. Ayrıca hakların üçüncü kişiler tarafından ihlal edilmesini engelleme yükümlülüğü de devlete düşen pozitif yükümlülüklerdendir. Negatif yükümlülükler ise devletin bir anlamda “ihlal etmeme” şeklindeki tutumu olarak anlaşılabilir. Devletin, kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin korunması yanında kamu düzenini sağlama görevi de bulunmaktadır. Kamu düzenini sağlamak amacıyla suç teşkil eden olayları hukuki bir süreç içerisinde aydınlatarak adaleti tesis ederken suç şüphesi altında bulunan ancak suçlu olduğu kesinleşmiş mahkeme kararı ile sabit olmayan kişilerin şeref ve haysiyetlerini de korumakla yükümlüdür⁵. Zira gelişen teknoloji suç şüphesi barındıran olaylara dair bilgi erişimini ve yayılmasını kolaylaştırmış; bu ise beraberinde özellikle toplumun dikkatini çeken adli olaylar ile ilgili doğru ya da yanlış pek çok bilginin yayılarak şüphe altında bulunan kişilerin kişisel bilgileri de dâhil olmak üzere soruşturma ile ilgili pek çok önemli verinin kamuoyu tarafından öğrenilmesini getirmiştir⁶. Bunun sonucu olarak suç isnadı altında bulunan kişilerin toplum nezdindeki itibarları zedelenmekte ve bir ön yargı oluşmaktadır. Ceza muhakemesinin bu olumsuz etkilerinden kişileri koruyabilmek adına lekelenmeme hakkının tanınması ve sürecin başından sonuna kadar etkin kılınması, bu süreç içerisinde kamuoyunun bilgi alma hakkının da bu çerçevede lekelenmeme hakkını koruyacak şekilde dengelenmesi devletin bir görevidir.

³ Semih Batur Kaya, “İnsan Haklarında Devletin Pozitif Yükümlülüğü: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Üzerine Bir Analiz”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9/1 (Bahar 2022): 256, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2517274>, E.T. 01/08/2024.

⁴ Kaya, “İnsan Haklarında Devletin Pozitif Yükümlülüğü: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Üzerine Bir Analiz”, 58; Yüksel Metin, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Yaşamın ve Sağlığın Korunması ile İlgili Olarak Taraf Devletlere Yüklendiği Pozitif Yükümlülükler”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 7/27 (Güz 2010): 114, [⁵ Kürşat Yemenici, “Ceza Muhakemesinde Lekelenmeme Hakkı”, \(Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2024\), 149.](https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/540079#:~:text=Genel%20olarak%20devletin%20pozitif%20y%C3%BCk%3%BCml%C3%BCl%C3%BCkleri,sosyal%20haklardan%20do%C4%9Fan%20y%C3%BCk%3%BCml%C3%BCl%C3%BCk%2D%20l%C3%BCkler., E.T. 01/08/2024.</p></div><div data-bbox=)

⁶ Yüksel Ertürk Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi Kapsamında Lekelenmeme Hakkı”, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020), 92; Yemenici, “Ceza Muhakemesinde Lekelenmeme Hakkı”, 147.

Lekelenmeme hakkının tanımına ve kapsamına dair gerek uluslararası metinlerde gerekse iç mevzuatımızda yer alan açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu kavram genellikle öğreti ve yargı içtihatlarında başka bazı temel hak ve özgürlükler ile ilişkilendirilerek açıklanmaktadır. Yargıtay da lekelenmeme hakkını, masumiyet karinesinin doğal bir sonucu olarak hakkında bir suç isnadı nedeniyle suç şüphesi altında soruşturma veya kovuşturma geçiren kişinin bu süreçte yapılan işlemler nedeniyle şeref ve haysiyetinin⁷ zedelenmemesi, toplum nezdindeki saygınlığının korunması, hakkında henüz kesin bir hüküm verilmemiş kişi hakkında toplum tarafından mahkûm edilmesine olanak sağlayacak davranışlardan kaçınılması olarak tanımlamaktadır⁸. Yargıtay'ın tanımında yer alan “şeref” kelimesi Türk Dil Kurumu Sözlüğünde “*Başkasının, birine gösterdiği saygının dayandığı manevi değer; onur*”, “*Toplumca benimsenmiş iyi şöhret*” olarak tanımlanmaktadır⁹. “Haysiyet” kelimesi ise “*Öz saygı*”, “*Saygınlık*” olarak tanımlanmaktadır¹⁰. Görüleceği üzere her iki kavramın da ifade ettiği değerler ortak olup kişinin manevi varlığının temel unsurlarındandır ve birbirlerini tamamlamaktadır. Hukuk devletinde insan onurundan kaynaklanan bu değerler kamu düzeninin bir unsuru olarak görüldüğünden hukuki koruma altına alınmışlardır¹¹. Lekelenmeme hakkı da ceza muhakemesi süreci boyunca kişinin şeref ve haysiyetinin korunmasını hedefler. Böylelikle bir ceza muhakemesi süreci ile karşı karşıya olan kişi bu süreçte hakkındaki hüküm kesinleşinceye kadar katlanmak zorunda kaldığı işlemlerin kendi hayatına olumsuz etki etmeyeceğini bilerek kendini sosyal anlamda güvende hissedecektir.

Lekelenmeme hakkının, masumiyet karinesinin kişinin şeref ve saygınlığı ile ilgili olan yönünü dayanak aldığı söylenebilir¹². *Ertem*’e göre lekelenmeme hakkı “kişinin

⁷ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun 27/06/2012 tarihli 2012/4-179 Esas 2012/412 Karar sayılı kararındaki tanımına göre şeref ve haysiyet kavramı; “*Şeref ve haysiyet, dâhil olduğu toplumun gerekli saydığı ahlaki niteliklere sahip olduğu ya da böyle kabul edildiği için, kişiye verilen değeri ifade eder. Kişinin onuru (şerefi) ve saygınlığı onun toplum içindeki tüm manevi değerlerinden oluşur... Kişiyi küçük düşürmek, yanlış tanıtmak, gülünç ya da zor duruma sokmak, kişiye düşmanca bir ortam hazırlamak amacıyla vaki davranışlar manevi değerleri nasıl zedelerse, bir olayın aktarılması ya da bir olay veya kişinin eleştirilmesi de çok kez şeref ve saygınlığa, onura müdahale niteliğinde olabilir...*” Ulusal Yargı Ağı Projesi, Erişim Tarihi: 20/05/2024.

⁸ Yargıtay 13. Ceza Dairesi, 2014/32524 E. , 2014/37202 K. sayılı, 29/12/2014 tarihli kararı, UYAP, E. T. 04/05/2024.

⁹ <https://sozluk.gov.tr/>, E.T. 04/05/2024.

¹⁰ <https://sozluk.gov.tr/>, E.T. 04/05/2024.

¹¹ Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi”, 96.

¹² Yemenici, “Ceza Muhakemesinde Lekelenmeme Hakkı, 133.

aleni duruşmada mahkeme karşısına çıkıncaya kadar kendisine bir suç yüklendiğinin toplum tarafından bilinmemesi, öğrenilmemesi” şeklinde tanımlanır¹³. Tanrıvermiş ise lekelenmeme hakkını, ceza muhakemesi sürecinde bireyin insan onurundan kaynaklanan manevi varlığı olduğunu ve bunun korunması gerektiğini, dış âlemde diğer bireyler nezdinde bu varlığın azalmasına neden olacak tutum ve davranışlardan kaçınılması yönünde sürece katılan ya da katılmayan ve devletin resmi makamları ile basın organları ile topluma yapılmış bir ihtar olarak tanımlar¹⁴. Yemenici ise lekelenmeme hakkını “Suçluluğu kesin hükümle tespit edilmemiş bir kimsenin suçlu olarak etiketlenmeme; önyargıya ve suçluluk etiketine neden olabilecek yahut bu etiketi güçlendirebilecek her türlü haksız (hukuka aykırı) açıklama, eylem ya da işleme karşı kişinin itibarının (saygınlığının) korunmasını talep etme hakkı”¹⁵ olarak tanımlamıştır.

Lekelenmeme hakkı masumiyet karinesi ile sıkı bir ilişki içerisindedir. Bu nedenle lekelenmeme hakkı, masumiyet karinesi ile birlikte incelenecektir. Doktrinde lekelenmeme hakkının masumiyet karinesinin bir sonucu olduğunu savunan görüşler olduğu¹⁶ gibi, masumiyet karinesinin lekelenmeme hakkını kapsadığını ve lekelenmeme hakkının masumiyet karinesinin bir unsuru olduğunu savunan bir görüş¹⁷ ve bu iki kavramın da birbirinden ayrı haklar olduğunu¹⁸ savunan görüşler bulunmaktadır.

¹³ Burcu Ertem, “Kamu Davasının Açılması ve İddianamenin İadesi”, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ceza ve Ceza Usul Hukuku Anabilim Dalı, 2007), 94-95.

¹⁴ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 45.

¹⁵ Yemenici, “Ceza Muhakemesinde Lekelenmeme Hakkı”, 143.

¹⁶ Muharrem Özen, Atacan Köksal, “Suçsuzluk Karinesi Bağlamında Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı”, *AÜHFD*, 68/1 (2019): 269.

¹⁷ Vesile Sonay Evik, “Ceza ve Ceza Yargılaması Hukuku Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı”, *Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku*, Proje Yöneticisi Kayıhan İçel, Yayına Hazırlayan Yener Ünver, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi-3, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2004), s. 301; Yener Ünver, Hakan Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Ankara, Adalet Yayınları, 16. Baskı, 2019), s. 229.

¹⁸ Ramazan Gülsün, “İnsan Onuru ve Lekelenmeme Hakkı”, *International Journal of Legal Progress*: 1/2 (Temmuz 2016): 27, doi:10.20978/ijlp.56121; Eyüp Kara, “Lekelenmeme Hakkı”, *Adalet Dergisi*, s. 43(2012): 190-191, (https://ziladoc.com/download/08-eyp-kara-tamam-makale_pdf), E.T. 04/05/2024. Yargıtay 18. CD. 19.06.2019, 2019/1547 Esas, 2019/10878 Karar sayılı kararı; “Adil yargılanma hakkının temel ilkelerinden olan suçsuzluk karinesi aynı zamanda lekelenmeme hakkına da kapsamaktadır. Ancak, lekelenmeme hakkı masumiyet karinesi ile bağlantılı ancak farklı ve özel bir haktır.” UYAP, E.T. 04/05/2024.

Kimi kaynaklarda suçsuzluk karinesi olarak da adlandırılan masumiyet karinesi, kişinin hakkında adil bir yargılama sonucu kesinleşmiş bir mahkeme kararı ile mahkûmiyeti sabit oluncaya kadar suçlu olarak kabul edilememesi anlamına gelir¹⁹. Bunun sonucu olarak kişilerin masumiyeti asıldır ve kimseye suçsuzluğunu ispat külfeti yüklenemez. Masumiyet karinesinin en önemli sonuçlarından biri ispat külfetini bireye değil, iddia edene yüklemesidir²⁰.

Masumiyet karinesi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinin 2. fıkrasında “*Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır.*” şeklinde ifade edilmiştir²¹. Osmanlı Devleti'nde 1868-1876 yılları arasında derlenen Mecelle'nin 4. maddesinde “*Şek ile yakın zail olmaz*”²² ve “*Beraat-i zimmet asıldır*”²³ şeklinde düzenlendiği görülmektedir²⁴. Cumhuriyet dönemindeki iç hukuk mevzuatımızda ise Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası'nın 38. maddesinin 4. fıkrasında “*Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.*” şeklinde düzenlenmiştir²⁵. Anayasada yer alan bu ifade özünde lekelenmeme hakkını da kapsamaktadır. Ayrıca Anayasa'da yer alan tabiri ile suçsuzluk karinesi temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulmasını düzenleyen 15/4 maddesi kapsamında savaş, sıkıyönetim, olağanüstü hal ve seferberlik hallerinde dahi dokunulması mümkün olmayan çekirdek haklardandır.

¹⁹ Fatih Akıncı, “Lekelenmeme Hakkı”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 43(2012): 187.

²⁰ Uğur Tural, *Ceza Muhakemesi Hukukumuzda Yeni Bir Karar Türü Olarak Soruşturmayaya Yer Olmadığına Dair Karar*, (İstanbul: Legal Yayıncılık, Ağustos 2019), 36.

²¹ Sözleşme metni için bakınız; https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_tur

²² İfadenin günümüz Türkçesi ile anlamı; “*Şüphle ile kesin olarak bilinen bir şey ortadan kalkmaz*”, Ahmet Akman, “İstishab”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 32(2018): 118, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2848094>, E.T. 05/06/2024.

²³ İfadenin günümüz Türkçesi ile anlamı; “*Kişi asıl olarak doğuştan, suçsuzdur, borçsuzdur.*”, Mustafa Boran, ““Beraet-i Zimmet Asıldır” Kaidesinin Temelleri, Kapsamı ve Evrenselliği”, *Rumeli İslam Araştırmaları Dergisi*, 5/10(Ekim 2022): 91, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2550301>, E.T. 05/06/2024.

²⁴ Gökhan Çayan, “Masumiyet Karinesi Doktrini”, *TAAD*, 11/42 (Nisan 2020): 62, https://dergipark.org.tr/tr/pub/taad/issue/58517/857889#article_cite, E.T. 22/05/2024.

²⁵ AYM, 13/06/2013 tarihli 2012/665 başvuru numaralı kararında masumiyet karinesini; “26. Masumiyet karinesi, kişinin suç işlediğine dair kesinleşmiş bir yargı kararı olmadan suçlu olarak kabul edilmemesini güvence altına alır. Bunun sonucu olarak, kişinin masumiyeti “asıl” olduğundan suçluluğu ispat külfeti iddia makamına ait olup, kimseye suçsuzluğunu ispat mükellefiyeti yüklenemez. Ayrıca hiç kimse, suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar yargılama makamları ve kamu otoriteleri tarafından suçlu olarak nitelendirilemez ve suçlu muamelesine tabi tutulamaz.”, (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/6075?Dil=tr>), E.T. 20/05/2024.

Sözleşme metni ve kanuni düzenlemeden de anlaşılacağı üzere masumiyet karinesi, suçluluğu kesinleşmiş mahkûmiyet kararı ile sabit oluncaya dek herkesin suçsuz olduğu kabulüne dayanır. Doktrinde Feyzioğlu bu konuda kavramın adına “masumiyet” karinesi denilmesi halinde masum olan bir kişi hakkında tutuklama koruma tedbirinin uygulanmasını açıklayamaz bulur²⁶. Bu nedenle suç şüphesi altında bulunan kişinin masumluk ile suçluluk arasında bir çizgide olduğunu kabul etmektedir. Weigend de buna benzer şekilde ortada gerçek bir karine bulunmadığını, ifade edilenin yasal bir güvence olduğunu belirtir²⁷. Bu tanımlamayı yaparken ise yargılama sürecini yürüten ve buna katılan hâkim, savcı, kolluk gibi unsurların kişi hakkında suçluluğuna dair akıl yürütme noktasında mesleki tecrübeye ve önseziye sahip olsalar da bu güvence gereği kendilerine dahi bu durumu itiraf etmeyecekleri ve kişinin hukuki durumunun objektif olarak değerlendirileceğini belirtir. Buna göre kişi hakkındaki karar kesinleşene dek sürece katılan herkes “*bilinçli bir bilmezlik*” halinde bulunacaklardır. Yüce ise suçlu sayılamayan bir kişiyi masum saymanın doğru olduğunu, masumiyet karinesinin koruma tedbirleri ile bağdaşmayan bir yönü olmadığını, burada tedbir ile kişi hakkında önlem alınmış olmasının kişinin suçlu olması ihtimaline karşılık uygulandığını belirtir. Bu şekilde suç şüphesi altında bulunan kişi hakkında tedbirli ve itidalli davranılması endişesi taşınmasının sağlanacağını, bunun da lekelenmeme hakkını koruyacağını savunur.²⁸

Tüm bu açıklamalardan görüleceği üzere masumiyet karinesinin uygulanması için kişinin bir suç şüphesi altında bulunması gerekmektedir.²⁹ Suç isnadı altında bulunma hali ise kişiye suç iddiasının yetkili makamlar tarafından bildirilmesi ile ya da kişi hakkında koruma tedbirlerinin uygulanması sonucu isnattan etkilendiği ilk anda başlar³⁰. Buna göre kişi hakkında dava açma dışında müzekkere düzenlenmesi, üzerinde,

²⁶ Metin Feyzioğlu, “Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1/48 (Mayıs 1999): 138, https://doi.org/10.1501/Hufkfak_0000000629, E.T. 05/06/2024.

²⁷ Weigend'den aktaran; Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 41.

²⁸ Turhan Tufan Yüce, “Sanığın Savunması ve Korunması Açısından Ceza Soruşturmasının Ümanist İlkeleri”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 1/1 (1988): 160, <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m1988-19881-1092>, E.T. 07/05/2024.

²⁹ Weigend'den aktaran; Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 41; Yemenici, “Ceza Muhakemesinde Lekelenmeme Hakkı”, 139.

³⁰ Akif Yıldırım, “Anayasa Mahkemesi Uygulamasında Masumiyet Karinesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 5/9 (Haziran 2017): 494.

ikametinde ya da aracında arama yapılması gibi kişiyi esaslı şekilde etkileyen işlemler suç isnadı kapsamında kalmaktadır³¹. AİHM de suç isnadı kavramını bu yönde geniş yorumlamaktadır³².

Anayasa ve Sözleşme metinleri irdelendiğinde Anayasa'nın masumiyet karinesini daha kapsamlı şekilde düzenlediği görülmektedir. Şöyle ki; Anayasa, kişinin yalnızca bir suç isnadı altında bulunduğu hallerde değil, herhangi bir suç isnadı olmaksızın da kamu otoritelerince suçlu muamelesi görmemesini sağlamaktadır³³. Dolayısıyla masumiyet karinesi yalnızca yargı organlarını değil devletin resmi makamlarını ve kamu gücü kullanan diğer kişileri de bağlamaktadır.³⁴ Bu nedenle suç isnadından itibaren ceza muhakemesinin tüm aşamalarında ve bütün resmi makamların masumiyet karinesini gözetmesi gerekmektedir. Bunun bir sonucu olarak idari makamlar da hakkında kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararı bulunmayan kişilerin suçlu olduklarına dair kanaat uyandıracak işlemlerde bulunamazlar.

Tanrıvermiş'e göre insan hakları dinamik ve değişken bir yapıdadır. Bu nedenle daha önce insan hakkı olarak tanınmayan birtakım haklar zamanla insan hakkı olarak tanınabilir, kapsamı genişleyebilir. Lekelenmeme hakkı da bu şekilde bir hak türü olup masumiyet karinesini zaman içerisinde genişletmiştir. Bu değişimin nedeni ise teknolojideki hızlı gelişim sonucunda doğru ya da yanlış bilgiye hızlıca erişilebilmesi sonucu kişilerin bir yargılama süreci sonucunda ağır mağduriyetler yaşamasıdır. Kişinin sosyal yaşamını ve benliğini bu tehditten korumak adına masumiyet karinesini genişletme ihtiyacı doğmuştur. Lekelenmeme hakkı suç soruşturması altında olan kişiye bir talep hakkı sunmaktadır. Her ne kadar Anayasa'da açık şekilde tanımlanmamış olsa da hakkın dayanağı Anayasa'nın 13/1 maddesinde düzenlenen kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı kapsamında değerlendirilebilir. Masumiyet karinesi, lekelenmeme hakkının garantisi konumunda olup kişi hakkında kesin bir mahkûmiyet kararı

³¹ Özen, Köksal, *Suçsuzluk Karinesi Bağlamında SYOK Kararı*, 274.

³² Ali Erkan Göğüş, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Çerçevesinde Masumiyet Karinesi", (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2019), 42.

³³ Feyzioğlu, "Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi", 141.

³⁴ Yıldırım, "Anayasa Mahkemesi Uygulamasında Masumiyet Karinesi", 493.

verilmeden hakkında hukuki ve sosyal bir sonucun doğmamasını sağlar. Bu ise ceza yargılaması süreci boyunca kişinin bir obje olarak değerlendirilmesinin önüne geçerek saygınlığı korunmaya değer olan bir süje olarak ele alınmasını temin eder. Ayrıca lekelenmeme hakkı, suçlu olduğu tespit edilen kişiye kanunsuz bir cezalandırma yapılmamasını sağlayan bir hak olma özelliğini de taşır. Bu itibarla masumiyet karinesi ile lekelenmeme hakkı arasında bir sebep sonuç ilişkisi bulunmaktadır. Masumiyet karinesi, lekelenmeme hakkını içerisinde barındırır. Lekelenmeme hakkı ise masumiyet karinesini kişilerin şeref ve saygınlığının korunması noktasında genişletir. Kişilere dayanaksız isnatlar ile soruşturmalara maruz kalmama ve basit şüphe üzerine başlanılan bir soruşturmada yargılama sürecinin nihayete ermesine kadar onur ve itibarının korunmasını talep hakkı verir.³⁵

Masumiyet karinesi ile suç isnadında bulunan ile suç isnadı altında bulunan arasında bir denge kurulmaya çalışılmıştır. Şöyle ki özellikle re'sen yapılan soruşturmalarda suç isnadında bulunan taraf kamu gücünü kullandığından muhakeme evresinde daha güçlü, mahkemeye erişimi daha kolay olarak değerlendirilebilmekte ve bunun karşısında şüpheli ve/veya sanığın menfaatlerinin korunabilmesi gerekmektedir. Şikâyet tabi soruşturmalarda ise şikâyet hakkı kullanıldıktan sonraki süreçte yine kamu gücü kullanılarak şikâyet ile ilgili deliller toplanmaktadır.

Her ne kadar masumiyet karinesi hukuki tanımlamada bir “karine” olarak ifade edilse de esasen suç isnadı altında bulunan kişinin yargılama süreci mahkûmiyet kararı ile sona erene dek suçsuz olduğu varsayımına dayanan temel bir haktır. Ancak masumiyet karinesi kişiler hakkında hiçbir zaman mahkûmiyet hükmü kurulamayacağı anlamına gelen bir güvence sağlamamaktadır. Adil ve hukuka uygun yapılan bir yargılama sonucunda verilecek mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesi ile kişiler artık suçlu sayılabilecektir. Karinenin amacı ise suç isnadının devam ettiği süre boyunca şüpheli ve/veya sanığın hak ve menfaatlerinin, toplum nezdindeki şeref ve saygınlığının korunmasıdır.³⁶

³⁵ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 34-55.

³⁶ Göğüş, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Çerçevesinde Masumiyet Karinesi”, 9.

Yenisey'e göre masumiyet karinesini genişleten bir hak olan lekelenmeme hakkı, kişinin aleni duruşmada mahkeme huzuruna çıkana dek suçlandığının toplumca öğrenilmemesini isteme hakkı olarak ifade edilebilir³⁷. Yine Yenisey, masumiyet karinesini Anayasa'nın 38/4 maddesi kapsamında soruşturma sonrasında uygulanan bir hak; lekelenmeme hakkını ise Anayasa'nın 17/1 maddesindeki "*Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı*" ve AİHS'nin 8. maddesinde düzenlenen "*Özel ve aile hayatına saygı hakkı*" ile bağlantılı olan ayrı bir hak olarak tanımlamıştır³⁸.

Masumiyet karinesinin ve bununla ilişkili olarak lekelenmeme hakkının kişiye sağladığı iki tür koruma bulunmaktadır³⁹. Bunlardan ilki kişinin ceza muhakemesi sürecinde yargılama makamlarının kişinin suçluluğuna dair ön yargı taşımamasını sağlayan iç koruma, diğeri ise yargılama makamı dışında kalan toplum, medya, diğer resmi kurumlar nezdinde kişinin suçlu olarak yaftalanmasını önleyerek şeref ve saygınlığını güvence altına alan dış korumadır⁴⁰. İç koruma kapsamında Mahkemelerin vermiş oldukları kararlarda, Cumhuriyet savcılarının ise hazırlamış oldukları iddianame ve diğer belgelerde kişiyi henüz yargılama sonuçlanmadan suçlu gösterecek şekilde kelimeler kullanmaması gerekmektedir⁴¹. Ayrıca yargılama sürecinde hâkimler yalnızca hukuka uygun şekilde elde edilmiş deliller ile vicdani kanaatlerine dayanarak karar vermelidirler. Cumhuriyet savcılarının şüpheliye ilk temas eden yargılama süjesi olduğu

³⁷ Feridun Yenisey, *Hazırlık Soruşturması ve Polis (Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku)*, (İstanbul: Beta Yayınları, 2. Baskı, 1991), 116.

³⁸ Yenisey, "Lekelenmeme Hakkı ve Suçsuzluk Karinesi", *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı Sempozyumu*, (Ankara, Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Editörlüğü, Nisan 2022): 228.

³⁹ Bezgin, "Soruşturmanın Gizliliği İlkesi", 95.

⁴⁰ Bezgin, "Soruşturmanın Gizliliği İlkesi", 95-96; Yemenici, "Ceza Muhakemesinde Lekelenmeme Hakkı, 137.

⁴¹ AİHM, 25/03/1983 tarihli, 8660/79 Başvuru numaralı Minelli v. İsviçre davasında sanık hakkında zamanaşımı nedeniyle düşme kararı veren mahkemenin kişiyi suç konusunda sorumlu bulduğundan yargılama giderlerine mahkûm ettiğini, ulusal mahkemenin hem tazminata hükmedip hem de kararda "*çok muhtemel mahkûmiyete yol açacağı*" gibi bir ifade kullanılmasının masumiyet karinesinin ihlali olduğuna karar vermiştir. <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22docname%22:%5B%22minelli%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-57540%22%5D%7D>, E.T. 15/05/2024.

dikkate alındığında lekelenmeme hakkının sağlanmasında Cumhuriyet savcısının konumu da önemlidir⁴².

AİHM, masumiyet karinesinin dış koruması bağlamında Ürfi Çetinkaya v. Türkiye davasında vermiş olduğu ihlal kararında masumiyet karinesinin polisler dâhil kamu yetkilileri açısından da bağlayıcı olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Başvuran, bazı gazetelerde üzerine atılı olay ve olgular nedeniyle kendisini suçlu olarak gösteren makalelerin yayımlanmasından şikâyet etmektedir. Yayımlanan bilgilerin soruşturmada sorumlu olan kişiler tarafından gazetecilere sunulduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlamda, gazetecilerin bizzat kendilerini kaynak olarak göstermelerine rağmen yetkililerin söz konusu bilgileri yalanlamamalarından şikâyet etmektedir. (...)

138. Mahkeme, Sözleşme’ nin 6. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen masumiyet karinesi ilkesinin, Sözleşme’nin 6. maddesinin 1. fıkrasında esas alınan adil bir ceza yargılamasına ilişkin unsurlar arasında yer alsa dahi ceza alanındaki usuli bir güvenceyle sınırlandırılmadığını hatırlatmaktadır: Kapsamı daha genişdir ve herhangi bir devlet temsilcisinin, suçluluğu mahkemeye kanıtlanmadan önce kişinin suçlu olduğunu beyan etmemesini gerektirmektedir (Karadağ / Türkiye), no. 12976/05, § 60, 29 Haziran 2010).

139. Masumiyet karinesine yalnızca bir hâkim ya da mahkeme tarafından değil aynı zamanda polisler de dâhil olmak üzere diğer kamu yetkilileri tarafından (Daktaras/Litvanya, no. 42095/98, §§ 41-42, AİHM 2000-X) da zarar verilebilir. Masumiyet karinesi, kişinin suçlu olduğunu yansıtan ve toplumu kişinin suçlu olduğuna inandıran veya yetkili hâkimin olay ve olguları değerlendirirken önyargılı davranmasına neden olabilecek açıklama veya fiillerle de ihlal edilebilmektedir (Y.B. ve diğerleri/Türkiye, no. 48173/99 ve 48319/99, § 50, 28 Ekim 2004).(...)

148. Mahkeme, başvuran hakkında herhangi bir yoruma mahal vermeyecek şekilde “uluslararası uyuşturucu kaçakçısı” tabiriyle yapılan bir

⁴² Hüseyin Şık, “Suçsuzluk Karinesi ve Savcı”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 5/9 (Haziran 2017): 427, https://dergipark.org.tr/tr/pub/mdergi/issue/29931/322486#article_cite, E.T. 15/05/2024.

nitelendirmenin, toplumu başvuranın suçlu olduğu yönünde inandırarak nitelikte olduğu ve masumiyet karinesi ilkesine aykırı olarak, yetkili hâkimlerin olay ve olguları değerlendirirken önyargılı davranmalarına neden olduğu kanaatindedir.”⁴³.

Benzer bir biçimde AİHM, Karakaş-Yeşilırmak v. Türkiye davasında devam eden soruşturmalar ile ilgili olarak kamuya bilgi verilebileceğini ancak yetkili makamların bunu yaparken kişinin suçlu olduğu ön kabulü oluşturacak şekilde gerçekleştirilmemesi için dikkatli olunması gerektiğini ifade etmiştir⁴⁴. Butkevicius v. Litvanya kararında ise resmi yetkililer tarafından bir ceza muhakemesine ilişkin basın açıklaması yapılırken lekelenmeme hakkına saygı duyulması üzerinde durmuştur⁴⁵. Yine Dakaras v. Litvanya kararında AİHM, basın açıklaması yapıldığı sırada konu ile ilgili olarak “şüphelinin suçu ispatlanmıştır” şeklinde bir ifade kullanılmasının masumiyet karinesini ihlal ettiğine karar vermiştir⁴⁶. 28/10/2004 tarihli Y.B. ve diğerleri v. Türkiye kararında ise AİHM, Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yapılan yasadışı örgüt soruşturmasında şüpheliler henüz hâkim karşısına çıkarılmadan gerçekleştirilen basın toplantısında fotoğraf çekme imkânı olan basına şüphelilerin tanıtıldığı, sonrasında ise bu şahısların tutuklanmalarını konu alan haber başlıklarında bu fotoğrafların yer aldığı görülmüş ve düzenlenen basın açıklamasının başvuruçuların kamuoyu tarafından suçlu olduklarına inanmasını teşvik edici olması ve hâkimde ön yargı oluşturacak nitelikte olması nedeniyle ihlal kararı vermiştir⁴⁷. Gerçekten de bir ceza muhakemesi sürecinde henüz kişi hakkında kesinleşmiş

⁴³ AİHM, Ürfi Çetinkaya v. Türkiye, 23/07/2013 T., B.n. 19866/04, <https://hudoc.echr.coe.int/>, E.T. 15/05/2024.

⁴⁴ AİHM, Karakaş-Yeşilırmak v. Türkiye kararı, 28/06/2005 T. B.n. 43925/98, [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:\[%22karaka%C5%9F%20ye%C5%9F%20B1rmak%22\],%22documentcollectionid2%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]},E.T.15/05/2024](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:[%22karaka%C5%9F%20ye%C5%9F%20B1rmak%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]},E.T.15/05/2024). Benzer yöndeki karar için bkz. Allenet De Ribemont v. Fransa kararı, T. 03/10/1978, B.n. 151/75/89; Krause v. İsviçre kararı, B.n. 7986/77.

⁴⁵ AİHM, Butkevicius v. Litvanya kararı, T. 26/03/2002, B.n. 48297/99, [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:\[%22butkevicius%22\],%22documentcollectionid2%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-64903%22\]},E.T.15/05/2024](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:[%22butkevicius%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-64903%22]},E.T.15/05/2024).

⁴⁶ AİHM, Dakaras v. Litvanya kararı, T. 10/10/2000, B.n. 42095/98, [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:\[%22daktaras%22\],%22documentcollectionid2%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-63408%22\]},E.T.15/05/2024](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:[%22daktaras%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-63408%22]},E.T.15/05/2024); Aktaran; Şık, Suçsuzluk Karinesi ve Savcı, 440, https://dergipark.org.tr/tr/pub/mdergi/issue/29931/322486#article_cite, E.T. 15/05/2024.

⁴⁷ AİHM, Y.B. ve diğerleri v. Türkiye kararı, T.28/10/2004, B.n. 48173/99 ve 48319/99, [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:\[%22y.b.%22\],%22documentcollectionid2%22](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:[%22y.b.%22],%22documentcollectionid2%22)

bir mahkûmiyet hükmü bulunmadan medyada suç eşyaları ile fotoğraflarının çekilerek yayınlanması, soruşturmadaki bilgilerin alenileştirilmesi, iddianamede, yapılan haberlerde ve basın açıklamalarında olayla ilgisi olmayan ve kişiyi küçük düşürecek ifadeler yer verilmesi masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkını ağır şekilde ihlal etmektedir⁴⁸. Bu haliyle masumiyet karinesinin dışsal koruması lekelenmeme hakkı ile açıklanabilecektir.

1.2. Lekelenmeme Hakkının Kapsamı

1.2.1. Kişi Yönünden

Lekelenmeme hakkının kişi yönünden kapsamı şüpheli ya da sanığın kişilik hakkı doğrultusunda toplumda ayırt edilmesini ve tanınmasını sağlayan ismi ve görüntüsünün korunmasına ilişkindir⁴⁹. Kişinin ismi, görüntüsü, özel hayatı, şeref ve haysiyeti kişinin toplumdaki yeri ile ilgili manevi değerleri içerisinde yer alır ve bu alan lekelenmeme hakkının doğrudan ilişkili olduğu bir alandır. Şöyle ki günümüzde bir suç soruşturması kapsamında şüpheli ya da sanığın isminin ve görüntülerinin başta sosyal medya olmak üzere haber bültenleri, gazete gibi yayınlarda “suçlu” sıfatı ile ifşa edildiği görülmektedir. Burada kişilerin ayırt edici özellikleri olan isimleri ve görüntüleri kesinleşmemiş bir suç isnadında kullanılmakla toplum nezdinde peşinen suçlu olarak kabul edilmekte ve bu şekilde doğrudan kişinin şeref ve haysiyeti zedelenmektedir. Dolayısıyla lekelenmeme hakkı kişinin manevi ve sosyal varlığının temellerini oluşturan şeref ve haysiyetinin, toplumda ilk etapta tanınırlığını sağlayan ismi ve görünümünün haksız isnatlar ile toplum nezdinde dışlanmasına neden olacak şekilde ihlal edilmesini engellemektedir⁵⁰.

Lekelenmeme hakkının kişi yönünden kapsamı şüpheli veya sanığın şahsına ait ayırt edici özelliklerinin bu şekilde kamuoyuna mal olan yayınlar ile ihlal edilmemesini

:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-174043%22]], E.T. 15/05/2024.

⁴⁸ Yargıtay 12. CD. 2018/4824 E. 2018/9462 K. sayılı kararında; “...soruşturma açılıp şüpheli haline gelip gelmediği dahi belli olmayan katılan ... hakkında kamuoyu nezdinde, yolsuzluk yapan kişi izlenimini oluşturacak biçimde suçlayıcı bir üslup kullanılması lekelenmeme hakkının ihlalidir.”, UYAP, E.T. 19/05/2024.

⁴⁹ Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi”, 110.

⁵⁰ Yemenici, “Ceza Muhakemesinde Lekelenmeme Hakkı”, 253.

temin etmektedir. Bu kapsamda özellikle Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 27. maddesinde yer alan düzenleme lekelenmeme hakkının kişi yönünden korunmasını sağlamaktadır. Anılan düzenlemede “...soruşturma evresinde gözaltındaki bir kişinin "suçlu" olarak kamuoyuna duyurulmasına, basın önüne çıkartılmasına, kişilerin basınla sorulu cevaplı görüştürülmelerine, görüntülerinin alınmasına, teşhir edilmelerine sebebiyet verilmez...” hususu belirtilmek suretiyle şüpheli veya sanığın görüntüleri yönünden bir koruma sağlanmıştır. 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 21. maddesinde de süreli yayınlar bakımından on sekiz yaşından küçüklerin kimliklerinin ya da tanınmalarına yol açacak biçimde görüntülerinin yayınlanması yasaklanmıştır. Bu düzenleme tüm şüpheli veya sanıklar için geçerli olmadığından eleştirilmektedir.⁵¹ Yukarıdaki başlıkta değinilen AİHM'nin vermiş olduğu Y.B. ve diğerleri v. Türkiye kararında da Emniyet Genel Müdürlüğü ekiplerince yakalanan şüphelilerin görüntülerinin medya tarafından alınmasına müsaade edilmesi ve şahısların suçlu olduğuna ilişkin açıklama yapılmasının masumiyet karinesinin ihlali niteliğinde olduğu belirtilmiştir.

Şüphesiz ki bir soruşturma kapsamında gerekli olması halinde kamuoyunun bilgilendirilmesi mümkündür. Bu doğrultuda kimi zaman şüpheliye dair görüntüler ve ismi yapılacak açıklamalarda lekelenmeme hakkını ihlal etmeyecek şekilde yer alabilir. Burada yayında kullanılan ifadeler, bilgilerin servis ediliş şekli önemlidir. Kamuoyunun bilgi edinme hakkı ile şüpheli ya da sanığın lekelenmeme hakkı arasında ölçülülük gözetilerek açıklama ve haberler yapılmalıdır. Bilgi edinme hakkı kapsamında adli olaylar ile ilgili haber yapılırken haberin veriliş biçimi, haber içeriği, haberin yayımlanmasında kullanılan dil, haberde kullanılan fotoğraflar kişilik haklarını, özel hayata saygı hakkını ve bu bağlamda lekelenmeme hakkını ihlal etmemelidir⁵². Ancak bu konuda topluma mâl olmuş kişilerin ise görüntü ve isimlerinin yayımlanmasına ilişkin daha sınırlı bir korumaya sahip olduğu söylenebilir.⁵³ Kamuoyuna mâl olmuş kişiler hakkında, kamuoyuna mâl oldukları hususlar ile ilgili olarak toplumun bilgi edinmekte

⁵¹ Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi”, 110.

⁵² Orhun Bekar, *Tarihsel Gelişim Sürecinde Savcılığın Örgütlenmesi ve Soruşturma Evresi ile Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2022), 126.

⁵³ Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi”, 110.

meşru bir menfaati bulunmaktadır. Örneğin, kamu görevi yerine getiren toplumca bilinen bir kişinin dürüst olup olmadığının, görevini yerine getirirken yolsuzluğa bulaşıp bulaşmadığı gibi hususların toplum tarafından bilinmesinde kamu menfaati bulunmaktadır. Ya da toplum nezdinde öne çıkmış, ünlü bir kişinin toplumsal meselelerde duyarlı olup olmadığının, kanunlara uyup uymadığının, bir suç işleyip işlemediğinin toplum tarafından öğrenilmesi önem arz eder. Zira toplum bu hususları değerlendirerek kamuoyuna mal olmuş kişileri kanaat önderi kabul edebilir, siyasete bu bilgiler ışığında yön verebilir. Bu nedenle bu kişilerin görüntüleri ya da isimleri gibi genel itibariyle toplum tarafından kolayca ulaşılabilecek nitelikteki verilerinin kullanılması normal bir bireyin kişisel verilerine nazaran daha dar bir alanda koruma sağlamaktadır.⁵⁴

1.2.2. Zaman Yönünden

Lekelenmeme hakkının zaman yönünden kapsamı hakkın sağladığı korumanın muhakeme sürecinin hangi evresinde başladığı ve ne zamana kadar sürdüğüne ilişkindir. AİHM ve Yargıtay içtihatlarında masumiyet karinesi ve bu kapsamda lekelenmeme hakkının kişinin suç isnadı ile karşı karşıya kaldığı andan itibaren gündeme geleceği kabul edilmiştir⁵⁵. Dolayısıyla lekelenmeme hakkı ve masumiyet karinesi hem soruşturma hem kovuşturma evresinde geçerli olan bir haktır. Bu yönden soruşturma ve kovuşturma makamlarınca yapılan araştırmalar sonucunda üzerine şüphenin yoğunlaştığı kişi ile yetkililerin ilk temas kurduğu andan itibaren lekelenmeme hakkının korunması önemlidir⁵⁶. Aksi takdirde suç şüphesi altındaki kişi soruşturma aşaması öncesinde güvencesiz kalmış olacaktır⁵⁷.

⁵⁴ Müjde Kurt, “Kamuya Mal Olmuş Kişi Kavramı”, *AÜHFD*, 66/3 (2017): 593, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/621408>, E.T. 05/06/2024.

⁵⁵ Bkz. AİHM, Minelli v. İsviçre kararı, 8660/79 B.n. ; Yargıtay 18. Ceza Dairesi’nin 19.06.2019 tarihli, 2019/1547 E. 2019/10878 K. sayılı kararı: “...Şüphelinin onuru ve saygınlığının ceza soruşturması ve kovuşturması nedeniyle uğrayacağı örselenme ve toplum önündeki lekelenme olasılığı dikkate alındığında suç şüphesi altındaki herkes açısından ve ceza muhakemesinin tüm evrelerinde, adli işlemlerin yapılmaya başlandığı andan itibaren lekelenmeme hakkının gözetilmesi gerekir.”.

⁵⁶ Özen Atlıhan, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sisteminde Adil Yargılanma Hakkının Temel unsuru Olarak “Masumiyet Karinesi””, *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8/3-4 (2004): 306.

⁵⁷ Tural, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Karar Türü Olarak SYOK*, 28.

Hazırlık soruşturması, bu evrede yapılan işlemlerin şüpheli üzerinde bir takım sonuçlar doğurması ve şüpheli açısından yargılama sürecinin yürüyüşünde belirleyici olması nedeniyle lekelenmeme hakkı ve masumiyet karanesi açısından önemlidir⁵⁸. Şüphesiz ki masumiyet karanesi yalnızca delil değerlendirmesi aşamasında ya da duruşmalarda geçerli bir hak değildir. Yargıtay bir kararında henüz soruşturma başlamadan dahi kişilerin lekelenmeme haklarının ihlal edilebileceğini ifade etmiştir⁵⁹. AİHM de bir kararında kişi hakkında suç isnadı varlığına bakılmaksızın hakkında adli bir işlem yapılması halinde lekelenmeme hakkının korumasından faydalanması gerektiğine hükmetmiştir⁶⁰. Gerçekten de örneğin kolluğun idari faaliyeti sırasında yapılan kaba üst araması, önleme araması gibi işlemlerinde dahi uygulanma biçimiyle kişiyi toplum nezdinde küçük düşürecek şekilde davranışlar sergilenerek lekelenmeme hakkını ihlal edebilmesi söz konusudur. Şüpheli ile temas edildiği ilk anda başlayan koruma, mahkûmiyet hükmü kesinleşene dek, dolayısıyla kanun yolları aşamasında da kişiye koruma sağlar. Anayasa Mahkemesine göre ceza davasının sonucuna bağlı olarak yürütülen bir yargılamanın masumiyet karanesini ihlal etmemesi için dayanılan ceza davasının olağanüstü başvuru yolu olan bireysel başvurunun da sonuçlanmasının beklenmesi gerekmektedir⁶¹. Ancak kişi hakkındaki mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesi ile lekelenmeme hakkı ve masumiyet karanesinin sağladığı koruma sona erecek ve kişi suçlu sıfatını alacaktır⁶². Kişinin beraat etmesi halinde ise lekelenmeme

⁵⁸ Pınar Memiş, “Adil Yargılama Hakkının Unsuru Olarak Masumiyet Karanesi”, (Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ocak 2003), 44.

⁵⁹ Yargıtay 16. CD. 08.09.2016 tarih, 2015/4961 Esas, 2016/4656 Karar sayılı kararı, “...kişilere, zaman ve mekân gibi kavramlara ayrıntılı biçimde yer verilerek gizliliğin ihlal edildiği gibi henüz haklarında soruşturma dahi açılmayan katılanlar hakkında kamuoyu nezdinde, yolsuzluk yapan kişi izlenimini oluşturacak biçimde suçlayıcı bir üslup kullanılarak, lekelenmeme hakkının da ihlal edildiği görülmektedir”. UYAP, E.T. 18/05/2024; Yargıtay 18. CD. 19.06.2019 tarihli, 2019/1547 Esas, 2019/10878 Karar sayılı kararı, “...Lekelenmeme hakkı ve masumiyet karanesi kişilerin haklarında soruşturma başlatılma ihtimali olan bir adli sürece karşı soruşturma evresi başlatılmadan dahi korunmasını gerektirmektedir.”.

⁶⁰ AİHM, König v. Germany kararı, 28/06/1978 T. B.n 6232/73, Orijinal karar metni için bkz. <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:%22k%C3%B6nig%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-57512%22}}>, E.T. 19/05/2024.

⁶¹ AYM, Tamer Karşlıoğlu başvurusu, T. 20/07/2017, B.n. 2014/2452, prg. 10-29, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/2452>, E.T. 19/05/2024.

⁶² AİHM, 05.07.2001 T., 41087/98 B.n., Phillips v. Birleşik Krallık kararı, paragraf 35, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22appno%22:%2241087/98%22,%22documentcollectionid%22:%22001-57512%22}}>

hakkının korunması yine devam edecektir. Bu koruma kişi hakkındaki beraat kararında yer alan ve kişi hakkındaki suç şüphesinin devam ettiği anlamını taşıyabilecek ifadeler açısından gündeme gelebilecektir. Şöyle ki; kişi beraat etmiş olmasına rağmen resmi kurumlar tarafından yapılan açıklamalar ya da diğer mahkeme kararları ile kişinin suçlu olduğu izlenimini yaratan ifadeler kullanılması halinde lekelenmeme hakkı ihlal edilir. Nitekim AİHM de vermiş olduğu Sekanina v. Avusturya kararında başvurucunun beraat etmesi sonucu açtığı tazminat davasında mahkemenin tazminat isteminin reddine dair karar metninde kişi hakkında suç işlediğine dair şüphelerin devam ettiği şeklindeki ifadeler nedeniyle masumiyet karinesinin ihlal edildiğine karar vermiştir⁶³. Ancak Lutz v. Almanya kararında kovuşturmayaya yer olmadığına dair verilen kararı müteakiben tazminata hükmedilmemesinin şüphenin yoğun olması kaydıyla Sözleşmenin 6. maddesinin 2. fıkrasının ihlalini oluşturmadığı belirtilmiştir⁶⁴.

Anayasa Mahkemesi, masumiyet karinesinin iki yönünün bulunduğunu, bunlardan birinin kişinin suç isnadı altında bulunduğu dönem diğerinin ise ceza yargılamasının mahkûmiyet kararı dışında bir karar ile sona erdikten sonraki evresini kapsadığını belirtir. Buna göre yargılama mahkûmiyet hükmü dışında bir hüküm ile sona erdiğinde adli ve idari makamların kişinin suçlu sayılmasına neden olacak işlemlerden kaçınması gerekmektedir. Zira AYM'ne göre davanın düşmesi, hüküm kurulmadan ertelenmesi gibi hallerde de masumiyet karinesinin kamu otoritelerini ve yargılama makamını bağlayıcı olduğu kabul edilmektedir.⁶⁵

%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-59558%22]}, E.T. 18/05/2024.

⁶³AİHM, Sekanina v. Avusturya kararı, 25/08/1983 T. 13126/87 B.n., [⁶⁴AİHM, Lutz v. Almanya kararı, T. 25/08/1987, B.n. 9912/82, prg. 50-64, \[⁶⁵AYM Kürşat Eyol kararı, T.13/06/2013, B.n. 2012/665, prg. 26-27, \\(<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/665>\\); Galip Şahin başvurusu, T. 11/06/2018, B.n. 2015/6075, prg.38-40, \\(<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/6075?Dil=tr>\\), E.T. 19/05/2024.\]\(https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:\[%22lutz%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-57531%22\]}, E.T. 05/06/2024.</p></div><div data-bbox=\)](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:[%22sekanina%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57842%22]}, E.T. 18/05/2024. Kararın özeti için bkz. Dovydas Vitkauskas, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Adil Yargılanma Hakkının Korunması, Uygulamacılar İçin El Kitabı, çev. Serkan Cengiz, (2. Baskı, Avrupa Konseyi, 2018), s. 124.</p></div><div data-bbox=)

Lekelenmeme hakkının zaman yönünden soruşturma evresindeki yansımaları aşağıda detaylı olarak incelenecek olan soruşturmaya yer olmadığına dair karar⁶⁶, kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar⁶⁷, iddianamenin iadesi⁶⁸ olarak sayılabilir. Tüm bunlar kişi hakkında kesinleşmiş mahkûmiyet hükmü bulunmaksızın suçlu sayılmaması amacına matuf yapılan düzenlemelerdir.

1.2.3. Lekelenmeme Hakkının Uygulanmasında Yükümlülüğü Olan Kişi ve Kurumlar Yönünden

Masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkı, yalnızca ceza muhakemesi sürecinde yargılama makamları değil gerek devletin resmi kurumları ve burada görev alanlar gerekse de kamuoyunu bilgilendirme görevi bulunan medya kuruluşları açısından da bağlayıcıdır⁶⁹. Özellikle kamuoyunu ilgilendiren soruşturma ve kovuşturmalar hakkında mülki amirlerin açıklama yapmalarının genel bir uygulama halini aldığı ülkemizde bu kişilerin de lekelenmeme hakkına riayetinin sağlanması büyük önem arz etmektedir. Zira medyaya yansıyan bilgilerin kamuoyunda doğruluğu denetlenmeksizin yayılma hızı göz önüne alındığında bir basın açıklaması ile kişinin toplumdaki itibarının önemli ölçüde

⁶⁶ Yargıtay 18. CD. 19.06.2019 T., 2019/1547 E., 2019/10878 K. sayılı kararında bu husus şu cümlelerle ifade edilmiştir; “...lekelenmeme hakkına kayıtsız kalmayan yasa koyucu lekelenmeme hakkına güçlü bir vurgu ve yasal güvence için CMK’nın 158/6. maddeye bir ekleme yaparak CMK’nın madde 158/6 ile “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumunu getirmiştir. Bu düzenleme ile amaçlanan kişilerin haksız ve yersiz ihbar ve şikâyetler ile kamu ve toplum nezdinde suçlu muamelesi görmesini ve ceza soruşturmalarına muhatap olmalarını engellemektir. “Soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumunun en çok ve doğrudan ilişki içerisinde olduğu hakların başında lekelenmeme hakkı gelmektedir. Çünkü lekelenmeme hakkı soruşturma evresindeki işlemlerin gizli tutulmasını, hakkındaki iddialar araştırılmakta olan kişilerin saygınlığının ve manevi haklarının korunmasını esas almaktadır.”, UYAP, E.T. 18/05/2024.

⁶⁷ Yargıtay 18. CD.19.06.2019 tarihli, 2019/1547 Esas, 2019/10878 Karar sayılı kararı, “...Cumhuriyet Savcısı tarafından öncelikle şüphelinin etkin pişmanlıktan yararlanıp yararlanmadığı araştırılmalıydı. Etkin pişmanlıktan yararlanmış ise TCK’nın 184/5. madde uyarınca kovuşturmayaya yer olmadığına karar vermesi gerekirken şüphelinin lekelenmeme hakkı gözetilmeden, olumsuz yargılama şartı olan etkin pişmanlığın bulunmaması koşulu araştırılmadan doğrudan kamu davası açılması hukuka uygun değildir.”, UYAP, E.T. 18/05/2024.

⁶⁸ Yargıtay 18. CD., 19.06.2019 tarihli, 2019/1547 Esas, 2019/10878 Karar sayılı kararı, “...CMK’nın 174. maddesinde iddianamenin iadesi müessesesi düzenlenmiştir. Bu kurumla, kamu davasının açılmasından evvel kanuni şartları taşımayan, yeterli bilgileri içermeyen ve hatalı düzenlenen iddianamelerin bir nevi süzgeçten geçirilip filtrelenerek yargının faaliyetinin hızlandırılması, makul sürede yargılamanın gerçekleştirilmesi, gereksiz davaların önüne geçilmesi, lekelenmeme hakkının korunması amaçlanmaktadır.”, UYAP, E.T. 18/05/2024.

⁶⁹ Feyzioğlu, “Suçsuzluk Karinesi”, s. 149-150; AİHM, Sidikovy v. Rusya kararı, B.n. 73455/11, T. 04/11/2013, prg.194, <https://hudoc.echr.coe.int/> , E.T. 19/05/2024.

zedelenmesi kuvvetle muhtemeldir. Bu nedenle özellikle bir bakanın, kolluk amirinin, Cumhuriyet başsavcısının veya diğer resmi görevlilerin toplumun bilgi edinme hakkı kapsamında yaptıkları açıklamalarda, resmi yazılarda masumiyet karinesini dikkate almaları ve kişiyi toplumda suçlu olarak tasvir edici açıklamalardan uzak durması gerekmektedir⁷⁰.

Lekelenmeme hakkının uygulama yükümlülüğü bulunan kişi ve kurumlar yönünden kapsamı ile yukarıdaki başlıkta (sayfa 8-9-10) yer alan masumiyet karinesinin dış koruması hususundaki açıklamalar birbirine paraleldir. AİHM, vermiş olduğu ve yukarıdaki başlıkta dış koruma kapsamında belirtilen kararlarında bir suç soruşturması ile ilgili olarak ifade özgürlüğü ve toplumun bilgi edinme hakkı kapsamında açıklamalarda bulunulabileceğini kabul etmiştir⁷¹. Ancak bunu kişiyi suçlu ilan edici açıklamalarda bulunmama, toplum tarafından tanınmasını ve ayırt edilmesini sağlayabilecek şekilde görüntülerini yayınlamama gibi lekelenmeme hakkını koruyan eylemler ile sınırlandırmıştır⁷². AİHM, bu konuda lekelenmeme hakkının ihlali bulunup bulunmadığını belirlerken açıklamaların soruşturmanın hangi evresinde yapıldığı, soruşturmadan bağımsız olarak yapılıp yapılmadığı, açıklamayı yapan devlet görevlisinin bulunduğu statü ve yetkisini ölçüt olarak göz önünde bulundurmaktadır⁷³. Örneğin

⁷⁰ AYM, 08.04.2015 tarih, 2013/6617 başvuru Numaralı, Kadir Sağdıç Kararı, prg. 29; “*Yargılanan kişilere yönelik olarak, devlet görevlilerinin ifadeleri veya kışkırtmasına dayanan basın ve yayın organlarındaki yazılar veya bazı küçük düşürücü ifadeler nedeniyle masumiyet karinesinin ihlali söz konusu olabilir. Buna karşın kamu menfaatine ilişkin konularda basın ve yayın organlarında yazılar yayınlanmasının, haberlere ve yorumlara yer verilmesinin beklenmesi gereken bir olgu olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.*” (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/6617>), E.T. 18/05/2024, AYM, 20/03/2014 tarih, 2013/500 başvuru Numaralı, Ali Atlı Kararı, prg. 35, (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/500>), E.T. 19/05/2024; Musa Bulu, “Önyargısız Yargılanma Hakkı”: Dreyfus Davası Örneği, *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2 (2023): 1114-1121, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3345510>, E.T. 05/06/2024.

⁷¹ AİHM, Ggutsanovi v. Bulgaristan kararında savcının, kolluk tarafından kişilerin gözaltına alındığı, birçok kişinin ev ve iş yerinde arama yapıldığı, bazıları hakkında kamu davası açıldığı, bunların hangi suçlar ile suçlandıkları ve eylemlerinin ceza kanunlarındaki karşılığı, mahkûmiyetleri halinde alacakları ceza miktarına ilişkin yaptığı açıklamaların yargılama konusundaki teknik bilgiler olduğunu ve masumiyet karinesini ihlal etmediğini belirtmiştir.

⁷² Yukarıdaki başlıkta değinilen kararlar; Y.B. ve diğerleri v. Türkiye kararı, Allenet de Ribemont/Fransa kararı, Karakaş-Yeşilırmak v. Türkiye kararı vd.

⁷³ Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi”, 116; Göğüş, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Çerçevesinde Masumiyet Karinesi”, 83; AİHM Adolf v. Avusturya kararı, T. 26/03/1982, B.n. 8269/78, prg. 36.

Gutsanovi v. Bulgaristan kararında bir soruşturma hakkında İçişleri Bakanı'nın yapmış olduğu açıklamaların kamuoyu tarafından soruşturmanın ilgi ile takip edildiği dönemde yapılması, yapılan açıklamaların soruşturma sürecini etkilemiş olması ve açıklamayı İçişleri Bakanı gibi devletin yüksek görevlilerinden birinin yapmış olmasının kamuoyunu bilgilendirme amacını aşarak kişinin toplumda suçlu olarak kabul edilmesine neden olacak nitelikte olduğunu ve lekelenmeme hakkının ihlal edildiğini ifade etmiştir⁷⁴. Daktaras davasında ise başvuruçunun, savcının kendisi hakkında açılan ceza davasının düşürülmesi talebinin reddi kararı sonucu masumiyet karinesinin ihlal edildiğine dair yaptığı başvuruyu savcının yaptığı açıklamaların bir basın toplantısında değil görevi gereği yürüttüğü bir soruşturma kapsamında verilen bir karar ile ifade edildiğini ve masumiyet karinesinin ihlal edilmediğini karara bağlamıştır⁷⁵.

AİHM vermiş olduğu Fatullayev v. Azerbaycan kararında da soruşturmanın başlamasından birkaç gün sonra başsavcının gerçekleştirdiği röportajda şüphelinin editörü olduğu internet sitesinin terör tehdidi barındırdığına dair beyanlarda bulunmasını masumiyet karinesinin ihlali olarak değerlendirmiştir. Bu kararın gerekçesi olarak yukarıda bahsedilen Gutsanovi kararında olduğu gibi açıklamanın başsavcılık gibi devletin yüksek bir makamında yer alan kişi tarafından ve soruşturma başladıktan kısa bir süre sonra yapılmasını belirtmiştir⁷⁶.

Lekelenmeme hakkının medya organları ve üçüncü kişilere karşı ileri sürülüp sürülemeyeceği sorusu gündeme gelebilir. Lekelenmeme hakkı devlete karşı ileri sürülebilen bir haktır ve resmi sıfatı haiz olmayanlara karşı ileri sürülemez⁷⁷. Bu nedenle devlete ait olan medya organlarına karşı bu hak ileri sürülebilecektir. Özel teşebbüslere ait olan medya organları açısından ise AYM ve AİHM kişiye devlet tarafından yapılan müdahaleler hakkında yargılama yapmaktadır. Bu nedenle Mahkemenin özel medya

⁷⁴AİHM, 15.10.2013 T., 34529/10 B.n., Gutsanovi v. Bulgaristan kararı, prg. 197, [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:\[%22gutsanovi%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-146262%22\]}}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:[%22gutsanovi%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-146262%22]}}), E.T. 18/05/2024.

⁷⁵ AİHM, Daktaras v. Litvanya kararı, T. 10/10/2000, B.n. 42095/98, prg. 161-163.

⁷⁶AİHM, 22.04.2010 T., 40984/07 B.n., Fatullayev/Azerbaycankararı, prg.161-163, [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:\[%22fatullayev%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:[%22fatullayev%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]}}), E.T. 18/05/2024.

⁷⁷ Özen, Köksal, “Suçsuzluk Karinesi Bağlamında SYOK Kararı ”, 277.

organlarının lekelenmeme hakkını ihlal edip etmediklerine ilişkin bir denetim yapma imkânı yoktur. Ancak burada AİHM ve AYM, devletin medyanın gerçekleştirdiği lekelenmeme hakkını ihlal eden uygulamaların önüne geçmemesi nedeniyle adil yargılanma hakkı kapsamında sorumluluğuna gidebilecektir. Zira kişiler hakkında henüz muhakeme sonuçlanmadan suçlayıcı yayınlar yapılması yargılama makamlarını da etki altında bırakarak adil yargılanmayı zedeleyebilecektir⁷⁸. Bunun önüne geçmek ise devletin pozitif yükümlülüğüdür. Bu bakımdan lekelenmeme hakkı üçüncü kişilere yönelik de ileri sürülebilecektir.

Anayasa Mahkemesi'nin Kadir Sağdıç başvurusunda vermiş olduğu kararında başvuru, hakkında yürütülen soruşturmalar ile ilgili gazetelerde yapılan haberlerin kendisini suçlu olarak gösterdiği, devletin ise medya organlarının bu tür yayınları hakkında gerekli önlemi almadığı belirterek masumiyet karinesinin ihlal edildiğinden bahisle başvuruda bulunmuştur. Mahkeme ise bu iddiaları Anayasa'nın 38. maddesinin 4. fıkrası kapsamında masumiyet karinesi uyarınca değil 17. maddede yer alan kişinin maddi manevi varlığını geliştirme hakkı kapsamında değerlendirmiştir. Gerekçesinde ise her ne kadar kişinin suçlu olduğuna dair bir ön yargı oluşturabilecek nitelikte yayın yapılmış ise de bu yayının devlet görevlilerinin açıklamalarına dayanarak yapıp yapılmadığına ilişkin bir iddia bulunmadığını belirtmiştir⁷⁹. AİHM ise özel teşebbüs olan

⁷⁸ AİHM, 23.07.2013 T. 19866/04 B.n, Ürfi Çetinkaya v. Türkiye kararı, prg.148-149, “Mahkeme, başvuran hakkında herhangi bir yoruma mahal vermeyecek şekilde “uluslararası uyuşturucu kaçakçısı” tabiriyle yapılan bir nitelendirmenin, toplumu başvuranın suçlu olduğu yönünde inandıracak nitelikte olduğu ve masumiyet karinesi ilkesine aykırı olarak, yetkili hâkimlerin olay ve olguları değerlendirirken önyargılı davranmalarına neden olduğu kanaatindedir. Bu ifade, herhangi bir yoruma açık olamayacak şekilde bazı gazeteciler tarafından olduğu gibi ele alınmış ve yayımlanmıştır. Mahkeme tarafından uyuşturucu kaçakçılığı nedeniyle hiçbir zaman mahkûm edilmediğini belirten ve masumiyet karinesi ilkesini hatırlatan başvuran, şüphesiz, ilgili gazetelerde tekzip hakkını kullanmayı birçok kez talep etmiştir. Ancak başvurulanan mahkemeler, bu taleplerin tamamını reddetmişlerdir. Bu unsurlar, Mahkeme'nin Sözleşme'nin 6. maddesinin 2. fıkrasının ihlal edildiği sonucuna varması için yeterlidir.”(

⁷⁹ AYM, 08.04.2015 tarih, 2013/6617 başvuru numaralı, Kadir Sağdıç Kararı, prg. 31; “ Bu çerçevede, başvuruya konu gazete yazılarında ve yorumlarında yer alan bazı ifadelerden, suçluluğu ilgili mahkeme kararlarıyla sabit olmayan başvuruçunun bu eylemleri işlediği ve suçlu olduğu inancı yansıtılmış olsa bile söz konusu haber ve yorumların devlet yetkililerinin açıklamalarına dayandığı veya bunların söz konusu haber ve yorumların yapılmasına neden oldukları yönünde bir şikâyet de bulunulmadığı göz önüne alındığında mevcut başvuruya konu şikâyetin Anayasa'nın 17. maddesi bağlamında incelenmesi gerekmektedir.”

medya organlarının masumiyet karinesini ihlal eden yayınları bakımından yapılan başvuruları AİHS 8. maddesinde düzenlenen özel hayata saygı kapsamında⁸⁰ değerlendirmiştir⁸¹.

1.3. Lekelenmeme Hakkının Ortaya Çıkış Süreci ve Hukuki Düzenlemeler

Lekelenmeme hakkı ulusal ve uluslararası belgelerde ayrı bir hak olarak açıkça düzenlenmemiştir. Ancak masumiyet karinesi ile ilişkili olarak ortaya çıkması, karinenin gelişimi ile örtüşen bir fikri altyapısının bulunması, masumiyet karinesini genişletmesi nedeniyle ortaya çıkış ve gelişiminin masumiyet karinesi ile paralel olduğu söylenebilir. Bu nedenle bu başlıkta lekelenmeme hakkının tanınmasına esas teşkil eden masumiyet karinesinin tarihi gelişimi incelenecektir. Tarihi gelişim incelenirken uluslararası alanda ve ulusal alanda masumiyet karinesi ile ilgili esaslı olan süreçler ve düzenlemelere ayrı başlıklarda değinilecektir.

1.3.1. Uluslararası Süreç ve Düzenlemeler

Masumiyet karinesinin batıda ortaya çıkışının ilk olarak milattan önce 1792-1750 yılları arasında uygulanan Hammurabi Kanunları ile olduğu söylenebilir. Masumiyet karinesinin yazıya geçirildiği ilk düzenleme olan Hammurabi Kanunlarına göre ispat yükü suç isnadında bulunanda olup suç işlediği ispat edilmedikçe kişi suçlu sayılamayacaktır. Kişinin suç işlediğinin ispat edilememesi halinde isnatta bulunan

(<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/6617>); AYM, 08.04.2015 tarihli, 2013/1997 başvuru numaralı, Nihat Özdemir Kararı, prg. 25, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/1997>, E.T. 18/05/2024.

⁸⁰ AİHM, şeref ve itibarın korunması hakkını kişisel kimliğin ve manevi bütünlüğün bir parçası olarak özel hayat kavramı içerisinde değerlendirmektedir. AYM ise şeref ve itibarın korunması hakkını Anayasa'nın 17. Maddesi çerçevesinde değerlendirmektedir (08/09/2021 T. 2018/6030 B.n. bireysel başvuru); "*Bireyin şeref ve itibarı, kişisel kimliğinin ve manevi bütünlüğünün bir parçasını oluşturur ve Anayasa'nın 17. Maddesinin birinci fıkrasının korumasından faydalanır (İlhan Cihaner (2), prg. 44). Devlet, bireyin şeref ve itibarına keyfi olarak müdahale etmemek ve üçüncü kişilerin saldırılarını önlemekle yükümlüdür.*" <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/6030>, E.T. 20/05/2024.

⁸¹ AİHM, 29.06.2004 T. 64915/01 B.n., Chauvy/Fransa kararı, [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:\[%22chauvy%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-61861%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22chauvy%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-61861%22]), E.T. 18/05/2024.

hakkında ölüm cezası öngörülmüş olup bir kişi hakkında haksız yere ithamda bulunmaya katı sonuçlar bağlanarak masumiyet karinesi koruma altına alınmıştır.⁸²

İlk dönemde ortaya çıkan önemli gelişmelerden biri de milattan sonra 529-534 yılları arasında Bizans imparatoru I. Justinianus tarafından çıkarılan Corpus Iuris Civilis'tir. Bu kanuna göre suç işlendiği iddiası ancak dürüst tanıklar, açık fiili deliller ya da kesin belgeler ile ispatlanabilir. Bunlarla ispatlanamayan iddialar nedeniyle kişi suçlu sayılamaz.⁸³

Her ne kadar bu süreçte masumiyet karinesine ilişkin izlere ve felsefî bir takım temellere rastlansa da karinenin esaslı uygulamasının bulunmadığı, özellikle Roma imparatorluğunda bazı dönemlerde suç isnadı altında bulunanlara suçu itiraf ettirme maksadıyla işkence uygulandığı görülmektedir. Yine Antik Yunan'ın ilk dönemlerinde suçun tespiti için çile ile imtihan edilme olarak adlandırılan yöntemler kullanılmıştır. Örneğin kişinin suyun üzerine çıkarıldığı ve batmadığı durumda suyun kişiyi kabul etmediğine inanılarak suçlu olduğuna karar verilmekteydi⁸⁴. Dolayısıyla insan haklarının henüz temel bir kabul olarak yerleşmediği, işkence gibi yasak usullerin uygulandığı, toplum tarafından kınanma, metafizik inançlar ile yargılama gibi uygulamalar ile gerçekleştirilen yargı faaliyetinde kişinin masum olduğu ön kabulü ile hareket etmek mümkün değildir. Kavramın tarihi gelişimi içerisinde de yargılama faaliyetinin devlete ait bir yetki olması değil kişilerin ve toplumun öç alma isteği ile gerçekleştirildiği dönemden şüphelinin de haklarının güvenceye alınarak yargılama yürütülmesine geçiş aşaması tedrici biçimde olmuştur⁸⁵. Bu kapsamda masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkının vazgeçilmez bir insan hakkı olarak görülmesi aydınlanma dönemi ile ortaya çıkmıştır⁸⁶.

13. yüzyıla kadar olan dönemde masumiyet karinesine dair düşünceler, hukuki ve felsefî açıdan önemli bir gelişim göstermiş ve yakın dönemde kabul edilen ilkelerin temelleri atılmıştır.

⁸² Çayan, "Masumiyet Karinesi Doktrini", 53.

⁸³ Çayan, "Masumiyet Karinesi Doktrini", 54.

⁸⁴ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 68-72.

⁸⁵ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 68.

⁸⁶ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 75.

13. yüzyılda insan haklarının temellendirilmesi noktasında en çok başvurulan metinlerden birisi olan ve 15 Haziran 1215 tarihinde İngiltere Kralı John tarafından imzalanan Magna Carta, halkın cezalandırılması noktasında siyasal iktidarın kanunlar ile sınırlandırılması açısından oldukça önemlidir. Magna Carta, hukuka uygunluk ve kanun önünde eşitlik noktasında dolaylı bir etkiye sahipken iktidarın yetkilerinin sınırlandırılması ve hukukun üstünlüğü ilkeleri açısından doğrudan bir etkiye sahip olmuştur.⁸⁷ Lekelenmeme hakkının temelini oluşturan masumiyet karinesi ise 39. maddede şu şekilde ifade edilmiştir:

“Eşitlerinin kanuni bir hükmü veya bir memleket kanunu olmadan hiçbir hür kişi tevkif veya hapis edilemeyecek, haklarından ve mallarından mahrum bırakılmayacak, kanun dışı hapsedilemeyecek, sürülemeyecek, herhangi bir başka şekilde kötü muameleye maruz bırakılmayacaktır. Hiçbir hür kişiye zor kullanmayacağız ve başkalarının zor kullanmasını istemeyeceğiz.”⁸⁸

Bu ifadeler ile masumiyet karinesinin ilkel hali ile görünmeye başladığı söylenebilir⁸⁹.

13. yy’ın sonlarında masumiyet karinesinin teoriden farklı olarak uygulamada gelişmediği, işkence sonucu alınan ifadelerin sanığın suçlu görülmesine yeterli sayıldığı uygulamalara başvurulmuştur⁹⁰. 15. yy’a kadar olan süreçte yaşanan köylü ayaklanmaları, insan onuruna dair aydınların düşünceleri neticesinde masumiyet karinesine dair gelişmeler hız kazanmış ve 1628 yılında Petition Of Rights, 1679 yılında Habeas Corpus Act, 1689 yılında Bill Of Rights ve 1701 yılında Act Of Settlement gibi metinler ortaya çıkmıştır⁹¹.

1776 yılında kabul edilen Virginia Haklar Beyannamesi, kuvvetler ayrılığı ve sosyal sözleşme teorisinden esinlenerek kişilerin eşit ve devredilemez haklar ile yaratıldığını, yaşam, özgürlük, mutluluğu arama gibi vazgeçilmez temel hakların

⁸⁷ Bekar, *Savcılığın Örgütlenmesi*, 108.

⁸⁸ Ersan İlal, “Magna Carta”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 34/1-4 (1968): 220, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/96147>, E.T. 22/05/2024.

⁸⁹ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 74.

⁹⁰ Çayan, “Masumiyet Karinesi Doktrini”, 55.

⁹¹ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 75.

bulunduğunu kabul etmiştir⁹². Beyannamenin 10. maddesinde masumiyet karinesinin gelişimine dair şu ifadeler yer almaktadır:

“Bir memura ya da özel görevliye, işlenen suç hakkında açık bir delil olmadan kuşkulu yerleri araması ya da tarif edilmemiş, suçu açıkça anlatılıp delilleri gösterilmemiş kişi ya da kişileri yakalaması için verilen arama ve tutuklama müzekereleri haksız ve despotiktir; bu tür müzekerelerin verilmemesi gerekir.”⁹³

Diğer uluslararası metinlerin ilan edilmesini hızlandıran Kıta Avrupası sisteminin masumiyet karinesine en önemli katkısı olarak kabul edilen Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Evrensel Bildirisi suç işlediği mahkeme kararı ile sabit olana dek herkesin masum sayılacağını kabul etmiştir⁹⁴. Bu bildiride de insanın insan olmaktan kaynaklı doğuştan gelen haklara sahip olduğu kabul edilmiştir. 26 Ağustos 1789 tarihinde kabul edilen bildirinin 9. maddesine göre *“Her birey suçlu olduğu kanıtlanana kadar suçsuz sayılır.”*. Yine bildirinin 7. maddesi de uygulamada keyfiliğin önüne geçilmesi bakımından önem taşımaktadır. Anılan maddeye göre *“Hiç kimse yasanın belirlediği durumlar ve öngördüğü biçimler dışında itham edilemez, gözaltına alınamaz ve tutuklanamaz. Keyfi emirlerin verilmesini isteyen, bu emirleri veren, uygulayan ya da uygulanmasını sağlayan kişiler cezalandırılacaktır.”*. Fransız İnsan Hakları ve Yurttaş Hakları Bildirisi, Virginia Haklar Beyannamesi ve Magna Carta’dan farklı olarak masumiyet karinesinden ilk kez bahseden belge olma özelliğini taşır. Bu anlamda her ne kadar lekelenmeme hakkından bahseden bir düzenleme olmasa da insan onuru, insan hakları ve masumiyet karinesine yaptığı vurgu ile diğer metinlerin de alt yapısını oluşturmuştur.⁹⁵

Fransız İnsan ve Vatandaşlık Hakları Bildirgesinden sonra, 20’nci yüzyılın ortalarına kadar masumiyet karinesi ile ilgili pozitif bir gelişme yaşanmamıştır. Bunun nedeni olarak dönemin kaotik ortamı gösterilmektedir⁹⁶.

⁹² Bekar, *Savcılığın Örgütlenmesi*, 109.

⁹³ https://tr.wikisource.org/wiki/Virginia_%C4%B0nsan_Haklar%C4%B1_Bildirgesi, E.T. 22/05/2024.

⁹⁴ Yemenici, “Ceza Muhakemesinde Lekelenmeme Hakkı”, 12.

⁹⁵ Bekar, *Savcılığın Örgütlenmesi*, 111.

⁹⁶ Olgun Değirmenci, “Temel Hukuki Metinlerde Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı”, Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı Sempozyumu, 52.

Tarihte 1. ve 2. Dünya savaşları ile birlikte yayılan ırkçılık, ayrımcı politikalar ve emperyalist düşünce bireyler üzerinde ağır tahribatlar oluşturmuş ve yapılan ihlaller insan haklarının uluslararası alanda yeniden gündeme gelmesine neden olmuştur. Bununla bağlantılı olarak 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından İnsan Hakları Evrensel Bildirisi yayınlanmıştır. Bu bildirinin 11. maddesinin 1. fıkrasında masumiyet karinesine dair şu ifadeler yer almıştır: *“Bir suç işlemekten sanık olan herkes, savunması için kendisine gerekli bütün tertibatın sağlanmış bulunduğu açık bir yargılama ile kanunen suçlu olduğu ispat edilmedikçe masum sayılır.”* Bu madde ile masumiyet karinesi savunma hakkı ile bağlantılı şekilde düzenlenmiş ve suçluluğun açık yargılama ile kanunen sabit olması gerektiği vurgulanmıştır⁹⁷. Masumiyet karinesi açısından dünya siyasetini etkileyen iki belge Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi ile İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’dir. Masumiyet karinesi açısından İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nde, Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi’ne göre daha ayrıntılı ve gelişmiş bir tanım yapılmıştır. Yine bu metinde de lekelenmeme hakkına dair açık bir ifade bulunmamasına rağmen düzenleme lekelenmeme hakkının gelişimine katkı sağlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı’nın yarattığı tahrifatı telafi etmek ve yeniden aynı yıkımı yaşamamanın önlenmesi nedeniyle Avrupa ülkelerinin birleşmesi düşüncesiyle bir araya gelen devletler tarafından 1949 yılında Avrupa Konseyi Statüsü imzalanmıştır. Bunun ardından 4 Kasım 1950 yılında kurucu devletler kişilerin temel hak ve hürriyetlerinin düzenlendiği Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini düzenlemiş ve 3 Eylül 1953 yılında sözleşme yürürlüğe girmiştir. Türkiye ise bu sözleşmeyi 18 Mayıs 1954 tarihinde 6366 sayılı Kanun ile onaylamıştır. Masumiyet karinesi bu sözleşmenin 6. maddesinin 2. fıkrasında şu şekilde düzenlenmiştir: *“Bir suç ile itham edilen her şahıs suçluluğu kanunen sabit oluncaya kadar masum sayılır.”*⁹⁸ Lekelenmeme hakkı burada açıkça yer almasa da lekelenmeme hakkını ihlal edici bir uygulamanın ortaya çıkması durumunda masumiyet karinesi ile birlikte bir değerlendirme yapılacaktır. AİHS de İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi de temel hak ve hürriyetleri uluslararası boyutta düzenlemiştir. Ancak AİHS’nin koruma sistemi bölgeseldir. Ayrıca İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin

⁹⁷ Çayan, “Masumiyet Karinesi Doktrini”, 57.

⁹⁸ Çayan, “Masumiyet Karinesi Doktrini”, 57.

devletlerin bir iyi niyet beyanı olması nedeniyle bağlayıcılığı yoktur. AİHS, Komisyon, AİHM ve Bakanlar Komitesinden oluşan bir denetim mekanizması da öngörmüştür. Bildiri ise herhangi bir denetim mekanizması öngörmemiştir.⁹⁹

Masumiyet karinesi yakın dönemde yalnızca İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi belgelerde yer almamaktadır. Bunun dışında Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (Madde 14/2), Afrika İnsan Hakları ve Haklar Şartı (Madde 7/1-b), Haklar Bildirgesi (Madde 26), Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi (Madde 8/2), Afrika Komisyonu Kararı (Madde 2D), Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (Madde 40/2) gibi belgelerde de masumiyet karinesine ilişkin düzenlemeler mevcuttur.¹⁰⁰

1.3.2. Ulusal Süreç ve Düzenlemeler

Batı hukukunda masumiyet karinesinin devlet ve toplum açısından tanınması ve kabul görmesi yukarıda da belirtildiği gibi zorlu ve uzun bir sürecin neticesinde gerçekleşmiştir. Batı ülkelerinde genel kabul gören Hristiyanlık dininin kişinin dünyaya günah yükü ile doğduğuna dair inancının etkisiyle çoğu toplumda suçluluk karinesi kabul görmekteydi. Bu nedenle işkence ile suçu itiraf ettirme, yargısız infaz gibi uygulamalara rastlanmaktaydı. 14, 15, 16. Yüzyıllarda ağırlıklı olarak toplum bu hususta bir direnişe geçmiş ve insan hakları mücadeleleri yoğunlaşmıştır. Bunun neticesi olarak 18. Yüzyıldan itibaren insan hakları ve masumiyet karinesi önem kazanmıştır.¹⁰¹

1.3.2.1. İslam Hukuku

Her ne kadar masumiyet karinesinin batı ülkelerinde ortaya çıkıp geliştiği şeklinde genel bir kabul olsa da karinenin benzer uygulamalarının Türk İslam hukukunda da mevcut olduğu görülmektedir. Medeniyetimizin önemli dönemlerini oluşturan Selçuklu

⁹⁹ Melik Durmaz, “1982 Anayasasının 90. Maddesi Çerçevesinde Uluslararası Sözleşmeler ve İç Hukuka Etkisi”, (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Konya 2007): 25.

¹⁰⁰ Memiş, “Adil Yargılanma Hakkının Unsuru Olarak Masumiyet Karinesi”, 18-19; Yemenici, “Ceza Muhakemesinde Lekelenmeme Hakkı”, 15-16.

¹⁰¹ Zeki Yiğit, Açılış Konuşması, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı Sempozyumu*, 15.

ve Osmanlı dönemlerinde İslam hukuku uygulama alanı bulmuştur. Bu nedenle masumiyet karinesinin İslam hukuku açısından uygulanmasına değinilmelidir.

İslam hukukunun temeli olan Kuran-ı Kerim’de Hucurat suresinin 12. ayetinde “*Ey iman edenler, zandan çokça kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır.*” hükmü ve Necm suresinin 28. ayetinde “*Zan ise asla gerçek bilginin yerini tutamaz.*”¹⁰² hükmüne yer verilerek şüphe ile hareket edilmemesi gerektiği vurgulanmıştır¹⁰³. Bu itibarla şüphe ile hüküm verilmesi caiz görülmemiştir. Yine İslam dinine göre herkes saf ve günahsız olarak dünyaya gelmiştir. Bu nedenle aksi ispatlanıncaya kadar herkes masumdur¹⁰⁴. Bu durum İslam hukukunda “beraat-i asliyye” olarak ifade edilmektedir¹⁰⁵. Ayrıca İslam hukukunda toplum düzeni için korunması gereken değerlerin başında insan onuru gelir. Zira İslam dinine göre insan yaratılış itibarıyla şerefli bir varlıktır.

İslam hukukunda ispat külfeti gerçeğe ulaşmada önemli bir yer tutar. Kuran-ı Kerim’in çeşitli ayetlerinde hangi suçun hangi deliller ile ispat edilebileceği düzenlenmiştir. Örneğin Nisa suresinin 16. ayetinde zina yaptığı iddia edilen kadınların eyleminin ispatı için dört şahit aranmıştır. Eylemin dört şahit ile ispat edilememesi durumunda kişi suçlamadan kurtularak masum kabul edilecektir. Şahit olacak kişilerde ise belli özelliklerin bulunması aranmıştır. Bunlar genel olarak şahitlik yapacak kişinin hür olması, akıl ve baliğ olması, olayı görmesi, konuşabilir olması, adil ve mürüvvet sahibi olması, aleyhe şahitlikte şahitlik yapılacak kişi ile şahit arasında husumet bulunmaması, lehe şahitlikte taraflar arasında tarafsızlığı zedeleyecek akrabalık bulunmaması, suçlanan ile şahidin aynı din üzere olmalarıdır¹⁰⁶.

Masumiyet karinesi açısından İslam hukukunda İslam Devlet başkanı Hz. Ömer’in M.S. 636 tarihinde Basra valisi Ebu Musa Abdullah bin Kays el Eş’ari’ye gönderdiği Yargılama Usulüne İlişkin Mektup oldukça önemlidir. Zira M.S. 529-534 yılları arasında düzenlenen Corpus Iuris Civilis’ten sonra ilk kez masumiyet karinesi

¹⁰² <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Necm-suresi/4803/19-30-ayet-tefsiri>, E.T. 24/05/2024.

¹⁰³ Yemenici, “Ceza Muhakemesinde Lekelenmeme Hakkı”, 20.

¹⁰⁴ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 79.

¹⁰⁵ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 79.

¹⁰⁶ Mücahit Çolak, “İslam Muhakeme Hukukunda Şahitlik ve Hükümleri”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11/2 (2016): 91-100, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/263262>, E.T. 24/05/2024.

açıkça hüküm altına alınarak ispat hukukuna ilişkin sınırlar ve yargılama usulü belirlenmiştir. Bu mektupta şu ifadeler yer almaktadır;

“Meclisinde yüz vermede ve yargılamada herkese eşit davran ki, soylu senden bir kayırma ummasın, zayıf olan da adaletinden ümidini kesmesin. Bil ki, ispat yükü davacıya düşer, yemin ise inkâr edene düşer. Kim uzakta bir delilin olduğunu beyan ederse onun için belirli bir süre tayin et; eğer bu süre içerisinde, delil ikame edip davasını ispat edemezse onun aleyhine hüküm vermende bir sakınca yoktur. Bu şekilde davranmak şüpheyi ortadan kaldırmak için daha iyidir. Yalan şahitlik yaptığı görülen, namusa iftira atan kişi, dost, ahbap ya da akrabalık sebebiyle töhmet altında olanlar dışındaki şahitleri de güvenilir say. Onların ifadelerine dayanarak hüküm kurmaktan kaçınma. Allah bilir ve o kesin bir delil veya yemin yoluyla ispat edilmedikçe kulların işledikleri suçların örtülmesini istemiştir.”¹⁰⁷

İslam hukukunda Hz. Ömer’den sonra Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed bin eş- Şeybani de ispat yükünün davacıda olduğunu, şahitlerin dürüst olması gerektiğini ve kesin delil ile ispatlanmadıkça kişiye ceza verilemeyeceğini kabul etmişlerdir.¹⁰⁸

1.3.2.2. Osmanlı Dönemi

Osmanlı Devleti’nde ceza hukukunun genel olarak İslam hukuku kuralları çerçevesinde uygulandığı, bu nedenle masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkı bakımından İslam hukukundaki kurallara benzer bir bakış açısının bulunduğu söylenebilir. Bu dönemde ceza yargılamasında özellikle masumiyet karinesinin getirilerinden biri olan ve adil yargılanma hakkının önemli bir bileşeni olan şüpheden sanık yararlanır ilkesinin izleri görülmektedir. Yine İslam hukukun tesiri ile Osmanlı hukukunda da ispat külfeti önemli bir yer tutmaktadır. Örneğin yaralama suçunun şahitler ile kanıtlanması zorunludur. Masumiyet karinesinin Osmanlı hukukundaki yansımaları en sık Osmanlı kadı sicillerinde görülmektedir.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Aktaran: Çayan, “Masumiyet Karinesi Doktrini”, 59.

¹⁰⁸ Aktaran: Çayan, “Masumiyet Karinesi Doktrini”, 60.

¹⁰⁹ Çayan, “Masumiyet Karinesi Doktrini”, 60.

İslam hukuku bakımından önemli olan masumiyet karinesi ve şüpheden sanık yararlanır ilkeleri, yargılama sürecini zorunlu kılmaktadır. Osmanlı hukukunda da İslam hukukunun bu etkisiyle bir uyuşmazlığın mutlaka yapılacak bir yargılama sonucunda çözülmesi temel prensip olarak kabul edilmektedir. Buna bağlı olarak cezalandırmada “*ehli örfün, reayaya zulmetmesinin önüne geçmek için*” muhakkak hâkim kararı aranmış, bu durum metinlerde cezalandırma için “*kadı marifetinin*” aranması şeklinde ifade edilmiştir. Bunun bir sonucu olarak da kişinin suçluluğu hâkim kararı ile sabit olana kadar kişinin cezalandırılması mümkün olmamaktaydı.¹¹⁰

19. yüzyılda insan hakları açısından Avrupa’da ortaya çıkan düşünce akımlarının da etkisiyle 1839 yılında düzenlenen Gülhane Hatt-ı Hümayunu ve 1859 yılında düzenlenen Islahat Fermanı’nda ceza hukuku kuralları açısından masumiyet karinesi ile ilgili açık bir düzenleme yer almamaktadır. 1839 Gülhane Hattı Hümayun’unda kanun dışı nedenlerle suçlanamama, açık ve adil yargılanma, şeref ve haysiyet ile ırzın korunması gibi esaslar düzenlenmiştir. Bu bakımdan kişinin şeref ve haysiyetinin korunması ilkesi kapsamında lekelenmeme hakkının da korunduğu söylenebilir. 1868 ile 1876 yılları arasında Ahmet Cevdet Paşa tarafından İslam hukuku ve Hanefi mezhebi esaslarına göre derlenen Mecelle’nin 4. maddesinde “*Şek ile yakın zail olmaz.*” ve 8. maddesinde “*Beraat-i zimmet asıldır.*” hükümleri ile masumiyet karinesi Mecelle’deki yerini almıştır.¹¹¹ 1876 yılında kabul edilen Kanun-i Esasi’de masumiyet karinesi doğrudan düzenlenmemiş ancak 10. maddesinde suçta kanunilik ilkesi düzenlenmiştir¹¹².

1.3.2.3. Cumhuriyet Dönemi

Osmanlı Devleti’nin dağılma döneminde Birinci Dünya Savaşı sonrasında hazırlanan 1921 ve 1924 Anayasalarında masumiyet karinesine bir sanık hakkı olarak yer verilmemiştir¹¹³. Cumhuriyetin kuruluş dönemi izlerini taşıyan 1921 Anayasasında henüz 1876 tarihli Kanun-i Esasi yürürlükten kaldırılmamıştır. 23 maddeden oluşan bu Anayasa

¹¹⁰ Değirmenci, “Temel Hukuki Metinlerde Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı”, 55.

¹¹¹ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 90-92.

¹¹² “*Hürriyeti şahsiye her türlü taarruzdan masundur. Hiç kimse kanunun tayin ettiği sebeb ve suretten maada bir bahane ile mücazat olunamaz.*”.

¹¹³ Yemenici, “Ceza Muhakemesinde Lekelenmeme Hakkı”, 23.

genel olarak yasama ve yürütme organları ile ilgili hükümler içermekte olup temel hak ve özgürlükler ile ilgili düzenlemelere rastlanmamaktadır.

1921 Anayasasından daha kapsamlı olan ve Kanun-i Esasi'yi yürürlükten kaldıran 1924 Anayasasında işkence yasağı, eşitlik ilkesi, basın ve eğitim özgürlüğü, mülkiyet hakkı gibi temel hak ve özgürlükler yer almakla birlikte masumiyet karinesi düzenlenmemiştir. Her iki Anayasanın da düzenlenme şeklinde masumiyet karinesinin ön planda tutulduğu söylenememektedir.

1961 Anayasası ise hukuk devleti ilkesi ile hareket ederek hak arama hürriyeti, kişi güvenliği, cezalara ilişkin temel esaslar ile temel hak ve özgürlüklere daha geniş yer vermişse de masumiyet karinesine ilişkin bir düzenleme yine yer almamaktadır. Ancak 1961 Anayasasının 33. maddesinin 4. fıkrası ile masumiyet karinesi ile yakın ilişkisi olan susma hakkı ve kendisini veya yakınlarını suçlamaya zorlanmama hakkı düzenlenmiştir¹¹⁴. 1961 Anayasası ile masumiyet karinesi açık şekilde düzenlenmese de uygulamada Anayasa Mahkemesi'nin vermiş olduğu 1975 tarihli kararında masumiyet karinesinin sanığın temel bir hakkı olduğu ve sanığın asıl olarak suçlu kabul edilmesinin anayasaya aykırılık teşkil ettiğini hüküm altına almıştır¹¹⁵.

1982 Anayasası'nda masumiyet karinesi ilk kez düzenlenmiştir¹¹⁶. Suç ve cezalara ilişkin esaslar başlığı altında 38. maddenin 4. fıkrasında “*Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.*”¹¹⁷ şeklinde hüküm altına alınmıştır. Her ne kadar lekelenmeme hakkı Anayasa'da doğrudan yer almasa da gerek masumiyet karinesine ilişkin 38. madde gerekse de kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı başlığı altında 17. maddede yer alan “*Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.*” hükümleri ile koruma altına alınmıştır. Yine Anayasa'nın başlangıç bölümünde de kişinin manevi varlığı içerisinde sayılan ve lekelenmeme

¹¹⁴ “Kimse, kendisini veya kanunun gösterdiği yakınlarını suçlandırma sonucu doğuracak beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.” <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1961-anayasasi/>, E.T. 23/05/2024.

¹¹⁵ AYM, 05/04/1977 T. 1977/1 E. 1977/20 K.

¹¹⁶ Yemenici, “Ceza Muhakemesinde Lekelenmeme Hakkı”, 25.

¹¹⁷ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>, E.T. 24/05/2024.

hakkının koruduğu şeref ve saygınlığın korunması hakkı güvence altına alınmıştır¹¹⁸. Zira lekelenmeme hakkı da tıpkı kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı gibi insan onurunun bir gereğidir. Masumiyet karinesi ve bu kapsamda lekelenmeme hakkı zamanla tüm medeni devletlerin ortak bir değeri haline gelmiş ve Anayasa'nın 15. maddesinin 2. fıkrası¹¹⁹ ile olağanüstü hallerde dahi korunan çekirdek haklar arasında yer almıştır. 1982 Anayasası hem masumiyet karinesini sert çekirdek haklardan kabul etmesi hem de karinenin varlığını yalnızca suç isnadına bağlamaması yönünden AİHS'ne göre daha etkili bir koruma sağlamaktadır. Anayasa'ya göre bir suç isnadının mevcut olmadığı hallerde de resmi kurumlar tarafından kişiye suçlu muamelesi yapılması karinenin ihlali anlamına gelecektir. AİHS ise yalnızca kişi hakkında bir suç isnadında bulunulduğu hallerde karinenin ihlali kabul etmektedir. Yine Anayasa'da yer alan hükmün düzenleniş şekline bakıldığında sözleşmenin ifadesinden farklı olarak yalnızca yargı organları değil tüm kamu görevlileri karineyi dikkate almak durumundadır. Aralarındaki bu farka rağmen AİHM, sözleşmenin koruma kapsamını içtihatlar yoluyla genişletmiştir¹²⁰.

1.4. Lekelenmeme Hakkının Diğer Haklar ile İlişkisi

1.4.1. İnsan Onuru Kavramı

Lekelenmeme hakkının korunması, insan onurunun korunmasıyla doğrudan doğruya ilgilidir. Uluslararası sözleşmeler ile Türk Ceza Muhakemesi işlemlerinin temeli insan onuru kavramının korunmasına dayanmaktadır. İnsan hak ve özgürlüklerinin varlık nedeni insanın doğuştan sahip olduğu insan onuru kavramıdır. İnsan onurunun korunması ve saygı gösterilmesi hukuk devleti olmanın bir gereğidir.

¹¹⁸ “Her Türk vatandaşının bu Anayasa'daki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu...”

¹¹⁹ “(2) Birinci fıkrafta belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler (...)11 dışında, kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.”

¹²⁰ Göğüş, “AİHS ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Çerçevesinde Masumiyet Karinesi”, 22.

Onur kavramının sözlük anlamı “başkalarının gösterdiği saygının dayandığı kişisel değer, şeref, itibar” olarak tanımlanmaktadır¹²¹. İnsan onuru kavramı ise “bilinçli olma, kendi kaderini tayin etme ve kendi çevresini şekillendirme yeteneği veren manevi güç” olarak tanımlanmaktadır. İnsan onuru kavramı, salt onur kavramından farklı olarak hiyerarşi ve aristokrasiyi reddeden, her insanda insan olmaktan kaynaklı olarak aynı ölçüde var olan, zaman içinde artıp azalmayan ve kaybedilip kazanılamayan bir değer ifade etmektedir.¹²² İnsanlar, diğer canlılardan farklı olarak kendilerine özgü ahlaki ve akli yetilere sahiptirler. Bunun bir sonucu olarak insan onuru, kişinin en yüksek ahlaki ve akli yetilerin sahibi olması dolayısıyla dokunulmaz ve vazgeçilmez bir öz değere sahip olduğu varsayımına dayanmaktadır¹²³. İnsan onurunun bütünü ile belirlenerek kapsamına dair sınır çizilmesi hakkın gelecekte zarar görme ihtimaline karşı korumasız kalmasına veya belli din, felsefe ya da ideolojiler tarafından kötüye kullanılmasına neden olabilir¹²⁴.

Anayasa Mahkemesi de 1966 tarihli bir kararında insan onuru kavramını şu ifadelerle vurgulamıştır:

“İnsan Haysiyeti kavramı insanın ne durumda, hangi şartlar altında bulunursa bulunsun sırf insan oluşunun kazandırdığı değer tanınmasını ve sayılmasını anlatır. Bu öyle bir davranış çizgisidir ki ondan aşağı düşünce, muamele ona muhatap olan insanı insan olmaktan çıkarır. İnsan haysiyeti kavramını, toplumların kendi görenek ve geleneklerine ve topluluk kurallarına göre saygıya değer olabilmesi için bir insanda bulunmasını zorunlu gördükleri niteliklerle karıştırmamak gereklidir. Bu kavramın gelişmesi ve yerleşmesi çok

¹²¹ <https://sozluk.gov.tr/>, E.T. 20/07/2024.

¹²² Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 60; Kahan Onur Arslan, “İnsan Onuru Kavramı ve Koruma Tedbirleri Bağlamında Temel Bir İlke Olarak İnsan Onurunun Korunması”, *TBB Dergisi*, 120(2015): 155-172, <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2015-120-1511>, E.T. 25/05/2024; Elif Çelik, “İnsan Hakları Hukukunda İnsan Onurunun Yeri ve Rolü”, *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9/2 (2019): 282-310, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/835060>, E.T. 05/06/2024.

¹²³ Nihat Bulut, “Eski Yunan’dan Aydınlanma Çağı’na İnsan Onuru Kavramının Gelişimine Bir Bakış”, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12/3-4 (2008): 2, <https://hukukdergi.ebyu.edu.tr/?p=1105>, E.T. 25/05/2024.; Arslan, “İnsan Onuru Kavramı ve Koruma Tedbirleri Bağlamında Temel Bir İlke Olarak İnsan Onurunun Korunması”, 156.

¹²⁴ Gülsün, “İnsan Onuru ve Lekelenmeme Hakkı”, 22.

uzun bir zaman almış; prangabentlik, teşhir, boyunduruk, dayak gibi cezaların kaldırılması bu sayede mümkün olabilmektedir.”¹²⁵

1982 Anayasası’nın da başlangıç kısmında insan onuru kavramına sıkça vurgu yapılmıştır. Devamındaki 10, 12-15, 19. maddeler ile de insan onuru kavramına dair koruma pekiştirilmiştir. Yine HSK Genel Kurulu tarafından 6 Mart 2019 tarihinde kabul edilen Türk Yargı Etiği Bildirgesi’nin ilk maddesine göre hâkim ve savcılar, insan onuruna saygılı olup insan haklarını korur ve herkese eşit davranırlar¹²⁶. Yargıtay da maddi gerçeğin araştırılması amacını taşıyan ceza muhakemesi sürecinde insan onuru, lekelenmeme hakkı, hukukun temel ilkelerinin göz önünde tutularak işlemler yapılması gerektiğine hükmetmiştir¹²⁷. Gerçekten de insan onuru kavramı, yargılama süreci sonunda kişinin suçlu ilan edilmesine bakılıp bakılmaksızın tüm süreç boyunca dikkate alınması gereken bir kavramdır. Ayrıca insan onuru ceza muhakemesi sürecinde yalnızca şüpheli ya da sanığın sahip olduğu bir hak değildir. Mağdur, suçtan zarar gören ve muhakeme sürecine katılan herkes insan onuru kavramının korumasına sahiptir¹²⁸.

Bir kişilik hakkı olan lekelenmeme hakkının da özünde insanın şerefli bir varlık olması ve yalnızca insan oluşu nedeniyle korunmaya değer olan onuru bulunmaktadır. Lekelenmeme hakkı, ceza muhakemesi sürecinde kişilerin insan onuruna aykırı muamelelere maruz bırakılması sonucu ihlal edilir. Hukuk devletinde ise devletin görevi anayasa ile koruma altına¹²⁹ alınmış olan insan onurunu ve bu bağlamda lekelenmeme hakkını korumaktır.

1.4.2. Masumiyet Karanesi

Hakkındaki mahkûmiyet hükmü kesinleşinceye kadar kimsenin suçlu muamelesine tabi tutulamayacağını ifade eden masumiyet karanesi, kişinin toplum

¹²⁵AYM, 28/06/1966 T. 1963/132 E. 1966/29 K.

¹²⁶ Aynı bildirgenin 1.1/1. Maddesinde “*İnsan onurunun dokunulmaz olduğuna dair medeniyetimizin ve evrensel kabulün bir tezahürü olarak, insan onurunu esas alır; bütün davranışlarında insan hak ve özgürlüklerine uygun hareket ederler.*”
<https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/41eae89-7c48-44ac-b3de-575ee357691c.pdf>, E.T. 26/05/2024.

¹²⁷ Yargıtay 16. CD. 08/06/2016 T. 2015/7372 E. 2016/3776 K; Yargıtay 4. CD. 13/09/2018 T. 2018/4426 E. 2018/14597 K. UYAP, E.T. 26/05/2024.

¹²⁸ Tural, *Ceza Muhakemesi Hukukumuzda Yeni Bir Karar Türü Olarak SYOK*, 15.

¹²⁹ Yemenici, “Ceza Muhakemesinde Lekelenmeme Hakkı”, 185-188.

nezdinde suçlu olarak kabul görmesi ile şeref ve itibarının zedelenmesinin önüne geçer. Bu yönüyle lekelenmeme hakkı ile sıkı bir ilişki içerisinde. Öyle ki lekelenmeme hakkı masumiyet karinesini genişleten bir ilke ve karinenin özel bir yansıması olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle diğer hak ve özgürlükler ile lekelenmeme hakkının bağlantısı incelenirken masumiyet karinesi ekseninde de değerlendirilme yapılmıştır. Bu konu hakkında ayrıntılı inceleme birinci bölümün ilk başlığı olan “*Genel Olarak “Lekelenmeme Hakkı” Kavramı, Amacı ve Önemi*” başlığı altında yapıldığından tekrara düşmemek adına bu başlıkta iki hak arasındaki ilişki hatırlatılarak ilgili bölüme atıf yapmak ile yetinilmiştir¹³⁰.

1.4.3. Adil Yargılanma Hakkı

Adil yargılanma hakkı, hukuk devleti ilkesinin temel esaslarından biri olarak yargılamaya ilişkin belirlenen usul ilkeleri kapsamında yapılacak nesnel bir yargılama sonucunda adil bir karar verilmesini teminat altına almaktadır¹³¹. Adil yargılanma hakkı devamlı olarak gelişim gösteren ve bünyesine bağlantılı olarak birçok başka hakkı da alan bir hak olduğundan kapsamını net şekilde belirlemek mümkün değildir. Adil yargılanma hakkı açısından yargılama sonucunda verilen karar değil, yargılama süreci boyunca adil bir karar verilebilmesi için gerekli koşulların bulunup bulunmadığı önemlidir.¹³²

Adil yargılanma hakkı AİHS’nde 6. maddenin 1. fıkrasında “*Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir.*” şeklinde düzenlenmiştir. Türk hukukunda ise 1982 Anayasası’nın 36. maddesine 03/10/2001 tarihinde 4709 sayılı Yasa’nın 14. maddesi değişikliği ile “*Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına*

¹³⁰ Bkz. Birinci Bölüm, 1. Başlık, *Genel Olarak “Lekelenmeme Hakkı” Kavramı, Amacı ve Önemi*, 2-10.

¹³¹ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 247.

¹³² Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 247; Yemenici, “Ceza Muhakemesinde Lekelenmeme Hakkı”, 188, 192.

sahiptir”¹³³ hükmüne eklenen “*adil yargılanma*” kelimeleri ile düzenlenmiştir. Ayrıca Anayasa’nın 90. maddesinde yer alan milletlerarası antlaşmaların iç hukukta da uygulanacağına dair hüküm gereği adil yargılanma hakkı uygulanmaktadır. Yine Anayasa’nın 2. maddesinde düzenlenen hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak da adil yargılanma hakkı tanınmıştır. 5271 sayılı CMK’da ise adil yargılanma hakkı yönünden 160/2 maddesinde “*Cumhuriyet savcısı, maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adlî kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür*” hükmü yer almaktadır. Bu madde hükmüne göre adil yargılanma hakkı suç şüphesinin başladığı andan itibaren yargılama süreci boyunca korunmaktadır. AİHM de “*muhakeme süreci*” kavramını geniş yorumlayarak yargılama öncesi hazırlık süreci ve yargılama sonrası hükmün infazı aşamasını da hakkın korumasına dâhil etmektedir. Örneğin Salduz v. Türkiye davasında adil yargılanma hakkının yalnızca kovuşturma evresi ile sınırlı şekilde anlaşılamayacağını, soruşturma evresinde de hakkın korumasının geçerli olmasının önünde bir engel bulunmadığını ifade etmiştir¹³⁴. Dolayısıyla polisin yakalama anından itibaren infaza kadar adil yargılanma hakkına uygun işlemler yapılacaktır¹³⁵.

Adil yargılanma hakkının unsurları genel olarak kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız mahkemelerde yargılama yapılması, yargılamanın makul sürede yapılması, duruşmanın aleni yapılması, masumiyet karinesi ve silahların eşitliği ilkeleri dikkate alınarak yapılması olarak sayılabilir.¹³⁶

Masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkı ile adil yargılanma hakkı arasındaki ilişkiye bakılacak olursa, masumiyet karinesi adil bir yargılanmanın yapılabilmesi için

¹³³ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, E.T. 27/05/2024.

¹³⁴ AİHM, 27/11/2008 T. Salduz v. Türkiye, B.n.36391/02, [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:\[%22salduz%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-89893%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:[%22salduz%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-89893%22]}), E.T. 27/05/2024.

¹³⁵ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 252.

¹³⁶ Dilek Ekmekçi, “Kitle İletişim Özgürlüğünün Sınırı Olarak Türk Hukukunda Adil Yargılanma Hakkına Karşı Suçlar”, (Doktora Tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Nisan 2013): 8-22.

olmazsa olmaz bir ilkedir. Öyle ki adil yargılanma hakkı çatısı altında güvence altına alınan savunma hakkı, silahların eşitliği, tarafsız mahkemeler gibi pek çok hak masumiyet karinesinin bir neticesidir. Masumiyet karinesi, adil yargılanma hakkının merkezinde yer almaktadır¹³⁷. Örneğin mahkemenin sanığın suçluluğu yönünde bir ön yargıya sahip olması mahkemenin tarafsızlığını zedeleyeceğinden adil bir yargılanmadan bahsedilemeyecektir¹³⁸. Bu anlamda ceza muhakemesinin yapılmasının sebebi masumiyet karinesi olduğundan, adil yargılanma hakkı çerçevesinde güvence altına alınan her hak (savunma hakkı, silahların eşitliği gibi) bu karinenin dolaylı olarak bir neticesidir¹³⁹. Yargılanan sanığın henüz hakkında hüküm verilmeden masum sayılmaması durumunda yargılamanın devam edip sonuçlanmasının bir önemi kalmayacaktır¹⁴⁰. AİHM de, Phillips v. Birleşik Krallık¹⁴¹ davasında adil bir yargılanmanın temel unsurunun masumiyet karinesine uyulması olduğunu ifade etmiştir. Yargıtay da 09/04/2015 tarihinde verdiği bir kararda¹⁴² masumiyet karinesinin, hile, zorlama, yanıltma gibi yollara başvurulmaksızın, yasa çerçevesinde ve yeterli savunma hakkı tanınarak gerçekleştirilen adil bir yargılamanın unsuru olduğunu belirtmiştir¹⁴³.

Bireylerin haksız yere soruşturma ya da kovuşturma geçirmeleri, hukuki olmayan müracaatlar sonucu Cumhuriyet savcılarının filtre görevini gereği gibi yerine getirmeyerek doğrudan soruşturmaya başlaması adil yargılanma ve lekelenmeme haklarını ihlal edecektir.¹⁴⁴ Ancak adil yargılanma hakkına uygun şekilde ilerleyen bir muhakeme süreci, şüphelinin lekelenmesinin de önüne geçerek hukuka uygun bir karar verilmesini sağlayacaktır¹⁴⁵.

¹³⁷ Yemenici, “Ceza Muhakemesinde Lekelenmeme Hakkı”, 192-193.

¹³⁸ Ekmekçi, “Kitle İletişim Özgürlüğünün Sınırı Olarak Türk Hukukunda Adil Yargılanma Hakkına Karşı Suçlar”, 18.

¹³⁹ Atlıhan, “Adil Yargılanma Hakkı ve Masumiyet Karinesi”, 295.

¹⁴⁰ Atlıhan, “Adil Yargılanma Hakkı ve Masumiyet Karinesi”, 301.

¹⁴¹ AİHM, 05.07.2001 T., 41087/98 B.n., Phillips v. Birleşik Krallık kararı, prg. 35,

¹⁴² Yargıtay 10. Hukuk Dairesi, 09/04/2015 T. 2014/14648 E. 2015/6779 K. UYAP, E.T. 27/05/2024.

¹⁴³ Tural, *Ceza Muhakemesi Hukukumuzda Yeni Bir Karar Türü Olarak SYOK*, 15.

¹⁴⁴ Tural, *Ceza Muhakemesi Hukukumuzda Yeni Bir Karar Türü Olarak SYOK*, 16.

¹⁴⁵ Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi”, 101.

1.4.4. Susma Hakkı

Masumiyet karinesinin ve dolaylı olarak lekelenmeme hakkının en önemli sonuçlarından biri de sanığın kendisini koruyabilmek amacıyla sessiz kalabilmesidir¹⁴⁶. Kişinin bir suçlama karşısında tamamen sessiz kalma ya da soruların bir kısmını yanıtlarak bir kısmı için sessiz kalması olarak ifade edilen susma hakkı, kendini suçlamaya zorlanamama hakkı ile birlikte düşünülmelidir. Kişinin zorla veya baskı altına alınarak ifadesinin alınması maddi gerçeği zedeleyebileceği gibi kişinin temel hak ve hürriyetlerini ihlal edecektir¹⁴⁷. Susma hakkı, hem soruşturma hem de kovuşturma evresinde sanığı koruyucu, savunma hakkının özünü teşkil eden bir hak olarak ortaya çıkmaktadır. Susma hakkı kişiye suçsuzluğunu ispat etme yükümlülüğü altında olmadığı, suçun ispatı noktasında yargılama makamlarına yardımcı olma zorunluluğu bulunmadığı, bu anlamda şüpheli ya da sanığın yargı makamları ile iş birliği yapma konusunda özgür olduğu anlamını taşımaktadır.¹⁴⁸ Susma hakkının kullanılması, bir “*ikrar*” ya da “*kişinin suçlu olduğu*” anlamına gelecek biçimde yorumlanamaz¹⁴⁹. Nitekim ceza muhakemesi sisteminde de susma hakkının kullanılması sanık aleyhine yorumlanmamaktadır.

AİHS’nde susma hakkı açık şekilde düzenlenmemiştir. Ancak bu hakkın zımnen altıncı maddenin ikinci fıkrasında yer aldığı kabul edilmektedir. Bu anlamda evrensel bir ilke olarak hiçbir şüpheli veya sanık konuşmaya ya da kendisini suç altına sokacak beyanlarda bulunmaya zorlanamaz. Bu ise, kişinin özgür iradesine saygının bir gereği ve ifade özgürlüğünün bir parçasıdır. AİHM, susma hakkını sözleşmenin 6/1 maddesi gereği adil yargılanma hakkı kapsamında değerlendirmekle birlikte, mutlak bir hak olarak nitelendirmemektedir. Türk hukukunda da örneğin kişi bir soruşturma kapsamında kimliği ile ilgili bilgileri doğru olarak cevaplandırmakla yükümlüdür.¹⁵⁰

Şüpheli veya sanığa susma hakkı tanınması ve bunun aleyhe sonuç doğurmaması insan onurunu ve dolayısıyla lekelenmeme hakkını korumaktadır. Zira sanığın susmasından yola çıkılarak hakkında aleyhine bir sonuca varmak masumiyet karinesini

¹⁴⁶ Atlıhan, “Adil Yargılanma Hakkı ve Masumiyet Karinesi”, 317.

¹⁴⁷ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 256.

¹⁴⁸ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 259.

¹⁴⁹ Atlıhan, “Adil Yargılanma Hakkı ve Masumiyet Karinesi”, 297.

¹⁵⁰ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 268.

ve dolayısıyla lekelenmeme hakkını ihlal edecektir. Zira masum olan bir kişi de savunma yapmak yerine haksız ithamı kabul etmediğini göstermek amacıyla bir tepki olarak susma hakkını kullanabilir. Yine kendisini yargılayacak olan makamda bulunanların suçluluğa dair bir önyargı taşıdığını ve bu nedenle savunma yapmanın sonuçsuz kalacağını düşünerek de susmayı tercih edebilir. Burada kişinin hangi saik ile susma hakkını kullandığı bilinemeyeceğinden susmasından aleyhine bir sonuç çıkarmak masum bir kişiyi lekelemek tehlikesini barındırmaktadır. AİHM de vermiş olduğu Murray v. İngiltere kararında¹⁵¹ susma hakkını masumiyet karinesi ile bağlantılı bir hak olarak değerlendirmiştir. Bu kararda mahkeme öncelikle yalnızca susma hakkının kullanılmasına dayanarak kişiye mahkûmiyet hükmü verilemeyeceğini belirtmektedir. Ancak mahkeme anılan kararında, sanığın suçlu olduğuna dair somut kanıtların bulunduğu durumda susma hakkını kullanmasının aleyhine değerlendirilmesinin 6/2 maddesinin ihlaline neden olmayacağına hükmetmiştir. Bu karardan çıkan sonuca göre sanık, susma hakkını kullandığı takdirde bunun aleyhine sonuçlar doğurabileceği konusunda uyarılabilir ancak bu bir ceza tehdidi olarak kullanılamaz¹⁵². Türk hukukunda Yargıtay da susma hakkını masumiyet karinesinin bir sonucu olarak görmektedir. Kararında susma hakkının kullanılmasının sanığın “Beni suçluyorsanız, öyleyse ispat edin” deme şekli olduğunu ve bunun suçu kabul anlamına gelemeyeceğini ifade etmiştir.¹⁵³

1.4.5. Unutulma Hakkı

Teknolojinin hızla gelişmesi, dünyanın dijitalleşmeye başlaması ilk bakışta kişileri özgürleştiriyor görünse de esasen kişilerin mahremiyet alanlarının kolaylıkla aleni hale gelmesine yol açmıştır¹⁵⁴. Dolayısıyla bireyler, özel hayatlarına ilişkin birçok konuda isteyerek ya da istemeyerek görünür hale gelmişlerdir. Bilginin ya da kişisel verinin kolaylıkla ele geçirilebilmesi ve yayılması insanların temel hak ve özgürlüklerine

¹⁵¹ AİHM, 08/02/1996 T. John Murray v. İngiltere, B.n. 18731/91, 65-68 prg. [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:\[%22john%20murray%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-57980%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:[%22john%20murray%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57980%22]}), E.T. 27/05/2024.

¹⁵² Atlıhan, “Adil Yargılanma Hakkı ve Masumiyet Karinesi”, 319.

¹⁵³ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 270; Yargıtay 20. CD. 04/04/2017 T. 2016/2016 E. 2017/2171 K. UYAP, E.T. 27/05/2024.

¹⁵⁴ Yemenici, “Ceza Muhakemesinde Lekelenmeme Hakkı”, 204.

müdahaleyi de kolaylaştırmıştır. Dijital ortamda verilerin sınırsız olarak kaydedilebilmesi, bu verilere her zaman ulaşmanın mümkün olması, veriler arasında kolaylıkla ilişki kurulabilmesi kişinin toplumsal yaşama katılmasını doğrudan etkiler hale gelmiştir. Kişiler hakkındaki güncelliğini yitirmiş seneler öncesine ait veriler dahi dijital verinin uzun süre saklanmasıyla dolayı bireyin sosyal yaşantısını olumsuz etkileyebilecektir. Kişiler dijital dünyadaki bu durumun farkında oldukları müddetçe düşüncelerini açıklamada çekince gösterebilecekler ve ifade özgürlüğünün kullanımı kısıtlanacaktır. Unutulma hakkı ise yaşanan bu sürecin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.¹⁵⁵

Unutulma hakkı, kişinin geçmişte yaşanan ve hukuka uygun şekilde yayılan bir duruma ilişkin kayıt altına alınan doğru nitelikteki verilerinin üzerinden belli bir zaman geçmesi ve güncelliğini yitirmesi nedeniyle gündemden çıkarılmasını, verilerin silinmesini isteme hakkı olarak tanımlanabilir¹⁵⁶. AYM, unutulma hakkı kavramını “Devletin bireye geçmişte yaşadıklarının başkaları tarafından öğrenilmesi engellenerek “yeni bir sayfa açma olanağı” verme hususunda bir sorumluluğu olduğu açıktır, unutulma hakkı kişilerin manevi varlıklarını geliştirmelerine bir fırsat vermek açısından devletin pozitif yükümlülüğünün bir sonucudur.” şeklinde vurgulamıştır¹⁵⁷. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da bir kararında unutulma hakkını “üstün bir kamu yararı olmadığı sürece, dijital hafızada yer alan geçmişte yaşanan olumsuz olayların bir süre sonra unutulmasını, başkalarının bilmesini istemediği kişisel verilerin silinmesini ve yayılmasının önlenmesini isteme hakkı” olarak tanımlamıştır¹⁵⁸.

Unutulma hakkı, Avrupa Birliği’nin 24 Ekim 1995 tarih ve 95/46/EC sayılı “Kişisel Verilerin İşlenmesi ile İlgili Bireylerin Korunması ve Bu Tür Verilerin Serbest

¹⁵⁵ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 151-156; Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi”, 103.

¹⁵⁶ Canan Bilge Akyüz, “Unutulma Hakkı ve Türk Hukuku’ndaki Görünümü”, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2019): 8, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=m9QlBCZRglgvBOL7afcbhg&no=eWLR7u4g0RR65CFFvatuZg>, E.T. 26/05/2024; Eren Sözüer, *Unutulma Hakkı-İnsan Hakları Hukuku Perspektifinden Bir İnceleme*, (İstanbul: On iki Levha Yayınları, 2017). 7-8.

¹⁵⁷ AYM, N.B.B. Kararı, T. 03/03/2016, B.n. 2013/5653, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/5653>, E.T. 26/05/2024.

¹⁵⁸ YHGK, 17/06/2015 T. 2014/4-56 E. 2015/1679 K. UYAP, E.T. 26/05/2024.

Dolaşımına İlişkin Direktifinde “*kişisel verilerin silinmesini talep edebilme hakkı*” olarak tanımlanmıştır. Avrupa Birliği Adalet Divanı’nın 13 Mayıs 2014 tarihli kararında ise “unutulma hakkı” olarak ifade edilmiştir.¹⁵⁹

Hukukumuzda ise unutulma hakkı açık bir şekilde düzenlenmemiştir. Ancak Anayasa’da sayılan kişilik haklarının sınırlı sayıda olduğunu kabul etmek mümkün değildir. Unutulma hakkının da temelleri Anayasa’da mevcuttur. Bu kapsamda 2. maddede yer alan hukuk devleti ilkesi, 17. maddede yer alan bireyin maddi ve manevi varlığını serbestçe geliştirme hakkı, 20. maddedeki özel hayatın gizliliği hakkı, 22. maddede yer alan haberleşme gizliliği, 25. maddede yer alan düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamama hakkı gibi düzenlemeler unutulma hakkına temel teşkil etmektedir. Unutulma hakkının doğası gereği yalnızca dijital verilerin değil kâğıt üzerindeki kayıtların da silinmesini kapsadığı söylenebilir. Zira 5237 sayılı TCK’da 135. maddede yer alan suçun gerekçesinde kişisel verinin bilgisayar ortamında ya da kâğıt üzerinde yer almasının bir farklılık teşkil etmediği düzenlenmiştir. 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu’nun 7 ve 11. maddelerinde kişisel verilerin silinmesi, yok edilmesi veya anonim hale getirilmesi hüküm altına alınmıştır.¹⁶⁰

Unutulma hakkı ile korunan hukuki değer insan onuru ve kişinin manevi varlığını serbestçe geliştirme hakkıdır. Zira unutulma hakkı ile bireye, güncelliğini yitiren kişisel verilerine erişimin kısıtlanarak bireyin olumsuz etkilere sahip ve toplumda dışlanmasına yol açabilecek nitelikteki verilerinin silinerek yeni bir başlangıç yapmasına imkân tanınmaktadır. Kişilerin silinmesini istediği veriler genellikle haklarındaki onur kırıcı, şeref ve haysiyeti zedeleyici nitelikte olan bilgiler olmaktadır. Örneğin kişi hakkında daha önce yapılmış bir soruşturma işlemi nedeniyle hakkında internet ortamında yer alan haber ve paylaşımlar, kişi hakkında sabıka kaydında suç bulunmasa dahi diğer kişiler açısından erişilebilir olmaya devam ettiği için kişi hakkında toplum nezdinde ön yargı oluşmasına neden olabilir. Öyle ki bu kişi kamuoyunu ilgilendiren bir soruşturmada gözaltına alınmış, hakkında bazı tedbirler uygulanmış ancak neticeten beraat etmiş olabilir. Buna rağmen kişi hakkındaki bu tür bilgiler, haber değerini ve kamuoyu ilgisini kaybetse dahi

¹⁵⁹ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 154.

¹⁶⁰ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 157.

kişinin geçmişinde bir leke olarak kalmaya devam edecektir. İşte bu şekilde bireylerin bir obje haline getirilmelerinin önüne geçilerek geçmişin olumsuz izlerinden kurtulmaları ve sahip oldukları insan onuru korumak için unutulma hakkı önemlidir.¹⁶¹

Avrupa Komisyonu unutulma hakkının kişilere kişisel verilerini kontrol etme anlamında müsaade ettiğini ancak ifade ve basın özgürlüğünün de bu hak ile dengelenmesi gerektiğini, unutulma hakkının mutlak bir hak olmadığını vurgulamaktadır. Zira Komisyon'a göre unutulma hakkı suçluları daha az görünür yapma amacı taşımamaktadır.¹⁶² Anayasa Mahkemesi ile Yargıtay'ın da bu konuda görüş farklılıkları mevcuttur. Örneğin Anayasa Mahkemesi, Yargıtay'ın aksine bir suça ilişkin beraat kararı alınmasını unutulma hakkının değerlendirilmesi açısından yeterli görmemektedir¹⁶³. Yine AYM, unutulma hakkının uygulanması için yedi yıl¹⁶⁴ gibi uzun bir süreyi dahi yeterli görmezken Yargıtay iki yıl¹⁶⁵ yeterli görmektedir. Yargıtay, unutulma hakkına ilişkin

¹⁶¹ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 157-158; Yemenici, “Ceza Muhakemesinde Lekelenmeme Hakkı”, 206.

¹⁶² Can Yavuz, “Unutulma Hakkı”, (Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Mayıs 2016), 155.

¹⁶³ Gökhan Tok, “İnternette Unutulma Hakkı”, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020), 110.

¹⁶⁴ “Yukarıda yer verilen süreler ile hakkında haber yapılan kişilerin kimlikleri de dikkate alındığında haberin güncelliğini ve kamuoyu ilgisini yitirdiği söylenemez. Bu bağlamda haberin konusu, içeriği ve ilk yayın tarihi üzerinden geçen süre göz önünde bulundurulduğunda haberin arşivde kolaylıkla ulaşılabilir kılınması için gerekli haber değerinin toplumsal açıdan devam ettiği, bu bağlamda unutulma hakkı kapsamında değerlendirilmeyi zorunlu kılacak şartların oluşmadığı belirlenmiştir.”, AYM, 04/10/2017 T. 2014/4141 Bn. Asım ve Veysel Bayar Başvurusu,

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/4141?KelimeAra%5B%5D=unutulma+hakk%C4%B1>, E.T. 01/08/2024.

¹⁶⁵ “...başvuranın dilekçesinde belirtilen URL adresleri üzerinde bir bilirkişi marifetiyle araştırma yapılarak haber paylaşımları içerisinde başvuranın FETÖ/PDY terör örgütü üyeliği suçlamasıyla tutuklandığını hatırlatacak nitelikte, başvuranın fotoğrafı ve adının da yer aldığı tüm haberlerin tespit edilmesi ve nihayet bu haberler üzerinde yapılacak inceleme sonucu, başvuranın kişilik haklarını ihlal eden, güncelliğini yitiren ve üzerinde kamu yararı kalmayan tüm haberlerin ayrı ayrı belirlenerek tespit olunacak URL adreslerindeki yayınlara, kişisel verilerin korunması ve unutulma hakkı kapsamında, 5651 sayılı Kanun'un 9. maddesi gereği erişimin engellenmesine karar verilmesi ile gereği için kararın bir suretinin ilgili mercilere gönderilmesi gerekirken başvuranın talebinin gerekçesiz şekilde reddedilmesinin hukuka aykırı olduğu anlaşılmakla...”, Yargıtay 19. CD, 08/04/2019 T, 2019/18935 E. 2019/6882 K. UYAP, E.T. 01/08/2024.

korumayı 5651 sayılı Kanun'un 9. maddesi¹⁶⁶ kapsamında uygulamaktadır.¹⁶⁷

YHGK, bir kararında¹⁶⁸ dava konusu haberin ilk yayınlandığı tarihte bir eleştiri ya da yorum yapılmadan yayınlanmasının kişilik haklarına saldırı içermediğine ve basın ve ifade özgürlüğü içerisinde kaldığına hükmetmiştir. Ancak beraat kararından sonra aradan geçen dokuz yıllık sürede gerçek ve doğru olan haberin güncellik değerini yitirdiğini belirtmiştir. Kararda habere konu olan yargı sürecinin tamamen sona erdiği, habere istenildiği zaman ulaşılabilmesinin toplum tarafından yanlış anlaşılmaya yol açabileceği, başvuruların gözaltına alındığına ya da tutuklandıklarına dair haberlerin basının arşivinde bulunmasının kamu yararı açısından işlevsel olmadığı vurgulanmıştır. Haberin yayında kalmasının toplumun gelişmesi, ilerlemesi için olumlu bir etkisinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Kişilerin siyasetçi, sanatçı kimi kamuya mal olmuş kişiler olmadıkları, bu anlamda suç geçmişlerine dair bilgilerin kamuyu ilgilendirmede ifade edilmiştir. Başvurucuların devlet nezdindeki sistemler haricinde internet üzerinde “*örgüt, fuhuş ve insan ticareti*” gibi kelimeler ile anılmaya devam etmelerinin şeref ve haysiyetlerini zedeleyici nitelikte olduğu belirtilmiştir. Bu karar, unutulma hakkının, lekelenmeme hakkı ile ilişkisini açık şekilde ortaya koymaktadır. Lekelenmeme hakkı ile unutulma hakkı esasında aynı amaca hizmet etmektedir¹⁶⁹. Özellikle kişilerin suçlar ile ilgili kayıtların ve bilgilerin yer aldığı haber ve paylaşımların dolaşımında bulunması suretiyle lekelenmeye devam edecekleri sabit olup unutulma hakkı ile bunun önüne geçilebilecektir.¹⁷⁰

Yukarıda anılan kararda unutulma hakkının sınırı olarak kamunun haber alma hakkı, kamunun üstün yararı gibi kavramlara değinildiği görülmektedir. Şüphesiz kamunun ilgisini çeken ya da salt haber değeri bulunan her olayın unutulma hakkına engel

¹⁶⁶ İçeriğin yayından çıkarılması ve erişimin engellenmesi başlığını taşıyan 9. maddede; “*İnternet ortamında yapılan yayın içeriği nedeniyle kişilik haklarının ihlal edildiğini iddia eden gerçek ve tüzel kişiler ile kurum ve kuruluşlar, içerik sağlayıcısına, buna ulaşamaması hâlinde yer sağlayıcısına başvurarak uyarı yöntemi ile içeriğin yayından çıkarılmasını isteyebileceği gibi doğrudan sulh ceza hâkimine başvurarak içeriğin çıkarılmasını ve/veya erişimin engellenmesini de isteyebilir.*” düzenlemesi yapılmıştır.

¹⁶⁷ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 169.

¹⁶⁸ YHGK, 17/06/2015 T. 2014/4-56 E. 2015/1679 K. UYAP, E.T. 26/05/2024.

¹⁶⁹ Yemenici, “Ceza Muhakemesinde Lekelenmeme Hakkı”, 217.

¹⁷⁰ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 170.

teşkil ettiği söylenemez. Kişi, siyasi bir figür gibi kamunun yakından takip ettiği biri olmadığı sürece işlediği bir suça ya da yaşadığı bir olaya ilişkin kamunun ilgi duyması nedeniyle toplum tarafından dışlanması sonucu ile karşılaşması kabul edilemez. Ancak toplumun genelini ilgilendiren ve bilinmesinde kamu yararı bulunan örneğin terör eylemleri, çocuklara karşı gerçekleştirilen cinsel saldırılara ilişkin haberler, tarihe mal olmuş kişilere dair önemli olaylar, kamu güvenliği gereği yayınlanan haber ve içerikler unutulma hakkına konu olamayacaktır.¹⁷¹

1.4.6. Basın Özgürlüğü

Günümüzde teknolojik imkânların gelişmesi, kitle iletişim araçlarına ulaşımın kolaylaşması toplumun meydana gelen olaylara, yargılama süreçlerine olan ilgisini arttırmıştır. Bilginin yayılmasındaki kolaylık ise ceza yargılamalarını da büyük oranda etkilemektedir. Toplumun bu ilgisi ise ulaşım kolaylığı ve etki alanının genişliği ile medya organları tarafından karşılık bulmaktadır. Ülkemizde basının suç soruşturmalarına dair haber niteliği taşımayan ancak sansasyon yaratabilecek nitelikte olması nedeniyle suç soruşturmasına dair bir takım bilgileri, şüphelilere ait bilgileri, rencide edici biçimde uygulanan gözaltı veya yakalama işlemlerine ait görüntüleri, bir takım delilleri kamuoyunun ilgisine sunduğu görülmektedir. Bu durum haliyle henüz doğruluğu ispatlanmasa da bilgilerin hızla ve kimi zaman aslından uzaklaştırılarak yayılmasına ve kişilerin şeref ve haysiyetini zedeleyici sonuçlar doğmasına yol açmaktadır.

Bu noktada toplumun haber alma ve basının haber verme hakkı noktasındaki basın özgürlüğü ile lekelenmeme hakkı arasında bir çatışma meydana gelmektedir. Bu nedenle basın özgürlüğünün ve sınırlarının açıklanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Basın özgürlüğü, “*Haber ve düşünceleri serbest olarak toplamak, bu haberleri özgürce yorumlamak, eleştirmek ve yayımlamak serbestisi*” olarak tanımlanmaktadır¹⁷². Basın özgürlüğünde düşünce ve olaylar basılmış eserlere yoluyla açıklanmaktadır. Basın özgürlüğünün, basın araçlarını kullananlar yönünden bireysel yönü (haber verme hakkı),

¹⁷¹ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 176.

¹⁷² Dilara Yüzer, “Basın Yoluyla Adli Haberlerin Verilişi ve Suçsuzluk Karinesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, (15 Temmuz 2013), 1654, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/756580>, E.T. 28/05/2024.

kamunun bilgi edinmesi açısından ise kamusal olmak üzere iki yönü bulunmaktadır¹⁷³. Basın özgürlüğü Anayasa'nın 28. maddesinde ve Basın Kanunu'nun 3. maddesinde düzenlenmiştir. Anılan düzenlemelere göre basın hürdür ve sansür edilemez. Toplumun güven ve huzur içerisinde yaşayabilmesi bir yönüyle ülke ve dünya genelinde olan ve toplumu ilgilendiren olaylardan bilgi sahibi olması sonucu sağlanmaktadır. Bu nedenle medya organları bu yönüyle meydana gelen ve kamuoyunu ilgilendiren olayları araştırmak, değerlendirmek ve bunu kamuoyu ile paylaşmak ile görevlidir. Ancak toplumun bilgi edinmesi amacıyla basın özgürlüğü sınırsız biçimde kullanılamayacaktır. Basın özgürlüğünün sınırları Anayasa'da 28. maddenin 3. fıkrasında temel olarak, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, ahlakın korunması, devletin ve toplumun korunması olarak sayılabilir¹⁷⁴. Başkalarının şöhret ve haklarının korunması sınırı ise basın özgürlüğü ile lekelenmeme hakkı arasındaki gerilim ilişkisini gündeme getirmektedir¹⁷⁵.

Basın özgürlüğünün lekelenmeme hakkını ihlal ettiği durumlar genellikle adli olayların medyaya yansımaları şeklinde ile ilgili meydana gelmektedir. Hukuka uygunluk sınırları içerisinde yapılmayan haber ve paylaşımlar nedeniyle kişiler toplum nezdinde suçlu olarak ilan edilerek örselenebilmektedir. Burada medyanın yapmış olduğu haberin hukuka uygunluk sınırında kalabilmesi için aranan kriterler vardır. Bunlar haberin gerçek olması, güncel bir olaya ilişkin olması, haberin yayınlanmasında kamu yararı ya da toplumsal ilgi bulunması, haberin konusu ile ifade şekli arasında düşünsel bir bağ bulunmasıdır¹⁷⁶. Bu sınırlar dâhilinde kalmayan bir basın açıklamasının yayınlanmasının, haber ya da paylaşımın basın özgürlüğü sınırlarında kaldığından bahsedilemez. Bu anlamda her iki hakkın kullanılması da birbirini sınırlandırmaktadır. Ancak masumiyet karinesi karşısında basın özgürlüğünün korunması yalnızca basının yaptığı haber ve açıklamaların hukuka uygun olması halinde kabul edilmektedir¹⁷⁷.

¹⁷³ Yüzer, "Basın Yoluyla Adli Haberlerin Verilişi ve Suçsuzluk Karinesi", 1655.

¹⁷⁴ Yemenici, "Ceza Muhakemesinde Lekelenmeme Hakkı", 225.

¹⁷⁵ Bezgin, "Soruşturmanın Gizliliği İlkesi", 102.

¹⁷⁶ Yüzer, "Basın Yoluyla Adli Haberlerin Verilişi ve Suçsuzluk Karinesi", 1657-1669; Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 121-127; Yemenici, "Ceza Muhakemesinde Lekelenmeme Hakkı", 227-230.

¹⁷⁷ Yüzer, "Basın Yoluyla Adli Haberlerin Verilişi ve Suçsuzluk Karinesi", 1659.

Medyanın tarafsız şekilde haber yapmaması, kamuoyunun takibinde olan bir dava ile ilgili verilen tahliye kararının manipüle edilmiş bir karar olduğu yorumları ile haberin servis edilmesi, kişi hakkında verilen beraat kararının delil yetersizliği nedeniyle verilmesi gibi aktarılan haberler kişinin toplum nezdinde suçlu olarak algılanmaya devam etmesine neden olmaktadır. Yine basın organlarının bir suçun işlendiğini haber aldığı anda kendiliğinden suçun failini bulmak amacıyla araştırmaya başlaması, delil toplamaya ve değerlendirmeye çalışması ve bunları yayınlaması henüz hakkında bir mahkûmiyet kararı bulunmayan ve bazen soruşturma dahi başlatılmamış kişilerin suçlu olarak kabul edilmesine neden olmaktadır.¹⁷⁸

1.4.7. Hak Arama Özgürlüğü

Bireylerin toplum halinde cezalandırma yetkisini devlete devretmesinden önce kişiler arasında çıkan uyuşmazlıklar bireysel intikam alma şeklinde çözülmekteydi. Bu ise ölçsüz uygulamalara yol açarak zaman içerisinde sosyal barışın bozulmasına neden olmaktaydı¹⁷⁹. Bu nedenle cezalandırma yetkisinin devlete devredilmesi ile devlet ihkak-ı hak eylemlerini yasaklayarak bir ceza muhakemesi sistemi oluşturmuştur. Kişilerin devletin bu hak ve menfaatleri koruma fonksiyonuna erişebilmeleri için koruyucu sistemleri harekete geçirebilmeleri gerekmektedir¹⁸⁰. Bunu sağlamak maksadıyla etkin şekilde başvurulabilecek hak arama yolları oluşturulmalıdır.¹⁸¹ Hak ve menfaati ihlal edildiğini düşünen kişiler haklarına kavuşmak maksadıyla yaptıkları başvurularda genellikle masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkı ile bir gerilim ilişkisi yaratırlar. Zira yaptıkları başvuru sonucunda karşı tarafta bu başvurudan dolayı hak ve menfaatlerine müdahale olması kaçınılmazdır. Bu açıklamalar dikkate alındığında hak arama özgürlüğünü meşru hukuk yollarını kullanarak herkesin yargı mercileri önünde davalı ya da davacı olarak ihlal edilen hak ve menfaatlerini talep etme, buna karşı savunma yapma

¹⁷⁸ Yüzer, “Basın Yoluyla Adli Haberlerin Verilişi ve Suçsuzluk Karinesi”, 1674.

¹⁷⁹ Onur Çetin, “Hak Arama Hürriyeti”, (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2007): 37, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, E.T. 28/05/2024.

¹⁸⁰ Cengiz Gül, Fatih Birtek, “Hak Arama Hürriyeti ve Türk Pozitif Hukukunda Yargı Yolu Kapalı İşlemler”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2007, 6, <https://avesis.erciyes.edu.tr/yayin/570fb959-d068-46ee-9d2b-911b05a74f89/hak-arama-hurriyeti-ve-turk-pozitif-hukukunda-yargi-yolu-kapali-islemler>, E.T. 28/05/2024.

¹⁸¹ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 98.

kullanarak ya da mesnetsiz yaptığı şikâyetlerde şikâyet edilenin lekelenmeme hakkının ihlali söz konusudur. Yargıtay'ın hukuk dairelerine göre hak arama özgürlüğü ile kişilik hakları karşı karşıya geldiğinde daha az üstün olan yarar, daha fazla üstün olan yarar karşısında korumasız kalacaktır.¹⁸⁵ Üstün tutulacak olan hak ise somut olaya göre kamu yararı, ölçülülük gibi hususlar göz önünde bulundurularak hâkim tarafından değerlendirilecektir.

Hak arama hürriyetinin lekelenmeme hakkını etkileyen bir diğer yönü ise, şikâyet edenin hak arama özgürlüğünün kişinin lekelenmeme hakkını sınırlandırdığı durumdur. Şüphesiz ki hak ve menfaatlerinin ihlal edildiğini düşünen kişi ile hakkında suç isnadında bulunulacak olan kişinin hakları arasında bir denge kurulması zorunludur. Kişinin lekelenmemesi adına bir hakkın ihlaline göz yumulamayacağı gibi hakkın elde edilmesi amacıyla bir kişinin toplum nezdindeki saygınlığı da zedelenemez. Bu bağlamda hem mağdurun hakkının korunması hem de suç şüphesi altındaki kişinin topluma ifşa edilip lekelenmeden yargılanması mümkün kılınmalıdır.

1.5. Lekelenmeme Hakkının İhlalini Engellemeye Yönelik Cezai Düzenlemeler

Lekelenmeme hakkını korumaya yönelik özel hukuk ve kamu hukuku düzenlemeleri bulunmaktadır. Özel hukuk bakımından Türk Medeni Kanunu 25. madde kapsamında kişilik hakkına saldırının durdurulması, ilerde meydana gelebilecek saldırıların önlenmesi veya hukuka aykırılığın tespitine ilişkin davalar mevcuttur. Kamu hukuku bakımından ise 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun kapsamında içeriğin yayından çıkarılması ve erişimin engellenmesi düzenlemeleri mevcuttur. Çalışmanın kapsamı gereği yalnızca ceza hukuku kapsamında yaptırım altına alınan suçlar incelenecektir.

¹⁸⁵ Yargıtay 4. HD. 29/05/2019 T. 2018/4695 E.; Yargıtay 4. HD. 23/10/2019 T. 2017/1683 E. 2019/4893 K.; Yargıtay 4. HD. 29/01/2001 T. 2000/9891 E. 2001/730 K. UYAP, E.T. 28/05/2024.

TCK’da düzenlenen diğ er suçların da kanunun ruhu gereği dolaylı olarak lekelenmeme hakkını korumaya yönelik olduğu   ylenebilirse de çalışmanın konusu gereği lekelenmeme hakkını doğrudan ilgilendiren cezai h  k mler incelenmiştir.

1.5.1. İftira Suçu

İftira suçu 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun Adliye Karşı Suçlar başlığı altında 267. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddede anılan suç;

*“(1) Yetkili makamlara ihbar veya şik yette bulunarak ya da basın ve yayın yoluyla, işlemediğini bildiği halde, hakkında soruşturma ve kovuşturma başlatılmasını ya da idari bir yaptırım uygulanmasını sağlamak için bir kimseye hukuka aykırı bir fiil isnat eden kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”*¹⁸⁶ şeklinde düzenlenmiştir.

İftira suçunun koruduğu hukuki değer ile ilgili olarak öğretide farklı görüşler  ne sürülmüştür. Buna göre iftira suçunun düzenlendiği başlık gereği yargının işleyiş şekli özelinde kişilerin adil yargılanma hakkını ve kişilerin haksız yere maruz kaldıkları soruşturma ve kovuşturma işlemleri nedeniyle zarar gören şeref ve haysiyetlerini koruduğu  ylenebilir. Lekelenmeme hakkı da temelde kişilerin toplum nezdindeki şeref ve haysiyetlerini korumaktadır. Öğretideki başka bir görüşe göre ise iftira suçu toplum ve birey açısından iki yönlü bir korumaya sahiptir. Ancak  ncelikli olan bireyin adil yargılanma hakkıdır. Gerçekten de suçsuz olduğu halde hakkında bir soruşturma ya da kovuşturma işlemi başlatılan kişi süreç içerisinde toplum nezdinde peşinen suçlu olarak tanımlanabilecek ve hakkında yapılan işlemler nedeniyle lekelenmeme hakkı ve adil yargılanma hakkı ihlal edilecektir.¹⁸⁷

şüphesiz hakkında şikâyet yapılan her durumda sürecin beraat kararı ile sonlanması halinde kişinin iftiraya uğradığı  ylenemez. Zira Anayasanın 36. Maddesi gereği herkes meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Yine Anayasanın 40. maddesi ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkesin yetkili

¹⁸⁶ www.mevzuat.gov.tr, E.T. 25/05/2024.

¹⁸⁷ Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi”, 161.

makamlara geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkı bulunmaktadır. Burada kişilerin anayasal şikâyet haklarını kullandığı durumlarda iftira suçu oluşmayacaktır. Bunun sınırını belirlerken kişinin şikâyetinde bulunurken sahip olduğu saik, suça dair şikâyetinde bulunmasını gerektirecek hayatın olağan akışına uygun bir gelişim gibi hususlar göz önünde bulundurulur. Bu nedenle iftira suçu ancak özel kast ile işlenebilen bir suç olarak düzenlenmiştir. Buna göre kişinin ihbar ya da şikâyeti yaptığı sırada muhatabının suçu işlemediğini bildiği halde sırf onu bir yargılama sürecine maruz bırakmak istemesi gerekmektedir. Bu nedenle emin olmadan, şüphe üzerine yapılan ihbar ve şikâyetlerin bu suçu oluşturmayacağı, aksi takdirde kimse mağduru olduğu suçtan şikâyetçi olamaması sonucunun doğacağı kabul edilmektedir. Bu nedenle iftira suçunun işlendiğinden bahsedebilmek için failde kastın ötesinde belirtilen amacın varlığı, bir başka deyişle özel kastın bulunması gerekmekte olup, failin belirli bir olay ya da olgulardan yola çıkarak isnat ettiği fiilin mağdur tarafından işlendiği inancı ve şüphesi ile ihbarda bulunması halinde iftira suçunun yasal unsurlarının oluşmayacağı kabul edilmektedir¹⁸⁸. Yine içeriği kanıtlanamasa dahi, gerçekleştirilen ihbar veya şikâyetin bir anayasal hakkın kullanılması olarak değerlendirilebildiği hallerde, bir hukuka uygunluk nedeninin varlığı söz konusu olacaktır. Yargıtay ise şikâyet hakkının kullanımını geniş yorumlamaktadır¹⁸⁹.

Suçun oluşabilmesi açısından yapılan ihbar veya şikâyetinde fail olarak gösterilen kişinin açıkça belirtilmiş olması zorunlu değildir¹⁹⁰. İhbar ya da şikâyetin içeriğinden failin kim olduğu anlaşılabilir ya da belirlenebilir ise suç oluşacaktır¹⁹¹. Yine mağdura isnat edilen suçun soruşturulabilir ve kovuşturulabilir bir suç olması gerekmektedir. Zamanaşımına ya da affa uğramış suçlar yönünden şikâyetinde bulunulması iftira suçunu oluşturmaz¹⁹².

¹⁸⁸ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 207.

¹⁸⁹ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 215; Yargıtay 8. CD. 07/01/2001 T. 2017/15481 E. 2020/131 K. UYAP, E.T. 25/05/2024.

¹⁹⁰ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 211.

¹⁹¹ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 211.

¹⁹² Hasan Tahsin Gökcan, Mustafa Artuç, *Pratik Türk Ceza Kanunu*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2021), 1375.

Suçun hareket ögesi gerçekleşmemiş bir olayı gerçekleşmiş gibi iddia etmek veya gerçekleşmiş bir olaya ilişkin esaslı unsurlar hakkında gerçek dışı isnatlarda bulunmaktır. Suçun oluşumu için isnat, yetkili makamlara ihbar veya şikâyet yapılarak ya da basın veya yayın yoluyla yapılmalıdır. Suçun hareket ögesi haksız ihbar ya da şikâyetin yapılması ile tamamlanmakta olup bu ihbar ya da şikâyet nedeniyle kişiye mutlaka bir yaptırım ya da tedbir uygulanmak zorunda değildir.¹⁹³

Suçun mağduru suçun kamuya karşı işlenen yönü bakımından toplumu oluşturan herkestir. Ancak hakkında ihbar veya şikâyetle bulunularak haksız yere soruşturma ya da kovuşturma geçiren kişi de bu suçun ikincil derecede mağdurdur.¹⁹⁴

İftira suçu bakımından yapılan ihbar veya şikâyet sonucu kişi hakkında SYOK verilmesi durumunda da iftira suçunun oluşacağı söylenebilir. Şöyle ki, ihbar veya şikâyetin içeriğinin anayasal şikâyet hakkını kullanma sınırlarının dışında kalıyor ise ihbar edilen yönünden soruşturma başlamamış olması ve SYOK verilmesi halinde de suç oluşur. Zira iftira suçunun düzenlenmesindeki amaç kişiler hakkında haksız yere soruşturma ya da kovuşturma geçirmesini sağlamak olup suçun oluşumu için mağdura isnat edilen fiil nedeniyle idarenin veya savcılığın harekete geçmesi şart değildir. Isnat edilen fiilin kamu makamlarını harekete geçirmeye elverişli olması yeterlidir. Bu nedenle ihbar hakkında neticeten soruşturma başlatılmayarak SYOK verilmesi suçun oluşumuna engel olmayacaktır. Bilakis iftira suçunun bu bakımdan etkin şekilde uygulanması haksız yere yapılan şikâyetlerin sayısını azaltacak ve lekelenmeme hakkını koruyacaktır.

İftira suçu özgü bir suç olmayıp herkes tarafından işlenebilir. Ancak suçun basın ve yayın organları aracılığıyla işlenmesi hali için özel bir hüküm öngörülmüştür. 267. maddenin 9. fıkrasındaki düzenleme “*Basın ve yayın yoluyla işlenen iftira suçundan dolayı verilen mahkûmiyet kararı, aynı veya eşdeğerde basın ve yayın organıyla ilan olunur. İlan masrafı, hükümlüden tahsil edilir.*” şeklindedir. Bu hüküm kişinin kolayca toplum nezdinde suçlu ilan edilmesine olanak veren basın yayın organları kullanılarak iftira suçunun işlenmesi halinde kişinin aynı şekilde toplumdaki şeref ve itibarını geri kazandırmaya yöneliktir. Bu nedenle lekelenmeme hakkını sağlamak adına önemli bir

¹⁹³ Gökcan, Artuç, *Pratik Türk Ceza Kanunu*, 1375-1376.

¹⁹⁴ Gökcan, Artuç, *Pratik Türk Ceza Kanunu*, 1374.

düzenlemedir. Günümüzde basın yayın organları haricinde kitle iletişim araçları ve sosyal medya üzerinden de bu şekilde suç işlenebilmektedir. Suçun sosyal medya ve kitle iletişim araçlarının büyük kitlelere ulaşma ve kişiyi lekelemede sağladığı kolaylıktan faydalanılarak işlenmesinin ağırlaştırıcı neden olarak düzenlenmesi lekelenmeme hakkının korunması bakımından güçlendirici olacaktır.

1.5.2. Adil Yargılamayı Etkilemeye Teşebbüs Suçu

AİHS'nin 6. maddesinin 2. fıkrasında yer alan düzenlemeye paralel olarak adil bir yargılamayı sağlamak amacıyla TCK'nın 288. maddesinde düzenlenmiştir. Anılan madde;

“Görülmekte olan bir davada veya yapılmakta olan bir soruşturmada, hukuka aykırı bir karar vermesi veya bir işlem tesis etmesi ya da gerçeğe aykırı beyanda bulunması için, yargı görevi yapanı, bilirkişiyi veya tanığı hukuka aykırı olarak etkilemek amacıyla alenen sözlü veya yazılı beyanda bulunan kişi, elli günden az olmamak üzere adli para cezası ile cezalandırılır.” şeklindedir.

Bu madde hükmüne göre yargı faaliyetinde yer alan hâkim, savcı, tanık, bilirkişi gibi sùjelerin soruşturmaya başlayıp hüküm kesinleşene kadar olan süreçte kamuoyu etkisinde kalmasının, gerçeğe aykırı bir karar veya beyanda bulunmasının engellenerek tarafsız ve adil olmasını sağlamak amaçlanmaktadır. 288. maddenin gerekçesinde¹⁹⁵ de yapılan düzenleme ile kişiler hakkında kitle iletişim araçlarıyla yapılan yargısız infazları ve kötü niyetle yapılan yayınları engellemek amacı bulunduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla bu suçun düzenlenmesi ile suç isnadı ile karşı karşıya kalan kişilerin kişilik hakları, bu kapsamda lekelenmeme hakkı ve yargılamanın dış etkilerden korunarak adil şekilde yürütülmesini sağlamak amaçlanmaktadır. Bunun bir sonucu olarak adliyenin güvenilirliği, saygınlığı da korunacaktır. Gerçekten de yargılama sürecindeki aleni

¹⁹⁵ TCK 288'inci maddesi gerekçesi, “Madde, kesin bir yargı kararı verilmeden önce tanıkların beyanlarını veya bilirkişi mütalâalarını ve hüküm ve kararları etkilemek amacıyla baskıcı ve kötü niyetli yayınlar yapılmasını ve bunların açıklanmasını cezalandırmaktadır. Adalet cihazının yansızlığını sadece iktidarlara karşı koruyucu güvenceler yeterli değildir; kamuoyunda, “kapıları tutanların” etkisinden de adaleti kurtarmak ve sükûnetle çalışılmasını sağlamak gereklidir. Kitle iletişim araçlarıyla yürütülen ve “yargısız infaz” olarak tanımlanan uygulamalar dolayısıyla, bu hükme Tasarı metninde yer verilmiştir.”; Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi”, 158.

beyanlara bir sınırlandırma getirilerek objektif bir yargılama yapılmalı ve lekelenmeme hakkı korunmalıdır.

Bu suç özgü bir suç olmayıp her gerçek kişi bu suçun faili olabilir. Her ne kadar Yargıtay vermiş olduğu bir kararında başvurucunun bu suçun mağduru olmadığı, suçtan doğrudan zarar görmemesi nedeniyle davaya katılma haklarının bulunmadığı yönünde kararlar¹⁹⁶ verse de adil yargılanma hakkı ihlal edilen, adil yargılama yapılmaması nedeniyle lekelenmeme hakkı ihlal edilen kişiler bu suçun mağduru olarak kabul edilmelidir¹⁹⁷.

Adil Yargılamayı Etkilemeye Teşebbüs Suçu seçimlik hareketli bir suçtur. Bu suçun hareket unsurunu “sözlü ya da yazılı beyanda bulunma” eylemi oluşturur. Suçun manevi unsuru ise özel kasttır. Özel kastın suçun aleniyet¹⁹⁸ unsurunu da kapsaması gerekmektedir. Dolayısıyla failde aleni bir şekilde sözlü ya da yazılı bir beyanda bulunarak yargı görevini yapan kişileri etkileme kastı bulunmalıdır. Bu suç soruşturma veya kovuşturma evresinde bulunan yargılamalar açısından işlenebilir. Dolayısıyla henüz bir soruşturma ya da kovuşturma aşamasında olmayan suç açısından Adil Yargılamayı Etkilemeye Teşebbüs Suçu oluşmayacaktır¹⁹⁹.

Adil Yargılamayı Etkilemeye Teşebbüs Suçu, bir düşüncenin açıklanması ile işlendiğinden fikir ve düşünce özgürlüğü, medya özgürlüğü ve haber verme özgürlüğü bu suç açısından bir hukuka uygunluk sebebidir. Adil yargılanma hakkı ile ifade ve basın özgürlüğü bu suç bakımından yarışır haklardır. Madde metnindeki özel kasta dair düzenleme ve suçun cezasının adli para cezası olarak öngörülmesi suretiyle bu iki hak arasında denge kurmaya çalışılmıştır²⁰⁰. Ancak düzenlemede yer alan cezanın, eylemin ihlal ettiği değer yönünden bakıldığında hakkı koruma açısından yetersiz kaldığı

¹⁹⁶ Yargıtay 18. CD. 19/09/2019 T. 2018/1161 E. 2019/12650 K: “Adliye karşı işlenen suçların koruduğu hukuki yarar ve niteliği itibarıyla şikayetçinin sanığa yüklenen suçların mağduru olmadığı ve suçtan doğrudan zarar görmemesi nedeniyle davaya katılma hakkı bulunmadığı gözetilmeksizin davaya katılmasına karar verilmiş olması hukuki değerden yoksun olup..”, UYAP, E.T. 25/05/2024.

¹⁹⁷ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 226.

¹⁹⁸ Aleniyet, ceza hukuku anlamında fiilin, gerçekleştiği koşullar itibarıyla belirli olmayan ve birden fazla kişiler tarafından algılanabilir olması olarak tanımlanmıştır.

¹⁹⁹ Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi”, 158.

²⁰⁰ Rezzan İtişgen, “Adil Yargılamayı Etkilemeye Teşebbüs Suçu” (TCK m. 288), *TBB Dergisi*, 111(2014): 74, <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2014-111-1360>, E.T. 25/05/2024.

söylenebilir. Hukuka uygunluk sebebinin sınırının aşılp aşılmadığı ise her somut olayda objektif bir değerlendirme yapılarak ve failin kastı dikkate alınarak belirlenmelidir²⁰¹. Bu açıklamalar yönünden değerlendirme yapılırken basının haber verme hakkı ile masumiyet karinesine ilişkin kıstaslar gözetilmelidir. Haber verme hakkının sınırları aşılarak adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs teşkil eden boyuta vardığı durumda lekelenmeme hakkı da ihlal edilmiş olacaktır.

1.5.3. Ses ve Görüntülerin Kayda Alınması Suçu

Günümüzde teknolojinin gelişimindeki hız ve kişilerin teknolojik imkânlarla ulaşmasındaki kolaylık, herkesin istediği şekilde görüntü alabilmesine ve bunu yayabilmesine olanak sağlamaktadır. Bu durum ise özellikle yargılama süreci bakımından kişilerin yapılan işlemler sırasında kendilerinin izlendiği, duyulduğu ve bunun kamuya yansıtılabileceği endişesi ile gerçeği olduğu gibi aktarmama, bir takım bilgileri vermekten kaçınma, savunma yapmama gibi davranışlarda bulunmaya itebilecektir. Bu ise maddi gerçeğe ulaşmayı engelleyecektir. Yargılama sürecine dâhil olan kişiler üzerinde psikolojik baskı yaratarak sürecin sıhhatini zedeleyebilecek olan bu duruma engel olunması amacıyla Ses ve Görüntülerin Kayda Alınması suçu düzenlenmiştir. Bu suçun düzenlenmesinde etkisi olan bir başka durum ise örneğin sanığın yaptığı savunmanın, savunma sırasında sanığa yöneltilen soruların, tanık beyanlarının kayda alınarak ifşa edilmesi halinde sanığın sonuçta beraat etse dahi yaptığı savunma ya da alınan beyanlar nedeniyle toplum nezdinde linç girişimi oluşabilecek düzeyde lekelenmesi ihtimalidir. Gerçekten de özellikle kamuoyunun yakından takip ettiği olaylar ile ilgili dosya içeriği, delil durumu hakkında bir bilgi verilmeksizin yalnızca sanığın savunmalarının bir kısmı –genellikle toplumda suçlu olduğu kanaatini uyandırmaya en elverişli kısmı- alınarak medyaya verilmektedir. Bu durum ise yargılanan kişi ile ilgili henüz süreç sonuçlanmadan ve kişi mahkûm edilmeden toplumun kişiye bir nefret beslemesi sonucunu doğurmaktadır. Sonuçta kişi dosyadaki deliller itibarıyla ya da suçun yasal

²⁰¹ Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi”, 159.

unsurları oluşmaması nedeniyle beraat etmiş dahi olsa toplum tarafından suçlu görülmeye devam etmektedir. Bu durum lekelenmeme hakkının ağır şekilde ihlalidir.

Bu durumun önüne geçilebilmesi amacıyla TCK 286. maddesinde “*Soruşturma ve kovuşturma işlemleri sırasındaki ses veya görüntüleri yetkisiz olarak kayda alan veya nakleden kişi, altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*” hükmü düzenlenmiştir. Bu madde hükmü adil bir yargılamanın gerçekleşmesi ve lekelenmeme hakkının korunması amacıyla adliye binası içinde ve dışında gerçekleştirilen tüm adli işlemler yönünden uygulanmaktadır²⁰².

Bu suçun faili soruşturma veya kovuşturma işlemleri sırasında görüntüleri yetkisi olmaksızın kayda alan ya da nakleden kimsedir. Suçun basın mensubu bir kişi tarafından işlenmesi hali de nitelikli hal olarak düzenlenmemiştir. Suçun oluşması için yetkisiz şekilde adli işlemlerin görüntülenmesi ve kayda alınması anlamına gelen hareketin tamamlanması yeterli olup bunun sonucunda bir neticenin ortaya çıkması gerekmemektedir. Bu suç, genel ve doğrudan kastla işlenebilen bir suçtur.

1.5.4. Hakaret Suçu

Kişilerin şeref ve haysiyetinin korunması denildiğinde akla gelen ilk cezai düzenleme hakaret suçudur. Hakaret, Arapça kökenli bir sözcüktür ve “*onur kırma, küçültücü söz veya davranışta bulunma*”²⁰³ anlamlarına gelmektedir. Hakaret etme eylemi, kişinin insan olmasından kaynaklı sahip olduğu manevi ve sosyal değer yok sayılarak değersizleştirilmesine yol açar. Şeref kavramının ise kişinin iç dünyasına bakan yönü ve dış dünyasına bakan yönü olmak üzere iki anlamı bulunmaktadır. İç şeref olarak adlandırılan yönü, kişinin kendisi hakkında beslediği fikir ve düşünceler iken dış şeref kişinin toplum nezdinde dış dünyadaki görünümüdür²⁰⁴. Bu yönüyle hem lekelenmeme hakkının hem de hakaret suçunun koruduğu değer kişinin şeref ve haysiyetidir.

TCK 125. maddedeki;

²⁰² Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 229.

²⁰³ <https://sozluk.gov.tr/>, E.T. 25/05/2024.

²⁰⁴ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 232.

“(1) Bir kimseye onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat eden (...) veya sövmek suretiyle bir kimsenin onur, şeref ve saygınlığına saldıran kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Mağdurun gıyabında hakaretin cezalandırılabilmesi için fiilin en az üç kişiyle ihtilat ederek işlenmesi gerekir.” düzenlemesiyle bu değerler koruma altına alınmıştır.

Madde metnindeki “onur ve şeref” sözcüğü iç şerefi, “saygınlık” sözcüğü ise dış şerefi koruma altına almaktadır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu²⁰⁵ da hakaret suçu ile korunan değerlerin kişinin şeref, haysiyet ve namusu, toplum nezdindeki itibarı ve saygınlığı olduğunu belirtmiştir. Suçun oluşması için davranışın kişiyi küçük düşürmeye matuf olması ve bireyin onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte olması gerekmektedir²⁰⁶.

Suçun faili cezai sorumluluğu bulunan herkes olabilir. Mağduru ise şeref ve haysiyetine saldırıda bulunulan kişi ya da kişilerdir. Tüzel kişi ya da tüzel kişi olmayan topluluklar da bu suçun mağduru olabilir. Önemli olan kullanılan ifadelerden mağdurun kim olduğunun tayin ve teşhis edilebiliyor olmasıdır. Aksi takdirde matufiyet şartı oluşmadığından suçun yasal unsurları da oluşmayacaktır. Suçun hareket unsurunu “onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat etme” ya da “sövme” eylemleri oluşturur. Mağdurun huzurunda ya da sesli, yazılı veya görüntülü şekilde işlenebileceği gibi en az üç kişiyle ihtilat şartıyla gıyapta da işlenebilir. Genel kast ile işlenebilen bir suçtur.

Hakaret suçunun aleni ortamda işlenmesi kişilik haklarına saldırının daha ağır olması nedeniyle cezayı ağırlaştırıcı neden olarak düzenlenmiştir²⁰⁷. Bu kapsamda özellikle sosyal medya ortamlarında işlenen hakaret suçları cezayı ağırlaştıran hale konu olabilecektir.

Hakaret suçunun hukuka uygunluk nedenleri olarak hakkın kullanılması (iddia ve savunma hakkı, haber verme hakkı, eleştiri hakkı, isnadın ispatı, ihbar ve şikâyet hakkı),

²⁰⁵ YCGK, 14/10/2008 T. 2008/4-170 E. 2008/220 K. UYAP, E.T. 25/05/2024.

²⁰⁶ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 235.

²⁰⁷ TCK 125/4: “(4) Hakaretin alenen işlenmesi halinde ceza altıda biri oranında artırılır.”.

mağdurun rızası, medya özgürlüğü olarak sayılabilir²⁰⁸. Yargıtay içtihatlarında eleştiri hakkını geniş uygulamakla birlikte ifade özgürlüğünü koruyucu şekilde kararlar vermektedir. Bu kapsamda AİHM içtihatlarına atıflar yapılarak herhangi bir fiil isnadına dayanmayan, ispat gerektirmeyen değer yargılarından ibaret sözcüklerin kişiyi sarsıcı olsa dahi eleştiri hakkı ve ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilebileceğine hükmetmektedir²⁰⁹. Burada kişinin şeref ve haysiyetinin korunması amacına matuf düzenlemeler ile medya özgürlüğü arasında bir denge kurulması gerekmektedir.

1.5.5. Soruşturmanın Gizliliğini İhlal Suçu

Soruşturmanın gizliliğini ihlal TCK 285. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

“(1) Soruşturmanın gizliliğini alenen ihlal eden kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Bu suçun oluşabilmesi için; a) Soruşturma evresinde yapılan işlemin içeriğinin açıklanması suretiyle, suçlu sayılmama karinesinden yararlanma hakkının veya haberleşmenin gizliliğinin ya da özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmesi, b) Soruşturma evresinde yapılan işlemin içeriğine ilişkin olarak yapılan açıklamanın maddi gerçeğin ortaya çıkmasını engellemeye elverişli olması gerekir. (2) Soruşturma evresinde alınan ve soruşturmanın tarafı olan kişilere karşı gizli tutulması gereken kararların ve bunların gereği olarak yapılan işlemlerin gizliliğini ihlal eden kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.

(3) Kanuna göre kapalı yapılması gereken veya kapalı yapılmasına karar verilen duruşmadaki açıklama veya görüntülerin gizliliğini alenen ihlal eden kişi, birinci fıkra hükmüne göre cezalandırılır. Ancak, bu suçun oluşması için, tanığın korunmasına ilişkin olarak alınan gizlilik kararına aykırılık açısından aleniyetin gerçekleşmesi aranmaz.

²⁰⁸ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 238; Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi”, 146; Mahmut Koca, İlhan Üzülmmez, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2016), 441-451.

²⁰⁹ Yargıtay 11. CD. 16/09/2020 T. 2017/3029 E. 2020/457 K.; Yargıtay 18. CD. 08/09/2020 T. 2020/2101 E. 2020/8806 K.; Yargıtay 18. CD. 02/07/2020 T. 2019/7116 E. 2020/8823 K.; Yargıtay 4. CD. 28/01/2014 T. 2012/16551 E. 2012/2237 K. UYAP, E.T. 25/05/2024.

(4) Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan suçların kamu görevlisi tarafından görevinin sağladığı kolaylıktan yararlanılarak işlenmesi halinde, ceza yarısına kadar artırılır.

(5) Soruşturma ve kovuşturma evresinde kişilerin suçlu olarak algılanmalarına yol açacak şekilde görüntülerinin yayınlanması halinde, altı aydan iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(6) Soruşturma ve kovuşturma işlemlerinin haber verme sınırları aşılmaksızın haber konusu yapılması suç oluşturmaz.”.

Gizliliği ihlal suçunun düzenlenmesindeki amaç soruşturma işlemlerinin gerektiği gibi titizlikle yürütülerek adaletin tesisinin sağlanması ve şüphelinin lekelenmeme hakkının korunmasıdır. Buna karşın anılan suçun birden fazla menfaati ihlal etmesine rağmen kanunda adliye karşı suçlar arasında düzenlenerek suçun hukuki konusunda soruşturmanın salahiyeti ön planda tutulmuştur. Soruşturma evresinde gizliliğin ihlalinin suç olarak düzenlenip yaptırımlar öngörülmesinin amacı, gizlilik ilkesinin amacı ile paralel olarak, soruşturma işlemlerinin düzgün yürütülmesi, etkin soruşturma yapılabilmesi ve şüphelinin masumiyet karinesi kapsamında lekelenmeme hakkının ihlal edilmemesini sağlamaktır²¹⁰. Gizliliğin ihlali suçunu ancak soruşturma işlemlerine katılmış kişiler işleyebildiğinden bu suç özgü bir suçtur. Ancak soruşturma işlemlerine katılmayan kişiler tarafından suçun işlenmesi halinde TCK 40/2 maddesinde düzenlenen iştirak halinde işlenen suçlardaki bağlılık kuralı gereğince bu suçların işlenişine iştirak eden diğer kişiler ise azmettiren veya yardım eden olarak sorumlu tutulur. CMK 157 ile TCK 285 birlikte değerlendirildiğinde soruşturma evresinde gerçekleştirilen tüm işlemlerin ve içeriklerinin açıklanması bu suçu oluşturur. Gizliliği ihlal edici davranışın gerçekleştirilmesiyle suç tamamlanır, ayrıca bir zarar ortaya çıkması aranmaz. Bu nedenle sırf hareket suçudur. Ayrıca suçun işlenebilmesi için tüm unsurlara ilişkin genel kast yeterlidir.²¹¹

²¹⁰ Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi”, 151.

²¹¹ Okuyucu Ergün, “Soruşturmanın Gizliliği”, 262-269.

1.5.6. Haberleşmenin Gizliliğini İhlal Suçu

TCK 132. maddesinde;

“(1) Kişiler arasındaki haberleşmenin gizliliğini ihlal eden kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu gizlilik ihlali haberleşme içeriklerinin kaydı suretiyle gerçekleşirse, verilecek ceza bir kat artırılır.

(2) Kişiler arasındaki haberleşme içeriklerini hukuka aykırı olarak ifşa eden kimse, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Kendisiyle yapılan haberleşmelerin içeriğini diğer tarafın rızası olmaksızın hukuka aykırı olarak alenen ifşa eden kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. İfşa edilen bu verilerin basın ve yayın yoluyla yayımlanması halinde de aynı cezaya hükmolunur düzenlenmiştir.” şeklinde düzenlenen Haberleşmenin Gizliliğini İhlal suçunun koruduğu değer kişilerin haberleşme özgürlüğüdür.

Bu madde ile kişiler arasındaki haberleşmenin üçüncü kişilerin müdahalelerine karşı korunması amaçlanmaktadır. Bu suç haberleşmenin tarafı olmayan herkes tarafından genel kast ile işlenebilen bir suçtur. Suçun lekelenmeme hakkı yönünden görünümü ise maddenin ikinci fıkrası ile ortaya çıkmaktadır. İkinci fıkraya göre haberleşme içerikleri hukuka aykırı şekilde ifşa edilmektedir. Madde gerekçesinde de soruşturma kapsamında usulüne uygun şekilde alınan ve uygulanan iletişimin denetlenmesi tedbirinde dosya arasına giren konuşma kayıtlarının medya organlarınca yayımlanması halinde anılan suç oluşur. Yine kişiler arasındaki haberleşme içeriklerinin hukuka aykırı şekilde ifşa edilmesi sonucu şüphelinin suçlu olduğuna dair toplumda ön yargı oluşarak lekelenmeme hakkı ihlal edilebilecektir.²¹²

1.5.7. Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçu

TCK’nın 134. maddesinde;

“(1)Kişilerin özel hayatının gizliliğini ihlal eden kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Gizliliğin görüntü veya seslerin kayda alınması suretiyle ihlal edilmesi halinde, verilecek ceza bir kat artırılır. (2)

²¹² Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi”, 147.

Kişilerin özel hayatına ilişkin görüntü veya sesleri hukuka aykırı olarak ifşa eden kimse iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. İfşa edilen bu verilerin basın ve yayın yoluyla yayımlanması halinde de aynı cezaya hükmolunur.” şeklinde düzenlenen Özel Hayatın Gizliliğini İhlal suçunun koruduğu hukuki değer kişilerin özel hayatlarıdır.

Bu suç tipi özellikle ikinci fıkra da yer alan özel hayata ilişkin görüntü ya da seslerin ifşa edilmesi suretiyle lekelenmeme hakkı açısından ihlal teşkil edebilir. Yine madde gerekçesinde değinildiği gibi bir suç soruşturması kapsamında usulüne uygun şekilde uygulanan teknik araçlar ile izleme tedbiri sırasında kişilerin özel hayatına dair kayda alınan görüntü ve seslerin ifşası halinde şüphelinin şeref ve haysiyeti zarar görerek lekelenmeme hakkı zedeleneciktir.²¹³

Bu suç da tıpkı Haberleşmenin Gizliliğini İhlal suçu gibi herkes tarafından işlenebilen bir suçtur. Mağduru ise özel hayatının gizliliği ihlal edilen kişidir. Suç genel kast ile işlenebilen bir suçtur.

1.5.8. Kişisel Verileri Hukuka Aykırı Olarak Ele Geçirme, Başkasına Verme, Yayma Suçu

Bu suç tipi TCK’nın 135. maddesinde;

“1) Kişisel verileri, hukuka aykırı olarak bir başkasına veren, yayan veya ele geçiren kişi, iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Suçun konusunun, Ceza Muhakemesi Kanununun 236 ncı maddesinin beşinci ve altıncı fıkraları uyarınca kayda alınan beyan ve görüntüler olması durumunda verilecek ceza bir kat artırılır.” şeklinde düzenlenmiştir.

Suç ile korunan hukuki değer “*kişisel veri*”dir. Kişisel veri kavramı, 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu’nda “*Kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgi*” olarak tanımlanmıştır. Buna göre kişinin adı, soyadı, kimlik bilgileri, telefon numarası, fotoğrafı, sesi, sağlık bilgileri, adli sicil kaydı, araç bilgileri gibi bilgiler kişisel veri sayılmaktadır. Bireylerin özel hayatlarına dair alanda bulunmaları

²¹³ Bezin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi”, 148.

nedeniyle bu veriler korunmaya değer görölmüştür. Anılan suç herkes tarafından genel kast ile işlenebilen bir suçtur. Mağduru ise kişisel verileri ele geçirilen, yayılan kimsedir. Bu suçun lekelenmeme hakkı yönünden görünümü ise özellikle medya tarafından suçlara ilişkin yapılan haberler kapsamında belirginleşmektedir. Medyada bir suça ilişkin haber yapılırken failin kişisel alanına dair fotoğrafı, ismi, diğer kişilerden ayırt edilmesini sağlayan hayat hikâyesi gibi bilgiler kamuoyuna sunularak suç ile isnat edilen kişinin toplum nezdinde belirginleşmesi sağlanarak lekelenmeme hakkı ihlal edilmektedir.²¹⁴

²¹⁴ Mahmut Koca, İlhan Üzülmöz, Kişisel Verilerin Kaydedilmesi Suçu (TCK m. 135), *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan, 21/Özel sayı (2019): s. 75-81, <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2019/09/MAHMUT-KOCA-ILHAN-UZULMEZ.pdf>, E.T. 25/05/2024.

İKİNCİ BÖLÜM

CEZA MUHAKEMESİNDE SORUŞTURMA AŞAMASI

2.1. Soruşturma Kavramı ve Soruşturma Aşamasının İşlevi

Ceza muhakemesi bir suçun işlenip işlenmediği, işlendiğinin tespiti halinde eylemi gerçekleştirenin kim olduğunun tespiti, suçun ispatına yarayan delillerin toplanması, failin ya da faillerin cezai sorumluluklarının bulunup bulunmadığı, bulunuyor ise karşılaşılabilecek cezai yaptırımın türü ve miktarının belirlenmesini gerçekleştiren bir faaliyettir²¹⁵. Ceza muhakemesi faaliyeti mağdur ve failin korunmaya değer hakları arasında bir denge gözeterek insan hakkı ihlallerine neden olmayacak şekilde delillerin toplanmasını sağlamak amacıyla Ceza Muhakemesi Hukuku'nun getirdiği bir takım bağlayıcı düzenlemeler ile sınırlanmaktadır.²¹⁶ Yine Ceza Muhakemesi Hukuku, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 1. maddesinde²¹⁷ düzenlenen amaçların gerçekleştirilmesini sağlayan bir araç olma özelliği de taşımaktadır²¹⁸.

Maddi gerçeğin araştırılması amacını taşıyan ceza muhakemesinde, bu işlevin yerine getirilmesini sağlayan unsurlar soruşturma ve kovuşturma evreleridir. Maddi gerçek kavramından, meydana geldiği iddia edilen olayın gerçekte olduğu şeklinden ziyade geçmişte olan bir olayın mevcut deliller aracılığıyla resmedilerek ulaşılabilen şekli anlaşılır²¹⁹. Soruşturma evresi suç oluşturan bir eylemin gerçekleştirildiğine dair tahmini aşan basit bir suç şüphesi oluşturacak somut olgu veya olguların bulunması üzerine

²¹⁵ Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi”, 7-9.

²¹⁶ Cumhur Şahin, *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 8. Bası, 2017), 25.

²¹⁷ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu Madde 1: “*Ceza Kanununun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir. Kanunda, bu amacın gerçekleştirilmesi için ceza sorumluluğunun temel esasları ile suçlar, ceza ve güvenlik tedbirlerinin türleri düzenlenmiştir.*”.

²¹⁸ Gülsün, “İnsan Onuru ve Lekelenmeme Hakkı”, 29.

²¹⁹ Aygün Eşitli, *Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar*, 20.

kanuni yollar izlenerek maddi gerçeğin araştırılması evresini ifade eder²²⁰. Bu evrede Cumhuriyet savcısı tarafından basit şüpheyi oluşturan ve suçun sübutuna doğrudan etki eden deliller araştırılıp gerektiğinde kanunda belirtilen tedbirler ile koruma altına alınarak kamu davası açılıp açılmayacağına dair karar verilir.

Kanun metninden, doktrinde ve Yargıtay kararlarında soruşturma evresi yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar olan evreyi ifade etmektedir²²¹. İddianamenin düzenlendiği Mahkeme tarafından on beş gün içerisinde iddianame incelenerek Ceza Muhakemesi Kanunu 170. maddesine aykırılık bulunmaması halinde verilen iddianamenin kabulü kararı ile kovuşturma evresi başlamaktadır. Belirtilen süre içerisinde iddianamenin iadesine karar verilmemesi halinde iddianame kabul edilmiş sayılır. Dolayısıyla iddianamenin düzenlenmesi ile kabul kararına kadar geçen evre de soruşturma evresine dâhil olup ayrıca bir aşama olarak tanımlanmamıştır²²². Yine suç şüphesinin adli kolluk görevlileri tarafından öğrenilmesi ve bu kapsamda evrak Cumhuriyet başsavcılığına intikal edene dek yapılan tüm işlemler de soruşturma aşaması içerisinde yer alır²²³.

Soruşturma evresinde esasen şüpheliye henüz bir suç isnadında bulunulmamıştır. İhbar, şikâyet ve sair bir yol ile araştırılmaya başlanılan iddia ile ilgili olayı aydınlatacak tüm delillerin toplanması akabinde mevcut delil durumu itibariyle yeterli şüphe bulunması sonucunda iddianame adı verilen belge ile kamu davası ikame edilerek şüpheliye suç isnadında bulunulur²²⁴. İddianamenin kabulü ile de soruşturma evresi sona erer. İddianame tanzimine dek şüphelinin lekelenmeme hakkının ihlal edilmemesi amacıyla delil elde etme yöntemleri titizlikle uygulanmalı ve etkin bir soruşturma evresi yürütülerek deliller eksiksiz olarak toplanmalıdır. Aksi takdirde CMK 174/1-b bendinde belirtildiği üzere suçun sübutuna doğrudan etki edecek delil toplanmadan düzenlenen

²²⁰ Bekar, *Savcılığın Örgütlenmesi*, 58.

²²¹ Ceza Muhakemesi Kanunu 2/1-e m.

²²² Şahin, *Ceza Muhakemesi I*, 31.

²²³ Şahin, *Ceza Muhakemesi I*, 31.

²²⁴ Aygün Eşitli, *Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar*, 18.

iddianame iade edilebilecektir. Bu da duruşmanın kesintisizliği ilkesi²²⁵ ve yargılamanın makul sürede yapılması hakkının ihlalini oluşturabilecektir²²⁶.

Cumhuriyet savcısı tarafından yapılan soruşturma işlemi sonucunda kamu davası açmaya elverişli yeterli şüphe oluşturacak bir delilin bulunmaması ya da kovuşturma imkânının bulunmaması halinde 5271 sayılı CMK 172. maddesi kapsamında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilir. Bu karara karşı kararın tebliğinden itibaren iki hafta²²⁷ içinde Sulh Ceza Hâkimliğine itiraz mümkündür. Karara itiraz edilmemesi veya Sulh Ceza Hâkimliği tarafından itirazın reddine karar verilmesi halinde KYOK kararı kesinleşir. Takipsizlik kararının kesinleşmesi ile soruşturma evresi sona ermiş olur ve bunun sonucu olarak aynı fiilden dolayı yeni bir delil ortaya çıkmadıkça kamu davası açılmaz.²²⁸

Soruşturma evresinin yargılama sürecinde hazırlama ve ayıklama olmak üzere iki önemli işlevi bulunmaktadır²²⁹. Bunlardan ilki yukarıda izah edildiği şekilde delillerin hızlı, etkin ve sağlıklı bir şekilde toplanmasını ifade eden hazırlık işlevidir²³⁰.

Ayıklama işlevi ise toplanan delillerin mevcut haliyle kamu davası açmaya elverişli olup olmadığının değerlendirilmesi yapılarak kovuşturma aşamasına yalnızca

²²⁵Duruşmanın kesintisizliği ilkesi, yargılamanın kesintisiz bir şekilde sürdürülerek tamamlanmasını ifade eder. Kural olarak davanın bir duruşmada ve günde görülmesi kabul edilmiştir. Ancak kanunda gösterilen istisnai hallerde ara verme söz konusu olabilir.

²²⁶ Aygün Eşitli, *Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar*, 20.

²²⁷ Daha önce CMK 172. maddesi kapsamında verilen KYOK kararına karşı 15 gün olarak belirlenen itiraz süresi 01/06/2024 tarihinde yürürlüğe giren kanun değişikliği ile kararın tebliğinden itibaren iki hafta olarak düzenlenmiştir.

²²⁸ 5271 sayılı CMK 172/1-2: “(1) Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresi sonunda, kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması hâllerinde kovuşturmaya yer olmadığına karar verir. Bu karar, suçtan zarar gören ile önceden ifadesi alınmış veya sorguya çekilmiş şüpheliye bildirilir. Kararda itiraz hakkı, süresi ve mercii gösterilir.”.

(2) Kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verildikten sonra kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak yeni delil elde edilmedikçe ve bu hususta sulh ceza hâkimliğince bir karar verilmedikçe, aynı fiilden dolayı kamu davası açılmaz.”. www.mevzuat.gov.tr, Erişim Tarihi: 17/02/2024.

²²⁹ Ahmet Gökçen, Murat Balcı, M. Emin Alşahin, Kerim Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 5. Baskı, 2021), 199.

²³⁰ Bekar, *Savcılığın Örgütlenmesi*, 58.

yeterli şüphe oluşturacak delilin bulunduğu olayların taşınmasını sağlamaktadır²³¹. Böylelikle soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcılığı adeta bir filtre görevi görerek²³² her iddianın mahkeme önüne taşınmasını engelleyerek yargılama faaliyetindeki yükü azaltacak, bu doğrultuda adil yargılanma hakkının teminine katkı sağlayacaktır.

2.2. Soruşturma Aşamasına Hâkim Olan İlkeler

2.2.1. Kamusalılık İlkesi

İşlenen suçların dar anlamda mağduru; hakları ihlal edilen bireyler olsa da geniş anlamda bir suçun işlenmesi nedeniyle toplum da olumsuz etkilenmektedir. Bu nedenle zamanla cezalandırma yetkisinin topluma ait olduğu görüşü önem kazanmıştır²³³. Bu bağlamda ihkak-ı hakkın önlenmesi, bireyler arasında suç işlenmesi nedeniyle çıkacak karmaşanın önüne geçilerek kamu düzeninin sağlanması ve kendini savunmak konusunda dezavantajlı konumda bulunan bireylerin korunması amaçlarını taşıyan kamusalılık ilkesinde iddiada bulunma görevi devlete ait olmaktadır. Devlet kamu düzenini tesis etme yükümlülüğü gereği bir anlamda ceza davası açma görevini üzerine alarak devleti temsilen Cumhuriyet savcılarını bu hususta yetkili kılmıştır. Bu nedenle cezalandırma hak ve yetkisi bulunan devletin soruşturma yapma yükümlülüğü bulunmaktadır. Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyetle bağlı suçlarda dahi yargılama devlet eliyle Cumhuriyet savcısının idaresinde yürütülmektedir.

2.2.2. Soruşturmanın ve Kamu Davası Açmanın Mecburiliği İlkesi

Bir suç işlendiğine dair alınan duyum üzerine yetkili makamların soruşturmaya başlama yükümlülüğü (CMK m.160) soruşturmanın mecburiliği²³⁴ ilkesi olarak tanımlanır²³⁵. Yürütülen soruşturma sonucunda elde edilen delilleri değerlendirerek suçun işlendiğine ilişkin yeterli şüphe bulunması halinde Cumhuriyet savcısının

²³¹ Bekar, *Savcılığın Örgütlenmesi*, 58.

²³² Yargıtay 13. Ceza Dairesi, 02/02/2012, 2011/27923 Esas, 2012/2008 Karar sayılı kararı, UYAP, Erişim Tarihi: 23/04/2024.

²³³ Bekar, *Savcılığın Örgütlenmesi*, 70.

²³⁴ “Cumhuriyet savcısı soruşturmayı başlatacak olan şüphenin somut olayda bulunup bulunmadığını takdir edecek...” Yargıtay CGK. 2018/20-403 E. 2021/49 K. ; Yargıtay 18. CD. 13/06/2016 T. 3819/13023 E/K.

²³⁵ Bu ilkenin istisnaları ise şikâyet, izin, talep gibi muhakeme şartlarıdır.

iddianame düzenleyerek kamu davası açması zorunluluğu (CMK m. 170) ise kamu davası açmada mecburilik ilkesi olarak adlandırılır²³⁶. Duyum alınmasından yeterli şüphe olduğu kanaatine varılması arasında geçen evrede ise araştırma mecburiyeti bulunmaktadır. Buna ilişkin Yargıtay 4. CD. 2021/473 E. 2021/11293 K. Sayılı kararında şu hususlara değinmiştir;

“Bir fiilin işlendiği haberinin alınması üzerine, suçu takibe yetkili makamlar tarafından derhal hazırlık soruşturmasına başlanmasını ifade eden ilkeye “araştırma mecburiyeti ilkesi”; hazırlık soruşturmasının neticesinde fiilin takibini gerektirecek hususlarda fiilin ve failin belli olması, yeterli emareler teşkil edecek vakıaların bulunması, başka bir ifade ile şüphelerin ciddi olduğunun tespit edilmesi ve dava şartlarının gerçekleşmiş olması durumunda, yetkili makam tarafından kamu davasının açılmasını ifade eden ilkeye ise “kamu davasını açma mecburiyeti ilkesi” denilmektedir.”²³⁷

Kamu davasının mecburiliği ilkesinin karşıtı maslahata uygunluk ilkesidir. Maslahata uygunluk ilkesine göre kamu yararının arandığı bazı hallerde Cumhuriyet savcısına kamu davası açmada takdir yetkisi tanınmıştır. İstisna olarak düzenlenen bu ilke kapsamında yeterli şüphe olduğu kanaatine varan Cumhuriyet savcısı kamu davası açmayabilecek, bunun yerine aşağıda detayları açıklanacağı üzere şartları somut olayda bulunmak kaydıyla kamu davasının açılmasının ertelenmesi, cezayı kaldıran şahsi sebep olarak etkin pişmanlık ya da şahsi cezasızlık nedeni bulunması hallerinde (CMK m.171) takdir hakkını kullanabilecektir. Bu hallerde şüpheli hakkında kamu davası açılmasının ertelenmesinin, şüpheli ve toplum açısından kamu davası açılmasından daha yararlı olduğu kanaati hâsıl olmaktadır.

2.2.3. Soruşturmanın Yazıllığı İlkesi

Yazıllık ilkesi, soruşturma aşamasında gerçekleştirilen sözlü ya da eylemli yapılan tüm işlemlerin tutanağa bağlı olmasını ifade eder. Aleni ve sözlü duruşmalardan farklı olarak yazıllık ilkesi gizli olarak yürütülen soruşturma işlemlerinin doğal bir

²³⁶ Fatih Birtok, “Cumhuriyet Savcısının Delilleri ve Fiili Takdir Yetkisi”, *Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19/2 (2013): 956, https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/48280/623183#article_cite, E.T. 20/07/2024.

²³⁷ Yargıtay 4. CD. 2021/473 E. 2021/11293 K. UYAP.

sonucudur. Bu husus CMK'nun 169. maddesinin 2. fıkrasında “*Her soruşturma işlemi tutanağa bağlanır. Tutanak, adli kolluk görevlisi, Cumhuriyet savcısı veya sulh ceza hâkimi ile hazır bulunan zabıt kâtibi tarafından imza edilir.*” şeklinde düzenlenmiştir. Buna göre hazırlık soruşturmasında yapılan tüm işlemler düzenleyenler ve hazır bulunan ilgililer tarafından imzalanacaktır²³⁸. Soruşturma evresindeki işlemlerin yazılilik esasına bağlanması yapılan işlemlerin korunmasına ve kovuşturma aşamasında delil olarak değerlendirilebilmesine imkân sağlamaktadır. Soruşturma evresine katılan adli kolluğun da yürüttüğü adli işlemleri, ihbar ve şikâyetleri, görevi esnasında öğrendiği suça ilişkin bilgileri yazılı hale getirmesi zorunludur²³⁹. Yazılilik ilkesi soruşturma işlemlerinin gereği gibi yapılıp yapılmadığının denetlenmesi ve özellikle savunma hakkının gereği gibi kullanılabilmesi açısından da önemlidir²⁴⁰.

2.2.4. Soruşturmanın Dağınkılığı İlkesi

Soruşturmalar Cumhuriyet başsavcılıkları tarafından yürütülür. Cumhuriyet başsavcılığının bir kül olarak yapılanması nedeniyle bir soruşturma sonradan başka bir Cumhuriyet savcısı tarafından yürütülebilir, aynı soruşturmaya birden fazla Cumhuriyet savcısı görevlendirilebilir. Bu ilkeye göre iş ve işlemler farklı yerde, farklı zamanda, farklı kişilerce yapılabilir. Soruşturma evresi yukarıda belirtildiği üzere yazılı olduğundan soruşturmanın tek bir kişi tarafından nihayete erdirilmesi zorunlu değildir. Kolluk açısından da bu durum geçerlidir. Şöyle ki tahkikatı yürütmeye başlayan adli kolluk personelinin başka bir personel tahkikatı devam ettirip sonuçlandırabilir.

²³⁸ CMK 169/4; “(4) Tutanak, işlemin yapıldığı yeri, tarihi, başlama ve bitiş saatini ve işleme katılan veya ilgisi bulunan kimselerin isimlerini içerir”. Bu hükmün istisnası ise aynı maddenin 7. fıkrasında “*Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısımının Dört, Beş, Altı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar (318, 319, 324, 325 ve 332 nci maddeler hariç) ile 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun kapsamına giren suçlarla ilgili yürütülen soruşturma ve kovuşturmalarda, kolluk tarafından düzenlenen tutanaklara, ilgili görevlilerin açık kimlikleri yerine sadece sicil numaraları yazılır. Kolluk görevlilerinin ifadesine başvurulması gerektiği hâllerde çıkarılan davetiye veya çağrı kâğıdı, kolluk görevlisinin iş yeri adresine tebliğ edilir. Bu kişilere ait ifade ve duruşma tutanaklarında adres olarak iş yeri adresleri gösterilir.*” şeklinde düzenlenmiştir.

²³⁹ Bkz. Feridun YENİSEY, Ayşe NUHOĞLU, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Ankara 2021, 9. Bası), Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu Ek Madde 6/2.

²⁴⁰ Handan Yokuş Sevük, Soruşturma Evresine Hâkim Olan İlkeler, *Fasikül Hukuk Dergisi*, 3/21, (2011): 13-29.

2.2.5. Soruşturmanın Kuralla Bağlı Olmayışı İlkesi

Bir suçun işlendiği izlenimini alan Cumhuriyet savcısı işin gerçeğini araştırmaya başlayacaktır. Bu araştırma görevi yerine getirilirken kovuşturma evresinin sistematik sıra ve kurallarından farklı olarak delil toplama ve değerlendirme noktasında belirli bir sıraya tabi tutulan kurallar bütünü bulunmamaktadır. Cumhuriyet savcısı soruşturma evresinin sorumlusu olarak hangi işlemin yapılması gerektiğini ve ne zaman yapılacağını kendisi takdir eder. Bu durum soruşturma evresinin doğasının bir gereğidir. Zira soruşturmanın silsile halinde kurallara bağlı olması durumunda suç isnadı altında bulunan şüpheli, iddia makamının bir sonraki adımını öngörebilecek, hangi işlemin ne zaman yapılacağını bilebileceği için delilleri karartabilecek ve kaçabilecektir²⁴¹. Bu nedenle etkin bir soruşturma yapılabilmesi açısından soruşturmanın kuralla bağlı yürütülmeişi önemlidir.

2.2.6. Soruşturmanın Gizliliği İlkesi

2.2.6.1. Genel Olarak

Soruşturma işlemlerinin amaca uygun şekilde yürütülebilmesi ve şüphelinin lekelenmeme hakkının korunabilmesi için soruşturmanın gizlilik içerisinde yürütülmesi gerekmektedir²⁴². Bu bakımdan soruşturmanın gizliliği ilkesinin lekelenmeme hakkının bir görünümü olduğu söylenebilir²⁴³. Şöyle ki gizlilik içerisinde yapılan soruşturma işlemleri bireylerin toplum nezdindeki saygınlığının, onurunun zedelenmesini önleyecek²⁴⁴, mahkemenin kovuşturma başlamadan önce şüpheliye dair önyargı

²⁴¹ Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi”, 17.

²⁴² AYM, 12/11/2013 tarihli 2013/1728 numaralı bireysel başvurusunda “...Suçsuzluk karinesi soruşturma evresinden itibaren hüküm ifade eder ki, soruşturmanın gizliliği ilkesinin amaçlarından biri de şüphelinin masumiyet karinesinden yararlanmasını temin etmektir. Gizliliğin kamuoyuna karşı ihlali, aynı zamanda lekelenmeme ve dolayısıyla masumiyet karinesinin ihlali anlamına gelmektedir.”. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/1728#:~:text=Masumiyet%20karinesi%20ki%C5%9Finin%20su%C3%A7%20i%C5%9Fledi%C4%9Fine,kimseye%20su%C3%A7%20u%C4%9Funu%20ispat%20m%C3%BCkellefiyeti%20y%C3%BCKlenemez. E.T. 20/05/2024.>

²⁴³ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 409.

²⁴⁴ Yargıtay 18. Ceza Dairesi’nin 19.06.2019 tarihli, 2019/1547 E., 2019/10878 K. sayılı kararında soruşturmanın gizliliği ilkesini “...Soruşturma aşamasında benimsenen gizlilik ilkesinin iki yönü vardır bir yönüyle delillerin korunması iken önemli bir yanı ise henüz suç şüphesi altında bulunan şüphelinin toplumsal saygınlığı, şeref ve onuru zarar görmeden, lekelenmeden şüpheli afişe edilmeden kamu davası için yeterli şüphe yok ise üzerindeki “leke”nin kalkmasıdır.” olarak belirtmiştir.

içerisinde olmasını engelleyecek olup bu bakımdan lekelenmeme hakkının teminatı olarak görülebilir²⁴⁵.

Soruşturmanın gizliliği ilkesi özellikle şüpheli açısından önem arz etmektedir. Şöyle ki bu ilke ile hem şüphelinin soruşturma işlemlerini öğrenmesi, delilleri karartması ve kaçması önlenerek toplumsal güvenliğin korunması hem de şüphelinin lekelenmeme hakkının üçüncü kişilere ve medyaya karşı korunması sağlanmaktadır²⁴⁶. Ayrıca gizliliğin savunma hakkına zarar vermeyecek şekilde yapılması gerekliliği de şüphelinin haklarının korunmasını temin eder. Böylelikle bu ilke ile toplumsal fayda ile bireysel çıkarlar arasında denge oluşturulmaktadır.

Gizlilik ilkesi CMK'nın 157. maddesinde “*Kanunun başka hüküm koyduğu hâller saklı kalmak ve savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla soruşturma evresindeki usul işlemleri gizlidir.*” şeklinde düzenlenmiştir²⁴⁷. Burada bahsedilen gizlilik, soruşturmanın başlangıcından iddianamenin kabulü kararı yahut takipsizlik kararı verilmesine kadar gerçekleştirilen işlemler ile ilgilidir (CMK 153/4).

2.2.6.2. Dâhili Gizlilik

Soruşturmanın gizliliği ilkesi iki yönlüdür. Bunlardan ilki dâhili gizlilik olarak da adlandırılan, yapılan soruşturma işleminde ilgililer dışında kimsenin bulunmamasını ifade eder²⁴⁸. Buna göre gizlilik yükümlülüğü altında olanlar işlemin niteliği gereği işleme katılma yetkisi ve görevi bulunanlardır. CMK'da yapılan soruşturma işlemleri için kimlerin hazır bulunabileceği ilgili maddelerde düzenlenmiştir. Hâkim, savcı, tanık, bilirkişi gibi işleme katılan kişiler ve burada hazır bulunanlar soruşturmanın gizliliğine

²⁴⁵ Uğur Tural, “Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar”, (Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul 2019): 36.

²⁴⁶ Anayasa Mahkemesi'nin 10/12/2015 T. 2013/6367 Başvuru No, Mehmet Seyfi Oktay Kararı; “62.Soruşturmanın gizliliği ilkesi, soruşturma işlemlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesinin yanı sıra masumiyet karinesine uyularak şüphelinin lekelenmeme hakkının korunması amacını taşımaktadır.”. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/6367>; Yemenici, “Ceza Muhakemesinde Lekelenmeme Hakkı”, 152.

²⁴⁷ 5275 sayılı CMK'nın 157. maddesinin gerekçesinde soruşturma evresinin gizliliğinin, ceza adaletinin doğruluk, dürüstlük, gerçeğe ulaşma ilkelerine uyulması için bir zorunluluk olduğu ve her şeyden önce suçsuzluk karinesinin sağlam tutulabilmesi yönünden de vazgeçilemez nitelik taşıdığı belirtilmiş olup bunun aksi durumda bizde ve yabancı ülkelerde örneklerine rastlandığı üzere yargısız infazlar sonucu insanların ıstıraplara sürükleneyeceği ve suçsuzluk karinesinin lafta kalacağı belirtilmektedir.

²⁴⁸ Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi”, 53.

uymakla yükümlüdür. Bunun haricinde işleme katılmayan ancak işlem ile ilgili bir şekilde bilgi sahibi olanların gizliliğe uyma yükümlülüğü bulunmamaktadır²⁴⁹. Buna örnek olarak komşusunun evine yapılan bir arama faaliyetini gören kimse, sokakta gerçekleşen bir olayda yapılan olay yeri incelemesini izleyen kimsenin bunu çevresine anlatması gibi örnekler zikredilebilir.

Soruşturmanın dâhili gizliliği ilkesinin istisnası şüphelinin savunma hakkına halel getirilmemesi adına müdafîye tanınan dosyayı inceleme yetkisidir. CMK'nın 153. maddesinin 1. fıkrası ile dosyayı inceleme ve örnek alma yetkisi müdafî ve vekile tanınmıştır. Bizzat şüphelinin ya da mağdurun dosyayı incelemesi ve örnek alması düzenlenmemiş olup bu husus Yazı İşleri Hizmetleri Yönetmeliğinde²⁵⁰ belirtilmiştir. Şüphelinin savunma ve bu kapsamda adil yargılanma hakkı ile yakından ilişkili olan dosyayı inceleme yetkisi yönetmelik ile değil yasa ile düzenlenerek güvence altına alınmalıdır. Müdafînin savunma hakkını etkin şekilde kullanabilmesinin esas unsurunu teşkil eden dosyayı inceleme yetkisine, bu yetkinin kullanılması halinde soruşturmanın amacının tehlikeye düşecek olması durumunda sınırlama getirilebilir. Bu hususta CMK 153. maddesinin 2. fıkrasında belli suçlar açısından müdafînin inceleme yetkisinin soruşturmanın amacını tehlikeye düşürecek olması halinde Cumhuriyet savcısının somut delillerle istemi ve hâkimin kararıyla bu yetkinin kısıtlanabileceği öngörülmektedir. Silahların eşitliği ilkesi gereği kısıtlılık kararı hem şüpheli ve müdafî hem de mağdur ve vekili açısından geçerlidir. Ayrıca gizlilik kararı soruşturma evrakının tamamını kapsayabileceği gibi bir kısım evraka ilişkin de olabilir. Ancak her halükarda yakalanan kişinin veya şüphelinin ifadesini içeren tutanak ile bilirkişi raporları ve adı geçenlerin hazır bulunmaya yetkili oldukları diğer adli işlemlere ilişkin tutanaklar gizlilik kararı

²⁴⁹ Soruşturmanın gizliliğini ihlal suçunu düzenleyen TCK 285. maddesinin gerekçesinde gizliliğe uymakla yükümlü olanlar şu şekilde belirtilmiştir; “*Bu maddede, soruşturma evresinde yapıp alenî olmayan gizli işlemlerin, yani ceza usulüne ilişkin kanunların netice ve içeriklerinin gizli olduğunu belirttiği işlem içeriklerinin yetkisiz kişilerce öğrenilmesinin sağlanması, suç olarak tanımlanmıştır.*”. Yani işleme görevleri nedeniyle katılmış olanların bunları açıklamaları cezalandırılmaktadır.

²⁵⁰ Madde 100: “(5) Sanık, mağdur, şikâyetçi, suçtan zarar gören, katılan ve davanın tarafları, güvenli elektronik imza sahibi olmak koşuluyla Vatandaş ve Kurum Bilgi Sistemi vasıtasıyla UYAP üzerinden tarafı olduğu dava dosyasına ait tüm evrakı inceleyebilir ve örnek alabilirler. Güvenli elektronik imza sahibi olmayan sanık, mağdur, şikâyetçi, suçtan zarar gören, katılan ve davanın tarafları ise sadece dava ve işlerin kapak bilgilerine ulaşabilirler.”, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/08/20150806-3.htm>, E.T. 09/07/2024.

kapsamına girmez. Cumhuriyet savcısı tıpkı adli kontrol, yakalama ve tutuklulukta olduğu gibi re'sen kısıtlılığı kaldırabilecektir.²⁵¹

2.2.6.3. Harici Gizlilik

Soruşturmanın gizliliği ilkesinin harici gizlilik olarak da adlandırılan ikinci yönü ise yapılan işlemlerin içeriğinin kamuya açıklanmamasıdır. Burada gizliliğin konusu yapılan soruşturma işleminin içeriği, şüphelinin özel hayatı ya da kişisel veriler olabilir²⁵². Bu yön özellikle kamuya açıklama yapan adli merciler ile diğer kurumlar ve basın mensupları yönünden özellik arz eder.

Öncelikle adli soruşturmaları yürüten Cumhuriyet başsavcılıklarının toplumun dikkatini çeken olayların soruşturmasına ilişkin bilgi edinme hakları kapsamında kamuyu bilgilendirmesi amacıyla yapılan basın açıklamalarına değinilmelidir. Şüphesiz soruşturmayı yürüten ve şüphelinin hakları ile birebir ilişki içerisinde olan Cumhuriyet başsavcılığının yapacağı basın açıklamasında gizliliğe ve lekelenmeme hakkına hassasiyet göstermesi gerekmektedir. Olayı bireyselleştiren ve kişiye suçlu yaftası vurulacak şekildeki açıklamalardan kaçınılmalıdır. Bu hususta Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'nün 19120602-010-06-02-0479-2014-E. 1745 sayılı 22/12/2015 tarihli genelgesi²⁵³ ile Cumhuriyet başsavcılıklarının basın açıklamaları için basın sözcülüğü tesis edilmiş olup soruşturma aşamasında yapılan arama, el koyma, yakalama, gözaltı vb. işlemlerine ilişkin kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla genel ifadeler ile basın açıklaması yapılması sağlanmıştır.²⁵⁴

Basın mensupları soruşturma işlemlerine katılmazlar ancak buna rağmen gizlilik yükümlülüğü altındadırlar. Buna göre basın mensupları bir soruşturma işleminin yapıldığını, bir belgenin düzenlendiğini yayınlayabilecekken işlemin içeriği ile ilgili bilgi veremeyecektir. Örneğin bir suç soruşturması kapsamında belli kişilerin ifadelerini

²⁵¹ Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi”, 78-81.

²⁵² Kerim Çakır, “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Gizliliğin İhlali Suçu ve Ceza Muhakemesi Hukuku ile İlişkisi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 18/1, 230 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/79004>).

²⁵³ Genelge metni için; https://cigm.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1822020142433153_1nolu.pdf E.T. 03/04/2024.

²⁵⁴ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 416.

alındığı, haklarında gözaltı tedbiri uygulandığı, dosyanın bilirkişiye gönderildiği, tanık beyanı alındığı gibi bilgiler verilebilecekken bunların içeriği yayınlanamayacaktır²⁵⁵. Buna karşın yasağa tabi olan diğer kişiler hem işlemin yapıldığını hem de içeriğini açıklayamazlar.

Basın mensupları açısından bir soruşturma işleminin yapıldığının bildirilebilmesi basın mensubunun basın özgürlüğü kapmasında haber verme hakkı ve kamuoyunu bilgilendirme görevleri bulunması dolayısıyladır²⁵⁶. Hukuk devletindeki vazgeçilmez unsurlardan biri olan basın özgürlüğü kullanılarak yayın yapılırken bu hak şüphelinin kişisel çıkarları ile kamusal çıkarlar dengelenmelidir. Ancak özellikle haber kuruluşlarının kamuoyu tarafından doğru bilgilendirilmemesi sonucunda gerçek dışı haberler yapılabilir. Ayrıca yine toplumun dikkatini çeken bir olay karşısında hakkında henüz kesinleşmiş bir karar bulunmayan suç şüphesi altında bulunan kişiler ile ilgili yapılan arama, gözaltı gibi temel hak ve hürriyetlerine önemli derecede müdahale teşkil eden işlemler sırasında özellikle şahısların ters kelepçeli şekilde araca bindirilme vb. görüntülerini haber olarak yayınlamaları, kişilerin sonrasında takipsizlik ya da beraat kararı alması sonucunda dahi toplum nezdinde lekelenmesi sonucunu doğurmaktadır. Yine yapılan bir haberde olay yerine ait fotoğraflar, şüpheli kişinin önceki suç kayıtlarından bahsedilmesi de lekelenme hakkını zedeleyecektir²⁵⁷. Bu hususa dikkat çeken Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin 28. maddesinin ilk fıkrasının 5353 sayılı Kanun ile değişiklik yapılmadan önceki halinde şüphelinin

²⁵⁵ Örneğin Yargıtay 4. Ceza Dairesi 07/03/2012 tarihli 2010/5233 E. 2012/5399 K. Sayılı kararında; gazete tarafından sanık hakkında “*villada E.’nin kayıp paraları arandı*” başlıklı yazısının içeriğinde yer alan ve “*sauna çetesi lideri olduğu iddiasıyla tutuklu bulunan bir kişinin cezaevinden yazdığı mektubunda sanığın bir villanın bodrumuna 1 milyar dolar gömdüğünü ileri sürmesi üzerine polisin söz konusu villada yaptığı kazıda söz konusu paralara rastlanmadığı belirlendi*” şeklinde yapılan haberin Anayasa, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Basın Kanunu uyarınca tanınan basın özgürlüğü kapsamında kaldığını, haberde soruşturma dosyasındaki hukuki işlemler ile ilgili bir açıklama olmadığını, arama faaliyetinin haber verme hakkı sınırları içerisinde haber yapıldığını ve gizliliği ihlal suçunun oluşmadığını belirtmiştir.

²⁵⁶ Güneş Okuyucu Ergün, “Soruşturmanın Gizliliği”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 59/2 (2010): 247. Ayrıca basın özgürlüğü ve bundan doğan haklar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.; Nevzat Toroslu, *Medya ve Hukuk: Basın Özgürlüğü ve Sınırları*, (Ankara: Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar, 1998), 56-84.; Hamide Zafer, *Medya Özgürlüğü ve Adli Haberlerin Verilişi*, (İstanbul, Prof. Dr. Selahattin Sulhi Tekinay’ın Anısına Armağan, 1999), 751-774.

²⁵⁷ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenme Hakkı*, 417.

yapacağı yer gösterme işlemi²⁵⁸ usulü herhangi bir koşula ya da yasal dayanağa bağlı olmaksızın uygulanmakta idi. Bu ise kolluğun şüpheliye baskı kurarak yer gösterme işlemi yaptırması ve özellikle halkın dikkatle takip ettiği konularda yer gösterme işleminde çok sayıda basın mensubu eşliğinde icra edilmesi ve şüphelinin yargılamadan önce ikrarının alınması, kamuoyu nezdinde suçlu olarak kabul görmesi sonucunu doğurmaktaydı. Kanun değişikliğinden sonra²⁵⁹ ise yer gösterme işlemi seri muhakeme usulüne tabi suçlar²⁶⁰ dışında kolluk amirinin yapmasının önüne geçmiş ve işlemin soruşturmanın gizliliği ilkesine uyularak yapılması gerektiğini hüküm altına almıştır²⁶¹.

Anayasa Mahkemesi 2013/1997 başvuru numaralı 08/04/2015 tarihli N.Ö. kararının²⁶² 22. paragrafında kamuoyunun bilgilendirilmesinin masumiyet karinesi tarafından engellenemeyeceği ifade edilmiştir. İfade özgürlüğü ve kamu menfaati doğrultusunda haberler yapılmasının beklenebilir bir durum olduğunu ancak bu yapılırken kişilerin itibarının ve onurunun korunması hakkını düzenleyen Anayasanın 17.

²⁵⁸ CMK 85. maddesine göre yer gösterme işlemi kendisine isnat edilen suç ile ilgili açıklamada bulunmuş olan şüpheli hakkında uygulanabilecektir.

²⁵⁹ Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği m. 28: “(1)Cumhuriyet savcısı, kendisine yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmuş olan şüpheliye yer gösterme işlemi yaptırabilir. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 250 nci maddesinin birinci fıkrası kapsamına giren suçlar söz konusu olduğunda, adli kolluk âmiri de yer gösterme işlemi yaptırmaya yetkilidir. Bu suçlar dışında yer gösterme işlemi kolluk âmirleri tarafından yaptırılamaz. (2) Yer gösterme işlemi soruşturmanın gizliliği ilkesine uygun olarak yerine getirilir.”.

²⁶⁰ 5271 sayılı CMK 250. Maddesinin 1. Fıkrasında düzenlenen seri muhakeme usulüne tabi suçlar: “1. Hakkı Olmayan Yere Tecavüz (madde 154), 2. Genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması (madde 170), 3. Trafik güvenliğini tehlikeye sokma (madde 179, ikinci ve üçüncü fıkra), 4. Gürültüye neden olma (madde 183), 5. Parada sahtecilik (madde 197, ikinci ve üçüncü fıkra), 6. Mühür bozma (madde 203),

7. Resmi belgenin düzenlenmesinde yalan beyan (madde 206), 8. Kumar oynanması için yer ve imkân sağlama (madde 228, birinci fıkra), 9. Başkasına ait kimlik veya kimlik bilgilerinin kullanılması (madde 268), suçları.

b) 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunun 13 üncü maddesinin birinci, üçüncü ve beşinci fıkraları ile 15 inci maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında belirtilen suçlar.

c) 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun 93 üncü maddesinin birinci fıkrasında belirtilen suç.

d) 13/12/1968 tarihli ve 1072 sayılı Rulet, Tilt, Langırt ve Benzeri Oyun Alet ve Makinaları Hakkında Kanunun 2 nci maddesinde belirtilen suç.

e) 24/4/1969 tarihli ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun ek 2 nci maddesinin birinci fıkrasının (1) numaralı bendinde belirtilen suç.”

²⁶¹ Tanrıvermiş, Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı, 412.

²⁶² <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Ara?BasvuruNoYil=2013&BasvuruNoSayi=1997&KararBulteni=1>

maddesinin ve masumiyet karanesinin dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır. Yine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin masumiyet karanesinin ihlal edildiğine dair vermiş olduğu kararında²⁶³ Emniyet Müdürlüğü tarafından basın açıklaması dağıtıldığı ve basının fotoğraf çekmesine imkân tanındığı, dağıtılan basın açıklamasının içeriğinde şüphelilerin fark gözetmeksizin yasa dışı örgüt mensubu olarak tanıtıldığı, her ne kadar masumiyet karanesinin ifade özgürlüğünün kullanılmasına engel olmayacak ise de bunun masumiyet karanesi ve soruşturmanın gizliliğine riayet edilerek yapılması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca şüphelilerin kolayca tanınabileceği şekilde fotoğraflarının yayınlanması, yayında şüphelilerin isimlerinin açıkça yer almasının başvuru sahiplerinin suçlu olduğuna inanılmasını teşvik edici nitelikte olduğunu ve hâkimlerin ön yargılı davranmasına neden olabileceğini bu nedenle masumiyet karanesinin ihlal edildiğini belirtmiştir.

Burada basın mensuplarının bu türden haberleri konusunda da bir denetim mekanizması oluşturulmalı ve şüphelinin lekelenmeme hakkını zedeleyecek nitelikteki haberlerin yapılması da basın mensupları açısından ayrıca caydırıcı cezai müeyyideye bağlanmalıdır²⁶⁴. Soruşturmanın gizliliği ilkesinin ihlali ise TCK'nın 285. maddesinde cezai müeyyideye bağlanmıştır.

Soruşturmaya katılan bir birim olarak adli kolluğun da gizliliğe riayet etmesi gerekmektedir. Özellikle kamuoyunu bilgilendirme adı altında yapılan açıklamalar ile soruşturmanın salâhiyeti zedelenmemeli ve işlemlerin içeriğine dair bilgi verilmemelidir. Bu hususta Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 27. maddesinde Soruşturmanın Gizliliğinin Uygulanması başlığı altında;

“Suçluluğu bir yargı hükmüne bağlanana kadar kişinin masumiyeti esastır ve soruşturma evresi gizlidir. Bu nedenle, soruşturma evresinde gözaltındaki bir kişinin "suçlu" olarak kamuoyuna duyurulmasına, basın önüne çıkartılmasına, kişilerin basınla sorulu cevaplı görüştürülmelerine,

²⁶³Y.B. ve diğ. v. Türkiye kararı, T. 28/10/2004 Başvuru No: 48173/99, [https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22itemid%22:\[%22002-4184%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22itemid%22:[%22002-4184%22]), E.T. 03/04/2024.

²⁶⁴ Basın mensuplarının soruşturmanın gizliliğini ihlal niteliğindeki eylemlerini cezai müeyyideye bağlayan Basın Kanunu 19. Maddesi 6352 sayılı Kanunun 105. maddesi ile ilga edilmiştir.

görüntülerinin alınmasına, teşhir edilmelerine sebebiyet verilmez ve soruşturma evrakı hiçbir şekilde yayımlanamaz.” hükmü yer almaktadır²⁶⁵.

Kolluk açısından ayrıca yürütülen soruşturma işlemleri hususunda; kolluğun sıralı amirlerine ve mülki amirlerine uygulamada bilgi notu düzenlemek suretiyle yaptığı vaka bildirimleri soruşturmanın gizliliğini ihlal edecek ve lekelenmeme hakkını zedeleyecek şekilde düzenlenmemeli, yapılan işlem ile ilgili genel hususlara değinilmelidir²⁶⁶. Bu hususta Hâkimler ve Savcılar Kurulu’nun 18/10/2011 tarihli 7 nolu genelgesinde “ *Adli kolluğun, sıralı amirlerine ve mülki makamlara, meydana gelen bütün adli olayları en ince ayrıntısına kadar bilgi ve haber verme zorunluluğu bulunmadığından önleyici kolluk görevi ile güvenlik ve asayişin sağlanması bakımından genel ve bilgilendirme amacına yönelik düzenlenecek vukuat raporunun, soruşturmanın gizliliği ile masumiyet karinesinin ihlaline ve delillerin kaybına sebep olmamak koşuluyla verilmesi*” gerektiği belirtilmiştir²⁶⁷.

2.3. Soruşturma Aşamasının Başlama Şekilleri

2.3.1. İhbar ve Şikâyet

Soruşturma aşaması CMK 160. maddesinde de belirtildiği üzere suç şüphesinin öğrenilmesi ile başlamaktadır. Günümüzde suç şüphesi çoğunlukla ihbar veya şikâyet ile öğrenilmektedir.

Anayasanın 36. maddesinde herkesin meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahip olduğu, 40. maddede ise Anayasa ile tanınmış hak ve

²⁶⁵ Özellikle çocuklar açısından Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği’nin 21. maddesinde “*Çocuk birimlerinde yürütülen işlemlerde gizlilik esastır. Hakkında işlem yürütülen bir çocuğun kamuoyuna duyurulmasına, basın önüne çıkarılmasına, yer gösterme gibi soruşturmaya ilişkin işlemlerin basın önünde veya iştirakiyle yapılmasına, basınla sorulu-cevaplı görüştürülmelerine, görüntülerinin alınmasına, teşhir edilmelerine, evrakının yayımlanmasına imkân ve sebebiyet verilmez, bunun için gereken tedbirler alınır. Basına, bilgi işlem araçlarından yayın yapan kuruluşlara, haber ajanslarına veya radyo ve televizyon kurumlarına bilgi veya demeç verilemez.*” hükmü düzenlenerek çocukların lekelenmeme hakkı yanında gelecekleri bakımından üstün yararları da göz önünde tutulmuştur.

²⁶⁶ Bekar, *Savcılığın Örgütlenmesi*, 68.

²⁶⁷ Bekar, *Savcılığın Örgütlenmesi*, 69; Polater, “Adli Kolluk ve Savcı İlişkisi”, 304.

hürriyetleri ihlal edilen herkesin yetkili makamlara geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkının bulunduğu düzenlenmiştir. Bireylere tanınan bu anayasal hakkın onların idare ve diğer bireylerle ilişkilerinde gerek çıkarlarını koruma gerek haklarını meşru sınırlar içerisinde serbest biçimde kullanabilmesi bakımından devlet organlarına başvurmasını gerekli kılacağı, dilekçe hakkının yargısal alanda başlıca ortaya çıkış biçiminin de şikâyet hakkının kullanılması olduğu genel kabul görmüştür.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 73. maddesinde ise şikâyet usulü düzenlenmiş olup bir suça maruz kalan kişinin yetkili makamlara yakınmasını bildirerek failin cezalandırılmasını talep etmesi “şikâyet” olarak tanımlanmaktadır²⁶⁸. Şikâyet hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlı olan haklardandır. Bu nedenle yalnızca suçun mağduru ve/veya suçtan zarar gören²⁶⁹ tarafından yapılabilecektir. 5237 sayılı TCK’da şikâyete tabi suçlar açıkça düzenlenmiş ve yasal şikâyet hakkı süresi suç için kanunda öngörülen zamanaşımını geçmemek kaydıyla fiil ve failin öğrenilmesinden itibaren altı aylık süre ile sınırlı tutulmuştur.²⁷⁰ Bu aynı zamanda şüphelinin sürekli olarak bir soruşturma ihtimali ile karşı karşıya kalmasının da önüne geçmektedir²⁷¹. Ancak mağdur fiili öğrenmesine rağmen faili bilmediği için şikâyetinde bulunmamış ise altı aylık süre başlamayacak, mağdurun hem fiili hem de faili öğrenmesi durumunda hangisini daha geç öğrenmiş ise altı aylık süre daha geç olanı öğrendiği tarihten başlayacaktır. Yargıtay’ın bir kararında aksi ispatlanmadıkça mağdurun bildirdiği tarihte fiil ve fail öğrenilmiş sayılır²⁷². Bu süre hak düşürücü bir süredir. Bu nedenle belirtilen süre içerisinde şikâyet hakkının kullanılmaması halinde mağdurun iddia olunan suça ilişkin şikâyetinde bulunma hakkı sona erer ve kovuşturma olanağı bulunmadığından takipsizlik kararı verilir.

²⁶⁸ Hakan Kızıllarslan, “Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararları (SYOK) ve Bu Kararların Ceza Muhakemesi Sistematiği Açısından İrdelenmesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2019/144 (2019): 74, <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2019-144-1870>.

²⁶⁹ İşlenen bir suçtan ötürü menfaatleri ihlal edilen gerçek ve tüzel kişiler suçtan zarar gören olarak tanımlanmaktadır. Suçtan zarar gören kavramı geniş anlamda mağdur kavramını da içine alan bir kavramdır. Mağdur, suçtan doğrudan etkilenen ve menfaatleri zarar gören kişi iken suçtan zarar gören doğrudan olabileceği gibi dolaylı olarak da zarar görebilir. Bu nedenle tüzel kişiler “mağdur” sıfatını haiz olamasalar da “suçtan zarar gören” sıfatını haiz olabilirler. Bir suç dolayısıyla zarar gören tüzel kişiler şikâyet haklarını yetkili organları vasıtasıyla kullanabilirler.

²⁷⁰ Aygün Eşitli, *Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar*, 13.

²⁷¹ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 405.

²⁷² Yargıtay 4. CD, 12/01/2021 tarihli 2020/19287 E.2021/303 K. sayılı kararı, UYAP, E.T.: 15/04/2024.

Şikâyet hakkının kullanılmasında mağdur, hakkını ihlal eden eylem hakkında şikâyetinde bulunmaktadır. Bu nedenle müracaatını yaparken failin kim olduğunu bilmesi ve açık şekilde tariflemesine lüzum bulunmamaktadır. Failin belirli bir kişi olduğuna ilişkin bir tahminde bulunması da yeterlidir. Failin dilekçede gösterilmesine gerek bulunmamaktadır. Şikâyet beyanı açısından ise kişinin eylemi gerçekleştiren hakkında kamu davası açılmasını ve yargılanmasını murad ettiğine dair bir ifadede bulunması yeterlidir.²⁷³

Şikâyet tabi suçlar açısından şikâyet bir kovuşturma şartı olup suçtan zarar gören şikâyetçi olmadığı müddetçe re'sen soruşturma işlemleri neticelendirilemeyecektir. Ancak henüz şikâyet bulunmayan bir olay ile ilgili olarak somut olayın mahiyetine dair araştırma yapılması, bilgi sahibi beyanlarına başvurulması mümkündür. Fakat bu durumda mağdurun şikâyetçi olmaması ihtimali nazara alınarak herhangi bir şahsa “şüpheli” sıfatı verilemez, ifadesi alınamaz, hakkında koruma tedbirleri uygulanamaz²⁷⁴. Araştırma sürecinde eylemin şikâyet tabi olmayan bir suçu oluşturduğu anlaşılır ise soruşturma işlemlerine re'sen devam olunacaktır. Şikâyetten vazgeçme bulunduğu takdirde lekelenmeme hakkına hâlel gelmemesi adına soruşturma aşamasına son verilmesi gerekmektedir²⁷⁵.

İhbar usulü ise genel olarak bir suçun işlendiğine ilişkin soruşturma başlatmaya yetkili makamlara resmi veya özel tüzel kişiler ya da gerçek kişiler tarafından yapılan bildirimleri ifade etmektedir²⁷⁶. İhbar yazılı veya sözlü yapılabilir ancak sözlü olarak yapılan ihbar tutanağa geçirilecektir. İhbarın yalnızca Cumhuriyet başsavcılıklarına yapılma zorunluluğu bulunmamaktadır. Kolluk makamlarına yapılan ihbarlar da derhal Cumhuriyet savcısına bildirilecek ve Cumhuriyet savcısının talimatları doğrultusunda hareket edilecektir. Yine CMK 158/2 hükmü uyarınca mahkemelere, valilik ya da kaymakamlıklara yapılan ihbarlar da gecikmeksizin Cumhuriyet başsavcılıklarına

²⁷³ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 405.

²⁷⁴ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 404.

²⁷⁵ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 401.

²⁷⁶ Bekar, *Savcılığın Örgütlenmesi*, 51.

gönderilecektir. Ayrıca TCK’da ihbar yükümlülüğünün ihlalinin vücut verdiği suçlar da düzenlenmiştir²⁷⁷.

Uygulamada genel olarak yapılan ihbarlarda ihbarcının kimlik bilgilerinin soruşturmayı yürütmeye yetkili makamlarca bilinebilir olması ve özellikle yazılı ihbarlar açısından ihbarcının imzasının bulunması önem taşımaktadır²⁷⁸. 5271 sayılı CMK’na göre çerçevesi çizilmemiş, sınırlandırılmamış, kişi, zaman, yer, olay bilgisi içermeyen, tamamen genel ve soyut nitelikte ihbarların kişilere “şüpheli” sıfatı verilerek ileride hak kayıplarına neden olabilecek şekilde işin esasına yönelik detaylı araştırmaya başlanması ihtimalini bulundurmaktadır. Bu nedenle isimsiz ve imzasız, herhangi bir somut olguya dayanmayan ihbarların işleme alınmasının kişilerin lekelenmeme haklarını ihlal edeceği açıktır. Ancak burada somut olayın özelliğine göre ihbarcının kimlik bilgilerinin açığa çıkmasının olumsuz sonuçlar doğurabileceği hallerde öğrenmeye yetkili mercilere bildirilmek kaydıyla ihbarcının kimlik bilgileri gizli tutulabilecektir.

Bu hususta 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun’un 4. maddesinde²⁷⁹ bulunan düzenleme ile de lekelenmeme hakkının korunması amaçlanmıştır. Maddeye göre yetkili makamlara ya da Meclise gönderilecek dilekçelerde dilekçe sahibinin adı soyadı, imzası ve kendisine ulaşılabilecek adresin belirtilmesi gerektiği, aksi takdirde 6/1-c maddesi gereği bu özellikleri taşımayan dilekçelerin işleme alınmayacağı belirtilmiştir²⁸⁰. Ayrıca 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleştirilen darbe girişiminden sonra ülkede Cumhuriyet savcılıklarına ve yetkili makamlara terör örgütü ile herhangi bir somut bağlantısı tespit edilmeyen şahıslar hakkındaki imzasız ve isimsiz nitelikteki ihbarların sayısında artış yaşanmıştır²⁸¹. Bu kapsamda 2016/21 sayılı

²⁷⁷ Bakınız: 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu m. 98, 278, 279, 280.

²⁷⁸ Kızıllarslan, “SYOK ve Ceza Muhakemesi Sistemi Açısından İrdeleme”, 75.

²⁷⁹ 3071 sayılı Kanun madde 4: “Türkiye Büyük Millet Meclisine veya yetkili makamlara verilen veya gönderilen dilekçelerde, dilekçe sahibinin adı-soyadı ve imzası ile iş veya ikametgâh adresinin bulunması gerekir.”.

İncelenemeyecek dilekçeler başlıklı madde 6: “Türkiye Büyük Millet Meclisine veya yetkili makamlara verilen veya gönderilen dilekçelerden; a) Belli bir konuyu ihtiva etmeyenler, b) Yargı mercilerinin görevine giren konularla ilgili olanlar, c) 4 üncü maddede gösterilen şartlardan herhangi birini taşımayanlar, İncelenemezler.”. www.mevzuat.gov.tr E.T. 17/02/2024.

²⁸⁰ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 403.

²⁸¹ Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğünün 2023 yılı analizine göre 2017 yılında Cumhuriyet Başsavcılıklarına gelen ihbar sayısı 13 931 iken bu sayı katlanarak artmış ve

Başbakanlık Genelgesi yayımlanarak terör örgütleri ve Milli Güvenlik Kurulunca devletin milli güvenliğini ihlale yönelik eylemleri bulunan gruplar ile üyeliği, irtibatı veya yardımı bulunduğu iddia edilen kişilere ilişkin yapılacak ihbarlardan 3071 sayılı Kanun 4. maddesinde belirtilen hususları ihtiva etmeyenlerin incelenmeyeceği bildirilmiştir²⁸².

Yine araştırmanın konusu olan ve aşağıda detaylı şekilde incelenecek olan Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar da ceza muhakemesine bahsi geçen hususun önlenmesi amacına yönelik getirilmiş önemli bir düzenlemedir.

2.3.2. Diğer Öğrenme Şekilleri

2.3.2.1. Re'sen Öğrenme

Bir suçun işlendiğini Cumhuriyet savcısı veya kolluk doğrudan öğrenebilir. Re'sen öğrenme olarak adlandırılan bu duruma cumhuriyet savcısının basın yoluyla, yayımlanmış bir dergi, makale, gazete, kitap vb. basılı bir eserle suçtan haberdar olması örnek verilebileceği gibi gündelik yaşam içerisinde karşılaşılan ya da soruşturması yürütülen bir suç sırasında öğrenilen başka bir suç ile ilgili olarak da CMK 160. madde kapsamında soruşturma başlatılabilecektir.

2.3.2.2. Tutanak Yoluyla Öğrenme

Kovuşturma aşamasında mahkeme huzurunda işlenen bir suç bulunması²⁸³, yargılama esnasında başkaca bir suçun işlendiğine dair deliller elde edilmesi ya da yürütülen bir yargılama sırasında açılmış bulunan davaya dâhil edilmeyen bir suç ile ilgili olarak yargılamanın sonunda duruşma tutanağı ile Cumhuriyet başsavcılığına suç duyurusunda bulunulması halleri tutanak yolu ile öğrenme halleridir. Tutanak yolu ile

2023 yılında 269 066 sayısına ulaşmıştır. (CMK 158/6 uyarınca verilen SYOK kararları UYAP sisteminde 04/09/2017 tarihi itibarıyla tutulmaya başlanmıştır.) <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1042024101742Adalet%20%C4%B0statis tikleri%202023.pdf>.

²⁸² Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 403.

²⁸³ 5271 sayılı CMK m. 205: “Bir kimse, duruşma sırasında bir suç işlerse, mahkeme olayı tespit eder ve bu hususta düzenleyeceği tutanağı yetkili makama gönderir; gerek görürse failin tutuklanmasına da karar verebilir.”.

suçun öğrenilmesi 5271 sayılı CMK 225/1 maddesi ile kabul edilen “davasız yargılama olmaz” prensibine dayanmaktadır²⁸⁴.

2.3.2.3. Talep ve Mütalaa Yoluyla Öğrenme

Talep usulü kural olarak Adalet Bakanı’nın bazı suçlara²⁸⁵ ilişkin yapmış olduğu şikâyetir ve bu halde Cumhuriyet savcısının kamu davası açmakta takdir hakkı bulunmayıp iddianame tanzim etmekle yükümlüdür. Yine Sermaye Piyasası Kurulu Kanunu 49. madde kapsamındaki suçlardan kovuşturma yapılması da Sermaye Piyasası Kurulunun talepte bulunmasına bağlı tutulmuştur²⁸⁶. Ancak burada Adalet Bakanı’nın talebinden farklı olarak Cumhuriyet savcısı talep ve içeriği ile bağlı değildir. Bu durumda SPK’nın talebi, kurumun ihbarı olarak değerlendirilmektedir.

Özellikle vergi suçlarında uygulanan mütalaa yoluyla öğrenme usulü ise suçun işlendiğinin hukuki menfaati ihlal edilen kurumun uzmanları aracılığıyla düzenlediği yazılı görüşünü bildirmesi ile gerçekleşmektedir. Cumhuriyet savcısı mütalaanın içeriği ile bağlı değildir.

²⁸⁴ 5271 sayılı CMK m. 225/1: “Hüküm, ancak iddianamede unsurları gösterilen suçla ilişkin fiil ve faili hakkında verilir.”.

²⁸⁵ Bkz. 5237 sayılı TCK m. 12/1: “Bir yabancı, 13 üncü maddede yazılı suçlar dışında, Türk kanunlarına göre aşağı sınırı en az bir yıl hapis cezasını gerektiren bir suçu yabancı ülkede Türkiye’nin zararına işlediği ve kendisi Türkiye’de bulunduğu takdirde, Türk kanunlarına göre cezalandırılır. Yargılama yapılması Adalet Bakanının istemine bağlıdır.”, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu m. 13/1-2: “ (1) Aşağıdaki suçların, vatandaş veya yabancı tarafından, yabancı ülkede işlenmesi halinde, Türk kanunları uygulanır:

a) İkinci Kitap, Birinci Kısım altında yer alan suçlar.

b) İkinci Kitap, Dördüncü Kısım altındaki Üçüncü, Dördüncü, Beşinci, Altıncı, Yedinci ve Sekizinci Bölümlerde yer alan suçlar.

c) İşkence (madde 94, 95).

d) Çevrenin kasten kirletilmesi (madde 181).

e) Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188), uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma (madde 190).

f) Parada sahtecilik (madde 197), para ve kıymetli damgaları imale yarayan araçların üretimi ve ticareti (madde 200), mühürde sahtecilik (madde 202).

g) Fuhuş (madde 227).

h) (Mülga : 26/6/2009 – 5918/1 maddesi)

i) Deniz, demiryolu veya havayolu ulaşım araçlarının kaçırılması veya alıkonulması (madde 223, fıkra 2, 3) ya da bu araçlara karşı işlenen zarar verme (madde 152) suçları.

(2) (Ek ikinci fıkra: 29/6/2005 – 5377/3 md.) İkinci Kitap, Dördüncü Kısım altındaki Üçüncü, Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümlerde yer alanlar hariç; birinci fıkra kapsamına giren suçlardan dolayı Türkiye’de yargılama yapılması, Adalet Bakanının talebine bağlıdır.”.

²⁸⁶ Tanrıvermiş, Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı, 406.

2.3.2.4. Yabancı Devletin Şikâyeti ile Öğrenme

Yabancı devletin şikâyeti de mütalaa ile benzer şekilde hem bir kovuşturma şartı hem de suçtan haberdar olma şeklidir²⁸⁷. 5237 sayılı TCK'nun 340 ve 341. maddelerde düzenlenen “Yabancı devlet başkanına karşı suç” ve “Yabancı devlet bayrağına karşı hakaret” suçları açısından soruşturma ve kovuşturma yapılabilmesi için ilgili yabancı devletin şikâyeti aranmaktadır²⁸⁸. Yine TCK 11/2 maddesinde de vatandaşın işlediği suç ile ilgili olarak “Suç, aşağı sınırı bir yıldan az hapis cezasını gerektirdiğinde yargılama yapılması zarar görenin veya yabancı hükûmetin şikâyetine bağlıdır. Bu durumda şikâyet, vatandaşın Türkiye'ye girdiği tarihten itibaren altı ay içinde yapılmalıdır” hükmü düzenlenmiştir. Ancak bu halde soruşturma sonucunda Cumhuriyet savcısı mevcut delil durumu ve kanunda aranan şartlar nazara alınarak kamu davasını açmada takdir yetkisini kullanabilecektir²⁸⁹.

2.3.3. 5275 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu 160. Madde Kapsamında Soruşturma Evresinin Başlamasında Cumhuriyet Savcısının Sorumluluğu

Hukukumuzda kişilerin haklarını mahkemeye başvurmadan bizzat alması anlamına gelen ihkak-ı hak kabul edilmemiştir. Bu nedenle işlenen bir suç ile ilgili soruşturma ve kovuşturma yapma görevi devlete aittir²⁹⁰. Kişilerin ceza hukuku anlamında ihlal edilen hak ve menfaatleri ile ilgili olarak soruşturma yapma yetkisi ve görevi 5271 sayılı CMK ile Cumhuriyet savcılarına verilmiştir. Cumhuriyet savcısı somut olaya sıcağı sıcağına ilk temas eden süje olduğundan ve delilleri hızla toplama sorumluluğu bulunduğundan bunu yaparken mağdurun ihlal edilen hak ve menfaatleri ile şüphelinin suçluluğu kanıtlanmadığından lekelenmeme hakkını göz önünde bulundurmalıdır.

²⁸⁷ Bekar, *Savcılığın Örgütlenmesi*, 57.

²⁸⁸ Bekâr, *Savcılığın Örgütlenmesi*, 57.

²⁸⁹ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 407.

²⁹⁰ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 397.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 160. maddesinde “(1) Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar.” şeklinde düzenlenen hüküm ile suç haberinin alınması ile maddi gerçeğin araştırılması görevi Cumhuriyet savcılarına verilmiştir. Soruşturmanın mecburiliği olarak adlandırılan bu ilkede suçun işlendiğini haber alan Cumhuriyet savcısı, re’sen harekete geçerek emrindeki adli kolluk görevlileri ile yahut bizzat şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplamak, yargılamanın sağlıklı şekilde yürütülebilmesi amacıyla toplanan delilleri muhafaza altına almak ve kovuşturma aşamasında Mahkemece tartışılabilmesini sağlayacak şekilde kamu davasını açmakla görevlidir. Bunu yaparken her kamu görevlisinden her çeşit bilgiyi isteyebilecektir²⁹¹. Bu açıdan soruşturma evresini başlatan unsur iddiadır.

İddia makamı şüphelinin aleyhine olduğu gibi lehine olan delilleri de toplamak mecburiyetindedir²⁹². Aksi takdirde somut olayın gerçekleşme biçimi tüm olgularla net olarak resmedilemeyecek, ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan nedenler bulunup bulunmadığı, bulunuyor ise ne şekilde meydana geldiği tespit edilemeyecek ve şüphelinin lekelenmeme hakkı ihlal edilecektir. Soruşturma aşamasında şüphelinin lehine delillerin toplanması iddia makamının kamusalılığının bir görünümüdür²⁹³.

5271 sayılı CMK'nun 160. maddesi ve Cumhuriyet savcısının görev ve yetkilerini düzenleyen 161. maddelerinde Cumhuriyet savcılarına genel bir soruşturma yetkisi verilmiştir. Bu kapsamda Cumhuriyet savcısının somut olayın özelliğine göre serbest şekilde hareket edebilmesi sağlanmıştır²⁹⁴. Cumhuriyet savcısı genel soruşturma yetkisi

²⁹¹ Şahin, *Ceza Muhakemesi I*, 91.

²⁹² Yargıtay 13. CD, 17/10/2019 T. 2019/12216 E. , 2019/14697 K: “Yeni Türk Ceza Adalet Sistemi'nde benimsenen, “Kişilerin Lekelenmeme Hakkı” ile “Eksiksiz soruşturma ve Tek Celsede Duruşma” prensipleri uyarınca, soruşturmayı yürüten Cumhuriyet Savcılarının mâkul sürede bütün delilleri toplamaları, sadece mahkûmiyetle sonuçlanacağını değerlendirdikleri hususları dava konusu yapmaları, beraatle sonuçlanacağını değerlendirdikleri eylemleri dava konusu yapmamaları, yâni bir nev'i filtre görevi yapmaları gerekir. Bu prensiplerin hayata geçirilebilmesi için mevzuatımızda ilk defa, 5271 sayılı CMK'nın 160 / 2. maddesi hükmü ile; soruşturma evresinde cumhuriyet savcılarının şüphelinin lehine olan delilleri (de) toplama ve şüphelinin haklarını koruma yükümlülüğü getirilmiş, ayrıca; 170 ve 174. madde hükümleri ile de, iddianamenin iadesi kurumuna yer verilmiştir.”. UYAP, E.T. 18/02/2024.

²⁹³ Tural, *Ceza Muhakemesi Hukukumuzda Yeni Bir Karar Türü Olarak SYOK*, 124.

²⁹⁴ Yargıtay Ceza Genel Kurulu 04.12.2007 tarihli, 2007/2-247-257 sayılı kararı: “Soruşturma evresinin asıl yetkilisi olan Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği

kapsamında kişilerin temel hak ve özgürlüklerine müdahalede bulunan bazı işlemleri doğrudan doğruya gerçekleştirebilmektedir. Bunlara gözaltı, olay yeri incelemesi, yüzleştirme, fizik kimliğin tespiti işlemleri örnek olarak gösterilebilir. Buna karşılık CMK 78-80 maddeleri arasında düzenlenen moleküler genetik inceleme, iç beden muayenesi gibi işlemler ile madde 100-140 arasında düzenlenen arama, el koyma, tutuklama, adli kontrol, teknik araçlarla izleme gibi koruma tedbirleri sulh ceza hâkimi veya kovuşturma evresinde yargılamayı yürüten mahkeme kararı ile yapılabilir. Cumhuriyet savcısının gecikmesinde sakınca bulunan hal kapsamında verdiği kararların ise yirmi dört saat içerisinde sulh ceza hâkiminin onayına sunulması gerekmektedir. Aksi takdirde anılan işlemler sonucu elde edilen deliller soruşturmada kullanılamayacak ve niteliğine göre imha edilecektir.

Cumhuriyet savcısı soruşturma görevini icra ettiği sırada araştırma yetkisini adil yargılanma hakkı ve maddi gerçeğe hukuki şekilde ulaşma amacı ile sınırlı olarak kullanacaktır.²⁹⁵ Ayrıca denetimi ve kontrolünde bulunan adli kolluğun da soruşturma sürecindeki iş ve işlemlerinin lekelenmeme hakkına riayet edilerek yürütülmesini temin etmelidir. Zira Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Imbrioscia v. İsviçre kararında da belirtildiği üzere kişilerin adil yargılanma hakkına ilişkin haklarının duruşma evresinden önceki soruşturmalarda da yani şüphenin başladığı anda uygulanması gerekmektedir.²⁹⁶ Soruşturma aşamasında bu hususlarda gerekli dikkat ve özenin gösterilmemesi kişileri henüz soruşturma evresi bitip suçluluklarına dair bir karar verilmeden toplum nezdinde suçlu olarak addedilmelerine ve sosyal olarak küçük düşürülmesine neden olacaktır. Bu

izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez ceza yargılamasının temel amacı olan maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için soruşturmaya başlayacaktır. Ancak soruşturma sırasında maddi gerçeğe ulaşmak için nasıl bir yol izleyeceğine ve hangi kanıtların toplanması gerektiğine ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Aslında suçların çeşitliliği ve toplumsal yaşamın karmaşıklığı göz önüne alındığında böyle bir düzenlemenin çok ta isabetli olmayacağı kuşkusuzdur. Cumhuriyet savcısının maddi gerçeğin ortaya çıkartılması amacına yönelik olarak hangi tür olaylarda hangi yolları takip edeceğine ilişkin mevzuatta bir açıklık bulunmamakla birlikte bu husus tamamen bilinmeyen bir konu da değildir. Daha önce karşılaşılan benzer olaylardaki hareket tarzı yoluyla kazanılan ve mesleki birikim olarak isimlendirilebilecek tecrübe, yargısal kararlar ve öğreti, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için Cumhuriyet savcısının yolunu aydınlatmaktadır.”. UYAP, E.T. 18/02/2024.

²⁹⁵ Bekar, *Savcılığın Örgütlenmesi*, 59; Yargıtay 16. CD. 16/03/2021 tarihli 2019/5661 E. 2021/2150 K. sayılı kararı: “Cumhuriyet savcısı soruşturmanın ayıklayıcılık ve kişilerin lekelenmeme hakkı ilkelerini dikkate alarak delil toplarken Anayasada ve yasada düzenlenen “orantılılık” ilkesini göz önüne almak durumundadır”. UYAP, E.T. 18/02/2024.

²⁹⁶ Birtok, “Cumhuriyet Savcısının Delilleri ve Fiili Takdir Yetkisi”, 959.

itibarla lekelenmeme hakkı bir yönü ile de kişilerin Mahkeme önündeki aleni yargılamadan önce toplum tarafından suç isnadı altında bulunduğunun öğrenilmemesi amacını taşır²⁹⁷.

Bu hususta Türkiye özelinde ayrı bir adli kolluk teşkilatı bulunmuyor oluşu doktrinde tartışılmaktadır²⁹⁸. Türkiye’de ayrı bir adli kolluğun olmaması suç işlenmesinden sonraki süreçte hizmet etkinliğini olumsuz etkilemektedir. Zira kolluk hem idari yönden idari kademe içerisindeki üstlerine hem de adli yönden Cumhuriyet savcısına bağlıdır. Kolluğun idari görevi kapsamında suç önleme çalışmaları da geniş bir uygulama alanını kapsamaktadır. Adli işlemlerin niteliği, organize suçlar ve uzmanlaşmış adli kolluğun bulunmaması nedeniyle soruşturmada görev alan kolluk personelinin eğitim ve donanım yetersizliği yapılan işlemlerde lekelenmeme hakkının ihlaline neden olabileceği gibi soruşturmanın safahatını da akamete uğratabilmektedir.²⁹⁹ Adli kolluk teşkilatının kurulması ile soruşturmanın süjelerinin hak ve yükümlülüklerine vakıf, soruşturma işlemlerini hızlı ve eksiksiz şekilde gerçekleştirebilecek personel yetiştirilebilecektir. Örneğin uygulamada ihbar kaydı üzerinden yürütülen bir soruşturma kapsamında “ihbar edilen” olarak beyanlarının alınmasına dair kolluğa yazılan talimatın teknik bilgi ve donanımın yetersiz olması nedeniyle kişiye “şüpheli” sıfatı verilerek kolluğun sistemine geri dönülmez bir şekilde suç kaydının yapılmasına neden olunabilmektedir.

²⁹⁷ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 398.

²⁹⁸ Bu husustaki tartışmalar ve görüşler için bkz.; Erdener Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku*, (İstanbul: Kazancı Yayınları, 10. Basım, 2004), 225; Cumhur Şahin “Soruşturma Evresinde Cumhuriyet Savcısı ve Kolluk İlişkileri”, (Editör: Burcu Ertem), *Avrupa’da ve Türkiye’de Kolluk-Adalet İlişkileri Sempozyumu*, (Ankara, Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, 28-30 Kasım 2005): 2006; İzzet Özgenç, “Ceza Muhakemesi Kanununda Adli Kolluk Kavramı”, (Editör: Burcu Ertem), *Avrupa’da ve Türkiye’de Kolluk-Adalet İlişkileri Sempozyumu*, (Ankara, Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, 28-30 Kasım 2005): 2006.

²⁹⁹ Yusuf Ziya Polater, “Adli Kolluk-Savcı İlişkisi ve Soruşturmalara Etkisi”, *TBB Dergisi*, 120 (2015): 298, <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2015-120-1515>, E.T. 15/04/2024.

2.4. Soruşturma Evresindeki İşlemler Açısından “Şüphe” Kavramı ve Şüphe Çeşitleri

2.4.1. Şüphe Kavramı

Şüphe kelimesi Türk Dil Kurumu sözlüğünde bir olay karşısında emin olmama halini ifade eden “kuşku” olarak tanımlanmaktadır³⁰⁰. Ceza soruşturması anlamında ise şüphe “*bir suçun işlenip işlenmediği hususunda tereddüt bulunması hali*” olarak ifade edilebilir³⁰¹. Ceza muhakemesinin soruşturma ve kovuşturma evrelerinin işlevleri, 5271 sayılı CMK’nun 158/6 maddesi ile getirilen SYOK kurumunun işleyişi açısından “şüphe” kavramı oldukça önemlidir. Bunun nedeni ceza muhakemesinin amacının basit şüpheyi ortadan kaldırmayı amaçlamasıdır³⁰². Öyle ki soruşturma aşamasına başlama, soruşturma aşamasından kovuşturmaya geçme ve neticede hüküm ile yargılamanın sona ermesi aşamaları ile bu aşamalarda uygulanacak delil toplama yöntemleri, koruma tedbirleri şüphe ölçütüne bağlı kılınmıştır. Bu nedenle her evrede aranan şüphe derecelerinin niteliğinin irdelenmesi gerekmektedir. Yargılama süreci boyunca gerçekleştirilecek tüm işlemlerde farklı şüphe derecelerinin aranması şüphelinin/sanığın adil yargılanma ve bu kapsamda lekelenmeme hakkının korunması amacını taşımaktadır. Uygulanacak tedbir yahut yapılacak işlem ile kişi hak ve özgürlükleri ne kadar kısıtlanacak ise bunu gerçekleştirmek için aranan şüphe derecesi de aynı şekilde yoğunlaşacaktır³⁰³.

2.4.2. Şüphe Çeşitleri

2.4.2.1. Basit Şüphe

Bir suçun işlendiği izlenimini veren somut bir takım olguların bulunması hali “başlangıç şüphesi” olarak da adlandırılan basit şüpheyi meydana getirmektedir³⁰⁴. Başlangıç şüphesi en az yoğunluktaki şüphe çeşididir. Soruşturmanın başlaması için gerekli ve yeterli olan basit şüpheyi oluşturan somut olgular genellikle “belirti” şeklinde ortaya çıkmaktadır. Haliyle bu aşamada henüz kesin olan bir bilgi, belge ve delil

³⁰⁰ <https://sozluk.gov.tr/> E.T. 04/03/2024.

³⁰¹ Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi”, 21.

³⁰² Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 367.

³⁰³ Aygün Eşitli, *Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar*, 33.

³⁰⁴ Özkan Gültekin, “Ceza Muhakemesi Hukukunda “Şüphe” Kavramı”, *Terazi Hukuk Dergisi*, 5/46, 124, <https://www.jurix.com.tr/article/770?u=0&c=0>, E.T. 20/07/2024.

bulunmak zorunda değildir³⁰⁵. Emareler basit, az sayıda ve yetersiz, düşük olasılığa dayalı olabilir ancak somut hiçbir veriye dayanmayan, akla ve mantığa uygun olmayan, yalnızca soyut tahminden ibaret şüphe ile de soruşturma işlemlerine başlanılamaz³⁰⁶. Bu nedenle iddiaya ilişkin fiili bulguların hayatın olağan akışı içerisinde basit şüpheyi oluşturabilecek derecede somutlaştırılması gerekmektedir³⁰⁷. Bu husus 5271 sayılı CMK'nun 160. maddesinde de düzenlenmiş ve soruşturmayı başlatan suç şüphesinin basit bir tahminden öte olması gerektiği vurgulanmıştır.³⁰⁸

Ceza soruşturmasını başlatacak olan basit şüphenin soruşturma ve kovuşturmayla konu bir suç olma ihtimali bulunan eylemlere dayanması gerekmektedir. Herhangi bir suça vücut veremeyecek olan bir eylem hakkında basit şüpheden bahsedilemez. Yine sınırları belirlenmemiş, çerçevesi çizilmemiş genel ifadelerin ve bildirimlerin de basit şüpheyi oluşturacağından bahsedilemez. Örneğin “Adana’da uyuşturucu ticareti yapılacaktır” gibi ihbarların niteliğinden genel ve soyut olduğu açıkça anlaşıldığından başlangıç şüphesi oluşmayacak ve evrak ihbar defterine kaydedilerek SYOK kararı verilecektir. Burada 4483 sayılı Kanunda ihbar ve şikâyetin işleme alınabilmesi için öngörülen koşulların da başlangıç şüphesi oluşması açısından önemli olduğu belirtilebilir.³⁰⁹ Ancak Kanun’da yapılan ihbara ilişkin doğruluğundan şüpheyi düşülmeyecek belgeler ile başvuru yapılması halinde ihbarcının adı, soyadı, adresi ve imzasının doğruluğu şartı aranmayabileceği belirtilmiştir. Nitekim Anayasa Mahkemesi de 28/11/2021 tarihli 2020/14339 başvuru numaralı *Rıza Barut* kararında suçun işlendiği

³⁰⁵ Tural, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Karar Türü Olarak SYOK*, 104.

³⁰⁶ “...Başlangıç şüphesinin, dayandığı deliller basit, diğer aşamalarda elde edilebilecek delillere göre yetersiz ve/veya sayıca az olmakla birlikte en azından belirti düzeyinde delillere dayanıyor olması ve bir suçun işlendiği yolunda akla ve mantığa uygun bir şüphe ortaya koyması gerekmektedir. Bu bakımdan somut olaylara dayanmayan, soyut iddia ve tahminler başlangıç şüphesi olarak kabul edilemeyecek, buna karşılık başlangıç şüphesinin belirli bir kişiye yönelmesi de gerekmeyecektir. Ortada bu nitelikte bir şüphe yokken ceza muhakemesi soruşturmasının başlatılması ve koruma tedbirlerine müracaat edilmesi halinde, bu işlemin kaynağı hukuki olmayacağından keyfilik olarak değerlendirilmesi söz konusu olacaktır...”. YCGK 25/11/2014 T. 2013/9-610 E. 2014/512 K. UYAP.

³⁰⁷ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 367.

³⁰⁸ Başlangıç şüphesini oluşturan deliller hakkında bkz. YCGK 17/10/2019 T. 2017/1045 E. 2019/609 K.; Yargıtay 16. CD 06/11/2018 T. 2018/989 E. 2018/4981 K.; Yargıtay 15. CD 01/06/2020 T. 2019/16137 E. 2020/3975 K.; Yargıtay 5. CD 12/12/2018 T. 2018/13129 E., 2018/9618 K.

³⁰⁹ Berrin Akbulut, “Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı (TCK m. 158/6)”, *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 10/1 (2022): 173. <https://doi.org/10.26650/JPLC2022-1093481>

yer, zaman, işlenme şekli gibi unsurları içeren ihbarların soyut ve genel nitelikte olmayıp somut delillere dayandığı kabulünü “...*Dolayısıyla yer, zaman, kişi ve eylem bilgileri ihtiva etmeyen ve bu anlamda yargı makamlarına denetim imkanı vermeyen soyut gizli tanık beyanının kuvvetli belirti olarak kabulü mümkün değildir.*” şeklinde belirtmiştir³¹⁰.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu kolluğun elde etmiş olduğu istihbari bilginin doğruluğu şüpheli, teyide muhtaç bilgi niteliğinde olduğunu ve somut bir olguya dayanan bir kaynağı bulunmaması nedeniyle tek başına delil niteliği taşıyamayacağını, bu nedenle adli soruşturmanın başlatılması için yeterli olmadığını, ancak kolluğun önleme görevi kapsamında değerlendirilebilecek boyutta olduğunu belirtmiştir³¹¹. Tahminden ibaret olan deliller soruşturma başlatmak için yeterli kabul edilir ve bu kapsamda soruşturmaya başlanılırsa kişilerin lekelenmeme hakkı ihlal edilecektir.

Doktrinde başlangıç şüphesinin oluşup oluşmadığı yönünde tespit için kolluk tarafından yapılan ön araştırmalara eşik teorisi adı verilmiştir³¹². Buna göre kolluğun suç öncesi ve suç sonrası görevleri bulunmaktadır. Kolluğun yaptığı ön araştırmalar suç şüphesini oluşturacak eşiği aşıyor ise soruşturmaya başlanılır³¹³. Yukarıda bahsi geçen Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararında belirtilen ve kolluğun önleme kapsamındaki görevine esas teşkil eden “tehlike” niteliğindeki bilgi de ön alan araştırmalarına konu olmaktadır. Kolluk veya Cumhuriyet savcısı tarafından basit şüphenin oluşumundan önce herhangi bir araştırma yapılmaması halinde basit şüphe de oluşmayacaktır³¹⁴. Bu nedenle henüz basit şüphe ortaya çıkıp soruşturmaya başlanılmadan önceki ön alan araştırmaları gündeme gelmiştir³¹⁵. Yapılan bu araştırmalar sonucu ortaya çıkan değerlendirme ile hazırlık soruşturmasının yukarıda değinilen ayıklayıcılık³¹⁶ işlevinin

³¹⁰ Akbulut, “Soruşturmaya Yer Olmadığı Kararı”, 182.

³¹¹ Yargıtay CGK, 23/10/2018 T. 2016/1151 E. 2018/468 K. UYAP, E.T. 18/02/2024.

³¹² Kolluğun idari ön alan araştırmaları ile adli araştırmaları arasındaki fark ve şüphe seviyesini izah etmek için kullanılan eşik teorisi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 9. Bası, 2021), 602; Uğur Tural, *Ceza Muhakemesi Hukukumuzda Yeni Bir Karar Türü Olarak Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar*, (Legal Yayınevi, 2019), 90-91; Atilla Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten Bir İlke Olarak Lekelenmeme Hakkı*, (Ankara: Seçkin Yayınları, Nisan 2021), 362-366.

³¹³ Tural, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Karar Türü Olarak SYOK*, 90.

³¹⁴ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 367.

³¹⁵ Ön alan araştırmaları hakkında detaylı bilgi için bkz. Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten Bir İlke Olarak Lekelenmeme Hakkı*, 362-375.

³¹⁶ Yargıtay 4. CD. 02/11/2021 tarihli 2021/30830 E. 2021/25993 K. sayılı kararında Cumhuriyet savcısının delil değerlendirme yetkisinin bulunduğu ve yapacağı bu değerlendirme kapsamında

bir benzerinin burada uygulandığı söylenebilir³¹⁷. Burada Cumhuriyet savcısının şüpheyi oluşturan olgular üzerinde hukuki bir değerlendirme yaparak ihbar veya şikâyetin başlangıç şüphesini oluşturacak nitelikte olup olmadığını takdir etmesi gerekmektedir³¹⁸. Yine fiile ilişkin ileri sürülen delilin hukuka aykırı yöntem ile elde edilmiş olması ve başkaca delil bulunmaması halinde de ceza muhakemesinin delillere ilişkin sistematığı gereği başlangıç şüphesinin oluştuğundan söz edilemeyecektir³¹⁹.

Başlangıç şüphesi oluşmadığı durumlarda Cumhuriyet savcısı tarafından delil araştırması yapılmaz ve 5271 sayılı CMK 158/6 maddesinde düzenlenen SYOK kararı verilir. SYOK verilebilmesi için en hafif şüphe derecesi olan basit şüphenin dahi bulunmaması gerekir³²⁰. Şüphe oluşturan olguların başlangıç şüphesine varıp varmayacağını tespit amacıyla bilgi toplanması faaliyeti gerçekleştirilebilir. Bu kapsamda örneğin yapılan bir ihbarın netleştirilmesi, ihbara ilişkin somut olgulara genel bilgi mahiyetinde ulaşmak amacıyla ihbarcı “ihbar eden” sıfatıyla dinlenebilir ya da kurumlardan bilgi istenebilir. Ancak bu yapılırken iddianın soruşturma aşamasına geçilmesini ve detaylı şekilde araştırılmasını gerektirecek bir bilgi, belge yahut delil elde edilmesi durumunda detaylı araştırma yapmak üzere “Soruşturma Bürosuna Gönderme” kararı tanzim edilerek evrak soruşturma defterine kaydedilir ve soruşturma evresine başlanılmış olur. 158/6 maddesi uyarınca Cumhuriyet savcısına basit şüphenin bulunup bulunmadığına dair araştırma yapma hususunda takdir hakkı tanıyan düzenleme ile

yerine getirdiği ayıklayıcılık işlevinin lekelenmeme hakkı ile bağlantılı olduğuna karar vermiştir, UYAP, 21/05/2024.

³¹⁷ Ersel Aslan, Onur Utku Sevim, “Lekelenmeme Hakkı Çerçevesinde İhbar Hakkı ve SYOK”, *AkademiKürsü*, 1/7 (Temmuz 2020), 36.

³¹⁸ Tural, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Karar Türü Olarak SYOK*, 109.

³¹⁹ Akbulut, “Soruşturmaya Yer Olmadığı Kararı”, 174.

³²⁰ Tural, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Karar Türü Olarak SYOK*, 108.

“kovuşturma mecburiyeti”³²¹ ilkesi “maslahata uygunluk”³²² ilkesi ile dengeli hale getirilmiştir³²³.

2.4.2.2. Makul Şüphe

Makul şüphe kavramının tanımı Ceza Muhakemesi Kanunu’nda düzenlenmemiştir. Ancak bu kavram Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği’nin 6. maddesinde “*Makul şüphe, hayatın akışına göre somut olaylar karşısında genellikle duyulan şüphedir.*” şeklinde tanımlanmıştır³²⁴. Makul şüphe soruşturma aşamasında CMK’da yalnızca 116. maddede düzenlenen arama faaliyetinin gerçekleştirilebilmesi için aranmıştır. Buna göre arama işlemi ancak şüphelinin veya suç delillerinin arama faaliyeti ile ele geçirilebileceğine dair makul şüphe bulunması halinde gerçekleştirilebilir³²⁵. Aranılan şeyin veya aranılan kişinin somut olayı izleyen objektif bir üçüncü kişi nezdinde aramanın yapılacağı yerde bulunabileceğinin umulduğu halde makul şüphe mevcuttur³²⁶. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine göre makul şüphe hem ceza soruşturmasına konu olabilecek bir eylemin varlığına dair objektif bir gözlemciyi ikna edecek bilgiler bulunması hem de gerçekleştirilen eylemin gerçekleştiği dönemde suç teşkil eden bir eylem olması şeklinde iki yönlüdür³²⁷. Yine AİHM’e göre burada aranan şüphenin

³²¹ Kovuşturma mecburiyeti ilkesi, suç teşkil eden bir fiilin işlendiğinin haber alınması üzerine yetkili makamlar tarafından derhal işin gerçeğini öğrenmek üzere soruşturmaya başlanmasını, suç teşkil eden fiilin fail tarafından işlendiğine dair yeterli emareler oluşturacak vakıaların bulunması halinde kamu davası açılması ve kamu davasının yargılama sonuçlanıncaya kadar Cumhuriyet savcısı tarafından yürütülmesini ifade etmektedir.

³²² Maslahata uygunluk ilkesi, kovuşturma mecburiyeti ilkesinin karşıtı olarak ifade edilmektedir. Maslahata uygunluk ilkesi, kamu davası açılmasında kamu yararı bulunmasını gerektirmektedir. Bu ilkeye göre her somut olayda kamusal fayda ile lüzum takdir edilecektir. Örneğin dava açılması suçla meydana gelen zarardan veya suçlunun cezasız kalmasındaki toplumsal faydadan daha büyük bir zarar doğuracak ise dava açılmayabilecektir.

³²³ Tural, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Karar Türü Olarak SYOK*, 109.

³²⁴ Madde 6 – “*Makul şüphe, hayatın akışına göre somut olaylar karşısında genellikle duyulan şüphedir. Makul şüphe, aramanın yapılacağı zaman, yer ve ilgili kişinin veya onunla birlikte olanların davranış tutum ve biçimleri, kolluk memurunun taşındığından şüphe ettiği eşyanın niteliği gibi sebepler göz önünde tutularak belirlenir. Makul şüphede, ihbar veya şikâyeti destekleyen emarelerin var olması gerekir. Belirtilen konularda şüphenin somut olgulara dayanması şarttır. Arama sonunda belirli bir şeyin bulunacağını veya belirli bir kişinin yakalanacağını öngörmeyi gerektiren somut olgular mevcut bulunmalıdır.*”.

³²⁵ 5271 sayılı CMK m. 116; “*Yakalanabileceği veya suç delillerinin elde edilebileceği hususunda makul şüphe varsa; şüphelinin veya sanığın üstü, eşyası, konutu, işyeri veya ona ait diğer yerler aranabilir.*”.

³²⁶ Tural, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Karar Türü Olarak SYOK*, 92.

³²⁷ Akbulut, “Soruşturmaya Yer Olmadığı Kararı”, 176.

ilerleyen süreçte şüpheli hakkında iddianame düzenlenmesi ya da mahkûmiyet hükmü kurulmasını gerektirecek düzeyde olması gerekmemektedir³²⁸. Burada makullük kavramı ise her somut olayın şartlarına göre farklı bir değerlendirmeyi gerektirmektedir. Örneğin yaşanan bir silahlı kavga olayından sonra suç aletinin ele geçirilmesi amacıyla yapılacak arama faaliyeti için arama kararına esas olacak veriler ile bir uyuşturucu ticareti iddiasına yönelik gerçekleştirilecek arama faaliyetinde arama kararına esas olarak bulunması gereken veriler birbirinden farklıdır. Birincisinde suç aletinin yeri hususunda aranacak yerlerin silahın bulunması ihtimali olabilen yerler olması yeterli görülebilirken ikincisinde somut olgulara dayanan bir takım veriler bulunması gerekmektedir.

Arama faaliyeti kişilerin özel yaşam alanlarına, kişisel eşyalarına müdahale niteliği taşıdığı için makul şüphe şartına bağlanması önemlidir. Burada toplumsal güvenlik taleplerinin yerine getirilmesi ile bireylerin dokunulmazlıklarının korunması arasında bir denge kurulması amaçlanmaktadır. Uygulamada özellikle küçük ilçelerde, köylerde bir kişi hakkında yapılan arama işlemi yöre halkı tarafından kısa sürede duyulup yayılmakta, aramanın yapılma nedenini teşkil eden suç hakkında kişi sonrasında takipsizlik ya da beraat kararı almış olsa dahi arama faaliyetine esas olan suç ile anılabilmektedir. Yine bazı kişiler husumetli olduğu birine iftira atma maksadıyla hakkında asılsız ihbar yaparak konutunda, iş yerinde arama yaptırıp kişiyi lekelemeyi amaçlamaktadırlar. Bunun önlenmesi için kişilerin temel hak ve özgürlüklerine müdahale niteliğinde olan her işlemin şüphe açısından belli bir ölçüte bağlı kılınması hukuk devletinin de bir gereğidir.

2.4.2.3.Yeterli Şüphe

Yeterli şüphe kavramı CMK 170/2 maddesinde “*Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler*” şeklinde zikredilmektedir. Açılan bir kamu davasında şüphelinin mahkûm olması ihtimalinin beraat etmesi ihtimalinden daha fazla olduğu durumda yeterli şüphenin bulunduğu kabul edilmektedir. Yeterli şüphe, kuvvetli şüphe kadar yoğun olmamakla birlikte şüpheli hakkında mahkûmiyet hükmü kurulacağına dair

³²⁸ Akbulut, “Soruşturmaya Yer Olmadığı Kararı”, 176.

%50 ile %100 arasında bir ihtimali ifade eder. Bu itibarla yapılan soruşturma sonucunda kamu davasının açılması için yeterli şüphe bulunması şartı aranmıştır. Yargıtay, yeterli şüphenin bulunmadığı dosyaya ilişkin iddianamenin CMK 174 kapsamında iade edilebileceğini işaret etmektedir³²⁹. Soruşturmayı başlatan başlangıç şüphesi toplanan delillerin değerlendirilmesi sonucunda yeterli şüpheyne ulaşmıyor ise Cumhuriyet savcısı tarafından KYOK kararı verilecek ve şüpheli, sanık sıfatını almayacaktır. Bu bağlamda toplanan delillerin, emarelerin veya olguların yeterli şüphe oluşturup oluşturmadığına, suçun maddi ve manevi unsurlarının bulunup bulunmadığına dair değerlendirme ve takdir yetkisi Cumhuriyet savcısına aittir³³⁰. Cumhuriyet savcısının delillere ilişkin değerlendirme yapmayarak bu husustaki takdiri mahkemeye bırakarak iddianame düzenlemesi şüphelilerin lekelenmeme hakkını ihlal etmektedir³³¹.

Yeterli şüphe oluşturacak somut delillerin mevcut olduğu kanaati oluşması halinde düzenlenecek iddianamede yer alması gereken unsurlar CMK 170/3 maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre görevli ve yetkili mahkemeye düzenlenecek olan iddianamede şüphelinin kimliği, varsa müdafî, maktul, mağdur veya suçtan zarar görenin kimliği, varsa mağdurun veya suçtan zarar görenin vekili veya kanunî temsilcisi, açıklanmasında sakınca bulunmaması halinde ihbarda bulunan kişinin kimliği, şikâyetle bulunan kişinin kimliği, şikâyetin yapıldığı tarih, yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddeleri, yüklenen suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi, suçun delilleri, şüphelinin tutuklu

³²⁹ “Şüphenin derecelendirilmesi ve neticesinde iddianame tanzimi için basit şüphenin yeterli olmayıp yeterli şüphenin aranması kuralı ve buna bağlı olarak yeterli şüphe içermeyen iddianamenin CMK’nın 174. maddesi kapsamında iade edilmesi gerektiği kuralı ile kişilerin lekelenmeme hakkına da hizmet edilmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6/1. maddesinde düzenlenen “adil yargılanma hakkının” alt başlıklarından olan ve özellikle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince de adil yargılanmama hakkının bir unsuru olan lekelenmeme hakkının, soruşturmada sonuç çıkartma aşamasındaki görünümünden birisi de, iddianame düzenlenmesi için gereken yeterli şüphenin olmadığı durumlarda kovuşturmayla yer olmadığına dair karar alma hakkıdır. Öyle ki, kişi, yersiz, dayanaksız, soyut, yeterli şüphe barındırmayan iddialarla şüpheli sıfatından çıkıp daha ağır bir sıfat olan sanık sıfatına geçmekle aynı zamanda gizli olan soruşturma işlemleri de aleniyete bürüneceğinden, kişinin lekelenmeme hakkı da zedeleneciktir.” Yargıtay 18. CD. 2017/4819 E. 2017/15005 K. 18/12/2017 T. (UYAP); bkz. Yargıtay 12. CD. 2015/15916 E. 2016/765 K. 20.01.2016 T. (UYAP); Birsen Elmas, “Yargıtay Kararları Işığında İddianamenin İadesi”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 7/28, (Ekim 2016), 212.

³³⁰ Ünver/Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 506; Birttek, “Cumhuriyet Savcısının Delilleri ve Fiili Takdir Yetkisi”, 964; Yargıtay 4. CD. 14.10.2009 T. 2009/22283 E. ve K. 2009/16336, UYAP.

³³¹ Birttek, “Cumhuriyet Savcısının Delilleri ve Fiili Takdir Yetkisi”, 977.

olup olmadığı; tutuklanmış ise, gözaltına alma ve tutuklama tarihleri ile bunların süreleri gösterilmelidir. İddianame anlatımında şüphelinin aleyhine ve lehine olan mevcut deliller somut olay ile ilişkilendirilerek şüpheli hakkında istenen ceza ve/veya güvenlik tedbirlerinin gösterilmesi gerekmektedir. Şüphelinin hakkında ileri sürülen iddialara ilişkin savunmasını tam anlamıyla yapabilmesi ve lekelenmeme hakkının ihlal edilmemesi için iddianamenin kanunda gösterilen tüm unsurlarıyla eksiksiz olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Aksi takdirde şüpheli, hakkındaki iddiaları ve bunlara dair delilleri açık şekilde öğrenemeyecek ve savunmasını sağlıklı biçimde gerçekleştiremeyecektir³³².

Soruşturmayı başlatan basit şüphe aslen suç işlendiğine dair olup şüpheli bakımından bir özellik arz etmemektedir. Ancak yeterli şüphe soruşturmaya konu suçun işlendiği ve bunun şüpheli tarafından gerçekleştirildiğine dair olup hem şüpheli hem de suça ilişkindir³³³.

Doktrinde koruma tedbirleri açısından kuvvetli şüphe şartı getirilmiş iken iddianamenin düzenlenmesi için yeterli şüphe aranmasının uygulamada dava açmakta keyfiyete kaçabileceği ve yeterli şüphe kıstasının iddianame açısından yetersiz kaldığı değerlendirilmektedir³³⁴.

2.4.2.4.Kuvvetli Şüphe

Kuvvetli suç şüphesi, şüphelinin yargılama sonucunda mahkûm olmasının kuvvetle muhtemel olduğu en yoğun şüphe çeşididir³³⁵. Burada da şüphe henüz tamamen

³³² Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi”, 44; Ayrıca “İddianamenin ayrıntılı olması, şanığa yüklenen fiilin nelerden ibaret olduğunun hiçbir duraksamaya meydan vermeyecek şekilde açıklanması zorunludur. Sanık sorgusundan önce iddianame okunduğunda üzerine atılı suçun ne olduğunu anlamalı ve buna göre savunmasını yapabilmeli, kanutlarını sunmalıdır. Yüklenen suç belirsiz olmamalı, açık ve net olarak belirlenmeli, savunma hakkı kısıtlanmamalıdır. Suç yükleme niteliğine sahip olmayan belge hukuken iddianame sayılamayacağından, usulüne uygun açılmamış bir davada hüküm kurulmasının AİHS’nin adil yargılanmayı düzenleyen 6. maddesine aykırılık teşkil edeceği gözetilmelidir.” Yargıtay 4. CD. 11.6.2012 T. 2010/21275 E. , 2012/13997 K, UYAP.

³³³ Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi”, 44.

³³⁴ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 369; Dava açılması için aranan şüphe derecesinin kuvvetli suç şüphesi düzeyine getirilmesinin eksik incelemeyle açılan dava sayısının azalmasına, makul sürede yargılanma hakkının sağlanmasına ve suçsuzluk karinesinin tam olarak gerçekleştirilmesine katkı sağlayacağına dair görüş için bkz. Eşitli, *Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar*, 32.

³³⁵ Şahin, *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, 292.

yenilmemiş olup suçun işlendiği hususu kişinin mahkûm olma olasılığının yüksek olduğunu gösteren somut delillerle desteklenmektedir.

Koruma tedbirleri ceza muhakemesi sürecinin gerektiği gibi yapılması, yargılama sonucunda verilen hükmün infazının sağlanabilmesi amacıyla soruşturma ve kovuşturma aşamalarında şüpheli ya da üçüncü kişilerin bazı hak ve özgürlüklerine geçici olarak gerektiğinde zor kullanmak suretiyle müdahale eden delil elde etme yöntemleri olarak tanımlanabilir³³⁶. Koruma tedbirleri henüz bir suçun işlenip işlenmediği ya da şüpheli tarafından işlenip işlenmediği mahkeme kararı ile sabit olmadığı halde gecikmesinde sakınca bulunması nedeniyle “görünüşte haklılık” ilkesi doğrultusunda uygulanmaktadır. Görünüşte haklılık şartının gerçekleştiğinin kabulü ise soruşturma veya kovuşturmaya konu suçun işlendiğine ve tedbire başvurulmasında hukuki yarar bulunacağına ilişkin belli derecede şüphenin bulunmasına bağlıdır. Tedbirin türüne göre bu şüphe makul veya kuvvetli suç şüphesidir. Kuvvetli suç şüphesinin arandığı koruma tedbirleri tutuklama, adli kontrol, gözlem altına alma, iletişimin tespiti, dinlemesi ve kayda alınması, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi, teknik araçlarla izleme, taşınmazlara hak ve alacaklara el koyma, şirket yönetimi için kayyım tayini, bilgisayar kütüklerinde arama el koymadır. Bu tedbirlerin kişilerin hak ve özgürlüklerine müdahale oranı diğer tedbirlere oranlara daha yüksek olduğundan aranan şüphe derecesi de daha yüksektir.

CMK’nun 141. maddesinde yukarıda belirtilen koruma tedbirlerinin kanunda belirtilen koşullar gerçekleşmeksizin uygulanması halinde kişilerin uğradığı maddi ve manevi zararların tazmini düzenlenmiştir. Bu madde uygulamada özellikle beraat yahut takipsizlik kararı ile sonuçlanan ancak arama, el koyma, tutuklama tedbirlerine koşulları olmaksızın başvurulmuş olan dosyalar açısından tatbik edilmektedir. Neticede anılan tedbirlerin koşulları gerçekleşmeksizin uygulanması nedeniyle şüpheli ve sanıklar suç ile anılarak lekelenmiş olmakta ve toplum nezdinde tepkiye maruz kalarak maddi ve/veya manevi zarara uğramaktadırlar.³³⁷

³³⁶ Şahin, *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, 263.

³³⁷“Cumhuriyet savcısı, davacı-şüphelinin evinde uyuşturucu bulunduğu ihbarı üzerine hemen işin gerçeğini araştırmaya başlamadan ve bu konuda başkaca hiçbir araştırma yapmadan doğrudan davacının evinde arama kararı talep etmiş ve bu konuda karar aldırılmış olup, dolayısıyla soruşturma makamlarının ihbarla ilgili hiçbir araştırma ve inceleme yapmadan, başka deliller toplanmadan alınan arama kararına dayanarak davacı/şüphelinin evinde uyuşturucu madde

2.5. Soruşturmanın Yürütülmesinde Delil

Delil, bir şeyin varlığını, aslını, ne olduğunu ispatlamaya yarayan, yol gösteren, ipucu, iz, işaret, nişan veya alamet anlamına gelen ve Arapça kökenli bir kelimedir³³⁸. Ceza muhakemesinin maddi gerçeğe ulaşma amacını gerçekleştiren temel yapı taşı delillerdir³³⁹. Maddi gerçeğe ulaşılırken yaşanmış bir olayın ardında kalan izler takip edilerek olayın gerçekleşip gerçekleşmediği, ne şekilde gerçekleştiği araştırılacaktır³⁴⁰. Maddi gerçek olarak tabir edilen kavram esasen yargılama makamının mutlak gerçeğidir³⁴¹. Gerçekleştiği iddia olunan olay mahkemenin gözünde mevcut deliller vasıtasıyla yeniden canlandırılmaya, oluşun ne şekilde gerçekleştiği resmedilmeye çalışılacaktır.

Soruşturma aşamasında bulunan şüphe, yargılama faaliyetinin sonuna kadar yenilmeye çalışılmaktadır. Zira mahkûmiyet hükmü verilmesi için şüpheden tamamen arınmış vicdani bir kanaat gereklidir. Aksi takdirde “şüpheden sanık yararlanır” ilkesi uygulama alanı bulacaktır. Bunun için ise delillere ihtiyaç duyulmaktadır. Geçmiş zamanda yaşandığı iddia olunan bir olay hakkındaki şüphe ise ancak deliller aracılığıyla yenilebilir. İddia makamı deliller ile “ispata”, mahkeme ise “sübuta” erişmeye

araması yapılmıştır. Bu şekildeki uygulamanın CMK’nun 116 ve 160. maddesine uygun olmadığı gibi ayrıca konut dokunulmazlığının korunmasını öngören Anayasanın 21/1. maddesindeki usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadığından Anayasaya ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin özel hayatın ve aile hayatının korunmasını öngören 8/2. maddesinde öngörülen ‘bu hakkın kullanılmasına bir kamu otoritesinin müdahalesi, için, demokratik bir toplumda, zorunlu olan ölçüde ve yasayla öngörülmüş olmak koşuluyla söz konusu olabilir’ hükmüne de aykırılık oluşturmaktadır.”. Yargıtay 12. CD. 2013/9105 E. 2013/30731 K. 24.12.2013 T. UYAP.

³³⁸ Ahmet Gökçen, Kerim Çakır, “Ceza Muhakemesinde Delil, Delillerin Muhafazası, Toplanması, Değerlendirilmesi ve Delil Yasakları”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 21/ özel sayı (2019): 2912.

³³⁹ Mehmet Saydam, *Ceza Muhakemesinde Belge Delili*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2023), 48.

³⁴⁰ Yargıtay Ceza Genel Kurulu 2020/87 E. 2021/386 K. sayılı ilamında soruşturma aşamasında delilleri toplayan Cumhuriyet savcısının delil toplama faaliyeti sırasında kişilerin lekelenmeme hakkına riayet etmek zorunda olduğunu şu şekilde ifade etmiştir: “Cumhuriyet savcısı, soruşturmanın ayıklayıcılık ve kişilerin lekelenmeme hakkı ilkelerini dikkate alarak, delil toplarken Anayasa’da ve yasada düzenlenen “orantılılık” ilkesini göz önüne almak durumundadır.” UYAP, E.T. 20/05/2024.

³⁴¹ Cumhur Şahin, Neslihan Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 7. Bası, 2018), 23.

çalışacaktır³⁴². Bu halde delil yargılama makamının maddi gerçeği ortaya koymak için kullandığı ispat araçlarının bütünüdür. Yukarıdaki bölümde bahsedilen her bir şüphe çeşidi aslında ihtiva ettiği delillerin sayısına ve niteliğine göre yoğunlaşmaktadır. Soruşturma aşamasında kamu davası açma aşamasına gelmek için aranan şüphenin yoğunlaşması kriteri, kovuşturma aşamasında şüphenin yenilmesi amacına dönüşmektedir. Bu nedenle soruşturma evresinde şüphenin yoğunlaşması, kişinin suçlu olduğuna ve kamu davası açılması halinde mahkûm edilme ihtimalinin beraat etme ihtimalinden fazla olduğu anlamını taşır. Soruşturma aşamasında delil toplama amacıyla gerçekleştirilen ve temel hak ve özgürlüklere müdahale teşkil eden koruma tedbirlerinin uygulanması bakımından da kişinin suç işlediğine dair belli yoğunlukta (uygulanacak tedbirin türüne göre makul ya da kuvvetli şüphe) şüphe bulunması aranmaktadır.

Ceza muhakemesinin her evresinde delil söz konusudur. Ancak soruşturma evresi delil toplama bakımından önem arz etmektedir. 5271 sayılı CMK da delillerin büyük oranda soruşturma aşamasında toplanmasını esas alarak düzenlenmiştir. Her ne kadar kovuşturma aşamasında mahkemenin de delil toplamasına imkân bulunsa da soruşturmada henüz olayın sıcaklığına hızlı ve etkin bir şekilde delillerin toplanması ve muhafaza edilmesi adil yargılanma hakkına uygun olacaktır. Zira olayın üzerinden fazla zaman geçmesi bir kısım delillerin niteliğinde bozulma meydana getirebileceği gibi sanığın olayın üzerinden zaman geçtikten sonra ortaya çıkan delile ilişkin yapacağı savunma da sağlıklı olmayacaktır. Soruşturma evresinin hazırlayıcılık işlevi de tam olarak burada gündeme gelmektedir. Kovuşturma evresinde ise hazırlanan tüm deliller tarafların olduğu duruşmada ortaya konularak tartışılacak ve makul sürede gerçeğe ulaşmaya çalışılacaktır. Burada özellikle etkin bir soruşturma yapılması yargılamanın sağlıklı şekilde yürütülmesinde büyük önem arz etmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi'ne göre etkin bir soruşturmanın unsurları aşağıdaki şekilde sayılabilir;

³⁴² Mehmet Gödekli, “Türk Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğe Ulaşmanın Ön Koşulu Olarak Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı”, AÜHFD, 65/4 (2016): 1817, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/621613>.

“- Soruşturmaya yetkili merciin suç haberini öğrenir öğrenmez re’sen ve ivedilikle başlanması,

- Soruşturmayı yürüten ve buna katılan merciin tarafsız, bağımsız ve önyargısız olması,
- Soruşturma sürecinin denetime elverişli şekilde yürütülmesi (Özellikle mağdurun soruşturma süreci ile ilgili bilgi sahibi olabilmesi),
- Soruşturmanın makul bir titizlikle özenle yürütülmesi ve makul süre içerisinde sonuçlandırılması olarak sayılabilir.”³⁴³.

Ayrıca AİHM, delillerin titizlikle toplanıp toplanmadığı hususunda bir olay yeri incelemesinde dikkat edilmesi gereken hususları 18 Ocak 2005 tarihli *Menteşe v. Türkiye* kararında belirtmiştir. Buna göre delillerin karartılmasını önleme adına olay yeri derhal koruma altına alınmalı ve vakit kaybedilmeksizin incelemeye başlanılmalıdır. Olay yeri Cumhuriyet savcısının nezaretinde fotoğraf ve video kaydına alınmalı, olay yerinin krokisi çizilmeli, balistik deliller, parmak izi ve biyolojik deliller toplanmalı, olaya tanıklık yapabilecek şahıslar tespit edilmelidir. Olay yeri incelemesi özellikle belge ve belirti delillerinin elde edilmesi ve kovuşturma aşamasında olay mahallinin soruşturmanın başladığı zamanki haliyle görülebilmesi için önemlidir.³⁴⁴

2.5.1. Delillerin Özellikleri, Çeşitleri ve Delil Elde Etme Yöntemleri

Ceza muhakemesinde vicdani delil sistemi olarak da adlandırılan serbest delil ilkesi geçerlidir. Serbest delil ilkesi, muhakeme sürecinde her zaman delil ileri sürülebilmesini³⁴⁵, her şeyin her şeyle ispatlanabilmesini ve her şeyin delil olabileceğini ifade etmektedir³⁴⁶. Hukuk yargılamasında deliller önceden hazırlanır ve kanunda belirtilen süreler içerisinde, belirlenen şekilde ve belirlenen aşamalarda sunulur. Ancak ceza muhakemesinin niteliği gereği delillerin önceden hazırlanması mümkün değildir.

³⁴³ Türkiye Adalet Akademisi Meslek Öncesi Eğitimi, *Ceza Hukuku Uygulamaları Soruşturma İşlemleri Dersi Aday El Kitabı*, (Ankara, Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu İş Yurdu Müdürlüğü Matbaası, 2022), 7.

³⁴⁴ Bekar, *Savcılığın Örgütlenmesi*, 74-83.

³⁴⁵ Hüküm kesinleşinceye kadar ve dahi sanığın hukuki durumunu değiştirebilecek bir delil ortaya çıkması halinde hüküm kesinleştikten sonra da delil ileri sürülebilmektedir (Bkz. CMK 311 vd.).

³⁴⁶ Saydam, *Ceza Muhakemesinde Belge Delili*, 195-201.

Çünkü muhakemeye esas teşkil eden olay geçmişte yaşanmış ve çoğunlukla gizlilik içerisinde gerçekleşmiş bir olaydır. Vicdani delil sistemi gereğince hâkim, ceza muhakemesinde delilleri duruşmada ortaya koyup tartışarak serbestçe değerlendirir. Ancak duruşmada tartışılmayan bir delil hükme esas teşkil edemez.

Yukarıda bahsedilen serbest delil sisteminde belirtilen her şeyin delil olması serbestisi sınırsız değildir. Buna göre deliller realist, akla uygun, erişilebilir, somut olayı temsil eden nitelikte ve hukuka uygun olmalıdır³⁴⁷. Delilin realist olması dış dünyaya ait ve beş duyu organı ile algılanabilen nitelikte olmasını ifade eder. Akla uygun olması ise delilin bilime, hayatın olağan akışına aykırı olmaması anlamını taşımaktadır. Ayrıca delil erişilebilir, elde edilmesi mümkün ve müşterek olmalıdır. Müşterek olmasından kasıt ise delilin içeriğine yargılamanın süjesi olanlarca vakıf olunmasını, duruşmada tartışılmış olmasını ifade eder. Delilin hukuka uygun olması ise hukuka uygun şekilde elde edilmiş olmasını ifade etmektedir. Delil yasakları ihlal edilerek, hukuka aykırı şekilde elde edilen deliller elde edilme yöntemi itibarıyla genellikle kişilerin özel hayatına ilişkin mahrem alanına girildiğinden lekelenmeme hakkını ihlal etmektedir. Bu nedenle aşağıda bahsedileceği üzere hukuka aykırı şekilde elde edilen delillerin değerlendirilmesinin mümkün olmaması insan onurunu koruyan hukuk devletinin bir gereğidir.³⁴⁸

Hâkim, ortaya konulan delillerin güvenilirliğini, sağlamlığını inceler ve gerekli görmesi durumunda delilin güvenilirliğini birtakım araştırmalar ile güçlendirmeye çalışabilir. Örneğin kovuşturma aşamasında dinlenen tanığın beyanlarının çelişki içermesi, kasıtlı olarak yalan beyanda bulunması hallerinde tanığın savunma makamına sorgulatılması önem arz etmektedir. Sanığın tanık beyanlarına karşı yapacağı savunmada bu durumun ortaya çıkması için delil toplanmasını talep etmesi mümkündür ve adil yargılanma hakkı gereği bu talebin mahkemece kabulü gerekir³⁴⁹.

Doktrinde delil çeşitleri farklı sınıflandırmalara tabi tutulmaktadır. Ancak genel kabul gören tasnife göre deliller beyan delili, belge delili ve belirti delili olmak üzere üç

³⁴⁷ Saydam, *Ceza Muhakemesinde Belge Delili*, 54-68.

³⁴⁸ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*. 332.

³⁴⁹ Selin Büşra Fidan, “Ceza Muhakemesi Kanununda Delil Kavramı ile Hâkim ve Savcıların Delil Algısı”, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ağustos 2022): 27.

gruba ayrılmaktadır³⁵⁰. Beyan delilleri şüpheli/sanık beyanı, tanık beyanı, diğer kişilerin beyanı olarak sayılabilir. Kişiler delilin kaynağı olup delil olan kişilerin beyanlarıdır. Beyan delili bir tasnife göre şahsi delil olarak da adlandırılmaktadır. Beyan delili içerisinde değinilmesi gereken şüpheli/sanık ikrarı, dosyada yer alan diğer deliller ile örtüşmediği, başkaca yan deliller ile desteklenmediği ve olayı temsil niteliğini haiz olmadığı hallerde tek başına hükme esas alınamaz³⁵¹.

Belge delili yazılı belgeler, ses tespit eden belgeler ve şekil tespit eden belgeler olarak kendi içerisinde üçe ayrılmaktadır³⁵². Parmak izi, fren izi, biyolojik iz veya kan lekesi gibi deliller ise belirti delili olarak adlandırılır ve ancak üzerlerinde yapılacak kriminal inceleme sonucunda olaya dair bilgi verirler³⁵³. Belirti ve belge delilleri kaynağı nedeniyle maddi deliller olarak da adlandırılmaktadır. Bir diğer sık karşılaşılan tasnif ise doğrudan ve dolaylı delillerdir³⁵⁴. Doğrudan deliller olayı doğrudan doğruya ispat etmektedir. Genel olarak beyan ve belge delilleri doğrudan delillerdir. Dolaylı deliller ise genel olarak somut olayda ispatı gereken konu haricinde başka yan hususları da ispat eden deliller olup belirti delilleri bu grupta sayılmaktadır³⁵⁵. Burada tanık beyanı açısından bilgisi görgüye dayalı olan tanığın beyanı doğrudan delil ancak bilgisi duyuma dayalı olan tanığın beyanı dolaylı delil kabul edilmektedir. Dolaylı delillerin ispat için başka yan delillerle de desteklenmesi gerekmektedir. Tüm bu tasniflere rağmen ceza muhakemesinin delil sisteminde soyut olarak bir delilin diğerine önceliği olmayıp delillerin hepsi eşit değerdedir³⁵⁶.

Ceza muhakemesinde delillerin toplanmasına ilişkin bazı yöntemler kişilerin temel hak ve özgürlüklerine müdahale niteliği taşıdığından bir takım şartlara tabi

³⁵⁰ Saydam, *Ceza Muhakemesinde Belge Delili*, 54.

³⁵¹ Muhammet Sefa Çetin, *Kovuşturma Evresinde Belge Delillerinin İkamesi ve Değerlendirilmesi*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2021), 27; “Kanıtlara göre sanığın hazırlık soruşturması sırasında alınan ifadesinde suçu inkâr etmesine rağmen gözaltında tutularak duruşmada maddi ve manevi baskıya dayalı olduğunu ileri sürdüğü, hiçbir yan kanıtla doğrulanamayan, aksine ölü muayene tutanağındaki fenni bulgularla esaslı çelişkiler içeren ikrarına dayanılarak mahkûmiyet hükmü kurulması, ceza hukukunun maddi gerçeğin hiçbir kuşkuyla yer kalmaksızın açığa çıkarılması ilkesine aykırıdır.” Yargıtay CGK, 02/12/1991 T. 1991/1-301 E. 1991/334 K.

³⁵² Saydam, *Ceza Muhakemesinde Belge Delili*, 81.

³⁵³ Çetin, “Kovuşturma Evresinde Belge Delillerinin İkamesi ve Değerlendirilmesi”, 26.

³⁵⁴ Saydam, *Ceza Muhakemesinde Belge Delili*, 50.

³⁵⁵ Şahin, Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, 31.

³⁵⁶ Şahin, Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, 28.

tutulmuştur. Bu hususta CMK'da delillerin nasıl toplanacağı ve hangi delil toplama yöntemlerinin uygulanabileceği düzenlenmiştir. Yukarıda makul şüphe ve kuvvetli suç şüphesi bölümlerinde bahsi geçen koruma tedbirleri haricinde CMK'da düzenlenen şüphelinin/sanığın ve diğer kişilerin iç ve dış beden muayenesi (m. 75-77), fizik kimliğin tespiti (m. 81), yer gösterme (m. 85) işlemleri ile olay yeri inceleme (PVSK Ek m. 6/7, Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği m. 9) işlemleri ile deliller elde edilmektedir. Bilirkişi incelemesi ve bu kapsamda adli muayene, otopsi, moleküler genetik inceleme, gözlem altına alma ile keşif faaliyeti delillerin değerlendirilmesi yöntemleri olarak kabul edilmektedir. Ayrıca ifade alma ve sorgu işlemleri de delil elde etmede önemli yöntemlerdir. İfade alma şüphelinin kollukta ve savcılık huzurunda beyan vermesine ilişkin bir terim iken sorgu şüphelinin soruşturma aşamasında sulh ceza hâkimliğinde savunmasının alınması ile kovuşturma aşamasında mahkeme huzurunda beyanlarının alınmasını ifade eder³⁵⁷. Ceza muhakemesinde delilden sanığa gitme ilkesi kabul edildiğinden soruşturma evresinde henüz delil toplanmadan savunma almak yerine deliller büyük oranda toplandıktan sonra şüphelinin savunmaları alınmalıdır. Böylelikle şüpheli ne ile karşı karşıya olduğunu bilecek ve savunma hakkını etkin şekilde kullanabilecek ve bir yandan da iddia makamı şüphelinin savunması ile delillerin örtüşüp örtüşmediğini net şekilde karşılaştırabilecektir. CMK'nun 145. maddesinde ifade alma ve sorguya ilişkin temel esaslar düzenlenmiştir³⁵⁸. Yine bu işlemin yöntemine ilişkin ayrıntılar Yakalama Gözaltı ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 23. maddesinde açıklanmıştır³⁵⁹. Şüphelinin veya sanığın beyanlarının delil değeri taşıyabilmesi için

³⁵⁷ Bkz. 5275 sayılı CMK m. 2/1.

³⁵⁸ Madde 145 – “(1) İfadesi alınacak veya sorgusu yapılacak kişi davetiye ile çağrılır; çağrılma nedeni açıkça belirtilir; gelmezse zorla getirileceği yazılır.”

³⁵⁹ Madde 23 – “Şüphelinin ifadesinin alınmasında aşağıdaki hususlara uyulur:

a) Şüphelinin kimliği saptanır. Şüpheli, kimliğine ilişkin soruları doğru olarak cevaplandırmakla yükümlüdür.

b) Kendisine yüklenen suç anlatılır.

c) Müdafî seçme hakkının bulunduğu ve onun hukukî yardımından yararlanabileceği, müdafîin ifade sırasında hazır bulunabileceği kendisine bildirilir. Müdafî seçecek durumda olmadığı ve bir müdafî yardımından faydalanmak istediği takdirde, kendisine baro tarafından bir müdafî görevlendirilir.

d) Müdafî sadece hukukî yardımda bulunabilir, şüphelinin ifadesi alınırken şüpheliye sorulan soruya doğrudan cevap veremez, onun yerini aldığı izlenimi veren herhangi bir müdahalede bulunamaz. Hukukî yardım maddî olayı karartabilecek müdahalelerin yapılması anlamına gelmez. **(Değişik cümle: Resmi Gazete-22/7/2022-31900) Müdafî şüpheliye bütün kanunî**

hukuka uygun bir şekilde alınmış olması, şüphelinin/sanığın iradesinin fesada uğratılmamış olması gerekmektedir. İfade alma işleminde soruşturma aşamasında kolluk etkin bir durumda olduğundan beyanların delil niteliğini kaybetmemesi adına iyi bir eğitimden geçerek yasak usullere başvurmaksızın bu işlemleri gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu duruma ilişkin alınan ifadeyi hukuka aykırı hale getiren yasak usuller CMK 147 ve 148. maddelerinde düzenlenmiştir. Bu hususa aşağıda değinilecektir. Şikâyetçinin beyanları ise şikâyet konusunun bir suç işlendiği izlenimi oluşturması halinde delil değeri kazanacak ve basit suç şüphesine vücut verecektir.

2.5.2. Delil Elde Etme Yöntemlerinde ve Değerlendirmede Delil Yasakları

Hukuk devleti eylem ve işlemlerinde hukuka uygun olan, insan onuruna dayanan ve kişilerin hak ve özgürlüklerini koruyan, yasalara bağlı devlettir. Maddi gerçeğin araştırılması gayesiyle sınırsız bir şekilde delil elde edilmesi ve bu şekilde yargılama yapılması hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmadığı gibi kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin ihlaline yol açar. Bu nedenle ceza muhakemesinde delillerin elde edilmesi ve değerlendirilmesi işlemlerine hukuka uygunluk sınırı getirilmiştir. Delil yasakları da bunu temin etmektedir. Delili hukuka aykırı hale getiren elde ediliş biçimi olabileceği gibi (örneğin ifade ve sorguda yasak usullerin uygulanması gibi) delilin

haklarını hatırlatabilir. (Ek cümle: RG-22/7/2022-31900) Müdafîin beyanı ve her türlü müdahalesi tutanağa geçirilir.

e) 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 95 inci maddesi hükmü saklı kalmak üzere, yakalanan kişinin yakınlarından istediğine yakalandığı derhâl bildirilir.

f) Yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmamasının kanunî hakkı olduğu söylenir.

g) Şüpheden kurtulması için somut delillerin toplanmasını isteyebileceği hatırlatılır ve kendisi aleyhine var olan şüphe nedenlerini ortadan kaldırmak ve lehine olan hususları ileri sürmek imkânı tanınır.

h) İfade verenin kişisel ve ekonomik durumu hakkında bilgi alınır.

i) İfade işlemlerinin kaydında, teknik imkânlardan yararlanılabilir.

j) İfade bir tutanağa bağlanır. Bu tutanakta şunlar yer alır:

1) İfade alma işleminin yapıldığı yer ve tarih,

2) İfade alma sırasında hazır bulunan kişilerin isim ve sıfatları ile ifade veren kişinin açık kimliği,

3) İfade alma sırasında, yukarıdaki işlemlerin yerine getirilip getirilmediği, bu işlemler yerine getirilmemiş ise nedenleri,

4) Tutanak içeriğinin ifade veren ile hazır olan müdafî tarafından okunduğu ve imzaları,

5) İmzadan çekinme hâlinde bunun nedenleri.

İfade esasları bu Yönetmeliğe ekli İfade Tutanağı (EK-D) formatına uygun olarak yerine getirilir.”

değerlendirilmesi ve hükme esas teşkil etmesinin (örneğin tanıklıktan çekinen tanığın önceki aşamalarda verdiği beyanın hükme esas alınması gibi) yasak olması olabilir.

Delil yasakları doktrinde genel olarak mutlak ve nispi delil yasakları şeklinde ikiye ayrılarak incelenmektedir³⁶⁰. Mutlak delil yasağı, delilin hukuka aykırı yollarla elde edilemeyecek olması ve hukuka aykırı elde edilen delilin yargılamada değerlendirilmesine imkân bulunmaması anlamına gelmektedir³⁶¹. Nisbi delil yasağı ise eylemin ihlal ettiği hukuk normunun koruduğu hukuki menfaat dikkate alınarak sanığın ihlal edilen hakkı ile bir kıyas yapılmak suretiyle somut olay kapsamında değerlendirme yapıp kamusal menfaatin ağır basması halinde şekle aykırılıkların bulunduğu hukuka aykırı delillerin değerlendirilebilmesi anlamına gelir³⁶². Ancak CMK 217/2 maddesi ile Anayasa'nın 38. maddesi hükümlerinde ceza muhakemesinde mutlak delil yasağı sisteminin benimsendiği görülmektedir³⁶³. Her ne kadar kanun koyucu mutlak delil yasağı sistemini benimsemiş ise de uygulamada Yargıtay'ın bu konudaki yaklaşımının nispi delil yasağı anlayışına yakın olduğu, hukuka aykırı delilin kullanılmasının delile bir daha ulaşp ulaşamama durumu, işlenen suç ile ihlal edilen hukuki değer, hukuka aykırılığın sonuca etkili olup olmadığı hususlarını değerlendirerek sonuca ulaştığı söylenebilir³⁶⁴. Ayrıca özellikle arama işlemlerinde sıkça rastlanılan şekle aykırılıkların

³⁶⁰ Gökçen, Çakır, *Ceza Muhakemesinde Delillerin Toplanması ve Delil Yasakları*, 2939.

³⁶¹ Gökçen, Çakır, *Ceza Muhakemesinde Delillerin Toplanması ve Delil Yasakları*, 2939.

³⁶² Gökçen, Çakır, *Ceza Muhakemesinde Delillerin Toplanması ve Delil Yasakları*, 2947-2948; Fidan, "Ceza Muhakemesi Kanununda Delil Kavramı ile Hâkim ve Savcıların Delil Algısı", 136.

³⁶³ "Mahkeme kararından anlaşıldığına göre mahkûmiyet hükmü, belirleyici olarak hukuka aykırı arama sonucunda elde edilen delillere dayandırılmıştır (bkz. § 18). Mahkûmiyet hükmünün esaslı ve belirleyici delilleri, aramada ele geçirilen hassas terazi ve uyuşturucu maddelerdir. Dayanılan diğer deliller ise arama yapan ve rüşvet suçundan mahkûm olan polis memurlarının ifadeleri ile başvurunun uyuşturucu madde kullandığına dair beyanıdır. Hâlbuki mahkûmiyet kararı uyuşturucu madde ticareti yapma suçundan verilmiştir. Kararda, başvurunun aramanın icra ediliş şekline yönelik iddia ve itirazları hakkında bir değerlendirme yapılmamıştır. Belirli bir davaya ilişkin olarak delilleri değerlendirme yetkisi kural olarak yargılamayı yapan mahkemeye ait olmakla birlikte somut olayda, hukuka aykırı şekilde gerçekleştirilen arama sonucu elde edilen delillerin belirleyici delil olarak kullanılmasının bir bütün olarak yargılamanın hakkaniyetini zedelediği görülmektedir. Aramanın icrasındaki "kanuna aykırılığın" yargılamanın bütünü yönünden adil yargılanma hakkını ihlal eder nitelikte olduğu kanaatine varılmıştır. Açıklanan gerekçelerle başvurunun Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki hakkaniyete uygun yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir." Bkz. Anayasa Mah. Bireysel Başvuru No: 2014/4704, Karar Tarihi: 1.2.2018, R.G: 10.4.2018-30387.

³⁶⁴ Gökçen, Çakır, *Ceza Muhakemesinde Delillerin Toplanması ve Delil Yasakları*, 2946.

tarafların herhangi bir itirazının bulunmaması halinde delilin kullanılmasına engel olmayacağı da bu anlayışın sonucudur.

Delil elde etmede yasak usuller özellikle ifade alma ve sorgu sırasında gündeme gelmektedir. İfade ve sorgu sırasında hukuka aykırı davranış iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki şüpheliye/sanığa hakları bildirilmeden ve bunlara uyulmaksızın ifade alınmasıdır. Örneğin şüpheliye susma hakkının olmadığı söylenmesi, isnad edilen suçtan başka bir suçun bildirilerek ifadesinin alınması gibi hallerde şüphelinin savunma hakkı da doğrudan kısıtlanacak, iddia olunan eyleme ilişkin yapacağı savunmada iradesi fesada uğramış olacak ve neticede bu şekilde alınan bir ifade soruşturma ve kovuşturmada delil olarak kullanılamayacaktır³⁶⁵. Bu şekilde alınan ifade ile şüphelinin yaptığı açıklamaların delil olarak kullanılabilmesi için ya bu kez hukuka uygun bir biçimde ifade alma işleminin tekrarlanması ya da mahkeme huzurunda aynı ifadenin tekrar edilmesi gerekmektedir. İkinci olarak ise ifade almada yasak usullerin uygulanması delil değerini ortadan kaldıracaktır. İfade ve sorgu işlemlerindeki yasak usuller kötü davranma, işkence, ilaç verme, yorma, hukuki soruna veya olaya ilişkin aldatma, cebir veya tehditte bulunma, bazı araçları kullanma ve kanuna aykırı yarar vaadinde bulunma şeklindedir. Kolluk veya Cumhuriyet savcısı, sorguyu gerçekleştiren hâkim tarafından bu usullerden biri ya da birkaçı uygulanarak şüphelinin/sanığın savunmaya ilişkin iradesi sakatlanmakta ve bu şekilde elde edilen ikrar dâhil tüm açıklamalar hukuka aykırı olmaktadır. Dolayısıyla şüpheli/sanığın yasak usullerin etkisi altındayken yapmış olduğu açıklamaların delil olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Yine bu yasak usulle alınan ifade sırasında ele geçirilen bilgiler de delil olarak kullanılamayacaktır. Burada yapılacak delil değerlendirmesinde “zehirli ağacın meyvesi de zehirlidir” ilkesinin geçerli olduğu söylenebilir³⁶⁶. Bu şekilde hukuka aykırı olarak alınan ifadenin soruşturmada delil olarak kullanılması şüphelinin lekelenmeme hakkının bir parçası olan kendisini suçlamaya zorlanamama yasağını ihlal edecektir.

Değerlendirme yasaklarına örnek olarak önleme araması kararına dayanılarak adli bir olaya ilişkin yapılan arama faaliyeti sonucu elde edilen deliller ceza muhakemesinde

³⁶⁵ Şahin, *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, 192.

³⁶⁶ Gökçen, Çakır, *Ceza Muhakemesinde Delillerin Toplanması ve Delil Yasakları*, 2941-2942.

kullanılamaz. Zira önleme araması kapsamında suç şüphesinin ortaya çıktığı anda artık adli arama kararı alınması ve CMK hükümlerinin uygulanması gerekmektedir. Yine kolluğun önleme ve istihbari amaçlı gerçekleştirdiği iletişimin denetlenmesi faaliyeti sırasında elde edilen kayıtlar da bir soruşturmayı başlatmaya şüphe nedeni oluşturacak şekilde dayanak oluşturabilir³⁶⁷ ancak şüphe oluşmasına neden olması dışında adli bir soruşturma ve kovuşturmada iddiayı ispatlayacak bir delil olarak kullanılamayacaktır. Bu durumda örneğin hâkim, ancak iletişimin denetlenmesi ya da benzer bir tedbir ile erişilebilecek bilgiler içeren isimsiz bir ihbara ihtiyatla yaklaşmalı ve bilginin kaynağından emin olmadan delili yargılamaya esas almamalıdır³⁶⁸. Buna benzer olarak internette yayınlanan, kaynağı belli olmayan bir dinleme, teknik takibe ilişkin görüntü de hukuka uygun herhangi bir karara dayanmadığı için delil olarak kullanılmamalıdır³⁶⁹. Aynı şekilde CMK’da yer alan iletişimin denetlenmesi tedbirinin başvurulabileceği bir katalog suç hakkında tedbir uygulandığı sırada katalogda yer almayan bir başka suç ile ilgili veri elde edilmesi halinde katalog dışı suçtan yürütülen yargılamada mahkûmiyet hükmüne esas teşkil edemez. Burada tedbirin uygulanabilmesi amacıyla katalog dışı olan suçun farklı nitelendirildiği durumlarda da elde edilen içeriklerin kullanılamayacaktır. Çünkü aynı eyleme ilişkin suçun niteliğinin değişme ihtimali bulunuyor olsa da yargılama aşamasında ortaya çıkması ve koruma tedbirinin “görünüşte haklılık” prensibinin hüküm kuruluncaya kadar ihlal edilmemesi gerekmektedir. CMK 230/1-b maddesi uyarınca hukuka aykırı yöntemlerle elde edilmiş olan deliller ayrıca mahkûmiyet hükmünün gerekçesinde gösterilmelidir³⁷⁰. Teknik araçla izleme tedbirine ilişkin CMK m. 140/4 düzenlemesine göre de hukuka uygun olarak başvurulmuş olan tedbir sonucu elde edilen deliller yalnızca maddede sayılan suçlarla ilgili olarak soruşturma ve kovuşturmada kullanılacak, ceza kovuşturması açısından gerekli olmadığı durumda Cumhuriyet savcısının gözetiminde imha edilecektir. Benzer bir düzenleme iletişimin tespiti,

³⁶⁷ YCGK, 17/05/2011 T. 2011/9-93-95, UYAP, E.T. 05/06/2024.

³⁶⁸ Şahin, Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, 95.

³⁶⁹ Şahin, Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, 95.

³⁷⁰ Madde 230/1-b; “*Delillerin tartışılması ve değerlendirilmesi, hükme esas alınan ve reddedilen delillerin belirtilmesi; bu kapsamda dosya içerisinde bulunan ve hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillerin ayrıca ve açıkça gösterilmesi.*”.

dinlenmesi ve kayda alınması tedbiri bakımından da düzenlenmiştir³⁷¹. Delillerin değerlendirilmesindeki yasaklara ilişkin bir başka örnek ise uzlaştırma görüşmeleri sırasında tarafların yapmış olduğu açıklamaların herhangi bir soruşturma ve kovuşturmada delil olarak kullanılamamasıdır³⁷².

2.6. Soruşturma Evresinde Şüpheli ve Mağdurun Yarışan Hakları

Maddi gerçeğe ulaşma amacını taşıyan soruşturma faaliyeti, yürütülen soruşturma evresine aktif olarak katılan şüpheli ile iddia faaliyetine katkı sunan mağdurun hakları arasında bir denge kurulmak suretiyle yürütülmek zorundadır. Zira bir tarafta kişilerin hak arama hürriyeti, ihlal edilen menfaatini ve mağduriyetini giderme hakkı, diğer tarafta ise bir suç isnadı altında bulunan kişinin onur, şeref ve saygınlığı ile temel hak ve hürriyetleri söz konusudur. Mağdur ve şüpheli açısından söz konusu olan işlemlerin temas ettiği hususlar göz önüne alındığında büyük bir hassasiyet ile soruşturmanın yürütülmesi gerekliliği bulunduğundan bu hususta her iki tarafa da bir takım haklar tanınmıştır.

Bu anlamda mağdurun CMK 234. maddesinde düzenlenen soruşturma evresindeki haklarını kısaca delillerin toplanmasını isteme, belge örneği isteme ve dosya inceleme, kendisine bir avukat görevlendirilmesini isteme, Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından verilen itiraza tabi kararlara itiraz etme ve haklarını öğrenme hakkı olarak sayılabilir.

Ceza muhakemesi süreci niteliği gereği şüphelinin bir takım temel hak ve özgürlüklerine müdahale teşkil eden eylem ve işlemler ile ilerler. Soruşturmayı yürüten iddia makamı kamu gücünü kullanarak işlem tesis ettiği için şüphelinin bu güç karşısında korunmasına ve bunu sınırlandırmaya yarayan haklar tanınmıştır³⁷³. Bu haklardan başlıcaları haklarını ve hakkındaki suç isnadını öğrenme, savunma hakkı, susma hakkı,

³⁷¹ Madde 137/3; “135 inci maddeye göre verilen kararın uygulanması sırasında şüpheli hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesi ya da aynı maddenin birinci fıkrasına göre hâkim onayının alınamaması halinde, bunun uygulanmasına Cumhuriyet savcısı tarafından derhâl son verilir. Bu durumda, yapılan tespit veya dinlemeye ilişkin kayıtlar Cumhuriyet savcısının denetimi altında en geç on gün içinde yok edilerek, durum bir tutanakla tespit edilir. **(Ek cümle:8/7/2021-7331/18 md.)** Beraat kararı verilmesi durumunda da tespit veya dinlemeye ilişkin kayıtlar, hâkim denetimi altında aynı usulle yok edilir.”

³⁷² Şahin, Göktürk, Ceza Muhakemesi Hukuku II, 98.

³⁷³ Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi”, 18.

kendisini ve/veya yakınlarını suçlayıcı beyanda bulunmama hakkı, yakınlarına haber verilmesini isteme hakkı, adli merci önüne çıkarılmayı isteme ve itiraz hakkı, müdafî yardımına başvurabilme hakkı ve delil toplanmasını isteme hakkı olarak sayılabilir. Çalışmanın konusu olan ve detaylı şekilde incelenen lekelenmeme hakkı ise esasen şüphelinin tüm haklarının temel yapı taşıını oluşturan bir haktır ve soruşturmada tanınan hakların esas işlevi neticeten şüphelinin lekelenmeme hakkının zedelenmeden soruşturma faaliyetinin yürütülmesidir. Şüphelinin lekelenmeme hakkı, kendisinin suçsuzluğunu ispat zorunda bırakılmamasını sağlar ve şüpheyile orantısız tedbirlere başvurulmasını, yaptığı yahut yapmadığı açıklamalar/savunmaların kendi aleyhine değerlendirilmesini önler³⁷⁴.

Soruşturma aşamasında maddi gerçek araştırılırken sürece katılanların hak ve menfaatlerinin korunması ve bunlar arasında denge kurularak sağlanan teminatlar ile şüphelinin lekelenmeme hakkı zedelenmeden mağdurun mağduriyetinin giderilmesi gerekmektedir³⁷⁵. Aksi takdirde sırf bir kişiyi suç isnadı altında bırakmamak için menfaati ihlal edilen kişiler daha fazla mağduriyet yaşayacak ve bunun topluma yansıması ihkak-ı hakkın yayılarak kamu düzeninin bozulması olabilecektir. Bu nedenle soruşturma yürütülürken mağdurun haklarının korunması için şüphelinin aleyhine olan delilleri de toplama ve maddi gerçeğin araştırılması ilkeleri, şüphelinin haklarının korunması için ise lehine olan delillerin de toplanması ve soruşturmanın gizli yürütülmesi ilkeleri kabul edilmiştir.

2.7. Soruşturma Aşamasını Sona Erdiren Kararlar

Cumhuriyet savcısı, basit şüphe ile başlattığı soruşturma evresini şüphenin durumuna göre değerlendirmede bulunarak neticelendirir. Aşağıda incelenecek olan ve soruşturma evresini sonlandıran karar türlerinin tamamının SYOK kararından farkı bir soruşturma faaliyetine başlanılmış olmasıdır³⁷⁶.

³⁷⁴ Şahin, *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, 144.

³⁷⁵ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 353-356.

³⁷⁶ Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 6. B. Eylül 2018), 557.

Cumhuriyet savcısının verdiği aşağıda incelenen kararlar haricinde yetkisizlik, görevsizlik, talepname, fezleke, birleştirme gibi kararları da bulunmaktadır ancak bu kararlar soruşturmayı nihai olarak sonuca bağlamamaktadırlar. Bu nedenle yalnızca soruşturma evresini nihai olarak sona erdiren karar türlerine değinilecektir.

2.7.1. Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar

CMK 172. maddesinin 1. fıkrasına göre Cumhuriyet savcısı, yapılan soruşturma faaliyeti sonucunda şüpheli hakkında kamu davası açmaya elverişli yeterli şüpheyeye ulaşamazsa yahut somut olayda kovuşturma olanağı bulunmazsa kovuşturmaya yer olmadığına karar verir. Takipsizlik kararı verildikten sonra aynı eylem hakkında kamu davası açmaya elverişli yeterli şüphe oluşturacak yeni bir delil ortaya çıkmadıkça ve sulh ceza hâkimliği bu konuda bir karar vermedikçe kamu davası açılmaz³⁷⁷. Bu ise aynı kişi ve konu hakkında birden fazla kez yersiz iddialar ile soruşturma açılmasının önüne geçmekte ve lekelenmeme hakkını korumaktadır³⁷⁸. Yeterli şüphe bulunmaksızın kamu davası açılması halinde de kişi mesnetsiz, soyut iddialar ile şüpheli sıfatından daha ağır olan sanık sıfatına bürünecek ve lekelenmeme hakkı zedelenecektir. Bu nedenle Cumhuriyet savcısı lekelenmeme hakkının korunması amacıyla haksız/keyfi dava açılmaması yükümlülüğü altındadır. Yalnızca yeterli şüphe oluşturacak delil bulunmaması halinde değil suçun yasal unsurlarının oluşmaması halinde de takipsizlik kararı verilecektir. Cumhuriyet savcısının vermiş olduğu takipsizlik kararı CMK 173. maddesi uyarınca itiraza tabidir.

Maddede düzenlenen “kovuşturma olanağının bulunmaması” hali ise şikâyet, izin şartlarının gerçekleşmemesi, şüphelinin ölmüş ya da gaip olması, zamanaşımının dolması, mükerrer soruşturma, suçun ön ödeme veya uzlaştırma usulü kapsamında olması ve bunların olumlu sonuçlanması hallerinde kovuşturma olanağı bulunmamaktadır. Burada uzlaştırma ve ön ödeme usulleri açısından şüpheli hakkında dava açmaya elverişli yeterli şüphe bulunması gerekmektedir.

Cumhuriyet savcısının takdir hakkını kullanarak takipsizlik kararı verebileceği haller de bulunmaktadır. Bu haller yukarıda değinilen kamu davasının mecburiliği

³⁷⁷ Bkz. CMK 172/2.

³⁷⁸ Tural, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Karar Türü Olarak SYOK*, 76.

ilkesinin istisnaları niteliğinde olup mağdurun zararının en hızlı şekilde giderilmesi, yargı yükünün hafifletilmesi ve şüphelinin yargılama sürecinde ceza muhakemesinin olası olumsuz etkilerine maruz kalmasını önlemek amaçlarını taşır. CMK 171. maddesinde detaylı olarak düzenlenen bu haller cezayı kaldıran şahsi sebep olarak etkin pişmanlık hükümleri (Örneğin TCK 221, 274 ve 293. maddeler), şahsi cezasızlık sebepleri (Örneğin TCK 167/1) ve kamu davasının açılmasının ertelenmesi halleridir. Şahsi cezasızlık ve etkin pişmanlık hallerinde kamu davası açmaya elverişli yeterli şüphe bulunmasına rağmen Cumhuriyet savcısı takdir hakkını kullanarak takipsizlik kararı vermektedir. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi halinde ise soruşturma sona ermeyip erteleme süresi boyunca devam etmektedir. Cumhuriyet savcısının takdir hakkını kullanarak vermiş olduğu takipsizlik kararına itiraz mümkün değildir.

CMK 171/2-3 maddesinde düzenlenen kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumu da yukarıda bahsedilen takdir hakkının kullanıldığı ve kamu davasının mecburiliği sistemini yumuşatarak maslahata uygunluk ilkesine yaklaştıran bir kurumdur. Ayrıca her suç tipinin kovuşturma makamının önüne gitmesini engelleyerek yargılamaya hız kazandırabilecek, bu bağlamda adil yargılama hakkının yerine getirilmesine katkı sağlayabilecek bir uygulamadır. Buna göre uzlaştırma ve ön ödeme kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere, Cumhuriyet savcısı, üst sınırı üç yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan yeterli şüpheye ulaşılması halinde aşağıdaki koşulların varlığında beş yıl süre ile kamu davasının açılmasını erteleyebilir:

- “Şüphelinin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezası ile mahkûm olmamış bulunması,
- Yapılan soruşturmanın, kamu davası açılmasının ertelenmesi halinde şüphelinin suç işlemekten çekineceği kanaatini vermesi,
- Kamu davası açılmasının ertelenmesinin, şüpheli ve toplum açısından kamu davası açılmasından daha yararlı olması,
- Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı ve Cumhuriyet savcısı tarafından tespit edilen zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi”.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararına karşı şüpheli ve suçtan zarar gören tarafından 173. madde hükümlerine göre itiraz edilmesi mümkündür. Erteleme kararı süresince suça ilişkin dava zamanaşımı işlemeyip ve şüphelinin beş yıllık erteleme

süre içerisinde yeniden kasıtlı bir suç işlememesi halinde hakkında KYOK kararı verilir. Bu halde esasen şüpheli hakkında kamu davası açmaya elverişli yeterli şüphe bulunmasına rağmen soruşturma iddianame dışında bir karar ile sonuçlandırılmaktadır. Bu da bir anlamda şüphelinin lekelenmeme hakkını korumak ve suç işlemek konusunda şüpheliye adeta bir şans daha vermektedir. Ayrıca erteleme kararı verilmesinin, şüphelinin zararı gidermeyi kabulü şartına bağlanması şüphelinin mahkeme önünde yargılama hakkını kullanabilmesini sağlayacak ve mahkemede aklanacağını düşünmesi halinde zararı gidermeyip hakkında kamu davası açılmasına neden olacaktır³⁷⁹. Şüphelinin erteleme süresi içerisinde kasıtlı bir suç işlemesi halinde ise kamu davası açılır. Doktrinde kasıtlı bir suç işlendiğine dair şüpheli hakkında iddianamenin düzenlenmesinin erteleme ihlali sayılması için yeterli gören görüşler olmasına rağmen masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkının ihlal edilmemesi açısından şüphelinin kasıtlı suçtan mahkûm edilmiş olmasının erteleme ihlali için şart olarak bulunması gerektiği kabul edilmelidir³⁸⁰. KDAEK kararı da tıpkı SYOK kararı gibi mahkemelerin iş yükünün azaltılması, lekelenmeme hakkının öncelenmesi gibi saikler ile getirilmiştir ve iki karar türü de kendilerine mahsus gizli bir sisteme kaydedilerek yalnızca bu amaç için kullanılabilirler. Farkları ise birinde başlamış ve belirli bir aşamaya gelmiş soruşturma faaliyeti mevcut iken diğerinde soruşturmaya hiç başlanılmamış olmasıdır³⁸¹.

KYOK kararı, kovuşturmanın başlamasına engel teşkil ederken SYOK kararı soruşturmanın başlamasının önünde engel teşkil etmektedir. KYOK kararı basit suç şüphesinin oluşması sonucunda başlayan soruşturmada şüphelinin yeterli şüpheyeye ulaşması ya da ortadan kalkması halinde verilirken SYOK kararı verilmesi halinde basit suç şüphesi dahi doğmamıştır.

³⁷⁹ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 429.

³⁸⁰ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 430; Mustafa Sinan Güler, “Kovuşturmaya Alternatif Bir Yöntem Olarak Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi”, (Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi Güvenlik Birimleri Enstitüsü Ceza Adaleti Anabilim Dalı, Ankara 2020): 86.

³⁸¹ Kızıllarlan, “SYOK ve Ceza Muhakemesi Sistemi Açısından İrdeleme”, 88.

2.7.2. İddianame

Yapılan soruşturma sonucunda şüphelinin suçu işlediğine dair yeterli şüphenin oluşması ve bir kovuşturma engelinin bulunmaması halinde Cumhuriyet savcısı yetkili ve görevli mahkemesine iddianame tanzim eder. Burada yeterli şüphe oluşup oluşmadığına dair delillerin değerlendirilmesi ve takdir yetkisi Cumhuriyet savcısına aittir.

Şüphelinin savunma hakkını gereği gibi kullanması, lekelenmeme hakkını konuşabilmek için savunmasını bina etmesi hususunda iddianamenin eksiksiz şekilde düzenlenmesi oldukça önemlidir. İddianamede bulunması gereken zorunlu unsurlar CMK'nın 170. maddesinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. İddianamede Cumhuriyet savcısının özellikle şüphelinin suçu işlediğine dair yeterli şüphe oluşturacak deliller ile soruşturmaya konu olayın mutlaka olay ile ilişkilendirmek suretiyle ve gerekçeli bir biçimde düzenlenmesi gereklidir. Burada genel ve soyut nitelikte bir anlatımla yetinilmesi mümkün değildir.

İddianamenin iade edilebileceği haller CMK'nın 174. maddesinde düzenlenmiştir. Mahkeme tarafından on beş günlük değerlendirme süresi sonunda hakkında iade kararı verilmeyen iddianame kabul edilmiş sayılır. İddianamenin iadesi kurumu ile amaçlanan delillerin tamamının soruşturma aşamasında toplanması ve yargılamanın tek celsede bitirilebilmesidir. Şüphelinin adil yargılanma hakkını ihlal etmemek adına etkin bir soruşturma yürütülmesi ve yasal unsurları eksiksiz bir iddianame ile kovuşturma aşaması başlatılmalıdır. Yapılan eksik soruşturma sonucu düzenlenen iddianame ile kişilere sanık sıfatı yüklendikten sonra sanık hakkında beraat kararı verilmesi sanığın aklanmasını sağlayabilir ancak lekelenmeme hakkı ihlal edilmiş olur.

İddianamenin kabulü ile kovuşturma evresine geçilmiş olur ve şüpheli, sanık sıfatını alır ve gizlilik ilkesi yerini açıklık ilkesine bırakır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SORUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA DAİR KARAR

3.1. Kuruma İlişkin Genel Esaslar

Yukarıdaki bölümde detaylı olarak izah edildiği üzere bir suçun işlendiği hususunda basit şüphe bulunması halinde CMK 160. madde uyarınca Cumhuriyet savcısının işin gerçeğine ulaşmak amacıyla soruşturmaya başlama yükümlülüğü bulunmaktadır. Ancak mevzuatımızda bir ihbar veya şikâyetin suç işlendiğine dair basit şüphe dahi oluşturmaması hallerinde ne şekilde bir işlem gerçekleştirileceği hususunda herhangi bir düzenleme yer almamakta idi³⁸². Bu nedenle uygulamada çoğunlukla Cumhuriyet savcılarının gelen tüm ihbar ve şikâyetleri soruşturma defterine kayıt ederek iddianın içeriğini araştırmaya başlaması suç isnadı altında bulunan kişilerin hak ve özgürlüklerine müdahale teşkil eden tedbirlere başvurulabilmesini beraberinde getirmekte idi. Yahut ihbar ya da şikâyetin mesnetsiz olduğunun ya da bir suç unsuru oluşturmadığının açıkça anlaşılması durumunda Cumhuriyet savcısının dilekçeyi işleme almadığı ya da kişiyi şüpheli olarak sisteme kaydedip hakkında takipsizlik kararı verdiği görülmüştür. Dilekçenin işleme alınmaması ise tabii olarak vatandaşın dilekçe hakkının ihlal edilmesi anlamına gelmektedir³⁸³. Bu halde ise dilekçe karşısında hareketsiz kalan savcılığın ihbarın basit şüphe oluşturmaması ihtimalinde TCK 257/2 maddesi kapsamında sorumluluğu da gündeme gelebilecektir. Soruşturmaya yer olmadığına dair karara ilişkin yapılan düzenleme ile hem kişilerin dilekçe hakkının kullanılması sağlanmış hem de yapılan şikâyetin sonucunda doğrudan kişilere şüpheli sıfatı verilmesinin önüne geçilmiş

³⁸² Yemenici, “Ceza Muhakemesinde Lekelenmeme Hakkı”, 267.

³⁸³ Özen, Köksal, “Suçsuzluk Karinesi Bağlamında SYOK Kararı”, 278.

olmaktadır. Bu anlamda hak arama hürriyeti ile lekelenmeme hakkı arasında bir denge kurulmuştur. Soruşturmaya yer olmadığına dair kararın ihbar eden açısından da itiraza tabi olması da bu dengeye katkı sağlamaktadır.

Ayrıca ceza muhakemesinde kabul edilen soruşturmanın mecburiliği ilkesi yukarıdaki anlamda bir nevi yapılan her başvuruyu değerlendirme zorunluluğu getirdiğinden savcılıkların iş yükü önemli anlamda artmaktadır. Yine vatandaşın savcılığa yapmış olduğu başvurularda herhangi bir harç, pul masrafı olmaması, başvurunun kolaylığı, herhangi bir hukuki bilgi gerektirmemesi, doğrudan kolluk ya da savcılığa başvurulduğunda daha hızlı ve etkin sonuç alınabileceğine dair inanç da savcılık ve kolluğun iş yükünü artıran etkenlerdir³⁸⁴. Kolluğa ve savcılık makamına her türlü konuda yoğun şekilde ihbarlar yapılmaktadır. Bunların önemli bir kısmı ise hukuki ihtilaf teşkil eden, konusu suç oluşturmayan ihbarlar olmaktadır. Bunun sonucu olarak soruşturma dosyalarının yoğunluğu içerisinde mahiyeti itibariyle bir soruşturma faaliyeti yapılmasını gereksiz kılacak evraka da fazlasıyla vakit ayrılmakta ve nitelikli dosyalara ilişkin makul sürede yargılanma hakkının zedelenmesi gündeme gelebilmektedir³⁸⁵. Ayrıca tüm bunlar nedeniyle savcılığın ayıklayıcı fonksiyonu da işlevsiz hale gelmektedir³⁸⁶. Bu yönüyle SYOK, iş yükünün azaltılmasını sağlama amacı da taşımaktadır.

Dilekçe hakkının ihlalinin önüne geçilmesi ve iş yükünün azaltılması amaçları dışında SYOK düzenlemesinin mevzuatımıza girmesinin esas amacının asılsız ve haksız ithamlar ile kişiler hakkında soruşturma açılmasının önlenerek lekelenmeme hakkının korunmasının sağlanmasıdır. Hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak kişilere şüpheli sıfatının verilmesinin ve buna bağlı olarak hak ve özgürlüklerine birtakım müdahaleler gerçekleştirilebilmesinin somut olguların varlığı koşuluna bağlanması bir güvencedir³⁸⁷. Yine bu düzenleme ile kişilerin haksız yere soruşturma geçirerek örselenmemesi de amaçlanmaktadır. Bu düzenlemenin uygulayıcısı olan Cumhuriyet savcısı, önüne gelen

³⁸⁴ Aslan, Sevim, “Lekelenmeme Hakkı Çerçevesinde İhbar Hakkı ve SYOK”, 34.

³⁸⁵ Tural, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Karar Türü Olarak SYOK*, 2.

³⁸⁶ Akıncı, “Lekelenmeme Hakkı”, 195.

³⁸⁷ Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi”, 29.

ihbar ve şikâyet ile ilgili öncelikle delil durumuna ilişkin bir ön inceleme yapacaktır. Soruşturma başlatacak basit şüphe oluşturan delil bulunması halinde evrak soruşturma defterine kaydedilecek, basit şüphe bulunmaması halinde ise kişiye şüpheli sıfatı verilmeden soruşturmaya yer olmadığına karar verilecektir³⁸⁸.

SYOK’a ilişkin yasal düzenleme mevzuatımızda ilk olarak 15/08/2017 tarihli 694 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yapılmış olup 01/02/2018 tarihli 7078 sayılı Kanun’un 140. maddesiyle adı geçen KHK ile yapılan düzenleme CMK 158. maddesine 6. fıkra³⁸⁹ olarak eklenerek kanunlaşmıştır. İlgili maddedeki düzenleme;

“(6) (Ek: 15/8/2017-KHK-694/145 md.; Aynen kabul: 1/2/2018-7078/140 md.) İhbar ve şikâyet konusu fiilin suç oluşturmadağının herhangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin açıkça anlaşılması veya ihbar ve şikâyetin soyut ve genel nitelikte olması durumunda soruşturma yapılmasına yer olmadığına karar verilir. Bu durumda şikâyet edilen kişiye şüpheli sıfatı verilemez. Soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar, varsa ihbarda bulunana veya şikâyetçiye bildirilir ve bu karara karşı 173 üncü maddedeki usule göre itiraz edilebilir. İtirazın kabulü hâlinde Cumhuriyet başsavcılığı soruşturma işlemlerini başlatır. Bu fıkra uyarınca yapılan işlemler ve verilen kararlar,

³⁸⁸ 23/07/2021 tarihinde Adalet Bakanlığı’nın resmi internet sitesinde konu ile ilgili yayımlanan haberde SYOK düzenlemesi ile ilgili şu hususlar belirtilmiştir: “Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne (AİHS) uygun olarak hayata geçirilen ve yargı reformu ile güçlendirilen düzenlemeyle, kişilerin vazgeçilmez ve devredilmez haklarından olan masumiyet karinesinin ihlal edilmesinin önüne geçiliyor. Lekelenmeme hakkı ile bir araştırma yapılmasını gerektirmeyecek derecede açık şekilde anlaşılan ihbar ve şikâyetler artık doğrudan soruşturma konusu yapılmıyor, kişiler yersiz şekilde adli kayıtlarda ‘şüpheli’ sıfatıyla anılmıyor. Böylelikle telafisi mümkün olmayan zararlara sebebiyet verilmesi ve lekelenmeme hakkının zedelenerek masumiyet karinesinin ihlal edilmesi engelleniyor.” “2017’de açılan 13 bin 931 ihbar dosyasından 3 bin 738’i, 2018’de 80 bin 865 dosyadan 38 bin 682’si, 2019’da 176 bin 380 dosyadan 119 bin 621’i, 2020’de 200 bin 285 dosyadan 141 bin 973’ü hakkında Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar verildi. 2021 yılının 7 aylık döneminde ise 130 bin 629 ihbar dosyasından 100 bin 786’sı bu şekilde sonuçlandı.” [114](https://basin.adalet.gov.tr/lekelenmeme-hakki-kapsaminda-404-bin-dosyada-syok-verildi#:~:text=VATANDA%C5%9ELARIN%20LEKELENMEME%20HAKLARI%20KORU NUYOR,%20lekelenmeme%20hakk%C4%B1%20korunmu%C5%9F%20oldu. E.T. 23/04/2024. Haber içeriğindeki sayısal verilerden de görüleceği üzere yıllar içerisinde ihbar defterinden soruşturmaya gönderilen dosya sayısı da büyük oranda azalmıştır.</p></div><div data-bbox=)

*bunlara mahsus bir sisteme kaydedilir. Bu kayıtlar, ancak Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından görülebilir.” şeklindedir.*³⁹⁰

Madde gerekçesinde ise CMK’nun 158. maddesine eklenen yeni fıkra ile içeriği suç teşkil etmeyen veya soyut ve genel nitelikteki ihbar ve şikâyetler için soruşturma öncesi bir değerlendirme mekanizması oluşturulduğu belirtilmiştir³⁹¹. Bu tür ihbar ve şikâyetler üzerine derhal soruşturma işlemlerine başlanılmasının ilgililere şüpheli sıfatı verilerek yakalama, ifade alma gibi çeşitli muhakeme işlemlerine girilmesine neden olduğu ve bu durumun usul ekonomisi ve lekelenmeme hakkı ile bağdaşmadığı vurgulanmıştır³⁹². Bu düzenleme ile bu tür ihbar ve şikâyetlerin duruşma evresi başlamadan hukuki sonuca bağlanmasının ve kişilere hukuksuz şekilde şüpheli sıfatı verilmesinin önlenmesinin amaçlandığı ifade edilmiştir³⁹³.

1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nda ise soruşturma evresi ön soruşturma ve son soruşturma olarak ikiye ayrılmaktadır. Gizli olan ön soruşturma evresinde yapılan araştırma sonucunda şüphenin yoğunluk kazanmaması halinde son soruşturmaya geçilmeyeceği düzenlenerek lekelenmeme hakkı korunmaya çalışılmıştır. Yine düzenlemeye göre isnad edilen fiilin suç teşkil etmemesi, hukuki ihtilaf mahiyetinde olması hallerinde KYOK verilmemektedir. 5275 sayılı CMK 158/6 ile getirilen düzenlemenin 1412 sayılı Kanun’daki ön soruşturma aşaması ile bu yönden benzerlik gösterdiği söylenebilir.³⁹⁴

Doktrindeki kimi yazarlara göre esasen CMK 158/6 fıkrası ile getirilen düzenleme olmasa dahi Cumhuriyet savcısının kişilerin adil yargılanma hakkı, masumiyet karanesi, hukuki güvenlik ilkesi gibi ilkeleri göz önünde bulundurarak ve CMK 160 maddesi gereği

³⁹⁰ SYOK düzenlemesinin CMK açısından bir yenilik doğurmayan, bildirici nitelikte bir ceza muhakemesi normu olduğu ve soruşturmama fiiline kanuni usuller getirmek amacıyla düzenlendiğini, suç şüphesi bulunmadığında soruşturma yapmama görevinin hukuk devleti ilkesinin gereği olduğunu belirten görüş hakkında bkz. Aygün Eşitli, *Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar*, 81.

³⁹¹ Yargıtay 10. CD. 2021/3614 E. 2021/9700 K. sayılı kararında CMK 158/6 ile getirilen düzenlemenin lekelenmeme hakkını korumak amacıyla soruşturma öncesi bir değerlendirme sistemi oluşturduğunu ifade etmiştir, UYAP, E.T. 21/05/2024.

³⁹² Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, İlker Tepe, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 10. Baskı, 2017), 188.

³⁹³ Tural, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Karar Türü Olarak SYOK*, 2; Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Seçkin Yayınları, 7. Baskı, 2019), 571-572.

³⁹⁴ Tural, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Karar Türü Olarak SYOK*, 11.

yapılan her ihbar veya şikâyeti soruşturma açmak için yeterli görmemesi gerekmektedir. Ancak uygulamada ihbar veya şikâyet sonrasında takipsizlik kararı ile sonuçlanan dosya sayısının fazlalığı bu hususa riayet edilmediğini göstermektedir.³⁹⁵ Bu nedenle ihbar ve şikâyetlerin durumuna göre Cumhuriyet savcısının soruşturmayı başlatmama eylemi açısından hukuki boşluğun ilgili düzenleme ile doldurulduğu söylenebilecektir.

SYOK, ceza muhakemesine ilişkin sürecin başlatılmamasını sağlaması nedeniyle adli süreci ilgilendiren, muhakemeye ilişkin sonuçlar doğuran ve mahiyeti itibarıyla adli bir işlemdir. Yine bu yönden Cumhuriyet savcısı yürütme organının idari bir işlemini değil adli bir işlem tesis etmektedir. SYOK kurumuna aşağıda detaylı izah edileceği üzere itiraz usulünün getirilmiş olması ve bunun tarafları bağlaması da adli bir işlem niteliğini haiz olduğunu göstermektedir.³⁹⁶ SYOK, yalnızca o ihbar ve şikâyet özelinde verilen bir adli karar olduğundan devletin cezalandırma yetkisini de ortadan kaldırmamaktadır. Zira zamanaşımı süresi içerisinde fiile ilişkin soruşturma yapılmasını gerektirecek basit şüphe oluşturan yeni delilin ortaya çıkması halinde aynı fiile ilişkin soruşturma başlayabilecektir. Bu açıdan SYOK herhangi bir suçun varlığına ya da yokluğuna karine teşkil eden bir karar türü olarak kabul edilemez. Bu nedenle aynı fiil ve faile yönelik olarak daha önce verilen ve kesinleşen bir SYOK, basit suç şüphesinin oluşması halinde soruşturma yapılmasını engellemez. Bu halde fiil ve fail hakkında ilk kez bir soruşturma yapılmış olur ve mükerrer soruşturma yahut önceki soruşturmanın devamı olarak kabul edilecek bir süreç meydana gelmez. SYOK, esasa ilişkin bir son karar niteliğinde olmadığından bir muhakeme şartı olarak da nitelendirilemez. SYOK bir muhakeme normu niteliğinde olduğundan bu bakımdan lehe uygulama prensibi değil derhal uygulama ilkesi geçerlidir. Bu halde SYOK düzenlemesinin yürürlük tarihinden önce hakkında KYOK verilmiş olan şüpheli, lehe olduğu gerekçesiyle yeni gelen düzenleme ile hakkında SYOK verilmesini talep edemeyecektir.³⁹⁷

³⁹⁵ Akbulut, “Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı”, 156.

³⁹⁶ Aygün Eşitli, *Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar*, 72.

³⁹⁷ Aygün Eşitli, *Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar*, 76-79. Anayasa Mahkemesi 14/09/2021 tarihinde vermiş olduğu 2019/25041 Başvuru numaralı A.A. kararında kimlik bilgilerini gizleyen bir şahıs tarafından kendisi hakkında silahlı terör örgütüne üye olma suçundan asılsız ve soyut iddialarda bulunulduğunu, bu suçtan hakkında şüpheli sıfatıyla

Her ne kadar ihbar ve şikâyet üzerine yapılan inceleme sonucu suçun soruşturmayı gerektiren basit şüpheyi oluşturduğunun anlaşılması durumunda bir “soruşturma açılması kararı” verilmesi düzenlenmemiş ve böyle bir karar verilmesi doktrinde gereksiz görülse de uygulamada suçun takibi açısından itiraz yoluna tabi olmayan ve bir savcılık işlemi niteliğinde değerlendirilebilecek şekilde ihbar defterinden soruşturma defterine kayıt amacıyla bir “soruşturma bürosuna gönderme kararı” tanzim edilmektedir. Bu karara itiraz yolunun açılmamış olması da soruşturmanın gizliliği ilkesi ve lekelenmeme hakkının gereğidir.

Cumhuriyet savcısı önüne gelen ihbar veya şikâyet ile ilgili olarak herhangi bir soruşturma işlemine başlamadan önce yapacağı ön değerlendirme ile basit şüphe bulunmadığına kanaat getirir ise SYOK verecektir³⁹⁸. Bu uygulama Cumhuriyet savcılığının henüz soruşturmaya başlamadan bir filtre görevi görerek ayıklama yapmasını sağlamaktadır³⁹⁹.

Toplum içerisinde kimi zaman kin gütmeye saiki, intikam alma, çıkar sağlama, seçim vb. dönemlerde rakibini bertaraf etme ya da sırf soruşturma geçirmesini sağlama gibi maksatlarla ihbarların yapılabildiği görülmektedir. Özellikle toplumun bir kişi hakkında başlatılan soruşturma kadar soruşturmanın sonucu ile ilgilenmemesi soruşturma geçiren kişiler üzerinde neticede aklansa dahi toplumsal bir baskı oluşturmaktadır. Bu nitelikteki ihbarların ise henüz kişiye şüpheli sıfatı verilip lekelenmeden değerlendirilerek sonuca ulaştırılması CMK 158/6 hükmü gereği Cumhuriyet savcısının sorumluluğundadır. Cumhuriyet savcısı yaptığı hukuki değerlendirme sonucunda

soruşturma başlatıldığını ve hakkında lehe kanun hükümlerine göre SYOK verilmesi mümkün iken bu talebi reddedilerek KYOK verilmesinin lekelenmeme hakkını ihlal ettiğine dair yapmış olduğu başvuruda ihlal bulunmadığına dair karar vermiştir. Ancak kararında SYOK verilip verilemeyeceğine ilişkin bir değerlendirme yapılmaksızın yalnızca mevcut KYOK kararında masumiyet karinesini ihlal eden bir husus bulunup bulunmadığına yönelik inceleme yapmıştır. Takipsizlik kararında geçen ifadelerin başvurunun suçluluğuna işaret etmediğini, kişi hakkında kamu davası açmaya elverişli şüphe bulunmadığı anlamını taşıdığını ve masumiyet karinesinin kişilere yargı makamlarından hakkındaki ihbar ve şikâyetle ilişkin soruşturma yapmamasını istemek güvencesini vermediğini belirtmiştir.

³⁹⁸ Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, İlker Tepe, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 10. B, Ankara 2017), 189; Mustafa Aslantürk, *Cumhuriyet Savcısının Soruşturma Temel Kitabı*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2. B. 2018), 385.

³⁹⁹ Tural, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Karar Türü Olarak SYOK*, 5.

başlangıç şüphesi bulunduğu kanaat getirir ise derhal evrakı soruşturma bürosuna kayıt ederek soruşturmaya başlamalıdır. Yani önce soruşturmaya başlanıp daha sonra yapılacak araştırma ve işlemler ile başlangıç şüphesine erişilmeye çalışılmamalıdır⁴⁰⁰. Çünkü bu süreçte yapılan işlemler ile henüz bir suç şüphesi bulunmadığı halde kişilerin suçlu olduğuna dair bir ön kabul oluşarak adı lekelenmektedir. Cumhuriyet savcısı bu aşamada yapacağı değerlendirme sonucu ihbarın CMK 158/6 kapsamında kaldığı kanaatini edinmesine rağmen ihbar edilenin ifadesini alma, kurumlarla delil toplama amacıyla yazışma vb. araştırmalara başlar ise SYOK kurumunu hatalı uygulamış olur. Ayrıca her ne kadar madde metninde “ihbar ve şikâyet” üzerine haber alınan suçlar için yapılacak değerlendirme düzenlenmiş ise de bu uygulamanın suçun diğer haber alınma şekillerinde de aynı şekilde uygulanması gerekmektedir⁴⁰¹. Aksi takdirde örneğin bir kurum tarafından yapılan soyut ya da suç teşkil etmeyen suç duyuruları, talepler vs. hakkında soruşturmaya başlama zorunluluğu doğar. Bu ise kişinin lekelenmeme hakkını ihlal edebilir ve kurumun getiriliş amacı ile bağdaşmamaktadır.

SYOK, soruşturma iznine tabi olan bir fiil hakkında izin şartının gerçekleşmemesi halinde de uygulanmaktadır. İzne tabi bir suçta soruşturma izni verilmemesi halinde ve izin verilene kadar olan süreçte muhakeme şartı gerçekleşmediğinden soruşturma işlemlerine başlanılmamaktadır. Şüpheli ifadesi, arama el koyma vd. koruma tedbirleri izin alınmadan uygulanamamaktadır. Özellikle 4483 sayılı Kanun kapsamında uygulanan bu usulde, kişiye şüpheli sıfatı verilmeksizin izin talebine esas olacak şekilde ön araştırma yapılmakta ve izin bulunmaması halinde SYOK verilmektedir. SYOK düzenlemesinden önce ise “işlemden kaldırma kararı” “inceleme yapılmasına yer olmadığına dair karar” verilmekteydi.⁴⁰² Ancak bahsi geçen araştırmalar yine soruşturma defteri üzerinden gerçekleştirilmekteydi. Yargıtay ise bu hususta vermiş olduğu 04/10/2006 tarihli bir kararında izin bulunmaması halinde kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar

⁴⁰⁰ Mustafa Özen, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2017), 803.

⁴⁰¹ Aygün Eşitli, *Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar*, 81. Aksi yöndeki görüş için bkz. Hakan Kızıllarslan, “Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararları (SYOK) ve Bu Kararların Ceza Muhakemesi Sistematiği Açısından İrdelenmesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 144 (2019), 79.

⁴⁰² Bekar, *Savcılığın Örgütlenmesi*, 100.

verilemeyeceğini belirtmiştir⁴⁰³. Bu açıdan SYOK, 4483 sayılı Kanun'un izin usulünün uygulanmasındaki karara ilişkin boşluğu da doldurmuştur.

3.2. Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Kararın Şartları ve Sonuçları

Yapılan bir ihbar veya şikâyetin konusunun suç oluşturmadığının açıkça anlaşılması veya soyut ve genel nitelikte olması halinde Cumhuriyet savcısı soruşturma işlemlerine başlamayacak ve soruşturmaya yer olmadığına dair karar verecektir. Madde metninde SYOK verilebilmesi için şart olarak bu iki durum düzenlenmiştir.

3.2.1. Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Kararın Şartları

3.2.1.1. İhbar veya Şikâyet Konusu Fiilin Suç Oluşturmadığının Açıkça Anlaşılması

İhbarcı ya da şikâyet eden, bir eylemin suç oluşturduğu kanaatiyle başvuru yapmış ise de bazı sebeplerle suç bulunmayabilir. İhbar ya da şikâyet konusu fiilin bir suça vücut vermediğinin herhangi bir araştırma yapılmaksızın açıkça anlaşılması durumunda SYOK verilmesi gerekmektedir. Bu hususta özellikle değinilmesi gereken konu gelen ihbar veya şikâyet üzerine Cumhuriyet savcısının hiçbir araştırma yapmasına gerek kalmaksızın evrakın içeriğinden açık şekilde bir suç unsuru bulunmadığının anlaşılması gerektiğidir. Zira suç oluşturup oluşturmadığı konusunda araştırma yapılması gerekirse artık basit suç şüphesi oluşmuş sayılır ve soruşturma evresi başlar⁴⁰⁴. Zira kanun metninde ihbar veya

⁴⁰³Yargıtay 4. CD, 04/10/2006, 2006/5346 E. 2006/14876 K. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, E. T. 23/04/2024.

⁴⁰⁴ Burada Yargıtay 15. CD'nin 2019/16137 E. 2020/3975 K. sayılı 01/06/2020 tarihli ve 11. CD'nin 2019/8810 E. 2019/8989 K. sayılı 09/12/2019 tarihli kararlarına değinmekte fayda vardır. Anılan kararlarda savcılığın hukuki ihtilaf teşkil ettiğinden bahisle vermiş olduğu SYOK kararına karşı yapılan itirazın reddine dair kararı; müştekinin beyanının alınması, şüpheli ve tanıkların beyanlarının alınması, ilgili icra dosyalarının ve sözleşmelerinin dosyaya celbi, başkaca icra ve/veya soruşturma dosyaları mevcut ise bunların getirtilerek incelenmesi sonucu karar vermek yerine eksik araştırma ile soruşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesinin ve bu karara yapılan itirazın reddinin hukuka uygun olmadığı hüküm altına alınmıştır. Bizce burada eksik araştırma gerekçesiyle verilen bu karar SYOK kurumunun amacı ile bağdaşmadığı, Yargıtay kararında değinilen hususların ancak bir soruşturma kapsamında incelenebilecek olması nedeniyle yerinde değildir. Şikâyet konusu açıkça hukuki ihtilaf teşkil etmiyor ve araştırılmaya muhtaç olan hususlar var ise bu durumda soruşturmaya başlanılmalıdır.

şikâyetin konusunun “bir araştırma yapmak gerekmeksizin” suç oluşturmadığının açıkça anlaşılıyor olması gerektiği belirtilmiştir. Bu durum uygulamada genellikle ihbar veya şikâyetin içeriğinin hukuki ihtilaf teşkil etmesi, zina vb. yürürlükten kalkmış bir yasa hükmü ile ilgili şikâyetle bulunulması, aile bireylerinin psikiyatrik tedavi altına alınması talepleri, akıl sağlığının yerinde olmadığı bilinen kişilerin vermiş olduğu gerçek dışı şikâyet dilekçeleri, toplumda cezai karşılığı olabileceği düşünülen ve toplum tarafından kabul görmeyen ancak konusu suç teşkil etmeyen eylemlere ilişkin şikâyetler (örneğin büyü yaptırmak, bir kişiyi diğerine karşı dolduruşa getirmek vb.), cezaevinden gönderilen ve konusu soruşturma dosyalarına savunma olan yahut talep içeren dilekçeler, CİMER aracılığıyla gönderilen ve konusu suç içermeyen hukuki yardım talepleri vb. şekilde görülmektedir. İhbar ya da şikâyetin konusu fail değil fiil olduğundan başvuruda failden bahsedilmese dahi fiil suç teşkil etmiyor ise SYOK verilebilecektir. Yine yapılan başvurunun daha önce hakkında soruşturma yapılmış bir eylem ile ilgili olduğunun ve ihbarın mükerrer nitelik taşıdığının tespiti halinde de yeniden soruşturma yapılmaksızın SYOK verilebilecektir.

Cumhuriyet savcısı kural olarak fiilin suç oluşturup oluşturmadığı konusunda suçun etkin pişmanlık, hukuka uygunluk nedenleri, cezayı kaldıran veya azaltan nedenler ile ilgili olarak bu aşamada bir değerlendirme yapmamalıdır. Çünkü bu hallerin bulunup bulunmadığına dair değerlendirme esasa ilişkindir ve buna istinaden yapılacak tespit dahi kural olarak bir araştırma ve inceleme gerektirmektedir ki bu durumda soruşturmaya başlamak gerekir⁴⁰⁵. Bu nedenle Cumhuriyet savcısının yapacağı hukuki değerlendirme fiilin TCK veya özel kanunlarda suç olarak düzenlenmiş bir hareket teşkil edip etmediği olmalıdır. Aksi takdirde Cumhuriyet savcısı soruşturmaya başlamadan esas hakkında bir karar vermiş olur ve bu da yetki gaspı anlamına gelir.⁴⁰⁶ Ancak istisnai olarak suçun maddi ya da manevi unsurlarının hiçbir araştırma yapılması gerekmeksizin somut olayda

⁴⁰⁵ Cumhuriyet savcısının eylemde hukuka uygunluk halinin bulunması, suçun unsurlarının oluşmadığı hususlarında değerlendirme yaparak SYOK verebileceği hakkındaki görüş için bkz.; Akbulut, Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı, 166; Kızıllarslan, “SYOK ve Ceza Muhakemesi Sistemi Açısından İrdeleme”, 81.

⁴⁰⁶ Aygün Eşitli, *Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar*, 89.

bulunmadığı anlaşıyor ise SYOK kararı verilebilir. Bu konuda bir araştırma ihtiyacı hâsıl olduğu andan itibaren soruşturmaya başlanılmalıdır.

Yine bir fiil hakkında basit suç şüphesi doğuran nedenler bulunuyor ancak şikâyetle bulunulan failin eylemi gerçekleştirmediği herhangi bir araştırma yapılmaksızın açıkça anlaşıyor ise bu durumda da Cumhuriyet savcısı soruşturma işlemlerine başlamalıdır. Zira burada CMK 158/6'da tabir edilen “failin suç oluşturmadığı” hususu SYOK verilebilecek bir haldir. Burada yapılması gereken fail açısından SYOK vermek değil, soruşturmaya başlamak ve gerçek failin tespiti amacıyla araştırma yapmaktır. Ancak bu yapılırken hakkında şikâyetle bulunulan ilk kişi hakkında suç isnad edici bir soruşturma işlemi yapılmamalıdır.⁴⁰⁷

Yapılan inceleme sonucunda eylemin idari yaptırım gerektiren bir kabahat olduğunun anlaşılması halinde SYOK kararı verilmelidir. Bu halde eğer Kabahatler Kanunu'nun Cumhuriyet savcısına idari yaptırım kararı vermesi konusunda tanıdığı açık bir yetki varsa Cumhuriyet savcısı idari yaptırıma karar verebilir. Ancak yetkisi bulunmuyor ise SYOK kararı vermeli ve yetkili makama idari yaptırım kararı uygulanmak üzere evrakı göndermelidir. Aynı şekilde eylemin TCK ya da özel kanunlarda düzenlenen bir suç değil disiplin hukuku kapsamında değerlendirildiği kanaatine varılırsa bildirim yükümlülüğü gereği verilen SYOK kararının bir örneğinin ilgilinin bağlı bulunduğu kuruma gönderilmesi gerekmektedir.

Başka bir soruşturma kapsamında elde edilen delilin hukuka aykırı şekilde elde edildiği ve başkaca bir delilin bulunmadığı durumlarda Cumhuriyet savcısı tarafından SYOK verilmelidir. Ancak hukuka uygun yollarla elde edilen bir delil ile ilgili değerlendirme yasağının bulunduğu durumlarda (örneğin gizli soruşturmacı, iletişimin denetlenmesi tedbiri gibi tedbirlerin uygulandığı sırada katalog dışı suç ile ilgili tesadüfen elde edilen deliller) delil anılan suça ilişkin soruşturmada kullanılmamalı ancak

⁴⁰⁷ Aygün Eşitli, *Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar*, 91.

soruşturmaya başlamak için başlangıç şüphesi oluşturmaktadır. Bu halde SYOK kararı verilmemelidir.⁴⁰⁸

İhbar veya şikâyetin konusu suç teşkil eden eylemin gerçeğe aykırı olduğunun açıkça anlaşılması halinde de SYOK verilecektir. Burada artık gerçek dışı olan beyanın soyut ve genel nitelikte olup olmadığına bakılmayacaktır. Ancak eylemin gerçek olup olmadığına dair şüpheyne düşölmesi ve araştırmaya ihtiyaç duyulması halinde SYOK verilemeyecek ve soruşturmaya başlanılacaktır.

İhbar veya şikâyet konusu eylemin suç oluşturmadığının açıkça anlaşılması halinde SYOK verilebilmesi halinin kurumun getiriliş amaçları dikkate alındığında daha etkili şekilde uygulanabilmesi için kanun maddesinde yeniden düzenleme yapılması gerekmektedir. Şöyle ki fiilin suç oluşturmadığı ya da fail tarafından işlenmediğı hususu soruşturma işlemleri olmayacak şekilde basit bir araştırma, aydınlatıcı bilgi toplanması ve ön inceleme sonucunda anlaşılabilirse kişiye şüpheli sıfatı verilmeksizin bu ön araştırmaların yapılması ve buna göre ihbarın ya da şikâyetin sonuca bağlanması lekelenmeme hakkına daha uygun olacaktır. Bazen de başlangıç şüphesini oluşturacak somut bir veri bulunmasa bile elde edilen ilk bilgilere göre bir suç tipine uygun olabilecek birtakım olgulara ulaşılmış olabilir. Bu durumda olguyu netleştirmek ve suç şüphesi oluşturup oluşturmadığını anlamak maksadıyla bilgi toplanabilmelidir. Örneğın bir kişinin cinsel bir davranışa maruz kaldığı ile ilgili alınan duyumda mağdurun yaşı, şikâyetçi olup olmadığı hususlarının bilinmediğı ihtimalde mağdura yönelik yapılacak bir ön araştırma ile fiilin suç oluşturup oluşturmadığı anlaşılabilir suç isnadı altına girecek kişinin haksız yere ithama uğramasının önüne geçilebilir⁴⁰⁹. Yine başka bir örnek olarak bir iş yerinde hırsızlık yapıldığı iddiası üzerine uygulamada yapılan ilk işlemlerden biri olan kamera araştırması yapılarak kamera kayıtlarında iş yerinde hırsızlık meydana gelmediğinin görülmesi halinde başkaca bir araştırma yapılmaksızın SYOK kararı verilebilmelidir. Çünkü uygulamada özellikle hırsızlık suçu yönünden kendini suçtan

⁴⁰⁸ Akbulut, “Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı”, 166-170.

⁴⁰⁹ Feridun Yenisey, “Lekelenmeme Hakkı ve Suçsuzluk Karinesi”, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı Sempozyumu*, (Ankara: Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Editörlüğü, 1. B., Nisan 2022), 234.

kurtarma, iftira atma kastı ile çok sayıda kişinin özellikle daha önce hırsızlık suçuna karışmış kişilerin ismini vererek soruşturma geçirmesine neden olduğu görülmektedir. Yine dolandırıcılık suçlarında hat sahiplerinin kimlik bilgileri ele geçirilerek işlenen suçlarda, hat sahibinin çoğunlukla bu durumdan şüpheli ifadesi alınması ile haberi olmakta, bu kişiler hakkında doğrudan ilgili kuruma yazılacak bir müzekkere ile SYOK kararı verilebilecekken bu kişilerin ağır ceza mahkemelerinde sanık olarak yıllarca yargılandıkları ve sonucunda beraat ettikleri bir süreç yaşanabilmektedir. Bu sürecin sonuçlanmasına kadar kişiler hattını ele geçiren kişilerin dolandırdığı kişi sayısı kadar çoğu zaman onlarca kez ifadeye çağırılmaktadır. Bu gibi durumların önüne geçilebilmesi için SYOK kurumunun bu şartı açısından madde metninde Cumhuriyet savcısına soruşturmaya göre daha kısıtlı ve sınırları belli olan bir araştırma yetkisi verilmesinin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

3.2.1.2. İhbar veya Şikâyetin Soyut ve Genel Nitelikte Olması

Yapılan ihbarın içeriğinin genel nitelikte ve soyut olması halinde de SYOK verilmesi gerekmektedir. Burada soyut kavramından anlaşılması gereken "*varlığı duyularla algılanamayan*⁴¹⁰" hususlardır. İhbar veya şikâyetin genel nitelikte olması durumu ise suç iddiası içeren ifadelerin belirli ya da belirlenebilir olmaması, yer, zaman, kişi, eylem noktasında herhangi bir açıklama barındırmamasıdır. Kanun metninde bu kavramların tanımı yer almadığından bu değerlendirmeyi yapacak olan Cumhuriyet savcısı ihbar veya şikâyetin konusunun delil değeri taşıyıp taşımadığı yönünden inceleme yapacaktır⁴¹¹. Bu şekildeki ihbar ve şikâyetler somut delillere dayanmamakta ve ihbar edilen fiil ile şikâyet konusu arasında bir nedensellik bağı bulunmamaktadır. Şayet örneğin vatandaşın hukuk bilgisi eksikliği nedeniyle bu tip bir ihbar yapılmış ancak ihbarın içeriğinde olaya ilişkin delil bildirmiş ise bunu araştırmak gerekecektir. Bu gibi durumlarda ihbarın içeriğinin netleştirilmesi gerekmektedir. Bunun için uygulamada ihbar ve şikâyetle bulunan kişinin "ihbar eden" sıfatıyla beyanlarına başvurulabilmektedir. Alınan beyanlardan sonra bir suçun işlendiği izlenimi doğmuyor

⁴¹⁰ Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/>, E.T. 27/04/2024.

⁴¹¹ Aygün Eşitli, *Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar*, 94.

ise SYOK kararı verilmeli, basit şüphe oluşuyor ise evrak soruşturma defterine alınarak soruşturmaya başlanılmalıdır.

Genel ve soyut nitelikteki ihbarlara örnek olarak ihbar edenin salt ihbar dilekçesi içeriğinden ibaret, başkaca herhangi bir basit şüphe oluşturacak delil ya da emare içermeyen şekilde yaptığı oturduğu apartmanın bodrumunda bulunan eşyalarının sürekli karıştırıldığı iddiası, yine benzer olarak A kişinin iş yerine yüklü miktarda uyuşturucu sakladığı ve burada imal yaptığı, C kişinin 1990'lı yıllarda doğan bir çocuğunu öldürüp köyde bir yere gömdüğü, D ilçesindeki esnafların kaçakçılık yaptığı, Türkiye'deki ya da bir ildeki belediye başkanlarının rüşvet aldığı gibi iddialar verilebilir. Bu iddiaların hiçbirinde ihbarı somutlaştıran bir ifade bulunmamaktadır. Dolayısıyla suç teşkil eden fiili temsil edici bir nitelik taşımamaktadır. Bu ihbarlarda soruşturma makamlarının bir olaya yaklaşırken kullandığı 5N1K⁴¹² yöntemindeki sorulara açık bir cevap bulunmamaktadır. Bazı ihbarlarda eylemin kime izafe edildiği belirlenemezken bazı ihbarlarda ise eylem somutlaştırılamamaktadır. Kimi zaman vahim iddialar da içerebilen bu tür ihbarlara istinaden doğrudan araştırılmaya başlanması kişilerin lekelenmeme hakkı başta olmak üzere temel hak ve özgürlüklerini ihlal edecektir. Ancak bu tür ihbarlarda iddia edilen suçun vahameti, zamanaşımı süresi gibi hususlara da dikkat edilerek ihbarın basit bir araştırma ile somutlaştırılabildiği durumlarda SYOK verilmemelidir. Bu itibarla kanun maddesine ön araştırma yetkisine dair bir düzenlemenin getirilmesi bu tür ihbarlar için hak kaybını önleyici nitelikte olacaktır.

Bazı durumlarda ise kişilerin olay ile ilgili birtakım bilgi ve delillere ulaşma imkânlarının olmaması nedeniyle soyut ve genel anlatımlar içeren ihbar ve şikâyetler yaptıkları görülmektedir. Örneğin kişi, mahallesinden birinin geç vakitlerde kendisini ankesörlü bir telefonda arayarak ölümle tehdit ettiğini ifade ederek şikâyetçi olmuş ise burada ilk bakışta soyut ve genel nitelikte bir ihbar var ise de iddia edilen eylem ile eyleme dair verilen detaylara ilişkin nedensellik bağı kurulabilmektedir. Bu şekilde bir ihbarda basit bir araştırma ile eylem somutlaştırılabilecek niteliktedir⁴¹³. Bazen de yalnızca

⁴¹² 5N1K tekniği, ifade alınırken bir olayın açıklanması ya da tamamlanması için gerekli olan “ne, nasıl, ne zaman, neden, nerede ve kim” soru kalıplarını içinde barındıran bir yöntemdir.

⁴¹³ Kızıllarlan, “SYOK ve Ceza Muhakemesi Sistemi Açısından İrdeleme”, 83.

anlatım itibariyle genel nitelik taşıyan ihbar ve şikâyetler de olabilir. Bu nedenle Cumhuriyet savcısının bu iddia hakkında doğrudan SYOK vermemesi gerekmektedir. Burada şikâyet ve ihbarların niteliğinin hak kaybı yaratmaksızın adil şekilde belirlenmesinde Cumhuriyet savcısına önemli bir görev düşmektedir. Bu hususta kanunda detaylı bir düzenleme yapılmasından ziyade kurumdaki boşlukların uygulama tarafından doldurulması gerektiği kanaatindeyiz⁴¹⁴. Zira Cumhuriyet savcısı bu değerlendirmeyi her somut olayın özelliklerini dikkate alarak, mesleki bilgi birikimi ve tecrübesi ile görev yaptığı bölgenin özelliklerine göre yapacaktır⁴¹⁵. Soyut ve genel niteliğin kanun ile sınırlarının çizildiği durumda uygulamada sorunlar yaşanabilecek, iş yoğunluğu artabilecek yahut yörenin özelliğine göre araştırılması gereken bir iddia soyut genel kabul edilerek kamu menfaatinin ihlal edilmesi ihtimali doğabilecektir. Örneğin terör faaliyetlerinin yoğun olarak gerçekleştirildiği bir bölgede propaganda amaçlı bir yürüyüş yapılacağına dair ihbarın araştırılması gerekirken başka bir bölgede aynı ihbar soyut ve genel nitelikte kabul edilebilecektir.

Burada ihbar ve şikâyetin konusunun “genel ve soyut” olması şeklinde düzenlenen madde metni uygulamada ancak her iki şartı birlikte taşıyan ihbar ve şikâyetler için maddenin uygulanabileceğini düşündürebilmektedir. Her ne kadar genellikle bu ikisinden birinin varlığı diğerini de bulundursa da madde metnindeki “ve” bağlacının “veya” olarak değiştirilmesi bu kafa karışıklığını giderebilecektir.⁴¹⁶

İhbar veya şikâyet konusu eylemin suç teşkil etmediğinin herhangi bir araştırma yapılmaksızın açıkça anlaşılması halinden farklı olarak genel ve soyut nitelikteki ihbar ve şikâyetlerde bilgi toplanması gereken durumlar olabilmektedir. Madde metninde “herhangi bir araştırma yapılmaksızın açıkça genel ve soyut olan” gibi bir ibare kullanılmamıştır. Bu nedenle Cumhuriyet savcısı ihbar edenin delil ibraz etme yükümlülüğünün bulunmadığını ve delil toplama yetkisinin münhasıran kendisi ve emrindeki kollukta olduğunu dikkate alarak başvuruda belirtilen bilgileri ihbarı netleştirmek, suç oluştuğu ihtimalinde bunu gözden kaçırmayı önleme ve bilgileri kontrol

⁴¹⁴ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 466.

⁴¹⁵ Arslan, Sevim, “Lekelenmeme Hakkı Çerçevesinde İhbar Hakkı ve SYOK”, 37.

⁴¹⁶ Aygün Eşitli, *Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar*, 94.

amacıyla araştırma yapabilmeli ve kolluktan konuyu aydınlatmak amacıyla bilgi isteyebilmelidir. Centel/ Zafer'e göre de suçun öğrenilmesi ile soruşturmanın başlaması arasında bilgi toplama dönemi olarak bir geçiş dönemi bulunmaktadır⁴¹⁷. Cumhuriyet savcısının bilgi toplama mahiyetinde araştırma ve işlem yapabileceği Yürürlük Kanunu'nun 16/2 fıkrasından da anlaşılmaktadır⁴¹⁸. Bu maddeye göre ihbar ve şikâyet üzerine kolluk tarafından bu hususta işlem yapıldığı, evrak düzenlendiği ve sonuca göre bunların düzeltilmesi istendiği anlaşılmaktadır. Cumhuriyet savcısının yapılan ihbar ve şikâyet mevcut haliyle başlangıç şüphesini oluşturmuyor olsa da kuşkulu bir durum bulunabileceği kanaatinde olması halinde hak kaybına neden olmamak amacıyla şikâyet konusunu açıklığa kavuşturmak için kolluktan ya da ilgili kurumlardan aydınlatıcı, bilgilendirici mahiyette bilgi istemesi ve ön araştırma yapması gerekmektedir. Ancak burada soruşturma işlemi sayılacak şüpheli ifadesi, koruma tedbirleri gibi işlemler gerçekleştirilemeyeceğini gözden kaçırmamak gerekir⁴¹⁹. Aksi takdirde hukuka aykırı işlem tesis edilmiş olur ve düzenlemenin amacına da aykırı olarak lekelenmeme hakkının ihlali gündeme gelir.

Doktrinde Yenisey, ceza muhakemesinde resen araştırma ilkesinin gereği olarak soruşturmanın başlamasından önce de araştırma yapılabileceği, ön alan araştırmalarının gereği olarak şüpheli değil ancak kuşku duyulan kişi hakkında bu araştırmanın Cumhuriyet savcısı tarafından yapılabileceğini ve bunun sonucunda şüphe oluşmamış ise SYOK verilmesi gerektiğini ifade etmektedir⁴²⁰. Bundan farklı olarak genel ve soyut ihbarlar açısından soruşturma evresi başlamadan herhangi bir araştırma yapılmasının mümkün olmadığını savunan yazarlar da bulunmaktadır⁴²¹. Kurumun düzenleniş amacı, uygulamanın amaca matuf gerçekleştirilebilmesi ve etkinliği açısından ön araştırma

⁴¹⁷ Nur Centel, Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Beta Yayınevi, 20. B., 2021), 99.

⁴¹⁸ 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun 16/2: “Kolluk birimlerine yapılan ihbar ve şikâyetler üzerine verilen soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair kararlar da gerekli işlem ve düzeltmelerin yapılması için ilgili kolluk birimine gecikmeksizin gönderilir.” www.mevzuat.gov.tr, E.T. 27/04/2024.

⁴¹⁹ Örneğin Yargıtay 16. CD. 2020/5017 E. 2020/5738 K. sayılı 02/10/2020 tarihli kararında henüz soruşturma ve kovuşturma aşamasına geçilmemiş bir iddia ile ilgili olarak iletişimin denetlenmesi tedbirine başvurulamayacağına hükmetmiştir.

⁴²⁰ Yenisey, Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 9. Bası, 2021), 294.

⁴²¹ Tural, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Karar Türü Olarak SYOK*, 100; Aygün Eşitli, *Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar*, 112.

yapılabileceğine ilişkin görüşe katılmaktayız. Soyut ve genel olduğu düşünülen ihbarlarda, hiçbir araştırma yapılmaksızın başlangıç şüphesinin oluşup oluşmadığını denetlemeyerek SYOK kararı vermek lekelenmeme hakkı karşısında kişilerin hak arama özgürlüğünü dikkate almayı güçleştirebilecektir. Ayrıca Cumhuriyet savcılığının yargılamadaki filtre görevi kapsamında da başvuruyu basit şüphe derecesine ulaşıp ulaşmadığının tespiti için ön incelemeye tabi tutması gerekmektedir⁴²².

3.2.3. Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Kararın Sonuçları

3.2.3.1. Kişiyi “Şüpheli” Sıfatı Verilmemesi

CMK’nun 2/1-a maddesine göre soruşturma evresinde suç şüphesi altında bulunan kişi “şüpheli” olarak adlandırılır. Soruşturma evresinin bir sonucu kişiyi şüpheli sıfatı verilerek işlemlere devam edilmesidir. Lekelenmeme hakkını korumaya yönelik düzenlemelerden biri olan SYOK’un en önemli sonuçlarından biri ise henüz başlamış bir soruşturma bulunmadığından kişiyi şüpheli sıfatının verilmemesidir. Zira düzenlemeden önce haksız yere yapılan suç isnatları sonucunda kişilere doğrudan “şüpheli” sıfatı verilip sisteme kaydedilerek hakkında koruma tedbirleri uygulanması söz konusu olabilmekteydi. Kişiyi şüpheli sıfatı verilmediğinden hakkında ifade alma, yakalama, arama el koyma, gözaltı vb. suç isnat edici tedbirler de gerçekleştirilemeyecektir. Ayrıca şüpheli sıfatından doğan haklar ve yükümlülükler söz konusu olmayacaktır. Esasen SYOK düzenlemesinde ihbar edilen kişi bir süje olarak kabul edilmemiştir. Bunun sonucu olarak SYOK kararının ihbar edilene tebliği de düzenlenmemiştir.

UYAP sistemi üzerinde bir suç veya şüpheliye ilişkin Ek KYOK kararı verilebilmesi mümkün iken SYOK için bu geçerli değildir. Yani şikâyet olunan birden fazla kişi bulunması, bunlardan biri ya da birkaçının suçu işlemediğinin açık olması diğerleri hakkında basit şüphe bulunması halinde dahi basit şüphe oluşturmayanlar açısından SYOK verip diğerleri açısından soruşturmaya başlamak mümkün değildir. Bu nedenle bu tip bir ihbarda uygulamada dilekçe soruşturmaya kaydedilir ancak suç işlemediği açıkça anlaşılanlar hakkında herhangi bir soruşturma işlemi gerçekleştirilmeksizin Ek KYOK verilmelidir.

⁴²² Arslan, Sevim, “Lekelenmeme Hakkı Çerçevesinde İhbar Hakkı ve SYOK”, 36.

Gelen ihbar veya şikâyeti inceleyen Cumhuriyet savcısı basit şüphe oluşturan bir hal bulunmadığına kanaat getirir ise evrakı ihbar defterine kaydeder. Burada UYAP sistemi üzerinde hakkında şikâyet bulunan şahsın kimliği belli ise sisteme şüpheli olarak değil “şikâyet edilen”, “ihbar edilen” şeklinde kaydedilir. Soruşturma aşamasında ise kişiler adli sistem kayıtlarına “şüpheli” olarak eklendiği gibi kolluğun GBT (Genel Bilgi Toplama) sistemine de “şüpheli” olarak kaydedilmektedir. Ancak kişinin “şüpheli” sıfatı sonrasında UYAP üzerinden düzeltilebilmekte ise de kolluğun kayıtlarında “şüpheli” olarak hakkında herhangi bir işlem tesis edilen kişinin kaydı silinememektedir. Bu durum özellikle kamu personeli olmak isteyen kişiler açısından ileriye dönük olarak sorun teşkil etmektedir. Yine kişi hakkında şüpheli sıfatıyla bir suçtan işlem yapılmış olması silah ruhsatı almasına engeldir. Kişi sonrasında KYOK kararı alsa dahi şüpheli sıfatı ile işlem gördüğü için lekelenebilmektedir. SYOK düzenlemesi ise kişiye şüpheli sıfatı verilmesine engel olduğundan lekelenmeme hakkını korumaktadır. Bu konuda uygulamada en çok karşılaşılan sorun ihbar edilen konu hakkında araştırma yapılması, ihbar edilen ya da bilgi sahibi sıfatıyla kişinin beyanına başvurulması talimatı gönderilmesine rağmen adli bilgisi yetersiz olan kolluğun kişiye “şüpheli” sıfatı vererek işlemleri yapmasıdır. Alanında uzmanlaşmış ve güncel gelişmeleri takip eden ayrı bir adli kolluğun olmayışı bu konuda uygulamada kişilerin aleyhine sonuçlar doğurabilmektedir.

3.2.3.2. İşlemlerin Ayrı Bir Sisteme Kaydedilmesi

CMK 158/6 fıkrasının son cümlesi gereği 158/6 fıkrası uyarınca yapılan işlemler ve verilen kararlar bunlara mahsus bir sisteme kaydedilir ve bu kayıtları yalnızca Cumhuriyet savcısı, hâkim ya da mahkeme görebilir.

158/6 son cümle uyarınca mahsus sisteme kaydedilecek olan veriler yapılan işlemler ve verilen kararlardır. İhbar veya şikâyet eden ve edilen kişilere ilişkin bilgiler, şikâyetin konusu, verilmişse SYOK, basit şüphe oluşmuşsa soruşturma bürosuna gönderme kararı ve itiraz yoluna başvurulmuş ise sulh ceza hâkimliği kararı, yine araştırma amacıyla kolluk ya da ilgili kurumlardan istenen bilgi belgeler sistemdeki bu kayıtlarda yer almaktadır.

Ceza muhakemesinin amacı bir suçun işlenip işlenmediği, işlenmiş ise kim tarafından işlendiği ve yaptırımının ne olduğunun tespitidir. Bu doğrultuda konusu suç teşkil etmeyen ihbar ve şikâyetlerin ceza muhakemesine konu olması mümkün değildir.

Bu nedenle bu tür başvuruların sisteme girişinin yapılmaması gerekir. Bu ise Cumhuriyet savcısının önüne gelen ihbar ile ilgili yapacağı değerlendirme sonucu mümkün olmaktadır. Şöyle ki; CMK 38/A maddesine göre her türlü ceza muhakemesi işleminin kaydı UYAP sistemi üzerinden yapılır ve tüm bilgi, belge, veriler ve kararlar UYAP sistemine işlenerek burada saklanır.

Uygulamada ilgili kanun hükümleri gereği kolluktan gelen fezlekeler, doğrudan Cumhuriyet Başsavcılığına yapılan ihbar ve şikâyetler, kurumlardan gelen suç duyuruları gibi belgeler Cumhuriyet savcısı tarafından incelenir ve suç işlendiği izlenimini veren hallerin bulunduğu evrak UYAP sisteminde “soruşturma defterine”⁴²³ kaydedilir. Basit şüphe bulundurmeyen evrak ise yine UYAP sisteminde “ihbar defterine” kaydedilir ve tüm işlemleri “ihbar” sekmesi üzerinden yürütülür⁴²⁴. SYOK kurumu kişileri asılsız ihbar ve şikâyetlerin olumsuz etkilerinden korumak amacıyla getirildiğinden yapılan ihbar ve şikâyetlerin genel evrak ile aynı havuza alınması ve karar verilinceye kadar işlemlerin bu şekilde gerçekleştirilerek sonunda SYOK kararı verilerek kararın sisteme kaydının yapılması düzenlemenin amacı ile bağdaşmayacağı gibi lekelenmeme hakkını ihlal edecektir⁴²⁵. Bu nedenle bu tip ihbar ve şikâyetlerin Cumhuriyet savcısı tarafından

⁴²³ Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik Madde 108: “(1) Cumhuriyet başsavcılığınca, soruşturma evresine ilişkin işlemlerin safahatının işlendiği kayıttır.

(2) Bu kayıt; sıra numarası, mağdur, şikâyetçi ve şüphelinin kimlik bilgileri, suçun türü, suç tarihi, soruşturmanın kaydedildiği tarih, geldiği birim, Cumhuriyet savcısı, şüphelinin gözaltına alınma, tutuklanma, salıverilme ve tahliye tarihleri, iddianamenin onaylandığı tarih ile esas numarası ve karar bilgileri, kovuşturmayla yer olmadığına dair karara itiraz edilmiş ise sonucuya düşünceler sütunlarından oluşur.

(3) Kimlik bilgisi sütunlarına adres dışında varsa ev, iş, cep telefonu ve faks numaraları; elektronik posta adresi ve diğer iletişim bilgileri ile tüzel kişiliği bulunan kurumların vergi kimlik numaralarının da yazılması gerekir.

(4) Aşağıda belirtilen hâllerde evrak kaydedilerek soruşturma numarası alır.

a) İhbar veya şikâyet üzerine ya da re’sen Cumhuriyet başsavcılığınca soruşturma başlatılması,

b) Adli kolluk mercileri tarafından düzenlenen fezlekeli evrakın Cumhuriyet başsavcılığına gelmesi,

c) Başka yer Cumhuriyet başsavcılığından yetkisizlik ya da askerî savcılıktan görevsizlik kararı ile soruşturma evrakının gelmesi.

(5) İddianamenin iadesine dair verilen karar kesinleştiğinde ya da iade kararına Cumhuriyet başsavcılığınca itiraz edilmemesi hâlinde evrak yeni bir soruşturma numarasına kayıt edilir. Önceki soruşturma numarasının düşünceler sütununa bu durum not edilir. ”. www.mevzuat.gov.tr, E.T. 28/04/2024.

⁴²⁴ Buna ilişkin kayıtlar 04/09/2017 tarihinden itibaren UYAP sisteminde tutulmaya başlanmıştır.

⁴²⁵ Tural, Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Karar Türü Olarak SYOK, 155.

incelenerek en baştan ayrı bir sistem olan “ihbar” kaydı üzerinden yürütülmesi konusunda UYAP sisteminde yapılan güncellemeler yerinde olmuştur.

Şayet ihbar ya da şikâyet kolluk kuvvetlerine yapılmış ise Cumhuriyet savcısı kolluk tarafından kendisine iletilen ihbar veya şikâyet içeriğinin herhangi bir suça vücut vermediğini ya da genel ve soyut nitelikte olduğunu düşünüyorsa kolluğa şikâyet olunana şüpheli değil “ihbar edilen/şikâyet olunan” sıfatı verilerek evrakın suç numarası verilmeksizin kolluk sistemindeki “ön soruşturma” sistemine kaydedilmesi ve neticelenen evrakı üst yazıyla Cumhuriyet savcılığına intikal ettirmesi talimatı vermelidir. Kolluk tarafından bu şekilde üst yazı ile getirilen evrak ihbar defterine kaydedilir. İhbar defterine kaydedilen evrakın yapılacak araştırma sonucu suç şüphesi doğurduğunun anlaşılması halinde soruşturma defterine kaydedilmesi mümkündür ancak bir kez soruşturma defterine kaydedilen evrakın sonradan suç oluşturmadığının anlaşılması halinde ihbar defterine kaydı mümkün değildir. Bu nedenle kişiler hakkında suç isnadı altında bırakan işlemler yapılmaması için Cumhuriyet savcısı gelen ihbar ve şikâyet içeriğini dikkatlice irdelemelidir. Bu konuda başta soruşturma kaydı yapılarak hakkında SYOK verilen kişileri hakkındaki kayıtların düzeltilmesi imkânı tanınması yerinde olacaktır⁴²⁶.

SYOK’un soruşturma kayıtlarında, arşiv ve güvenlik soruşturmaları ile adli sicil kaydında⁴²⁷ ve GBT sorgusunda görünmemesi gerekmektedir. GBT, İçişleri Bakanlığı’na bağlı Kaçakçılık İstihbarat Harekât ve Bilgi Toplama Dairesi Başkanlığı (KİHBİ) tarafından tutulan kayıtlardır. Ancak bunların kapsamına ilişkin ayrıntılı bir yasal mevzuat bulunmamaktadır. Hizmete özel gizlilik derecesi bulunduğundan Resmi Gazete’de yayımlanmayan yönergelerine göre tutulan bu kayıtlar kişisel veri niteliğinde bilgiler içerdiğinden ve kişi hak ve özgürlüklerini sınırlandırdığından kapsamının kanunla

⁴²⁶ Aygün Eşitli, *Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar*, 121.

⁴²⁷ 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu 1 ve 2. Maddelere göre hakkında Türk Mahkemeleri ya da yabancı ülke mahkemeleri tarafından verilen ve Türk hukukuna göre tanınmış kesinleşmiş ceza veya güvenlik tedbirlerinin tutulduğu sistem adli sicil kaydı olarak adlandırılır. Bu kayıtlar hâkim, Cumhuriyet savcısı ve mahkeme tarafından doğrudan görüntülenebilir, kolluk ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ise Adalet Bakanı’nın onayı ile sorgulama yapabilir (Adli Sicil Kanunu m. 13). Adli Sicil Kanunu madde 10’a göre adli sicil bilgileri arşive alındıktan sonra dahi seçim kurulları ve kanunla yetki verilen ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından istenebilir. CMK 158/6 uyarınca verilen SYOK ve bu kapsamda yapılan işlemler adli sicil kayıtlarında yer alamaz.

düzenlemesi ve sınırlarının çizilmesi gerekmektedir. GBT kapsamında hakkında bilgi toplanan kişiler aranma kaydı bulunan, kamu haklarından yararlanması sınırlandırılan ve yakalansalar dahi bazı suçları işlemiş kimselerdir. Hakkında SYOK verilen kişiler ise bu kapsamda değerlendirilemez. Bu nedenle hakkında SYOK verilenlerin GBT sisteminde kayıtlı olmaması gerekir.⁴²⁸

7315 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu bu araştırmaların hangi usul ve esaslar çerçevesinde gerçekleştirileceğini düzenlemiştir⁴²⁹. Bu araştırma ve soruşturmalar Milli İstihbarat Teşkilatı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve mahalli mülki idare amirleri tarafından yapılmaktadır. Arşiv araştırması ilk defa ya da yeniden kamu görevine atanacaklar hakkında yapılır. Güvenlik soruşturması ise kamuda gizlilik dereceli bilgi ve belgelerin bulunduğu birimlerde, Milli Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı ile jandarma, emniyet, sahil güvenlik, istihbarat gibi birimlerde çalışacaklar, üst kademe kamu yöneticileri, milli güvenlik açısından stratejik öneme sahip birim ve hizmetlerde çalışanlar, ceza infaz kurumu ve tutukevlerinde çalışacaklar, kamu kurumlarında çalışacak öğretmenler gibi istihdam edilecek olanlar hakkında arşiv araştırması ile birlikte uygulanır. Lekelenmeme hakkının ve sistemdeki kayıtların doğru şekilde tutulmasının bu hususta büyük önemi bulunmaktadır. Özellikle devletin önemli kademelerinde görev yapacak kişiler hakkında daha öncesinde yapılan asılsız ihbarlar, kişileri devlet nezdinde suç isnadı altında göstererek geleceklerini doğrudan etkileyebilmektedir.

Arşiv araştırması açısından 7315 sayılı Kanun'un 4. maddesinde incelenecek kayıtlar arasında soruşturma kayıtları yer almaktadır. Ancak SYOK bir soruşturma kaydı olmadığından arşiv araştırması kapsamında incelenemeyecektir. Burada lekelenmeme hakkının korunması için sehven soruşturma kaydı açıldıktan sonra SYOK verilmesi hallerinde sistemdeki suça ve şüpheliye ilişkin kayıtların düzeltilmesi ve verilen silinmesi gerekecektir. Güvenlik soruşturmasında ise ilgili kanunun 5. maddesinde “kolluk kuvvetleri ve istihbarat ünitelerindeki olgusal verilerin” ve “mevcut kayıtlar” ibarelerinin SYOK kaydını kapsayıp kapsamadığı belli değildir. Ancak SYOK düzenlemesinin amacı

⁴²⁸ Aygün Eşitli, *Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar*, 117.

⁴²⁹ Güvenlik Soruşturması Kanunu m. 4 ve 5.

dikkate alındığında güvenlik soruşturması açısından ilgili kanunda açık bir düzenleme yapılmadığı sürece SYOK kayıtlarının elde edilememesi gerekmektedir.⁴³⁰ Esasen Eşitli'nin de belirttiği üzere kişiler hakkında tutulan bu kayıtların bir güvenlik soruşturmasında kullanılmasının kanun düzenlemesi yapılsa dahi yerinde olmayacaktır. Zira bu durumun hukuk devleti ilkesi kapsamında masumiyet karinesine, Anayasa'ya aykırı olacağı düşünülmektedir. Fakat AİHM bu konuda vermiş olduğu bazı kararlarda terörle mücadele ve ulusal güvenliği ilgilendiren konularda ulusal çıkarlar gereği kayıtların süresiz olarak tutulmasını veya tutulan bilgilere ulaşılamamasını sözleşmeye aykırılık olarak değerlendirmemektedir⁴³¹.

SYOK kararının ve buna ilişkin kayıtların buna mahsus sistemde ne kadar süre kayıtlı olacağına dair kanun maddesinde bir düzenleme bulunmaması doktrinde eleştirilmektedir. Kimi yazarlar yargılama makamları nezdinde kişinin suçluluğuna dair bir önyargı oluşturması mümkün olduğundan SYOK'un herhangi bir sistem altında kayıtlı tutulmaması gerektiğini savunmaktadır⁴³². Yine bir görüş ise suç oluşturmadığı açıkça anlaşılan eylemlerin kayıtlarının tutulmaması gerektiğini savunmaktadır⁴³³. Ancak bu yöndeki görüşlere katılmamaktayız. Zira uygulamada bu tür ihbarların özellikle aynı kişiler tarafından tekrar tekrar bazen onlarca kez yapıldığı görülmektedir. Özellikle konusu suç teşkil etmeyen ihbar ve şikâyetlerin tekrar tekrar Cumhuriyet Başsavcılığına gelmesi ve bunların incelenmesi iş yoğunluğunu arttırmaktadır. Ayrıca her seferinde ihbar veya şikâyet farklı Cumhuriyet savcısının bakması ve her birinin farklı kararlar vermesi ihtimali bulunmaktadır. Çünkü 158/6 hükmünde madde 172/2'deki gibi bir usul getirilmediğinden aynı ihbar ile ilgili bir Cumhuriyet savcısı SYOK verirken diğeri soruşturmaya kaydedebilecektir. Sisteme kayıt düzenlemesi ise Cumhuriyet savcılarının bu konuda araştırma yaparak tekrar tekrar aynı kararların verilmemesini sağlamak ve içeriği aynı olan ihbarlar hakkında farklı savcılar tarafından farklı kararlar verilmesini engellemektedir. Cumhuriyet savcısının CMK 160. maddede yer alan düzenleme gereği suçun işlendiği izlenimini edindiği halde doğrudan işin gerçeğini araştırmaya başlama

⁴³⁰ Aygün Eşitli, *Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar*, 120.

⁴³¹ Akbulut, "Soruşturmaya Yer Olmadığı Kararı", 202.

⁴³² Özen, Köksal, "Suçsuzluk Karinesi Bağlamında SYOK Kararı", 284.

⁴³³ Akbulut, "Soruşturmaya Yer Olmadığı Kararı", 196.

yükümlülüğü bulunduğundan tekraren gelen ihbar ve şikâyetle yeni bir delil ortaya çıkması halinde soruşturmaya başlayabilecektir. Bunun tespiti açısından da önceki başvurudaki kayıtların incelenmesi faydalı olmaktadır.

Ayrı sisteme kaydedilen SYOK işlem ve kararlarının süresiz şekilde tutulması açısından ise düzenlemenin bu haliyle lekelenmeme hakkını tamamen koruduğu söylenemez. Zira her ne kadar kişi hakkındaki bu kayıtlar diğer kişi ve merciler tarafından görünmese de hâkim, Cumhuriyet savcısı ve mahkemeler tarafından görülebilmektedir. Yine bu kayıtların tutulmasında suç ayırımı yapılmamakta, kişilere kayıtların silinmesini isteme imkânı tanınmamakta, kayıtlara karşı herhangi bir başvuru yolu bulunmamaktadır. Ayrıca karara şikâyetçi ya da ihbarcının itiraz etmesi halinde bundan haberi olmadığından görüş bildirip yorum yapamaz. Bu durum çelişmeli yargılama ilkesine, silahların eşitliği ve adil yargılanma hakkına hâlel getirebilecektir. Bu nedenle kayıtların tutulma süresi ile ilgili en azından dava zamanaşımı süresince tutulacak şekilde sınırlandırma getirilmesi lekelenmeme hakkı açısından yerinde olacaktır.

Bu kayıtlarda kişisel veriler de bulunduğundan süresiz şekilde tutulması kişisel verilerin korunması hakkını ve bu kapsamda Anayasa'nın 20. maddesini de ihlal edecektir⁴³⁴. AİHM bu konuda suç şüphesi altında bulunan ancak sonrasında mahkûm edilmeyen kişilerin kayıtlarının tutulması konusunda hak ihlali bulunduğuna⁴³⁵ dair karar vermiş iken ağır olarak nitelendirilen suçlara ilişkin tutulan kayıtlar ile ilgili kamu menfaati ile şahsi çıkarlar arasında adil bir denge kurulduğundan bu durumun devletin kabul edilebilir takdir yetkisi kapsamına girdiğine ve ihlal teşkil etmediğine de⁴³⁶ karar vermiştir. AİHM, sanık olan veya beraat eden kişiler ile mahkûm edelin kişilerin aynı seviyede lekelenme risklerinin bulunmadığını, bu nedenle kayıtların tutulması yönünden bunlar arasında fark yaratılması gerektiğini kabul etmektedir⁴³⁷.

⁴³⁴ Akbulut, “Soruşturmaya Yer Olmadığı Kararı”, 196.

⁴³⁵ 19522/09 Başvuru numaralı 18/04/2013 tarihli M.K. v Fransa davası; 11379/03 Başvuru numaralı 10/02/2011 tarihli Dimitrov-Kazakov v Bulgaristan davası; 21010/10 Başvuru numaralı 18/12/2014 tarihli Brunet v Fransa davası; 24029/07 Başvuru numaralı 13/11/2012 tarihli M.M. v Birleşik Krallık davası.

⁴³⁶ AİHM, Peruzzo ve Martens v. Almanya kararı, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-121998%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-121998%22]}), E.T. 05/06/2024.

⁴³⁷ Akbulut, “Soruşturmaya Yer Olmadığı Kararı”, 201.

3.3. Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Kararın Denetimi

3.3.1. İtiraz

Cumhuriyet savcısı tarafından yapılan inceleme üzerine iddia edilen fiiller ile ilgili soruşturmaya yer olmadığına dair verilen karar ihbar eden veya şikâyetçiye tebliğ edilir. Şikâyet edilen ise bu aşamada süje olarak kabul edilmediğinden kararın tebliği zorunlu kılınmamıştır. Ancak her ne kadar ihbar edilen kişinin yapılan işlemlerden haberi olmasa ve sürecin içerisinde yer almasa da hakkında verilen SYOK'un buna mahsus bir sisteme kaydedilmesi nedeniyle kararın bildirilmesi yerinde olacaktır⁴³⁸. Yine bazı durumlarda her ne kadar kişi hakkında şüpheli sıfatıyla bir işlem tesis edilmese de hakkında gereken tüm işlemlerin yapılarak toplum nezdinde daha kesin ve aydınlatıcı bir sonuç olacağını düşünerek hakkında KYOK verilmesini isteyebilir. Bu nedenle şikâyet edilene de itiraz hakkı tanınmalıdır. Kararın itiraza tabi olması hem şikâyetçinin hak arama hürriyetinin korunması hem de kararın hukuka aykırı olması ihtimalinde kamusal menfaatin korunması ve kararın hukuka uygunluğunun denetimi fonksiyonlarını yerine getirir.

İhbar eden veya şikâyetçi SYOK'a CMK 173.⁴³⁹ maddesi hükümlerine göre kararın tebliğinden itibaren on beş gün içerisinde kararı veren Cumhuriyet başsavcılığının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza

⁴³⁸ Tural, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Karar Türü Olarak SYOK*, 141.

⁴³⁹ Madde 173 : “(1) Suçtan zarar gören, kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren onbeş gün içinde, bu kararı veren Cumhuriyet savcısının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hâkimliğine itiraz edebilir.

(2) İtiraz dilekçesinde, kamu davasının açılmasını gerektirebilecek olaylar ve deliller belirtilir.

(3) (Değişik: 18/6/2014-6545/71 md.) Sulh ceza hâkimliği, kararını vermek için soruşturmanın genişletilmesine gerek görür ise bu hususu açıkça belirtmek suretiyle, o yer Cumhuriyet başsavcılığından talepte bulunabilir; kamu davasının açılması için yeterli nedenler bulunmazsa, istemi gerekçeli olarak reddeder; itiraz edenı giderlere mahkûm eder ve dosyayı Cumhuriyet savcısına gönderir. Cumhuriyet savcısı, kararı itiraz edene ve şüpheliye bildirir.

(4) (Değişik: 25/5/2005 - 5353/26 md.) Sulh ceza hâkimliği istemi yerinde bulursa, Cumhuriyet savcısı iddianame düzenleyerek mahkemeye verir.

(5) Cumhuriyet savcısının kamu davasının açılmaması hususunda takdir yetkisini kullandığı hâllerde bu madde hükmü uygulanmaz.

(6) (Değişik: 2/1/2017-KHK-680/11 md.; Aynen kabul: 1/2/2018-7072/10 md.) İtirazın reddedilmesi halinde aynı fiilden dolayı kamu davası açılabilmesi için 172 nci maddenin ikinci fıkrası uygulanır.” www.mevzuat.gov.tr , E.T. 28/04/2024.

hâkimliğine itiraz edebilir. Kararda itiraz hakkı, itiraz yeri ve süresi belirtilir. İşlendiği iddia olunan suç nedeniyle menfaati ihlal edilen ihbarcı veya şikâyetçi itiraz hakkına sahiptir. Herhangi bir menfaati ihlal edilmeyen ya da kimliği belirsiz ihbarcıya ise tebliğe lüzum bulunmamaktadır.

Yapılan itirazda soruşturma açılmasını gerektirecek olay ve deliller de belirtilmelidir. Sulh ceza hâkimliğinin itiraz hakkı, itiraz süresi gibi hususlar üzerinde yapacağı şekli inceleme sonucunda şartlar sağlamış ise basit suç şüphesi bulunup bulunmadığına ilişkin olarak işin esası incelenecektir. Sulh ceza hâkimi itiraz nedenlerini yerinde görerek soruşturma açılmasına yönelik itirazın kabulü kararı verirse Cumhuriyet savcısı evrakı soruşturma defterine kaydederek soruşturma işlemlerine başlayacaktır⁴⁴⁰. Yapılacak soruşturma işlemi sonucunda yeterli şüphe bulunması durumunda iddianame düzenlenecektir. Bir eylem hakkında daha önce SYOK verilmiş olması iddianame düzenlenmesine engel değildir. Basit suç şüphesi bulunduğu dair karar üzerine başlanılan soruşturma sonucunda yeterli şüpheye ulaşılamaması halinde KYOK kararı verilecektir. Yapılan ihbar veya şikâyetin ihbara kaydedildiği durumda henüz başlamış bir soruşturma faaliyeti bulunmadığından sulh ceza hâkimliği soruşturmanın genişletilmesi şeklinde bir karar veremez⁴⁴¹. Ancak itiraz eden tarafından ileri sürülen yeni olaylar ya da deliller mevcutsa bunların kontrol edilmesini ve araştırılmasını talep edebilir. İtirazın reddi halinde ise itiraz eden yapılan giderlerden sorumlu olacaktır.

⁴⁴⁰ Yargıtay 11. CD.'nin 01/11/2021 tarihinde vermiş olduğu 2021/34920 E. 2021/9524 K. sayılı kararında hakkında SYOK verilen bir başvuruya yapılan itirazın kabulüne karar verildiğini ancak sulh ceza hâkimliği tarafından itirazın kabulü kararının sorumlular hakkında iddianame düzenlenmesi şeklinde verildiğini, CMK 158/6 hükümlerine aykırılık teşkil eden kararın kanun yararına bozulmasına karar vermiştir. Gerçekten de sulh ceza hâkimliğinin bu yönde verdiği karar henüz soruşturma işlemleri dahi başlamadan kişiye suç isnadında bulunulması gerektiğinden bahisle lekelenmeme hakkını ihlal etmektedir.

⁴⁴¹ Yargıtay 15. CD. 09/11/2020 tarihinde vermiş olduğu 2020/6431 E. 2020/11208 K. sayılı kararında yapılan şikâyetin hukuki ihtilaf mahiyetinde olduğu gerekçesiyle verilen SYOK'a yapılan itirazın reddi kararının dosya kapsamında araştırılacak hususlar bulunması, kurumlardan istenecek evrak kapsamında dolandırıcılık ve resmi belgede sahtecilik suçlarının oluşup oluşmadığı yönünden değerlendirme yapılmak üzere soruşturmanın genişletilmesi suretiyle itirazın kabulüne karar vermek yerine itirazın reddine karar verilmesini hukuka aykırı bularak itiraz edenin kanun yararına bozma talebini kabul etmiştir. Ancak bu karar SYOK kurumunun niteliği ile bağdaşmamaktadır.

Daha önce hakkında SYOK verilmiş ve itiraz edilmeksizin kesinleşmiş yahut itirazın reddi kararı ile kesinleşmiş bir ihbar veya şikâyet konusunda yeni delil ortaya çıkması halinde KYOK kurumundaki 172/2 hükmü burada uygulanmayacaktır. Cumhuriyet savcısı yapılan ihbar veya şikâyetteki yeni delil durumunu inceleyecek ve bu kez basit suç şüphesi oluşmuş ise CMK 160. hükmü gereği evrakı soruşturmaya kaydedilecek ve daha önce verilmiş SYOK buna bir etki etmeyecektir. Yeniden yapılan ihbar veya şikâyetteki yeni delil basit suç şüphesini oluşturmuyorsa yine SYOK verilebilecektir.

3.3.2. Kanun Yararına Bozma

Kanun Yararına Bozma hâkim veya mahkeme tarafından verilen ve istinaf ve temyiz incelemesinden geçmeksizin kesinleşen kararlara karşı başvuru olağanüstü bir kanun yoludur. CMK 309. ve devamı maddeleri uyarınca Cumhuriyet savcısı tarafından verilen SYOK üzerine yapılan itiraz sonucu verilen itirazın reddi kararları kanun yararına bozma yoluna tabi olacaktır. İtirazın kabulü kararı ise kanun yararına bozmaya konu olamayacaktır. Zira itirazın kabulü kararı kesin nitelikte olmakla birlikte esasen ceza muhakemesi sürecini başlatan bir karardır.⁴⁴²

Kanun yararına bozma usulü birey ve toplum açısından sanık aleyhine olmamak koşuluyla hukuka aykırılıkların kamu adına giderilmesini amaçlamaktadır⁴⁴³. Bu yolda Yargıtay, hâkimin kanaatini değil karardaki hukuka aykırılığı inceleyecektir. Yapacağı inceleme ise işin esasını etkiler niteliktedir. Şayet itirazın reddi kararı hakkında bozma kararı verilir ise bu durumda red kararı kaldırılarak itirazın kabulüne karar verilecek ve evrak soruşturma işlemlerine başlanılmak üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilecektir. Kanun yararına bozma talebini ihbar eden ya da şikâyetçi doğrudan yapamaz. Bu hak Adalet Bakanlığı'na ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na aittir. Ancak ihbar eden ya da şikâyetçi ilgili kurumları talepte bulunmaları amacıyla haberdar edebilecektir.

⁴⁴² Aygün Eşitli, *Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar*, 140.

⁴⁴³ CMK 309. madde gerekçesi.

3.3.3. Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru

Anayasa'nın 148. Maddesi uyarınca herkes Anayasa ile güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerinden Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiğini iddia ederek AYM'ne başvurabilir. Ancak bu başvuruyu yapabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır. SYOK açısından ise bu itiraz kanun yoludur. Sulh ceza hâkimliğinin vereceği itirazın reddi kararının kesinleşmesine müteakip otuz gün içerisinde AYM'ne bireysel başvuruda bulunulabilecektir.

SYOK uygulamasına karşı Anayasa Mahkemesi'ne başvuru usulü, başvurunun sonuçları gibi hususlar ile ilgili CMK'da herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Esasen AYM'ne başvuru Anayasa'nın 36. maddesi gereği adil yargılanma hakkı kapsamında şüpheli ya da sanık için tanınmış bir imkândır. Bu nedenle şüpheli ya da sanık haricindeki kişilerin adil yargılanma hakları ihlal edildiğinden bahisle bireysel başvuruda bulunması mümkün görünmemektedir. Ancak ihbar eden ve şikâyetçi açısından AİHS ile tanınan ve Anayasa'nın 36. maddesi ile koruma altına alınan hak arama hürriyetinin ihlal edildiği iddiası ile bireysel başvuruda bulunulması mümkündür. Zira AİHS'nin 53. maddesinde sözleşmenin hiçbir hükmünün kişilerin insan hakları ve temel özgürlüklerini ihlal edici biçimde yorumlanamayacağı öngörülmüştür. Bu itibarla ihbar eden ve şikâyetçi, itirazın reddi kararının kesinleşmesi ile kanun yararına bozma yoluna başvurabileceği gibi bu karardan itibaren otuz gün içinde bireysel başvuruda da bulunabilir. Başvuruda bulunabilecek olan ihbar eden ve şikâyetçi yalnızca iddia olunan eylem nedeniyle bir menfaati ihlal edilen kişilerdir. Bireysel başvuruda bulunmadan önce olağan tüm idari ve yargısal yolların tüketilmesi gerektiğinden sulh ceza hâkimliğine itiraz usulüne başvurmayan kişi AYM'ne bireysel başvuruda da bulunamaz. Mahkemenin yapacağı inceleme bir hakkın ihlal edilip edilmediği, edilmiş ise ihlalin ne şekilde ortadan kaldırılacağına ilişkin olmalıdır. İhlal kararı verilmesi durumunda ihlalin ortadan kaldırılabilmesi için ilgili şikâyet hakkında soruşturma açılması gerekecektir. Ancak ihlal kararı neticesinde soruşturmaya başlayan Cumhuriyet savcısı yapacağı soruşturma sonucunda yeterli şüphe oluşturacak delil elde edemezse KYOK verebilecektir. Çünkü burada yapılan inceleme esasa yani suçun işlenip işlenmediğine yönelik değil suç

işlendiği hususunda araştırmaya başlamak için basit şüpheyi oluşturabilecek seviyede delil bulunup bulunmadığına ilişkindir.⁴⁴⁴

3.4. Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karara Yönelik Eleştiriler

Soruşturmaya yer olmadığına dair karar kurumu lekelenmeme hakkını korumak maksadıyla getirilmiş bir düzenlemedir. Ancak düzenlemenin yeni olması, uygulamada henüz tam anlamıyla işlerlik kazanamamış oluşu ve kanun metninin bazı hususlarda detaylı şekilde düzenlenmemesinden kaynaklı boşluklar bulunması nedeniyle düzenlemenin eleştirildiği noktalar mevcuttur.

Ünver/Hakeri'ye göre SYOK düzenlemesi CMK 160. maddesine getirilen bir istisnadır. Suç şüphesinin öğrenilmesinden sonra soruşturma işlemlerinin başlayacağını, soruşturma başladıktan sonra ise SYOK verilmesinin anlamsız olduğunu savunmaktadırlar. İhbar veya şikâyetin suç oluşturmadığının anlaşılması durumunda zaten Cumhuriyet savcısının görevinin gereği olarak takipsizlik kararı vereceğini, 158/6 düzenlemesi ile getirilen uygulamanın yalnızca kişiye şüpheli sıfatı verilmemesi bakımından farklılık arz ettiğini belirtirler. Ayrıca vatandaşların olayların aktarılma şeklindeki hukuki bilgi eksikliği neticesinde hak kaybı yaşayabileceklerini ifade etmektedirler. Değişikliğin yapılmasında ise iş yoğunluğundan şikâyetçi olan kolluk ve Cumhuriyet savcısının bu genel görevlerinden kaçmak amacıyla dile getirdikleri şikâyetlerin dikkate alınmasının etkili olduğunu savunmaktadırlar.⁴⁴⁵

Bekar'a göre SYOK düzenlemesi ile ceza muhakemesine bir ön soruşturma safhası eklenmiş olup Cumhuriyet savcısının etkin soruşturma yükümlülüğüne aykırı davranması ihtimali bulunmaktadır. Ayrıca SYOK'a itiraz halinde sulh ceza hâkimliğince soruşturmanın genişletilmesine karar verilip verilemeyeceği belirsizdir. KYOK düzenlemesinde AİHM tarafından etkin soruşturma yapılmaması nedeniyle ihlal kararı verilmesi halinde CMK 172/3 hükmü gereği yeniden soruşturmaya başlanılacağı hükmü amirdir. Ancak SYOK hakkında böyle açık bir düzenleme bulunmadığından eksik

⁴⁴⁴ Aygün Eşitli, *Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar*, 142-148; Kızıllarslan, "SYOK ve Ceza Muhakemesi Sistemi Açısından İrdeleme", 95-96.

⁴⁴⁵ Ünver, Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 1295-1296.

araştırma sonucu SYOK verilmesi halinde soruşturma açılıp açılmayacağı belirsizdir. Yine madde metninde SYOK verildikten sonra aynı olay ile ilgili yeni delil ortaya çıkması halinde soruşturmaya başlanması için sulh ceza hâkimliğinden karar alınması gerekip gerekmediği hususu düzenlenmemiştir. Bekar, her ne kadar UYAP sistemi üzerinde ihbar kaydı olarak bir sekme düzenlenmiş ise de emniyet ve jandarma teşkilatının SYOK sistemine uygun bir evrak kayıt sisteminin bulunmadığını, bu açıdan doğrudan kolluğa yapılan başvurularda kişilerin şüpheli sıfatı aldıklarını belirtmektedir⁴⁴⁶. Bekar, UYAP sisteminde ihbara kaydedilen evrak ile ilgili detaylı sorgulama yapma sekmelerinin de açık olmayışını eleştirmektedir. GSM numarasına ilişkin hat sahibi sorgulaması, SGK, tapu kaydı vb. sorgulamaların ihbar ve şikâyet kapsamında yapılması gereken araştırmaları hızlandıracaklarını belirtmektedir. Bekar, SYOK sürecinde Cumhuriyet savcısının etkin soruşturma yükümlülüğünün devam ettiğine dikkat çekerek SYOK düzenlemesinin kullanılarak soruşturma başlatılması gereken durumların göz ardı edilmemesi gerektiğini belirtmektedir.⁴⁴⁷

Özbek/Doğan/Bacaksız SYOK kurumunun ceza muhakemesinin kovuşturma mecburiyeti ilkesini zayıflatarak maslahata uygunluk ilkesine yaklaştırdığını ifade etmişlerdir. Ayrıca SYOK uygulamasının ceza muhakemesinin son aşamalarından olmaması nedeniyle sürecin özensiz ve hataların mazur görüldüğü bir aşamaya dönüşmemesi gerektiğine dikkat çekmektedirler.⁴⁴⁸

Birtek, doktrindeki olayın mahkeme tarafından değerlendirilmesinin kamu düzeni, kamu güvenliği ve toplumsal adalet anlayışı açısından gerekli görüldüğü hallerde beraat ile neticelenme ihtimali yüksek olan dosyalarda Cumhuriyet savcısının kamu davası açma yetkisini kullanabileceğini ifade eden görüşe SYOK düzenlemesinin uymadığını belirtmiştir.⁴⁴⁹

⁴⁴⁶ Kolluk tarafından kendilerine yapılan ihbar ve şikâyetler üzerine Cumhuriyet savcısının evrakın ihbar üzerinden yürütüleceğine dair talimatı üzerine kolluk sisteminde suç numarası olarak adlandırılan “ceraim” numarası verilmeksizin evrak ön soruşturmaya kaydedilerek uygulama yapılmaktadır.

⁴⁴⁷ Bekar, *Savcılığın Örgütlenmesi*, 131-134.

⁴⁴⁸ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 443.

⁴⁴⁹ Birtek, “Cumhuriyet Savcısının Delilleri ve Fiili Takdir Yetkisi”, 960.

Kızıllarslan, SYOK kurumuna ilişkin olarak basit şüpheyi değerlendirecek olan Cumhuriyet savcılarının yasa dışına çıkıp çıkmayacakları, soruşturma evresinde sıcağı sıcağına elde edilmesi gereken delillerin bu süreçte ortadan kaybolmasına neden olup olunmayacağı hususlarının belirsiz olduğunu belirterek çekincelerini dile getirmiştir. Ayrıca Kızıllarslan, ön alan soruşturmalarında hiçbir delil elde edilmemesi halinde Cumhuriyet savcılarının SYOK verip veremeyeceğine dair net bir düzenleme bulunmadığını belirtmiştir. Kızıllarslan, bu çekincelerinin yanında düzenlemeyi lekelenmeme hakkı ve ceza muhakemesinin ikincillik fonksiyonu açısından olumlu bulmaktadır. Bu düzenlemenin 1412 sayılı Kanun'daki ön soruşturma safhası ile birbirine benzetmektedir.⁴⁵⁰

Yenisey/Nuhoğlu, getirilen düzenleme ile soruşturmanın başlaması ve kişiye hukuk nezdinde şüpheli sıfatının verilebilmesi için suçun işlendiği izlenimini veren basit suç şüphesi oluşturan halin varlığının aranması ile bir hukuk devleti duvarı yaratıldığını, kişinin haklarının devlet eliyle kısıtlanabilmesinin bu şarta bağlı kılındığını belirterek düzenlemeyi yerinde bulmuşlardır.⁴⁵¹

Canoglu ise SYOK düzenlemesinin getiriliş amacının lekelenmeme hakkını korumak olduğunu ancak ihbar veya şikâyet hakkında SYOK verilmediği hallerde soruşturma başlatıldığında kişinin suç şüphesi altında olduğunun daha fazla düşünülebileceği ve bunun da lekelenmeme hakkını zedeleyebileceğini, ayrıca soruşturma mecburiyeti gibi önemli bir ilkeye istisna getirilmemesi gerektiğini ifade etmektedir.⁴⁵²

Kaşka, SYOK düzenlemesini yerinde bulmakla beraber kararın isminin farklı olması gerektiğini savunur. İhbar veya şikâyetin soyut veya genel nitelikte olduğu durumda buna ilişkin soruşturma yapılması gerektiğini belirtir. İhbar veya şikâyetin suç oluşturmadağının soruşturma başladıktan sonra anlaşılması halinde hangi kararın verileceği hususunda tereddüt olduğunu belirtir. SYOK kararının soruşturma başlamadan

⁴⁵⁰ Kızıllarslan, “SYOK ve Ceza Muhakemesi Sistemi Açısından İrdeleme”, 62-79.

⁴⁵¹ Yenisey, Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 7. Bası, 572.

⁴⁵² Veysel Candan CANOĞLU, “Cumhuriyet Savcısının Soruşturma yapılmasına Yer Olmadığı Kararı”, *İzmir Barosu Dergisi*, 82/3 (Eylül 2017): 127. <https://www.izmirbarosu.org.tr/dergi/1053/sayi-2017-3, E.T. 01/05/2024>.

verileceği gibi soruşturma başladıktan sonra soruşturma yapılmasına yer olmadığına fark edilerek soruşturmayı sona erdiren bir karar olarak verilecek şekilde anlaşılabilceğini bu nedenle verilen kararın “*soruşturma işlemlerine son verilmesi kararının kesinleşmesi*” olarak adlandırılması gerektiğini savunur.⁴⁵³

3.5. Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Kararın Uygulama Açısından Değerlendirilmesi

Haksız bir eylem nedeniyle bireysel ya da toplumsal bir menfaatinin ihlal edildiğini düşünen ihbarcı ya da şikâyetçi, hak arama hürriyeti kapsamında yetkili mercilere bildirimde bulunur. Buna istinaden eylemin atfedildiği taraf hakkında doğrudan suçlayıcı nitelikte işlemlere başlanması suç isnadı altında bulunan kişinin temel haklarından olan lekelenmeme hakkını ihlal ederek kişiyi toplum nezdinde ve adli makamlar önünde yaftalanmasına neden olur. Bunun yaygın olduğu bir hukuk düzeninde ise bir gün “şüpheli” sıfatını alarak hakkında işlem yapılması muhtemel olan tüm kişiler açısından hukuk devletinin esaslarından olan hukuki güvenlik⁴⁵⁴ duygusu zedelenir. Bu durumun bir sonucu olarak yargıya, adalete güven azalır ve yapılan yargılama işlemlerinin, verilecek cezaların caydırıcılığı azalır. Sonuç olarak ise lekelenmenin bu kadar kolay olduğu bir sistemde kişiler özgürce birbirleri hakkında isnatlarda bulunur, adaletin tesisi amacıyla yargı makamları ile iş birliğinden geri durur ve uzun vadede toplum düzeni temelden sarsılır. Buna karşılık devletin, henüz hakkında bir soruşturma süreci başlamadan dahi kişilerin lekelenmeme hakkının korunması konusunda pozitif yükümlülükleri bulunmaktadır.

Adli sistemimizin iş yoğunluğunu azaltıcı ve niteliği artırmaya yönelik düzenlemeler yapılmaması halinde yargılama süreci gereğinden fazla uzamakta ve tanık ve mağdurlarda bıkkınlık oluşmakta, sürecin uzunluğu sanık hakkında hükmedilecek cezanın caydırıcı etkisini azaltmaktadır⁴⁵⁵. Suç isnadı altında bulunan kişinin masum

⁴⁵³ Hakan Kaşka, *Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturma Evresinin Sona Ermesi*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2019), 94.

⁴⁵⁴ Hukuki güvenlik ilkesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İsmail Köküarı, *Anayasa Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesi*, (Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Nisan 2015).

⁴⁵⁵ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 446.

olduğunun anlaşılmasındaki sürecin uzunluğu da zaten lekelenmeme hakkı ihlal edilmiş ve toplum nezdinde damgalanmış olan kişiyi ithamdan kurtulana kadar baskı altında tutmakta ve tüm hayatını etkilemektedir. Anlatılan bu hususlar hem mağdurlar hem de sanıklar açısından adil yargılanma hakkının da ihlali anlamına gelmektedir. Bu nedenle kovuşturma makamlarının önüne yalnızca nitelikli işlerin gelmesi, neticesi cezalandırma olmayacak veya basit nitelikteki işlerin soruşturma evresinde ya da SYOK kurumu ile getirilen ihbar evresinde süratle çözümlenmesi oldukça önemlidir. Bu uygulamanın etkinleştirilmesi kovuşturma makamlarının da yalnızca nitelikli olan işlere odaklanarak makul sürede yargılama yapmalarına olanak sağlayacaktır. Ayrıca gereksiz ihbar ve şikâyetler nedeniyle yapılan soruşturmanın önüne geçilmesi kolluğun da iş yükünü önemli ölçüde azaltacaktır. Görüldüğü üzere SYOK düzenlemesi savcılık kurumunun bir filtre görevi görerek makul sürede işleyen adli süreçte kişilerin lekelenmeme hakkının korunmasına, cezanın caydırıcılığının artmasına, iş gücünün nitelikli olaylara yoğunlaştırılmasına, yargılama sonunda beraat eden kişilerin süreç boyunca yaşadıkları mağduriyetin önlenmesine vesile olmaktadır⁴⁵⁶. Bu nedenle Baştürk'ün de ifade ettiği üzere sistemin işlerliği ve doğru uygulanması konusunda Cumhuriyet savcılarına önemli bir görev düşmektedir⁴⁵⁷. İtham kolaycılığına kaçmayan ve etkin soruşturma yaparak basit suç şüphesi bulunması halinde delilleri gecikmeksizin toplayarak evrakı neticelendiren ve kişileri uzun süre suç isnadı altında bırakmayan Cumhuriyet savcısı, kişilerin maddi manevi zararlarının zamanında giderilmesini, suç ithamından kurtulmayı temin edecek delillere ulaşarak onur, şeref ve saygınlığı koruma altına almaktadır⁴⁵⁸.

Hukuk sistemimizde bu durumun önüne geçilmesi için getirilmiş yasal bir düzenleme bulunmamaktaydı. Bu nedenle uygulamada soruşturmayı başlatmak ve yürütmekle görevli olan Cumhuriyet savcıları yapılan tüm ihbar ve şikâyetler açısından

⁴⁵⁶ Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 448.

⁴⁵⁷ İhsan Baştürk, “Adil Yargılanma Hakkının Korunmasında Hâkim ve Savcı Eğitiminin Rolü”, *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4/1(2014): 60.

⁴⁵⁸ Hâkimler ve Savcılar Kurulu Genel Kurul tarafından 06/03/2019 tarihinde kabul edilen Türk Yargı Etiği Bildirgesi'nin 6/5 maddesinde de “*Mevzuatta öngörülen açıklık ve şeffaflık ilkeleri; lekelenmeme, bilgi edinme ve savunma hakları; basın, haber alma ve ifade özgürlükleri ile mahremiyetin karşı karşıya geldiği hallerde, kişilerin şeref ve itibarı ile kamusal yarar arasındaki hassas dengeyi gözeterek hareket ederler.*” şeklindeki hüküm ile hâkim ve savcılarının lekelenmeme hakkına riayet etmeleri gerektiği hüküm altına alınmıştır.

araştırma işlemlerine başlama ve genellikle iddia hakkında şüpheli ifadesi almaktaydı. Her ne kadar şüphelinin savunması alınıp bu savunma doğrultusunda neticeten KYOK kararı verilse bile şüpheli sıfatı ile ifade vermek, bunun için karakola, adliyeye gitmek kişiyi rahatsız eden bir durumdur. Mesnetsiz olduğu açıkça belli olan, suç teşkil etmeyen ihbar ve şikâyetleri bu gerekçelerle işleme almamak ise bu kez menfaatlerinin ihlal edildiğini düşünen kişilerin hak arama hürriyetine aykırılık teşkil etmekteydi. Bu nedenle CMK 158/6 düzenlemesi ile hak arama hürriyetiyle lekelenmeme hakkı arasında bir denge kurmak maksadıyla ihbar veya şikâyetin dayanağı olmadığı, suç teşkil etmediği, soyut ve genel olduğu durumlarda Cumhuriyet savcısına adeta bir çıkar yol göstermiştir. Cumhuriyet savcısı yapacağı bir ön inceleme sonucu başkaca işlem yapılmasına gerek duyulmadığı hallerde kişi hakkında suç isnat edici bir işlem yapılmaksızın SYOK kararı verme imkânı tanınmıştır. Cumhuriyet savcısının hiçbir ön inceleme ve araştırma yapmadan doğrudan madde metnindeki halleri anlayarak SYOK vermesinin kabul edilmesi halinde yukarıdaki eleştiriler bölümünde de belirtildiği gibi hukuki bilgi ve anlatım eksikliği nedeniyle ya da olay tarifindeki eksiklikler nedeniyle yeterli anlatım yapamayan vatandaşın daha çok mağdur olmasına neden olunabilirdi. Bu nedenle uygulamada mesleki tecrübesi, aldığı eğitim, görev yaptığı bölgenin özellikleri ile yapılan başvuruyu değerlendiren Cumhuriyet savcısı başvuru anlatım olarak genel, yetersiz veya soyut olsa da suç işlenmiş olabileceğine dair emareleri sezdiğinde bunu netleştirmek maksadıyla bir takım araştırmalar yapmaktadır. Ancak bu kesinlikle karşı tarafa “şüpheli” sıfatı verilebilecek işlemler olmamalıdır.

Doktrinde yukarıda da belirtildiği üzere SYOK düzenlemesinin uygulamada terfi sistemi, iş yoğunluğu gibi nedenlerle özellikle genel ve soyut ihbarlar açısından gereken önem gösterilmeyerek “dosya temizlemek” gayesi ile inceleme ve araştırma noktasında kolaycılığa kaçılarak kişilerin Anayasal şikâyet ve ihbar hakkına halel getirebileceğine dair endişeler mevcuttur. Bu noktada itiraz usulünün titizlikle işletilmesi ve ihbar eden veya şikâyetçilere tebliğ hususunun dikkatle yapılması gerekmektedir. Zira itiraz usulü, işlenen bir suçun gözden kaçırılmasının önüne geçmek açısından da etkili bir yoldur.

Yukarıdaki başlıkta izah edilen itiraz, kanun yaranına bozma ve AYM’ne başvuru yolları dışında ihbar veya şikâyetler açısından Cumhuriyet Başsavcısına şikâyet yolu doktrinde tartışılmaktadır. Şöyle ki uygulamada Cumhuriyet savcısının vermiş olduğu ve soruşturmayı sona erdiren KYOK, yetkisizlik, görevsizlik, iddianame, kamu davasının

açılmasının ertelenmesi gibi kararlar Cumhuriyet başsavcısının görüldü işlemine tabidir. Dolayısıyla Cumhuriyet başsavcısının bu kararları inceleyerek iade etme yetkisi bulunmaktadır⁴⁵⁹. Aynı şeyin SYOK bakımından da geçerli olup olmadığı hususunda yasal bir düzenleme bulunmamakla birlikte uygulamada genel olarak Cumhuriyet başsavcılarının soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair kararlara da görüldü işlemi yaptığı görülmektedir. Bu nedenle Cumhuriyet savcısının soyut veya genel kabul ederek yahut eylemin açıkça bir suçu oluşturmadığı gerekçesiyle verdiği SYOK'u Cumhuriyet başsavcısı soruşturmaya başlaması gerekçesiyle Cumhuriyet savcısına iade edebilir ya da bu hususta başka bir Cumhuriyet savcısını görevlendirebilir. Yine Cumhuriyet başsavcısı, yetki alanı içerisindeki Cumhuriyet savcılarının ihmali ve keyfi şekilde SYOK kararı verdiğini tespit eder yahut bu hususta bir şikâyet gelirse Cumhuriyet başsavcısı evrakı yeniden ele alması ve soruşturma başlatılması kapsamında talimat verebilir. Kanaatimizce böyle bir durumda kişilerin mağduriyeti veya kamu zararı ya da kişilere haksız bir menfaat sağlanması gibi bir sonuç ortaya çıkmış ise ilgilinin TCK 257/2 maddesi kapsamında sorumluluğu da tartışılabilir. Aynı şekilde ihbar ya da şikâyetçinin aynı konuda yeniden başvurması halinde ya da resen daha önce SYOK vermiş olan Cumhuriyet savcısı tarafından evrak soruşturmaya alınabilir. Ayrıca Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından genellikle iki yılda bir yapılan teftişler kapsamında keyfi ya da ihmali olarak verilen soruşturmaya yer olmadığına dair kararlar olması, evrakın niceliksel olarak azalması amacıyla savcıların soruşturmadan kaçarak SYOK verme yolunu tercih etmesi gibi hallerde müfettiş ilgili Cumhuriyet savcıları hakkında işlem başlatabilecek ve yapılan ihbar veya şikâyet ile ilgili soruşturma açılmasını isteyebilecektir. Ancak bu yollar özellikle sulh ceza hâkimliği kararı ile kesinleşmiş SYOK'lar açısından uygulanmamaya çalışılmalıdır⁴⁶⁰. Zira bu durum suç isnadı altında olan kişi açısından bir öngörülemezlik ve belirsizlik yarattığından kurumu lekelenmeme hakkını ihlal etmeye açık bir hale getirmektedir. Bu nedenle açık ve ağır bir ihmal, ihmalde ve keyfilikte süreklilik, iddia edilen olay ile ilgili soruşturma

⁴⁵⁹ 5235 sayılı Kanun Madde 18 Ek Fıkra: “Cumhuriyet başsavcısı, Cumhuriyet savcılarının soruşturmayı sonlandıran kararları arasında oluşabilecek farklılıkların giderilmesi ile bu kararların kanuna uygunluğunun denetlenmesi hususlarında görevli ve yetkilidir.”. www.mevzuat.gov.tr, E.T. 01/05/2024.

⁴⁶⁰ Kızıllarslan, “SYOK ve Ceza Muhakemesi Sistemi Açısından İrdeleme”, 98.

başlatılmasını gerektirir yeni bir delil ortaya çıkmadıkça bu yollara başvurulmamalıdır. İtiraz usulü de bu hususta keyfiliği önleyici bir tedbir olması fonksiyonunu da yerine getirmektedir.

SYOK kurumu ile ilgili Cumhuriyet başsavcılıkları nezdinde tıpkı uzlaştırma, seri muhakeme ve diğer özel bürolarda olduğu gibi ayrı bir ihbar bürosu kurulması yeknesak bir uygulama sağlamak bakımından faydalı olabilecektir. Zira gelen tüm ihbar ve şikâyetlerin 158/6 maddesi kapsamındaki uygulama biçiminin, ihbar ve şikâyeti değerlendirmede kullanılan kıstasların özel yetkili büro tarafından yürütülmesi genel soruşturma işlemlerinin yükünü hafifleteceği gibi basit şüphe oluşturabilecek ihbar ve şikâyetlerin de gözden kaçırılmasının önüne geçebilecek ve uygulama birliği oluşmasında kolaylık sağlayabilecektir.

Uygulamada 158/6 müessesesinin işlerliğinin tam anlamıyla oturmamış olması noktasında hâkim ve savcıların terfi sisteminin de rolü bulunduğu değinmek gerekmektedir. Şöyle ki terfi sistemi, denetim makamlarının niceliksel değerlendirmeleri, denetim kapsamında evrakı işlemsiz bırakmamak ve hızlı sonuçlandırmak adına araştırmaların detaylı yapılmaması gibi etkenler Cumhuriyet savcılarının tıpkı erteleme kararında olduğu gibi ihbar müessesesini de uygulamaktan geri bırakabilmektedir. Zira Cumhuriyet savcısının evrakın soruşturmaya değer olması ihtimalini nazara alarak soruşturma kaydı yapması mümkündür. Burada Hâkim-Savcıların terfilerine ilişkin ilke kararlarının⁴⁶¹ 6. Maddesi nitelik odaklı bir yaklaşım benimsemesine rağmen aynı maddenin (d) bendinde “*gördükleri işlerin birikmesine neden olup olmadıkları*”, (g) bendinde belirtilen üst merciler ve müfettişlerce düzenlenecek performans değerlendirme formları ile sicil fişlerinin niceliksel kıstaslar olduğu söylenebilir. Yine aynı ilke kararının 6/1-e bendinde “hâkim ve savcıların çıkardıkları işlerin miktar ve mahiyeti göz önünde bulundurularak yükselmeye layık olup olmadıklarına karar verilir.” Kuralı ile niteliğe de vurgu yapılmasına rağmen aynı düzenlemenin 8 ve 10. maddeleri terfie esas olmak üzere detaylı şekilde sayı ve oran getirdiğinden niteliğe odaklanılmış görünmektedir. Bu nedenle yeni terfi sistemi düzenlenirken çıkarılan evrakın niteliğinin de daha fazla göz

⁴⁶¹ <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/1611202211461-derece-ilke-kararipdf.pdf>, E.T. 01/05/2024.

önünde bulundurulacak şekilde düzenleme yapılması ve nitelikten anlaşılması gerekenin ne olduğunun açık hale getirilmesi gerekmektedir.⁴⁶²

İhbar müessesesi uygulamada genel ve soyut ihbar ve şikâyetler ile birlikte suç oluşturmeyen basit nitelikteki olaylar hakkında da uygulanmaktadır. Şöyle ki özellikle hastanede adli muayene raporu düzenlenmesi nedeniyle kolluğa adli olay olarak intikal eden yüksekte düşme, zehirlenme, kendi kendini yaralama, basit ve şikâyet bulunmayan iş kazaları, intihara teşebbüs, tek taraflı trafik kazaları, ev içi kazalar gibi olaylar da kolluk tarafından Cumhuriyet savcısına bildirilerek talimatlar doğrultusunda fezleke hazırlanıp ihbara kaydedilmekte ve SYOK verilmektedir. Ancak günlük hayatta bu olaylarla karşılaşma ihtimalinin yüksekliği ihbar kaydının bu tür evrak ile yoğunlaşmasına yol açmakta ve bu durum da vatandaş tarafından yapılan diğer ihbarların sağlıklı incelenmesini güçleştirmektedir. Bu bakımdan bu tip olaylarda kolluk amirlerine Cumhuriyet savcısına olay bildirilerek şüpheli bir durum tespit edilmemesi halinde SYOK verme yetkisi verilmesinin ve bu kararın da Cumhuriyet savcılığına itiraz gibi bir usule bağlanmasının ihbar müessesesinin daha etkili işletilmesin olanak sağlayacağı ifade edilmektedir⁴⁶³. Bu durum teorik olarak etkili görünse de uygulamada uzmanlaşmış, basit nitelikteki adli olayları diğerlerinden ayırt edebilecek yeterliliğe sahip ayrı bir adli kolluğun bulunmaması nedeniyle etkili olmayabilecektir.

Adli Sicil ve İstatistik Kurumunun verilerine göre Cumhuriyet Başsavcılıklarında 2017 yılında 13931 olan ihbar kaydı sayısı 2023 yılında 315341 olmuştur⁴⁶⁴. Bu rakamlara bakıldığında Cumhuriyet başsavcılıklarına yapılan genel, soyut ve suç içermeyen ihbar ve şikâyetlerin yoğun olduğu görülmektedir. Kanun koyucunun bu nitelikteki ihbar ve şikâyetlerin sistemden nasıl düşürüleceği yanında nasıl hiç ihbar yapılmayacağını irdeleyerek buna yönelik çözümler oluşturması gerekmektedir. Bu noktada lekelenmeme hakkının korunmasını etkinleştirmek amacıyla asılsız şikâyetlerde bulunan gerçek ve tüzel kişiler ile ilgili idari yaptırım uygulanmasına ilişkin bir düzenleme yapılabilir. Yine 2017 yılında SYOK verilen dosya sayısı 3738 iken 2023

⁴⁶² Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*, 457-458.

⁴⁶³ Polater, “Adli Kolluk-Savcı İlişkisi”, 320.

⁴⁶⁴ https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/22042024115644ADalet_ist023CALISMALARI59.pdf, E.T. 09/07/2024.

yılında 227.200 olmuştur⁴⁶⁵. Bu verilere bakıldığında Kızıllarslan’a göre savcılarını kolayca SYOK vererek iş yüklerini azalttığı düşünölebileceğı gibi lekelenmeme hakkının önemi doğrultusunda gereksiz ihbar ve şikâyetlerin elenerek temel hak ve özgürlüklerin korunmasına katkı sağlandığı söylenebilecektir⁴⁶⁶. Bu hususların netleştirilebilmesi için kanun koyucunun SYOK uygulamasına ilişkin kanun metninde özellikle genel ve soyut olarak değeriendirilecek ihbarlara yönelik “genel ve soyut” kavramından anlaşılması gerekeni uygulayıcıların geniş yorumlamalarına mahal bırakmayacak şekilde açıklayıcı düzenlemeler yapması ve SYOK’un idari ve hukuki yollarla etkin şekilde denetlenmesini sağlaması gerektiğı ifade edilmektedir⁴⁶⁷. Yine savcılık tarafından oluşturulacak SYOK kayıtlarının kanun düzenlemesi ile ihbara esas suçların zamanaşımı süresince saklanması sağlanarak gizliliğinin ve güvenliğinin korunması yönünde azami özenin gösterilmesi gerekmektedir.

⁴⁶⁵<https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1042024101742Adalet%20%C4%B0statistikleri%202023.pdf>. , E. T. 01/05/2024; <https://www.adalet.gov.tr/2023-yilinda-227-bin-200-kisi-hakkinda-syok-verildi>, E.T. 28/05/2024.

⁴⁶⁶ Kızıllarslan, “Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararları (SYOK) ve Hukukumuzda Geline Aşamaları”, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı Sempozyumu*, 227.

⁴⁶⁷ Kızıllarslan, “Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararları (SYOK) ve Hukukumuzda Geline Aşamaları”, *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı Sempozyumu*, 227.

SONUÇ

Temel hak ve özgürlükler, bireyin sırf insan olarak var olması nedeniyle sahip olduğu, doğuştan gelen, vazgeçilmez ve devredilmez nitelikteki haklardır. Bunlara sahip olmak için kişinin herhangi bir nitelik taşıması ya da çaba göstermesi gerekmez. Bu hakların kaynağı, insanın sırf “insan” olarak var olması nedeniyle sahip olduğu şeref ve haysiyete dayanan insan onurudur. İnsan onurunu korumak maksadıyla günümüzde evrensel bir değer haline geldiği söylenebilecek olan masumiyet karinesi tanınmıştır. Bireyin hukuka uygun şekilde verilmiş ve kesinleşmiş bir mahkeme kararıyla mahkûm edilmesine dek suçlu sayılamayacağı anlamına gelen masumiyet karinesi, yargılama süreci boyunca kişinin suçlu olarak yaftalanmasının önüne geçmektedir. Bu ilke ile yargılama makamlarının kişi hakkında ön yargı taşıyarak karar vermesi, hakkında suçlu olduğu kabulü ile ifade alınarak deliller toplanması, suçlu olarak topluma ilan edilmesi gibi durumları bertaraf etmek amaçlanmaktadır. Kişinin yargılama sürecinde suçsuz kabul edilerek ön yargının engellenmesinin yanı sıra insanın kendisine karşı ve toplum nezdinde de sahip olduğu itibar, saygınlık ve değer anlamına gelen şeref ve haysiyetinin de korunması gerekmektedir. Bu koruma, devletin temel hak ve özgürlüklerin ihlalinin önleme noktasındaki pozitif yükümlülüğü gereği yargı organlarına ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarına karşı kişiye talep hakkı vermektedir. Ancak bu talep hakkı yalnızca devlete karşı ileri sürülebilen bir hak değildir. Şeref ve haysiyetin korunması aynı zamanda temel bir kişilik hakkı olduğundan özel kurum ve kişilerin gerek medya gerekse yazılı eser vb. şekillerde gerçekleştirdikleri ihlallere karşı da ileri sürülebilecektir. Bu yönden lekelenmeme hakkı, masumiyet karinesini kişinin şeref ve haysiyetinin korunması yönünde genişleten bir ilke olarak karşımıza çıkmaktadır.

Lekelenmeme hakkının, ulusal ve uluslararası mevzuatta açık şekilde düzenlenmeyen, öğreti ve içtihatlar ile gelişen bir hak olduğu söylenebilir. Özellikle AİHM ve AYM içtihatlarında masumiyet karinesinin kişinin suçlu muamelesi görmemesinin yanında toplum nezdinde suçlu olarak algılanmamasını da kapsadığı belirtilmiştir.

Lekelenmeme hakkı insan onuru, adil yargılanma hakkı, unutulma hakkı, susma ve savunma hakkı gibi pek çok hak ile doğrudan ilişki içerisindedir. Ancak özellikle basın özgürlüğü ve hak arama özgürlüğü ile bir gerilim ilişkisi içerisinde olduğu ifade edilebilir.

Bir hak veya menfaatinin ihlal edildiğini düşünen her kişi yetkili makamlar önünde etkin şekilde hakkını arama imkânına sahiptir. Bu da beraberinde hakkı ihlal eden bir taraf bulunmasını zorunlu kılmaktadır. Burada lekelenmeme hakkı mağdurun, suç isnadı altında bulunan kişinin itibarının zedelenmemesi amacıyla hakkına kavuşturulmaması sonucunu doğuracak şekilde uygulanmamalıdır. Basın özgürlüğü ile lekelenmeme hakkının çatışması yönünden ise 21. yüzyılda haberleşmenin bireysel kitle iletişim araçları ile gerçekleştirilmesinin yoğunlaştığı ve kolaylaştığı, bu nedenle dünyanın herhangi bir yerindeki gelişmeden kısa zamanda haberdar olunabildiği bir gerçektir. Bu durumun olumlu yönleri olsa da, özellikle suç isnadı altında bulunan kişiler yönünden pek çok riski barındırmaktadır. Zira sırf haber yapmak maksadıyla kimi soruşturmaların gizliliği ihlal edilerek şüpheliler hukuka aykırı olarak toplumun önüne çıkarılabildiği gibi bilgi verme hakkı kapsamında yapılan haberlerde kişilerin şeref ve itibarını zedeleyecek şekilde görüntüler verilebilmekte ve ifadeler kullanılabilmektedir. Ülkemizde özellikle siyasal yönü olan soruşturmalarda medya, soruşturmadaki iddia, savunma ve sonuçları en ince detayına kadar kamuoyu ile paylaşmakta, bu ise kişi sonradan beraat etse dahi toplumda peşinen suçlu olarak hüküm giymesine neden olmaktadır. Yine tarafgir yayın yapılması önyargılı bir kamuoyu oluşturulmasına neden olarak yargı makamlarının toplumsal yönden baskı altına alınmasına ve adeta suçsuzluk karinesinin suçluluk karinesine dönüşmesine neden olmaktadır. Özellikle toplumda infial yaratan bir olayda gerçekleştirilen eylemin kanunen tutuklama tedbiri uygulanamayacak (*CMK madde 100/4'e göre hapis cezasının üst sınırı iki yılı aşmayan*) Ses ve Görüntülerin Kayda Alınması, Adil Yargılamayı Etkilemeye Teşebbüs gibi bir suça vücut vermesi halinde, yapılan yayınlarla yargı makamları tutuklama veya adli kontrol gibi tedbirlere başvurma konusunda baskı altına alınmaktadır. Bu ise suç isnadı altında bulunan kişinin lekelenmeme hakkının ağır bir şekilde ihlali anlamına gelir. Bu bakımdan basının haber verme ve toplumun haber alma hakları, lekelenmeme hakkı ile dengeli olarak uygulanmalı, basın özgürlüğü kapsamında bireylerin toplum nezdinde sosyal hayatını doğrudan etkileyecek ve suçlu olarak lanse edecek şekilde yayın yapılmamalıdır. Bu bakımdan lekelenmeme hakkı yalnızca yargı organları yönünden değil, diğer tüm kamu görevlileri ve medya organları açısından da bağlayıcı bir haktır. Bu iki hakkın dengeli şekilde uygulanabilmesini sağlamak amacıyla adliyelerde adli makamların toplumun ilgisinde bulunan olaylar ile ilgili lekelenmeme hakkı ve soruşturmanın gizliliği ilkelerini

ihlal etmeyecek şekilde açıklama yapmasını sağlayacak bu konuda gerekli eğitimleri almış basın sözcülüğü büroları kurulması, basın mensupları yönünden ise bu tür haberlerde kullanılan hukuki terimlerin ve ifadelerin titizlikle incelenmesi gerekmektedir.

Lekelenmeme hakkı, ceza muhakemesi sürecinin her aşamasında geçerli bir hak olmakla beraber yukarıda basın özgürlüğü ile ilgili kısımda ifade edildiği gibi en çok soruşturma aşamasında gerçekleştirilen işlemler sonucunda ihlal edilmektedir. Zira soruşturma evresinde henüz kişinin suçluluğu kesin olarak saptanmamış, yalnızca suçlu olabileceğine dair basit bir şüphe bulunmaktadır. Bunun bir sonucu olarak soruşturma evresinde yapılan işlemler ve toplanan deliller ile bu şüphe yoğunlaşarak kamu davası açılabilceği gibi şüphenin yeterli düzeye ulaşmaması halinde takipsizlik kararı verilerek soruşturma evresi sona erebilecektir. Kişi hakkında kamu davası açılmış olsa dahi kovuşturma aşamasında yapılacak yargılama sonucunda beraat etmesi mümkündür. İşte henüz suçlu olduğuna dair bir kesinlik bulunmayan şüphelinin, soruşturma evresinde yapılan işlemler ile topluma suçlu olarak takdim edilmesi, mesnetsiz şekilde yapılan ihbar veya şikâyetler nedeniyle itibarını zedeleyici biçimde işlemler gerçekleştirilmesi soruşturma evresinde lekelenmeme hakkını ihlal etmektedir. Bu nedenle soruşturmanın hangi şartlarda başlayacağını belirlemek ve bu suretle hakkında herhangi bir adli işlem gerçekleşmesi gerekmeyen kişileri böyle bir sürece maruz bırakmamak büyük önem taşımaktadır.

Maddi gerçeğin araştırılması amacını taşıyan ceza muhakemesinde basit şüphe ile soruşturma evresi başlar ve kişiye “şüpheli” sıfatı verilerek hakkında birtakım soruşturma işlemleri gerçekleştirilir. Ancak hukukumuzda maddi gerçeğe ne olursa olsun ulaşma gibi bir kabul bulunmamaktadır. Bu nedenle soruşturma işlemlerine başlama ve devam ettirme noktasında birtakım ölçütler getirilmiştir. Bunlardan en önemlisi soruşturma evresini başlatan ve sona erdiren “şüphe” kavramıdır. Şüphenin, bir suçun işlendiği izlenimini veren somut bir takım olguların bulunması anlamına gelen basit şüphe derecesine ulaşmaması durumunda ne karar verileceği hususunda hukukumuzda açık bir düzenleme bulunmamaktaydı. Bu ise soruşturma evresini yürüten Cumhuriyet savcısının, suç şüphesinin oluşmadığı ihbar veya şikâyetler yönünden kimi zaman dilekçeleri işleme koymamak, kimi zaman ise dilekçeyi işleme koyarak soruşturmaya başlamak durumunda kalmasına neden olmakta idi. Dilekçenin hiç işleme konmaması dilekçe hakkının kullanılması ve hak arama özgürlüğünün ihlali anlamına gelmektedir. Suç şüphesi

oluşturmadığı halde soruşturmaya başlanarak hakkında iddiada bulunulan kimseye “şüpheli” sıfatı verilerek ifade alma, arama el koyma, bilgi toplama, gözaltı, tutuklama vb. işlemlerin gerçekleştirilmesine sebebiyet vermektedir. Ceza muhakemesindeki her işlemin bireylerin hayatında dışa dönük bir etkisi bulunduğundan haksız bir suç isnadına rağmen gerçekleştirilen soruşturma işlemleri de kişilerin toplum nezdindeki itibarını zedelemektedir.

5275 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 158. maddesine 6. fıkra ile getirilen SYOK düzenlemesi ise basit şüphe dahi oluşturmayan ihbar veya şikâyetler bakımından kişilerin lekelenmeme hakkını teminat altına almak amacıyla hukukumuza girmiştir. Buna göre Cumhuriyet savcısı önüne gelen ihbar veya şikâyet konusu fiilin bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin suç oluşturmadığını açıkça anlıyor ya da ihbar veya şikâyet soyut ve genel nitelikte ise soruşturma evresini başlatmadan SYOK vererek başvuruyu neticelendirebilecektir. Bu düzenleme ile Cumhuriyet savcısına soruşturma evresinden önce bir ön inceleme yapma ve filtre görevi görme imkânı tanınmaktadır. AİHM ve AYK kararlarında da masumiyet karinesinin koruma kapsamının “suç isnadı” ile başladığı kabul edilirken isnatta bulunulmuş olma hali hakkında herhangi bir adli işlem yapıldığı andan itibaren var kabul edilecek şekilde yorumlanmaktadır. Dolayısıyla lekelenmeme hakkının korunması daha suç şüphesi oluşmadan başlamaktadır. SYOK uygulaması ile hakkında ihbar veya şikâyetle bulunulan kişi şüpheli sıfatını almadan ve hakkında suç isnat edici herhangi bir işlem yapılmadan süreç sonuçlanmaktadır. Bu ise bireylerin yersiz soruşturmalara maruz kalmaya ve bir suça karışmamalarına rağmen mesnetsiz bir ihbar ve şikâyet ile lekelenmelerine dair korkularının ortadan kaldırılmasını sağlar. Kişilere bu güvencenin sağlanması ise hukuk devletinin bir gereğidir.

SYOK düzenlemesi etkin uygulanması durumunda lekelenmeme hakkının korunması bakımından önemli bir teminat haline gelecektir. Ancak uygulamada iş yoğunluğu, ayrı bir adli kolluk biriminin olmaması nedeniyle “ihbar” müessesesinin gerektiği şekilde gerçekleştirilememesi, hâkim ve Cumhuriyet savcılarının terfi sisteminde verilen kararların niteliğine öncelik verildiğine dair açık bir kriterin bulunmaması gibi nedenlerle SYOK düzenlemesi gerektiği gibi uygulanamamaktadır. Özellikle terfi sisteminde soruşturma evrakına dair sayısal kriter esas alındığından uygulamada ihbara kaydedilerek SYOK verilmesi gereken başvuruların soruşturmaya

kaydedilerek takipsizlik kararı ile sonuçlandırıldığı görülebilmektedir. Terfi sisteminde sayısal veriler ile niteliği bir arada değerlendirilerek terfi etmeye dair bir düzenleme yapılması halinde “dosya çıkarma” oranına dair endişe azalarak evrak gereğine tevessül ettirilecektir. Yine SYOK’un uygulamada etkin şekilde yerleşmesi ve yeknesaklığın sağlanması açısından ayrı bir ihbar bürosu kurulması ve 158/6 kapsamındaki ihbar ve şikâyetlerin bu bürolar tarafından değerlendirilerek neticelendirilmesi de lekelenmeme hakkının tesisi açısından kolaylık sağlayacaktır.

Ayrıca kanuni düzenlemede de uygulamaya yön verme noktasında birtakım eksiklikler bulunmaktadır. Özellikle kararın itiraz usulüne dair hükümde yalnızca Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair karara atıf yapılması uygulamaya yönelik kavram karmaşasına yol açmaktadır. Zira her iki kurumun mahiyeti birbirinden farklı olduğu gibi itiraz hakkına sahip sūjeler de birbirinden farklıdır. Yine kanuni düzenlemedeki bir diğer eksik bulunan yön ise SYOK kararının yalnızca Cumhuriyet savcısı ve hâkimlerin görebileceği bu karara mahsus bir sisteme kaydedilmesi ancak bunun belli bir süre sınırlamasına tabi tutulmaması nedeniyle kişi hakkında arşivlenmiş ve kendisinin dahi bilgisi bulunmayan ön yargı oluşturabilecek veriler bulundurmasıdır. Buna yönelik ise hakkında ihbar kaydı bulunan kişinin bu hususta bilgilendirilmesi, kayıtların suç zamanaşımı süresince sistemde tutulmasının sağlanması gibi düzenlemeler getirilmelidir. SYOK düzenlemesinde yer alan “genel ve soyut” ihbar veya şikâyetten ne anlaşılması gerektiği hususu da uygulamada yoruma açık bir ifade olması nedeniyle her ihbarın farklı sonuçlanmasına neden olabilecektir. Bu nedenle itham kolaycılığının önlenmesi için “genel ve soyut” kavramının kanundaki ifade itibarıyla takdir hakkını işlevsiz bırakmayacak ölçüde çerçevesi çizilerek düzenlenmesi gerekmektedir. Yine düzenleme yönünden eksik olan bir diğer husus ise genel ve soyut nitelikteki ihbarlar ve eylemin suç oluşturmadığının açıkça anlaşılması halleri ile ilgili soruşturma işlemi sayılmayacak şekilde bir ön araştırma işlemi yapıp yapılamayacağına dair hüküm bulunmamasıdır. Zira hiçbir araştırma yapılmadan, yalnızca Cumhuriyet savcısının başvuru evrakını okuyup incelemesi ile genel ve soyut olarak nitelendirme yaparak ya da fiilin suç oluşturmadığına kanaat getirerek SYOK vermesi halinde adaletin gerçekleşmesi güçleşecektir. Bu nedenle madde metninde Cumhuriyet savcısına soruşturmaya göre daha kısıtlı ve sınırları belli olan bir araştırma yetkisi verilmesinin faydalı olacağı kanaatindeyiz. Ayrıca hak arama özgürlüğü ile lekelenmeme hakkı arasındaki denge

yönünden verilen SYOK'un denetime elverişli şekilde gerekçeli olarak yazılması gerekmektedir. Hiçbir araştırma yapılmadan genel ve soyut olduğu gerekçesiyle SYOK verilmesi halinde kararın denetime elverişli oranda bir gerekçe içerdiği söylenemeyecektir.

Adli istatistik verileri de dikkate alındığında SYOK düzenlemesinin tam anlamıyla hayata geçirilmesinin hukuk sistemine kolaylık sağladığı ve kişileri lekelenmekten koruduğu görülecektir. Bu anlamda özellikle soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısına önemli bir görev düşmektedir. Uygulamadaki bu eksikliklerin giderilmesi halinde SYOK düzenlemesi, lekelenmeme hakkını koruma işlevini tam anlamıyla yerine getirebilecek ve kişiler yersiz soruşturmalara maruz kalarak lekelenmekten korunabilecektir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Berrin. “Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı (TCK m. 158/6)”. *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*. 10/1 (2022). <https://doi.org/10.26650/JPLC2022-1093481>.
- Akıncı, Fatih. “Lekelenmeme Hakkı”. *TAAD*. 43 (2012).
- Akman, Ahmet. “İstishab”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*. 32 (2018). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2848094>, E.T. 05/06/2024.
- Akyüz, Canan Bilge. “Unutulma Hakkı ve Türk Hukuku’ndaki Görünümü”. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2019, E.T. 26/05/2024.
- Arslan, Kahan Onur. “İnsan Onuru Kavramı ve Koruma Tedbirleri Bağlamında Temel Bir İlke Olarak İnsan Onurunun Korunması”. *TBB Dergisi*. 120(2015), <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2015-120-1511>, E.T. 25/05/2024.
- Aslan Ersel, Onur Utku Sevim. “Lekelenmeme Hakkı Çerçevesinde İhbar Hakkı ve SYOK”. *Akademi Kürsü*. 1/7 (Temmuz 2020).
- Aslantürk, Mustafa. *Cumhuriyet Savcısının Soruşturma Temel Kitabı*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2. B., 2018.
- Atlıhan, Özen. “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sisteminde Adil Yargılanma Hakkının Temel Unsuru Olarak “Masumiyet Karinesi””. *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*. 8/3-4 (2004).
- Baştürk, İhsan. “Adil Yargılanma Hakkının Korunmasında Hâkim ve Savcı Eğitiminin Rolü”. *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 4/1 (2014).
- Bekâr, Orhun. *Tarihsel Gelişim Sürecinde Savcılığın Örgütlenmesi ve Soruşturma Evresi ile Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2022.
- Bezgin, Yüksel Ertürk. “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi Kapsamında Lekelenmeme Hakkı”. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.
- Birtek, Fatih. “Cumhuriyet Savcısının Delilleri ve Fiili Takdir Yetkisi”. *Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*. 19/2 (2013).

- Boran, Mustafa. ““Beraet-i Zimmet Asıldır” Kaidesinin Temelleri, Kapsamı ve Evrenselliği”. *Rumeli İslam Araştırmaları Dergisi*. 5/10 (Ekim 2022), <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2550301>, E.T. 05/06/2024.
- Bulu, Musa. ““Önyargısız Yargılanma Hakkı”: Dreyfus Davası Örneği”. *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 2 (2023), <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3345510>, E.T. 05/06/2024.
- Bulut, Nihat. “Eski Yunan’dan Aydınlanma Çağı’na İnsan Onuru Kavramının Gelişimine Bir Bakış”. *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 12/3-4 (2008), <https://hukukdergi.ebyu.edu.tr/?p=1105>, E.T. 25/05/2024.
- Canoglu, Veysel Candan. “Cumhuriyet Savcısının Soruşturma yapılmasına Yer Olmadığı Kararı”. *İzmir Barosu Dergisi*. 82/3 (Eylül 2017), <https://www.izmirbarosu.org.tr/dergi/1053/sayi-2017-3>, E.T. 01/05/2024.
- Centel, Nur, Zafer, Hamide. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Beta Yayınevi, 20. B. , 2021.
- Çakır, Kerim. “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Gizliliğin İhlali Suçu ve Ceza Muhakemesi Hukuku ile İlişkisi”. *MÜHFHAD*. 18/1, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/79004>.
- Çayan, Gökhan. “Masumiyet Karinesi Doktrini”. *TAAD*. 11/42 (Nisan 2020), 53, https://dergipark.org.tr/tr/pub/taad/issue/58517/857889#article_cite, E.T. 22/05/2024.
- Çelik, Elif. “İnsan Hakları Hukukunda İnsan Onurunun Yeri ve Rolü”. *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 9/2 (2019), 282-310, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/835060>, E.T. 05/06/2024.
- Çetin, Muhammet Sefa. *Kovuşturma Evresinde Belge Delillerinin İkamesi ve Değerlendirilmesi*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2021.
- Çetin, Onur. “Hak Arama Hürriyeti”. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2007, 37, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, E.T. 28/05/2024.
- Çın, Selim. “Demokratik Hukuk Devleti ve Siyasal İktidarın Aykırı Uygulamaları”. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mart 2019, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, E.T. 05/06/2024.

- Çolak, Mücahit. “İslam Muhakeme Hukukunda Şahitlik ve Hükümleri”. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 11/2 (2016), <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/263262>, E.T. 24/05/2024.
- Değirmenci, Olgun. *Temel Hukuki Metinlerde Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı*. Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı Sempozyumu.
- Durmaz, Melik. “1982 Anayasasının 90. Maddesi Çerçevesinde Uluslararası Sözleşmeler ve İç Hukuka Etkisi”. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Konya 2007.
- Ekmekçi, Dilek. “Kitle İletişim Özgürlüğünün Sınırı Olarak Türk Hukukunda Adil Yargılanma Hakkına Karşı Suçlar”. Doktora Tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Nisan 2013.
- Elmas, Birsen. “Yargıtay Kararları Işığında İddianamenin İadesi”. *TAAD*. 7/28 (Ekim 2016).
- Ergün, Güneş Okuyucu. “Soruşturmanın Gizliliği”. *AÜHFD*. 59/2, (2010).
- Ertem, Burcu. “Kamu Davasının Açılması ve İddianamenin İadesi”. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ceza ve Ceza Usul Hukuku Anabilim Dalı, Ankara, 2007.
- Eşitli, Ezgi Aygün. *Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2022.
- Evik, Vesile Sonay. “Ceza ve Ceza Yargılaması Hukuku Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı”, *Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku*. Proje Yöneticisi Kayıhan İçel, Yayına Hazırlayan Yener Ünver. Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi-3, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2004.
- Feyzioğlu, Metin. “Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 1/48 (Mayıs 1999), https://doi.org/10.1501/Hukfak_00000000629.
- Fidan, Selin Büşra. “Ceza Muhakemesi Kanununda Delil Kavramı ile Hâkim ve Savcıların Delil Algısı”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ağustos 2022.
- Gödekli, Mehmet. “Türk Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğe Ulaşmanın Ön Koşulu Olarak Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı”. *Ankara Üniversitesi*

Hukuk Fakültesi Dergisi. 65/4 (2016), <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/621613>.

Göğüş, Ali Erkan. “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Çerçevesinde Masumiyet Karinesi”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul 2019.

Gökcan, Hasan Tahsin, Mustafa, Artuç. *Pratik Türk Ceza Kanunu*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.

Gökcen, Ahmet, Kerim Çakır. “Ceza Muhakemesinde Delil, Delillerin Muhafazası, Toplanması, Değerlendirilmesi ve Delil Yasakları”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 21/ özel sayı (2019).

Gökcen Ahmet, Murat Balcı, M. Emin Alşahin, Kerim Çakır. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi, 5. Baskı, 2021.

Gül, Cengiz, Fatih Birtok. “Hak Arama Hürriyeti ve Türk Pozitif Hukukunda Yargı Yolu Kapalı İşlemler”. Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 6 (2007), <https://avesis.erciyes.edu.tr/yayin/570fb959-d068-46ee-9d2b-911b05a74f89/hak-arama-hurriyeti-ve-turk-pozitif-hukukunda-yargi-yolu-kapali-islemler,E.T.28/05/2024>.

Güler, Mustafa Sinan. “Kovuşturmayla Alternatif Bir Yöntem Olarak Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi Güvenlik Birimleri Enstitüsü Ceza Adaleti Anabilim Dalı, Ankara 2020.

Gülsün, Ramazan. “İnsan Onuru ve Lekelenmeme Hakkı”. *International Journal of Legal Progress*. 1/2 (Temmuz 2016), doi:10.20978/ijlp.56121.

Gültekin, Özkan. “Ceza Muhakemesi Hukukunda “Şüpheli” Kavramı”. *Terazi Hukuk Dergisi*. 5/46, <https://www.jurix.com.tr/article/770?u=0&c=0>, E.T. 20/07/2024.

İlal, Ersan. “Magna Carta”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*. 34/1-4 (1968), <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/96147>, E.T. 22/05/2024.

İtişgen, Rezzan. “Adil Yargılamayı Etkilemeye Teşebbüs Suçu (TCK m. 288)”. *TBB Dergisi*. 111 (2014), <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2014-111-1360>, E.T. 25/05/2024.

Kaşka, Hakan. *Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturma Evresinin Sona Ermesi*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2019.

- Kara, Eyüp. “Lekelenmeme Hakkı”. *Adalet Dergisi*. 43 (2012), (https://ziladoc.com/download/08-eyp-kara-tamam-makale_pdf), E.T. 04/05/2024.
- Kaya, Semih Batur. “İnsan Haklarında Devletin Pozitif Yükümlülüğü: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Üzerine Bir Analiz”. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 9/1 (Bahar 2022): <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2517274>, E.T. 01/08/2024.
- Kızıllarslan, Hakan. “Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararları (SYOK) ve Bu Kararların Ceza Muhakemesi Sistematiği Açısından İrdelenmesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. 2019/144 (2019): <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2019-144-1870>.
- Koca, Mahmut, İlhan, Üzülmez. “Kişisel Verilerin Kaydedilmesi Suçu (TCK m. 135)”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. Prof. Dr. Durmuş TEZCAN’a Armağan, 21/Özel sayı (2019): <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2019/09/MAHMUT-KOCA-ILHAN-UZULMEZ.pdf>, E.T. 25/05/2024.
- Koca, Mahmut, İlhan, Üzülmez. *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2016.
- Koca, Mahmut, İlhan, Üzülmez. *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2013.
- Kurt, Müjde. “Kamuya Mal Olmuş Kişi Kavramı”. *AÜHFD*. 66/3 (2017), <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/621408>, E.T. 05/06/2024.
- Memiş, Pınar. “Adil Yargılanma Hakkının Unsuru Olarak Masumiyet Karinesi”. Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ocak 2003.
- Metin, Yüksel. “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Yaşamın ve Sağlığın Korunması ile İlgili Olarak Taraf Devletlere Yüklediği Pozitif Yükümlülükler”. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*. 7/27 (Güz 2010), <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/540079#:~:text=Genel%20olarak%20devletin%20pozitif%20y%C3%BCk%C3%BCml%C3%BCml%C3%BCI%C3%BCkleri,sosyal%20haklardan%20do%C4%9Fan%20y%C3%BCk%C3%BCml%C3%BC%2D%20l%C3%BCkler.,> E.T. 01/08/2024.

- Özbek, Veli Özer, Koray, Doğan, Pınar, Bacaksız, İlker, Tepe. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 10. B. 2017.
- Özen, Mustafa. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2017.
- Özen, Muharrem, Köksal Atacan. “Suçsuzluk Karinesi Bağlamında Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı”. *AÜHFD*. 68/1 (2019).
- Özgenç, İzzet. “Ceza Muhakemesi Kanununda Adli Kolluk Kavramı”. (Editör:Burcu Ertem). Avrupa’da ve Türkiye’de Kolluk-Adalet İlişkileri Sempozyumu 28-30 Kasım 2005. Ankara: Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, 2006.
- Polater, Yusuf Ziya. “Adli Kolluk-Savcı İlişkisi ve Soruşturmalara Etkisi”. *TBB Dergisi*. 120 (2015), <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2015-120-1515>
- Saydam, Mehmet. *Ceza Muhakemesinde Belge Delili*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2023.
- Sevük, Handan Yokuş. “Soruşturma Evresine Hâkim Olan İlkeler”. *Fasikül Hukuk Dergisi*. 3/21 (2011).
- Sözür, Eren. *Unutulma Hakkı-İnsan Hakları Hukuku Perspektifinden Bir İnceleme*. İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2017. 7-8.
- Şahin, Cumhur. *Ceza Muhakemesi Hukuku I*. Ankara: Seçkin Yayınları, 8. Bası, 2017.
- Şahin, Cumhur, Neslihan, Göktürk. *Ceza Muhakemesi Hukuku II*. Ankara: Seçkin Yayınları, 7. Basım, 2018.
- Şahin, Cumhur. “Soruşturma Evresinde Cumhuriyet Savcısı ve Kolluk İlişkileri”. (Editör: Burcu Ertem). Avrupa’da ve Türkiye’de Kolluk-Adalet İlişkileri Sempozyumu 28-30 Kasım 2005. Ankara: Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, 2006.
- Şık, Hüseyin. “Suçsuzluk Karinesi ve Savcı”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*. 5/9 (Haziran 2017), E.T. 15/05/2024
- Tanrıvermiş, Atilla. *Masumiyet Karinesini Genişleten Bir İlke Olarak Lekelenmeme Hakkı*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2021.
- Tok, Gökhan. “İnternette Unutulma Hakkı”. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.
- Toroslul, Nevzat. *Medya ve Hukuk: Basın Özgürlüğü ve Sınırları*. Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar. Ankara: Afa Yayınları, 1998, 56-84.

- Tosun, Seyfullah. *Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Masumiyet Karinesi*. İstanbul: On İki Levha Yayınları, 1. Baskı, Aralık 2018.
- Tural, Uğur. *Ceza Muhakemesi Hukukumuzda Yeni Bir Karar Türü Olarak Soruşturmayaya Yer Olmadığına Dair Karar*. İstanbul: Legal Yayıncılık, Ağustos 2019.
- Tural, Uğur. "Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar". Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul 2019.
- Türkiye Adalet Akademisi Meslek Öncesi Eğitimi. *Ceza Hukuku Uygulamaları Soruşturma İşlemleri Dersi Aday El Kitabı*. Ankara: Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu İş Yurdu Müdürlüğü Matbaası, 2022.
- Ünver, Yener, Hakan, Hakeri. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınları, 16. Baskı, 2019.
- Vitkauskas, Dovydas. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Adil Yargılanma Hakkının Korunması, Uygulamacılar İçin El Kitabı*, çev. Serkan Cengiz. 2. Baskı, Avrupa Konseyi, 2018.
- Yavuz, Can. "Unutulma Hakkı". Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Mayıs 2016.
- Yemenici, Kürşat. "Ceza Muhakemesinde Lekelenmeme Hakkı". Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2024.
- Yenisey, Feridun. "Lekelenmeme Hakkı ve Suçsuzluk Karinesi", *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı Sempozyumu*. Ankara: Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Editörlüğü, 1. B. , Nisan 2022.
- Yenisey, Feridun. *Hazırlık Soruşturması ve Polis (Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku)*. İstanbul: Beta Yayınları, 2. Baskı, 1991.
- Yenisey, Feridun. Ayşe, Nuhoglu. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Seçkin Yayınları, 6. Bası, Eylül 2018.
- Yenisey, Feridun. Ayşe. *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayınları, 7. Bası, 2019.
- Yenisey, Feridun, Ayşe, Nuhoglu. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları, 9. Bası, 2021.
- Yıldırım, Akif. "Anayasa Mahkemesi Uygulamasında Masumiyet Karinesi". *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*. 5/9 (Haziran 2017),

https://dergipark.org.tr/tr/pub/mdergi/issue/29931/322578#article_cite, E.T. 14/05/2024.

Yurtcan, Erdener. *Ceza Yargılaması Hukuku*. İstanbul: Kazancı Yayınları, 10. Basım, 2004.

Yüce, Turhan Tufan. “Sanığın Savunması ve Korunması Açısından Ceza Soruşturmasının Hümanist İlkeleri”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. 1/1 (1988) <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m1988-19881-1092>, E.T. 07/05/2024.

Yüzer, Dilara. “Basın Yoluyla Adli Haberlerin Verilişi ve Suçsuzluk Karinesi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 15 Temmuz 2013, 1654, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/756580>, E.T. 28/05/2024.

Zafer, Hamide. *Medya Özgürlüğü ve Adli Haberlerin Verilişi*. İstanbul: Prof. Dr. Selahattin Sulhi Tekinay’ın Anısına Armağan, 1999.

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1042024101742Adalet%C4%B0statistikleri%202023.pdf>.

<https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1961-anayasasi/>

<https://basin.adalet.gov.tr/lekelenmeme-hakki-kapsaminda-404-bin-dosyada-syok-verildi#:~:text=VATANDA%C5%9ELARIN%20LEKELENMEME%20HAKLARI%20KORUNUYOR,'lekelenmeme%20hakk%C4%B1'%20korunmu%C5%9F%20oldu>.

https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_tur

www.mevzuat.gov.tr

<https://sozluk.gov.tr/>

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/6367>

https://cigm.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1822020142433153_1nolu.pdf

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Ara?BasvuruNoYil=2013&BasvuruNoSayi=1997&KararBulteni=1>

https://tr.wikisource.org/wiki/Virginia_%C4%B0nsan_Haklar%C4%B1_Bildirgesi.

<https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Necm-suresi/4803/19-30-ayet-tefsiri>, E.T. 24/05/2024

<https://www.adalet.gov.tr/2023-yilinda-227-bin-200-kisi-hakkinda-syok-verildi>, E.T. 28/05/2024.

MAHKEME KARARLARI

AİHM, 28/10/2004, Y.B. ve diğ erleri v. Türkiye kararı, Başvuru No: 48173/99, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22itemid%22%3A%22002-4184%22%7D>, E.T. 03/04/2024.

AİHM, 23/07/2013,  rfi  etinkaya v. Türkiye kararı, Başvuru No: 19866/04, <https://hudoc.echr.coe.int/>, E.T. 15/05/2024.

AİHM, Karakaş-Yeşilırmak v. Türkiye kararı, B.n. 43925/98, 28/06/2005 T. <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22docname%22%3A%22karaka%20ye%205%20Fil%20B1rmak%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%7D>, E.T. 15/05/2024.

AİHM, Butkevicius v. Litvanya kararı, B.n. 48297/99, T. 26/03/2002, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22docname%22%3A%22butkevicius%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%22001-64903%22%7D>, E.T. 15/05/2024.

AİHM, Daktaras v. Litvanya kararı, B.n. 42095/98, T. 10/10/2000, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22docname%22%3A%22daktaras%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%22001-63408%22%7D>, E.T. 15/05/2024.

AİHM, Y.B. ve diğ erleri v. Türkiye kararı, B.n. 48173/99 ve 48319/99, T.28/10/2004, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22docname%22%3A%22y.b.%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%22001-174043%22%7D>, E.T. 15/05/2024.

AİHM, König v. Germany kararı, B.n 6232/73, 28/06/1978 T., Orijinal karar metni için bkz.

<https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22docname%22%3A%22k%20B6nig%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%22001-57512%22%7D>, E.T. 19/05/2024.

- AIHM, 8660/79 B.n. Minelli v. İsviçre kararı, T. 25/03/1983
[https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:\[%22minelli%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-57540%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:[%22minelli%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57540%22]}), E.T. 15/05/2024.
- AIHM, 05.07.2001 T., 41087/98 B.n., Phillips v. Birleşik Krallık kararı, prg. 35,
[https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22appno%22:\[%2241087/98%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-59558%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22appno%22:[%2241087/98%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-59558%22]}), E.T. 18/05/2024.
- AIHM, Sekanina v. Avusturya kararı, 13126/87 B.n. 25/08/1983 T. ,
[https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:\[%22sekanina%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-57842%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:[%22sekanina%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57842%22]}), E.T. 18/05/2024.
- AIHM, 15.10.2013 T., 34529/10 B.n., Gutsanovi v. Bulgaristan kararı, prg. 197,
[https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:\[%22gutsanovi%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-146262%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:[%22gutsanovi%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-146262%22]}), E.T. 18/05/2024.
- AIHM, 22.04.2010 T., 40984/07 B.n. , Fatullayev/Azərbaycankararı , prg.161-163,
[https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:\[%22fatullayev%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:[%22fatullayev%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]}),
E.T. 18/05/2024.
- AIHM, 29.06.2004 T. 64915/01 B.n., Chauvy/Fransa kararı,
[https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:\[%22chauvy%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-61861%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22chauvy%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-61861%22]}) , E.T. 18/05/2024.
- AIHM, Sidikovy v. Rusya kararı, B.n. 73455/11, T. 04/11/2013,
<https://hudoc.echr.coe.int/> , E.T. 19/05/2024.
- AIHM Adolf v. Avusturya kararı, B.n. 8269/78, T. 26/03/1982, prg. 36,
[https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22appno%22:\[%228269/78%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-57417%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22appno%22:[%228269/78%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57417%22]}), E.T. 19/05/2024.
- AIHM, Daktaras v. Litvanya kararı, B.n. 42095/98, T. 10/10/2000, prg. 161-163.

AIHM, John Murray v. İngiltere, B.n. 18731/91, 08/02/1996 T. 65-68 prg.
[https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:\[%22john%20murray%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-57980%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:[%22john%20murray%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57980%22]}), E.T. 27/05/2024.

AIHM, Salduz v. Türkiye, B.n.36391/02, 27/11/2008 T.
[https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:\[%22salduz%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-89893%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22docname%22:[%22salduz%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-89893%22]}), E.T. 27/05/2024.

AIHM, Deweer v. Belçika kararı, B.n. 6903/75, 27/02/1980 T. prg. 48-49,
[https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22appno%22:\[%226903/75%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22appno%22:[%226903/75%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]}), E.T. 28/05/2024.

AIHM, Peruzzo ve Martens v. Almanya kararı,
[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-121998%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-121998%22]}), E.T. 05/06/2024.

AYM, 10/12/2015, 2013/6367 Başvuru No, Mehmet Seyfi Oktay Kararı;
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/6367>, E.T. 03/04/2024.

AYM, 08/04/2015, 2013/1997 Başvuru No, N.Ö. Kararı,
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Ara?BasvuruNoYil=2013&BasvuruNoSayi=1997&KararBulteni=1>, E.T. 03/04/2024.

AYM, 14/09/2021 T., 2019/25041 B.n., A.A. kararı,
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/25041>, E.T. 05/06/2024.

AYM, 08.04.2015 T., 2013/6617 B.n., Kadir Sağdıç Kararı,
(<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/6617>), E.T. 18/05/2024.

AYM, 01/02/2018, 2014/4704 Başvuru No, R.G: 10.4.2018-30387, E.T.

AYM, 08.04.2015 T., 2013/1997 B.n., Nihat Özdemir Kararı,
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/1997>, E.T. 18/05/2024.

AYM, 20/03/2014 T., 2013/500 B.n., Ali Atlı Kararı,
(<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/500>), E.T. 19/05/2024.

AYM, Tamer Karslıoğlu başvurusu, B.n. 2014/2452, T. 20/07/2017,
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/2452>, E.T. 19/05/2024.

- AYM Kürşat Eyol kararı, B.n. 2012/665, T.13/06/2013, (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/665>), E.T. 19/05/2024.
- AYM Galip Şahin başvurusu, B.n. 2015/6075, T. 11/06/2018, (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/6075?Dil=tr>), E.T. 19/05/2024.
- AYM Cem Atmaca başvurusu, 08/09/2021 T. 2018/6030 B.n, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/6030>, E.T. 20/05/2024.
- AYM, 12/11/2013 T. 2013/1728 numaralı bireysel başvuru, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/1728#:~:text=Masumiyet%20karinesi%2C%20ki%C5%9Finin%20su%C3%A7%20i%C5%9Fledi%C4%9Fine,kimseye%20su%C3%A7%20suzlu%C4%9Funu%20ispat%20m%C3%BCkellefiyeti%20y%C3%BCklenemez>. E.T. 20/05/2024.
- AYM, 1977/1 E. 1977/20 K. 05/04/1977 T. Kararı, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/1977-24-nrm.pdf>, E.T. 23/05/2024.
- AYM, N.B.B. Kararı, B.n. 2013/5653 T. 03/03/2016, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/5653>, E.T. 26/05/2024.
- AYM, 1991/2 E.1991/30 K.19/09/1991 T. <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/1991-30-nrm.pdf>, E.T. 8/05/2024.
- AYM 1963/132 E. 1966/29 K. 28/06/1966 T. <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/1966-29-nrm.pdf>, E.T. 26/05/2024.
- AYM, 2014/4141 Bn. Asım ve Veysel Bayar Başvurusu, 04/10/2017 T., <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/4141?KelimeAra%5B%5D=u+nutulma+hakk%C4%B1>, E.T. 01/08/2024.
- Yargıtay 4. CD, 14/10/2009, 2009/22283 E. 2009/16336 K. UYAP, E.T. 05/06/2024.
- Yargıtay 4. CD. 2021/473 E. 2021/11293 K. UYAP, E.T. 05/06/2024.
- Yargıtay 4. CD, 11/6/2012, 2010/21275 E. 2012/13997 K. UYAP, E.T. 05/06/2024.
- Yargıtay 4. CD. 07/03/2012, 2010/5233 E. 2012/5399 K. UYAP, E.T. 05/06/2024.

Yargıtay 4. CD, 12/01/2021, 2020/19287 E. 2021/303 K. UYAP, E.T. 15/04/2024.

Yargıtay 4. CD. 02/11/2021 T. 2021/30830 E. 2021/25993 K. UYAP, 21/05/2024.

Yargıtay 4. CD, 04/10/2006, 2006/5346 E. 2006/14876 K.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, E. T.
23/04/2024.

Yargıtay 5. CD, 12/12/2018, 2018/13129 E. 2018/9618 K. UYAP, E.T. 18/02/2024.

Yargıtay 8. CD. 2017/15481 E. 2020/131 K. 07/01/2001 T. UYAP, E.T. 25/05/2024.

Yargıtay 10. CD. 2021/3614 E. 2021/9700 K. UYAP, E.T. 21/05/2024.

Yargıtay 10. CD. 2021/3614 E. 2021/9700 K. UYAP, E.T. 21/05/2024

Yargıtay 13. CD , 17/10/2019, 2019/12216 E., 2019/14697 K. UYAP, E.T. 18/02/2024.

Yargıtay 13. CD, 02/02/2012, 2011/27923 E. 2012/2008 K. UYAP, E.T. 23/04/2024.

Yargıtay 16. CD, 16/03/2021, 2019/5661 E. 2021/2150 K. UYAP, E.T. 18/02/2024.

Yargıtay 16. CD, 06/11/2018, 2018/989 E. 2018/4981 K. UYAP, E.T. 18/02/2024.

Yargıtay 16. CD, 02/10/2020, 2020/5017 E. 2020/5738 K. , UYAP, E. T. 05/06/2024.

Yargıtay 15. CD, 01/06/2020, 2019/16137 E. 2020/3975 K. UYAP, E.T. 18/02/2024.

Yargıtay 16. CD. 08.09.2016, 2015/4961 E., 2016/4656 K., UYAP, E.T. 05/06/2024.

Yargıtay 18. CD, 18/12/2017, 2017/4819 E. 2017/15005 K. UYAP, E.T. 05/06/2024.

Yargıtay 18. CD, 19.06.2019, 2019/1547 E., 2019/10878 K, UYAP, E.T. 05/06/2024.

Yargıtay 18. CD. 13/06/2016 T. 3819/13023 E/K. UYAP, E.T. 05/06/2024.

Yargıtay 18. CD. 2018/1161 E. 2019/12650 K. 19/09/2019 T. UYAP, E.T. 25/05/2024.

Yargıtay 12. CD, 20/01/2016, 2015/15916 E. 2016/765 K. UYAP, E.T. 05/06/2024.

Yargıtay 12. CD, 24/12/2013, 2013/9105 E. 2013/30731 K. UYAP, E.T. 05/06/2024.

Yargıtay 11. CD. 01/11/2021 T. 2021/34920 E. 2021/9524 K. UYAP, E.T. 05/06/2024.

Yargıtay 16. CD. 2015/7372 E. 2016/3776 K. 08/06/2016 T; 4. CD. 2018/4426 E.
2018/14597 K. 13/09/2018 T. UYAP, E.T. 26/05/2024.

Yargıtay 10. Hukuk Dairesi, 2014/14648 E. 2015/6779 K. 09/04/2015 T. UYAP, E.T.
27/05/2024.

Yargıtay 13. Ceza Dairesi, 2014/32524 E. , 2014/37202 K. sayılı, 29/12/2014 tarihli
kararı, UYAP, E. T. 04/05/2024.

Yargıtay 15. CD'nin 2019/16137 E. 2020/3975 K. sayılı 01/06/2020 tarihli ve 11. CD'nin 2019/8810 E. 2019/8989 K. sayılı 09/12/2019.

Yargıtay 15. CD. 09/11/2020 T. 2020/6431 E. 2020/11208 K. UYAP, E.T. 05/06/2024.

Yargıtay 20. CD. 04/04/2017 T. 2016/2016 E. 2017/2171 K. UYAP, E.T. 27/05/2024.

YCGK, 04/12/2007, 2007/2-247-257 K. UYAP, E.T. 18/02/2024.

YCGK, 17/10/2019, 2017/1045 E. 2019/609 K. UYAP, E.T. 18/02/2024.

YCGK, 23/10/2018, 2016/1151 E. 2018/468 K. UYAP, E.T. 18/02/2024.

YCGK, 2011/9-93-95 E/K, 17/05/2011 T. UYAP, E.T. 05/06/2024.

YCGK, 1991/1-301 E. 1991/334 K. 02/12/1991 T. UYAP, E.T. 05/06/2024.

YCGK. 2018/20-403 E. 2021/49 K. UYAP, E.T. 05/06/2024.

YCGK, 2020/87 E. 2021/386 K. , UYAP, E.T. 20/05/2024.

YCGK, 2008/4-170 E. 2008/220 K. 14/10/2008 T. UYAP, E.T. 25/05/2024.

YHGK, 2014/4-56 E. 2015/1679 K. 17/06/2015 T. UYAP, E.T. 26/05/2024.

Yargıtay 11. CD. 2017/3029 E. 2020/457 K. 16/09/2020 T. UYAP, E.T. 25/05/2024.

Yargıtay 18. CD. 2020/2101 E. 2020/8806 K. 08/09/2020 T. UYAP, E.T. 25/05/2024.

Yargıtay 18. CD. 2019/7116 E. 2020/8823 K. 02/07/2020 T. UYAP, E.T. 25/05/2024.

Yargıtay 4. CD. 2012/16551 E. 2012/2237 K. 28/01/2014 T. UYAP, E.T. 25/05/2024.

Yargıtay CGK. 2018/20-403 E. 2021/49 K. ; Y. 18. CD. 13/06/2016 T. 3819/13023 E/K. UYAP, E.T. 05/06/2024.

Yargıtay CGK, 1991/1-301 E. 1991/334 K. 02/12/1991 T. UYAP, E.T. 05/06/2024.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 27/06/2012 T. 2012/4-179 E. 2012/412 K. , UYAP, E.T. 20/05/2024.

Yargıtay 4. HD. 2018/4695 E. 29/05/2019 T. ; 4. HD. 2017/1683 E. 2019/4893 K. 23/10/2019 T. ; 4. HD. 2000/9891 E. 2001/730 K. 29/01/2001 T. UYAP, E.T. 28/05/2024.

Yargıtay 19. CD 2019/18935 E. 2019/6882 K. 08/04/2019 T., UYAP, E.T. 01/08/2024.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Gülsena GÜZEL	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Gazi Üniversitesi
Fakülte	Hukuk Fakültesi
Bölümü	Hukuk
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	
1.	
2	